

Muhammed b. Salih el-Useymin

ÜÇ TEMEL ESAS

ثَلَاثَةُ الْأَصُولِ

الغراباء
guraba

6. BASKI

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	5
ÜÇ TEMEL ESAS METNİ	15

ÜÇ TEMEL ESAS ŞERHİ

Besmele'nin Şerhi	63
İlim ve İdrakin mertebeleri	65
Rahmet ve Mağfiret arasındaki fark	66
Dört Mesele	67
Birinci Mesele: Allah'ı, Peygamber'i ve İslam dinini tanımak	67
İkinci Mesele: Bilinenler gereğince amel etmek	72
Üçüncü Mesele: Rasûlün getirdiklerine davet etmek	72
Dördüncü Mesele: Bu uğurda eziyetlere sabretmek	75
Sabrın Kısımları	78
Asr suresinin tefsiri	78
İmam Şafiî'nin, Asr suresiyle ilgili sözünün anlamı	80
Her Müslümanın öğrenip amel etmesi vacib olan üç mesele	82
Birinci Mesele: Bizi yaratan, rızıklandıran ve başıboş bırakmayan Yüce Allah'tır	82
İkinci Mesele: Yüce Allah kendisine herhangi bir kimsenin ortak koşulmasına asla razı olmaz	92
Üçüncü Mesele: Rasûl'e itaat ve Allah'ı tevhid etmek	95
Hanifliğin anlamı	99
Allah'ın verdiği emirlerin en büyüğü tevhid'dir	102

Nehyettiği şeylerin en büyüğü de şirk'tir.....	106
İnsanın bilmekle yükümlü olduğu üç esas.....	109

BİRİNCİ TEMEL ESAS:

KULUN, RABBİNİ BİLMESİ

Rab kelimesinin manası ve Yüce Allah'ın bütün yaratılanların Rabbi olduğunun delili	117
Rab kim ise ma'bud odur.....	123
İbadetin çeşitleri	125
Dua ibadeti ve çeşitleri.....	130
Havf (korku) üç türdür.....	133
Reca (ümit).....	134
Tevekkül türleri.....	135
Rağbet, Rahbet ve Huşu.....	138
Haşyet.....	139
İnabe	140
İstiâne beş çeşittir.....	141
İstiâze dört çeşittir	144
İstiğase dört çeşittir	147
Zebh üç çeşittir.....	150
Nezir (Adak)	152

İKİNCİ ESAS:

İSLAM DİNİNİ DELİLLERİYLE BİLMEK

İslam'ın Tarifi	154
İslam dininin mertebeleri	156
Birinci Mertebe: İslam	156
"La İlahe illallah"ın, şehadetin anlamı	157
Muhammed <i>sallallahu aleyhi ve sellem</i> 'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şahitlik etmenin delili	163
Muhammed <i>sallallahu aleyhi ve sellem</i> 'in Allah'ın Rasûlü	

olduğuna şahitlik etmenin anlamı	165
Namaz ve zekâtın dinin emri olduğunun delili ve tevhid	168
Orucun farz oluşunun delili	170
Haccın farz oluşunun delili	171
İkinci Mertebe: İman	172
İmanın yetmiş küsur şube olması ile imanın altı rüknünün bulunuşunun açıklaması	172
İmanın Şartları	173
I- Allah'a iman	174
1. Allah'ın varlığına iman	174
2. Allah'ın rubûbiyyetine iman	179
3. Allah'ın ulûhiyyetine iman	182
4. Allah'ın isim ve sıfatlarına iman	187
Allah'a iman ile elde edilenler	190
II- Meleklerle iman	190
Meleklerle iman dört hususu kapsar	191
Meleklerle imanın faydaları	193
III- Kitaplara İman	195
Kitaplara iman dört hususu kapsar	196
Kitaplara imanın faydaları	196
IV- Rasûllere İman	197
Rasûllere iman dört hususu kapsar	201
Rasûllere imanın faydaları	203
V- Ahiret Gününe İman	205
Ahiret gününe iman üç hususu kapsar	205
Ahirete imanın faydaları	214
Ölümden sonra dirilişi inkâr edenlere şeriat, duyular ve akıl yoluyla red	215
VI- Kadere iman	223

Kadere iman dört hususu kapsar.....	223
Farzları terk edip masiyetler işleyişlerine kaderi mazeret gösterenlere red.....	227
Kadere imanın faydaları.....	231
Üçüncü Mertebe: İhsan.....	235
Allah'a ibadette ihsan, Allah'ın kullarına karşı ihsan.....	239
İbadet, sevginin en ileri derecesiyle zilletin en ileri derecesi üzerine yükselir.....	240

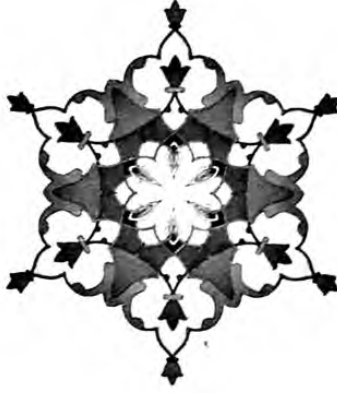
ÜÇÜNCÜ ESAS

PEYGAMBERİMİZ MUHAMMED SALLALLAHU

ALEYHI VE SELLEM'İ BİLMEK

Rasûlullah <i>sallallahu aleyhi ve sellem</i> 'in hayatı.....	243
Mi'râc.....	245
Hicret.....	250
Hicretin tanımı, hükmü ve delili.....	254
Küfür diyarına yolculuk yapmanın hükmü.....	257
Peygamber <i>sallallahu aleyhi ve sellem</i> 'in vefatı.....	269
İnsanların öldükten sonra diriltileceklerine iman ve delili.....	275
Dirilişten sonra hesaba çekileceklerine iman ve delili.....	277
Öldükten sonra dirilişi inkar edenin hükmü.....	279
Peygamberlerin gönderilmelerindeki hikmet nedir?.....	285
Tüm peygamberlerin daveti, tevhid'i emretmek ve şirk'i yasaklamaktır.....	287
Tağutu inkâr.....	289
Tağut'un tanımı.....	290
Tağut'un çeşitleri.....	293
1- İblis.....	293
2- Kendi rızası ile Allah'tan başka kendisine ibadet edilenler.....	294

3- İnsanları kendisine ibadet etmeye davet edenler	294
4- Gaybı bildiğini iddia edenler	294
5- Allah'ın indirdikleriyle hükmetmeyenler	296
Dinde zorlama yoktur	304
İçindekiler	307

Önsöz

Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'adır. Salât ve selâm âlemlerin en efdali, sadık ve emin Muhammed'e, âline, ashabına ve sonsuza dek onun yolunda gidenlere olsun.

Kadın, erkek her Müslümanın bilmekle yükümlü olduğu üç esas, kulun; Rabbini, Dinini ve Peygamberi Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'i bilmesidir.

Hepimizi yaratan Allah *azze ve celle*, şüphesiz Rab-bimizdir. Nimetiyle bizi ve kâinatı bir düzende terbiye etmektedir. O, kendisinden başka kulluğa layık hiçbir varlığın olmadığı Yaraticımızdır.

Dinimiz İslâm'dır. İslâm, Allah'ı birleyerek yalnız O'na kulluk etmektir. O'na hakkıyla teslim olmak; şirk ve şirk ehlinen tümüyle uzak olmaktır.

Peygamberimiz Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in babası Abdullah, dedesi de Benî Hâşim kabile-sinden Hâşim oğlu Abdü'l-Muttalib'tir. Benî Hâşim, Arap aşiretleri içinde saygınlığı olan Kureyş kabilesindendir. Araplar, İbrahim *aleyhisselâm*'ın oğlu İsmail *aleyhisselâm*'ın soyundandır. *Allah'ın selâmı hepsinin üzerine olsun.*

İslâm'ın özünde iki temel kural vardır:

Birincisi, hiçbir şeyi O'na denk tutmadan, ortak koş-madan, ibadeti yalnız O'na has kılmak, bu konuda azim-li olup dostluk ve düşmanlıkta O'nun ölçüsüne uymaktır. -Kendisine içinde bulunduğu durum ve tehlikesinin izah

edilmesine (hüccet ikamesine) rağmen- bunları terk edenin küfrüne hükmetmektir.

İkincisi de Allah'a kullukta; şirke, O'na ortak koşmaya şiddetle karşı çıkmak ve bu durumdakilerle asla dost olmamaktır.

İslam'ın özünü oluşturduğunu belirttiğimiz bu iki temel kuralın ifadesi kelime-i tevhiddir. Bu yüce kelime **La İlahe İllallah**'tır. Bu kelime ile şahadette bulunmayanın İslam'a girmesi asla mümkün olmaz. Yine nasıl ki dişsiz bir anahtarın kapıyı açması mümkün değilse, bu anahtar kelimenin şartları gerçekleşmeden de İslam'ın kapısını açmak öylece mümkün olmaz. Onun neleri öngördüğünü şöyle bir hatırlayalım:

İlim: "Lâ İlahe İllallah"ın manasını, reddederek ortadan kaldırdığının ve isbat ederek ortaya koyduğunun ne olduğunu kavrayacak şekilde bilmektir. Böylece dille söylenen, kalp ile de bilinmiş olur. Ki onun, manasını ve içeriğini bilmeden söyleyene faydası yoktur. Çünkü o kimse, kelimenin gösterip işaret ettiği doğrultuda bir inanca sahip değildir. Onun durumu, anlamadığı bir dilde konuşana benzer.

"Bil ki Allah'tan başka ilâh yoktur." (Muhammed, 19)

"...Ancak bilerek hak için şahadette bulunanlar müstesnadır." (Zuhruf, 86)

Bundan kasıt, dilleriyle söyledikleri "la ilahe illallah"ın manasını kalpleriyle bilenlerdir.

Allah Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem*, "Her kim Allah'tan başka gerçek ilâh olmadığını ve yalnız O'nun

ilâh olduğunu bilerek ölürse cennete girer.” (Müslim) buyurmuştur. Gerçekten ibadet edilmeyi hak eden yalnız ve yalnız Allah'tır. İbadet ise Allah'ın sevip razı olduğu, gizli ve açık her türlü söz ve ameldir.

Yakîn: “La ilahe illallah” kelimesi hakkında şek ve şüpheyi yer vermeden tam bir biliş ve kavrayış sahibi olmaktır.

Yani “La ilahe illallah” kelimesini söyleyip manasını bildikten sonra, bu kelimenin delalet ettiği şey hakkında ki inancının şek ve şüpheyi yer vermeyen, derin bir kavrayışın ve kesin bir bilişin eseri olmasıdır. Çünkü yakînen bilinmeyen bir şey hakkında iman sahibi olunmaz. Allah Teâlâ, **“Müminler ancak, Allah'a, Rasûlüne iman edip sonra da şüpheyi düşmeden malları ve canları ile Allah yolunda cihad edenlerdir. İşte sadıklar onlardır.”** (Hucurât, 15) buyurmuştur.

Allah Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem* de **“Şehadet ederim ki Allah'tan başka hak ilâh yoktur ve ben, Allah'ın Rasûlüyüm. Allah'ın huzuruna bu ikisinde şek şüphe etmeden çıkan kimse cennete girer.”** (Müslim) buyurmaktadır.

İhlâs: Şirke yer vermeyen bir amele sahip olmaktır. Bu, amelin her türlü şirk şaibesinden arınmış, yalnız Allah'a yönelmiş halis bir niyetle yapılmasıdır ki o, **“La ilahe illallah”** kelimesinin ortaya koyduğuudur. Allah Teâlâ, **“Halis din ancak Allah'ın değil mi?”** (Zümer, 3) ve **“Onlar ancak Allah için dini halis kılarak ibadet etmekten başka bir şeyle emrolunmadılar.”** (Beyyine, 5) buyurmuştur.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de, “Kıyamet günü insanlar arasında benim şefaatime erecek olan en mutlu kişi, kalbinden halis ve ihlâslı bir şekilde ‘La ilahe illallah’ diyendir.” (Buhari) buyurmuştur.

Sevmek: Gerek bu kelimeyi, gerekse içerdiği, taşıdığı, gösterdiği her şeyi sevmek ve bunlarla sevinç duymaktır. Allah azze ve celle, “**İnsanlar arasında, Allah’ı bırakıp O’na ortak/eş koştuklarını ilâh olarak benimseyenler ve onları Allah’ı severcesine sevenler vardır. Müminlerin Allah’ı sevmesi ise hepsinden kuvvetlidir.**” (Bakara, 165) buyurmaktadır. Allah Teâlâ bu ayette, mümin kullarının kendisine olan kuvvetli sevgisini bildirmiştir. Çünkü onlar Allah’tan başka ilâhlar edinmediler. Kulun, Rabbini sevmesinin alameti ise, O’nun, nefsinin hoşuna gitmeyen emrini bile her şeyin üstünde tutmasıdır. Sevgisi ve nefreti yalnız Allah için olur. Bu sayede O’nun Rasûlüne itaat eder ve Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’in sünnetine sıkı sıkı bağlanır.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, “Her kimde şu üç haslet varsa imânın tadını almıştır: Allah ve Rasûlünü herkesten daha çok sevmek; birini ancak Allah için sevmek, Allah kendisini küfürden kurtardıktan sonra tekrar küfre dönmeyi ateşe atılmayı kerih gördüğü gibi kötü bulmak...” (Buhari, Müslim) buyurmuştur.

Sıdk: Yalan ve nifakın yeşerme ortamı bulamayacağı gerçek doğruluktur. Kişinin bu kelimeyi kalpten gelen bir doğrulukla, yani dilinin söylediğini kalbi de tasdik ederek söylemesidir. Allah Teâlâ, “**And olsun, Biz kendilerinden öncekileri de denemişken, insanlar, ‘İnandık’**

deyince, denenmeden bırakılacaklarını mı sanırlar? Allah elbette doğru olanları da, yalancıları da ortaya çıkaracaktır.” (Ankebut, 3) ve “Gerçeği getiren ve onu doğrulayanlar, işte onlar, Allah’a karşı gelmekten sakınmış olanlardır.” (Zümer, 33) buyurmuştur.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de şöyle buyurmuştur:

“Her kim Allah’tan başka ilâh olmadığını ve Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem’in Allah’ın Rasûlü olduğunu bütün kalbi ile tasdik ederek ölürse, cennete girer.” (Ahmed)

“Lâ İlahe İllallah”ın Hukukuna riayet etmek:

Bu, yalnız Allah rızası gözetilerek yapılan ve terkiye en ufak bir meyil olmaksızın edâ edilen farz ve vacib amellerin tümüdür. Allah azze ve celle, “**Rabbinize yönelin. Azap size gelmeden önce O’na teslim olun; sonra yardım görmezsiniz.**” (Zümer, 54) ve “**İhsanla kendini Allah’a veren kimse, şüphesiz en sağlam kulba sarılmış olur.**” (Lokman, 22) buyurmuştur. Yani kişi “lâ ilahe illallah” sözüyle en sağlam kulpa sarılmış olacaktır ki bu da kişinin, Allah’a karşı sorumluluklarını yerine getirmesi sonucudur.

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, “Ben, sizlerden birine; evladından, babasından ve tüm insanlardan daha sevgili olmadıkça o iman etmiş olmaz.” (Müslim) buyurmuştur. İşte bu, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’e gerçek bir sevgi ve gerçek bir itaattir.

Kabul: Öyle ki inkâra asla yer verilmesin. “Lâ ilahe illallah” dediği halde bu kelimeye ve bu kelimenin

hukukunu edâ etmeye çağrıldığında kibir ve taassubu nedeniyle redde ve inkâra kalkanlar da vardır. Bundan kaçınmak kesinlikle şarttır.

Allah Teâlâ, bunu cehennem ehlinin vasıflarını bildirirken şöyle beyan etmiştir:

“Onlara ‘Lâ ilahe illallah’ denilince büyükleniyorlardı.” (Sâffât, 35)

Buraya kadar olanlar la ilahe illallah ile birlikte olması gerekenlerdi.

Hiçbir şekilde bu kelime ile bağdaşmayan işler vardır ki bunlar da İslâm’ı bozan (dinden çıkaran) şeylerdir:

1. Allah’a kullukta O’na ortak koşmak.

“Allah kendisine ortak koşmayı elbette bağışlamaz, bundan başkasını dilediğine bağışlar. Allah’a ortak koşan kimse, şüphesiz büyük bir günahla iftira etmiş olur.” (Nisa, 48)

“Her kim Allah’a şirk koşarsa, Allah ona cenneti haram kılar ve varacağı yer de ateş olur. Zalimler için hiçbir yardımcı yoktur.” (Maide, 72)

Şirk ikiye ayrılır:

a) Büyük şirk: Sahibi İslâm’dan çıkar. O hali üzere ölse ebedî cehennemlik olur. Ölmeden önce tevbe etmesi haricinde asla Allah’ın mağfiretine nail olamaz.

b) Küçük şirk: Sahibi İslâm’dan çıkmış olmaz. Bu hali üzere ölse durumu Allah’ın affına kalmıştır. Allah *celle celâluhu* dilerse affeder, dilerse azab eder -Allah, şirkin her türünden korusun!-

2. Kişinin Allah ile arasında vasıtalar edinmesi. Dualarda Allah'tan istendiği gibi bu vasıtalarından da bir şeyler istenip onlara tevekkülde bulunulması insanı icmâen kâfir yapar. Çünkü şeriatin tebliği dışında hiçbir hususta Allah ile mahlûk arasında vasıta olmaz.

3. Müşrikleri tekfir etmeyip onların küfre düştüklerinde şüphe etmek veya onların yollarını doğru bulmak. Bu kimse İslam'ı tanımadığı için -icmâyla- küfre düşmüş olur.

4. Başka birinin yol ve hükmünü, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yolundan daha güzel bulmak, bir başkasının hükmünün O'nun hükmünden daha iyi olduğunu söylemek. Tağutların hükmünü O'nun hükmünden üstün gören ve Kur'an ve Sünnet'e aykırı kanunları daha üstün kabul eden kimse gibi...

Her kim Allah'ın indirdiği hükümden başka bir hüküm helal görürse; Allah'ın hükmünün daha iyi olduğunu söylese bile kâfir olur.

Allah *azze ve celle* şöyle buyurmaktadır.

"Allah'ın indirdiğiyle hükmetmeyenler kâfirlerin ta kendileridir." (Maide, 44)

"Hayır! Rabbine andolsun ki aralarında çekiştikleri şeylerde seni hakem tayin edip verdiği hükme içlerinde bir sıkıntı duymadan tamamen teslim olmadıkça iman etmiş olmazlar." (Nisa, 65)

5. Allah Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem*'in getirmiş olduğu bir şeye -onunla amel etse bile- buğzeden, kâfir olur. Çünkü bu, sahibinin cehennemin en alt tabakasında bulunacağı itikadî nifak (münafıklık)tandır.

6. Dinden olan bir şeyle, onun sevabı veya günahıyla alay etmek küfürdür. Allah Teâlâ, “Onlara soracak olursan, ‘Biz andolsun ki eğlenip oynuyorduk.’ diyecekler. De ki: Allah’la, ayetleriyle, peygamberiyle mi alay ediyordunuz? Özür beyan etmeyin, inandıktan sonra inkâr ettiniz...” (Tevbe, 65-66) buyurmaktadır

7. Sihir yapmak. Kim sihir yapar veya sihir yapılmasına razı olursa kâfir olur.

“...Bu ikisi ‘Biz sadece imtihan ediyoruz, sakın küfre düşme.’ demedikçe kimseye bir şey öğretmezlerdi...” (Bakara, 102)

8. Müslümanların aleyhine olup müşriklere arka çıkmak.

“...Sizden kim onlara dost olursa o da onlardanır. Allah zulmeden kimseleri doğru yola erdirmez.” (Mâide, 51)

9. Hızır *aleyhisselam*’ın, Musa *aleyhisselam*’ın şeriatına uymadığı iddiasıyla; bazılarının, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’in şeriatine uymamasının mümkün olduğunu söyleyen kâfir olur:

“Her kim İslam’dan başka bir din ararsa (bu din), kendisinden asla kabul edilmeyecektir. O kimse, âhirette de hüsrana uğrayanlardan olacaktır.” (Al-i İmran, 85)

10. Allah’ın dininden yüz çevirmek, dinini öğrenmemek ve onunla amel etmemek.

“Kendisine Rabbinin ayetleri hatırlatıldıktan sonra, O’ndan yüz çevirenden daha zalim kim ola-

bilir? Elbette ki Biz, suçlulardan intikam alıcıyız.”

(Secde, 22)

Burada yüz çevirmekten, kişinin kendisiyle Müslüman olacağı bilgiyi almaması kastedilmiştir.

Kişinin İslâmını gideren bu hususlarda; şaka edenle, ciddi davranan arasında hiçbir fark yoktur, hepsi aynı ölçüde bunlara muhataptırlar. Ancak can tehlikesi söz konusu olduğunda, zorla (ikrâhen) bunlardan birine düşen kimse müstesnadır.

Zikri geçen on madde çok tehlikeli ve karşılaşılması üzüntü veren durumlardandır. Bununla beraber, bu derece çokça karşılaşılması da Allah'ın, Din'in ve Peygamber'in doğru tanınıp tanınmadığının bir göstergesidir.

Yayınevimizin gayesine uygun olarak bu kitabı yayınlamayı gerekli gördük. Çünkü kitapta hem İslâm'ın -adeta- iskeleti konumundaki 'Üç Esas' açıklanmış, hem de bunlar metin ve şerh olmak üzere iki büyük alimin kaleminden çıkmıştır.

Kitabın aslını oluşturan metin, Şeyh Muhammed b. Abdulvehhab'a ait olup hacim olarak küçük, ancak içerik olarak önemli bir metindir. Metni şerh eden ise Allame Şeyh Muhammed b. Salih el-Useymîn Hocamızdır ki, bugün bütün dünyanın takdirle karşıladığı en önemli alimlerden biridir. Onun ayırıcı vasfı ise ilmin heybetini kırması sayesinde insanların daha kolaylıkla ilme ulaşmasını sağlamış olmasıdır.

Kitapta metin/şerh ayrımını kolaylaştırmak için metin kısmını farklı bir renkle (daraltılmış olarak kalın harf-

Üç Temel Esas ve Şerhi isimli bu eserin
tam metnini kitabın baş tarafında su-
nuyoruz. Arapça metin sağ sayfa-
da, Türkçe tercümesi ise soldaki sayfa-
larda yer almaktadır.

TIPKI BASIM

ÜÇ TEMEL ESAS METNİ

Rahmân ve Rahîm Allah'ın adıyla...

Allah sana rahmet etsin; bil ki şu dört meseleyi öğrenmek üzerimize vâcibtir.

Birinci mesele ilimdir. O da Allah'ı, Peygamber *sallallâhu aleyhi ve sellem*'i ve İslâm dînini delilleriyle bilmektir. İkinci mesele, bilinenler ile amel etmektir. Üçüncü mesele, buna davet etmektir. Dördüncü mesele; bu uğurdaki eziyetlere sabredip katlanmaktır.

(Bu dört meselenin) delîli Yüce Allah'ın şu buyruğudur: *"Andolsun asra! İnsan gerçekten hüsrandır. İmân eden, sâlih ameller işleyen, birbirine hakkı tavsiye ve sabrı tavsiye edenler müstesnâ."* (el-Asr, 103/1-3)

İmam Şafiî *rahimehullah* şöyle der: "Eğer Allah, kullarına bu sûreden başka bir hüccet indirmeseydi, bu onlara yeterdi." İmam Buhârî *rahimehullah* da (*Sahîh*'inde) şöyle der: "İlim, söz ve amelden öncedir bâbı" Bunun delîli Yüce Allah'ın şu buyruğudur: "O hâlde bil ki: Allah'tan başka hak ilâh yoktur. Günahın için, mağfiret dile." (Muhammed, 47/19) (Âyette Yüce Allah) söz ve amelden önce ilim ile başlamaktadır.

متن ثلاثة الأصول

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اعْلَمْ رَحِمَكَ اللَّهُ! أَنَّهُ يَجِبُ عَلَيْنَا تَعَلُّمُ أَرْبَعِ مَسَائِلَ:
الْمَسْأَلَةُ الْأُولَى: الْعِلْمُ: وَهُوَ مَعْرِفَةُ اللَّهِ، وَمَعْرِفَةُ نَبِيِّهِ
- صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -، وَمَعْرِفَةُ دِينِ الْإِسْلَامِ بِالْأَدِلَّةِ.
الْمَسْأَلَةُ الثَّانِيَّةُ: الْعَمَلُ بِهِ.

المسألة الثالثة: الدَّعْوَةُ إِلَيْهِ.

الْمَسْأَلَةُ الرَّابِعَةُ: الصَّبْرُ عَلَى الْأَذَى فِيهِ.

وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَالْعَصْرُ * إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ * إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ﴾ [العصر: 1-3].

قَالَ الشَّافِعِيُّ - رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى -: لَوْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ حُجَّةً عَلَى خَلْقِهِ إِلَّا هَذِهِ السُّورَةُ لَكَفَتْهُمْ!

وَقَالَ الْبُخَارِيُّ - رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى -: بَابُ: الْعِلْمُ قَبْلَ الْقَوْلِ وَالْعَمَلِ؛ وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ﴾ [محمد: 19].

فَبَدَأَ بِالْعِلْمِ قَبْلَ الْقَوْلِ وَالْعَمَلِ

Bil ki, Allah sana rahmet etsin!

Erkek ve kadın her Müslümanın şu üç meseleyi öğrenmesi ve gereğince amel etmesi vâcibtir.

Birincisi: Allah bizi yarattı, bize rızık verdi ve bizi başıboş bırakmadı. Bilakis bize bir rasûl gönderdi. Artık kim o rasûle itaat ederse cennete girer, kim de ona asi olursa cehennem girer. Bunun delîli Yüce Allah'ın şu buyruğudur: *"Şüphesiz Firavun'a bir rasûl gönderdiğimiz gibi, size de -üzerinize şâhid olmak üzere- bir rasûl gönderdik. Firavun, rasûle asi oldu, Biz de onu feci bir şekilde tutup alıverdik."* (Müzzemmil, 73/15-16)

İkincisi: Allah; yapılan ibadetlerde, herhangi bir kimsenin kendisine ortak koşulmasına -ister mukarreb (yakınlaştırılmış) bir melek, ister mürsel (gönderilmiş) bir peygamber olsun- asla razı olmaz. Bunun delîli, yüce Allah'ın şu buyruğudur: *"Şüphesiz ki mes-cidler Allah'ındır. O halde Allah ile birlikte hiç kimseye dua etmeyin."* (el-Cin, 72/18)

اعْلَمْ رَحِمَكَ اللَّهُ!

أَنَّهُ يَجِبُ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ وَمُسْلِمَةٍ، تَعْلَمُ هَذِهِ
الثَّلَاثَ مَسَائِلَ، وَالْعَمَلُ بِهِنَّ:

الْأُولَى: أَنَّ اللَّهَ خَلَقَنَا، وَرَزَقَنَا، وَلَمْ يَتْرُكْنَا هَمَلًا،
بَلْ أَرْسَلَ إِلَيْنَا رَسُولًا، فَمَنْ أَطَاعَهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ،
وَمَنْ عَصَاهُ دَخَلَ النَّارَ، وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى:

﴿إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ رَسُولًا شَاهِدًا عَلَيْكُمْ كَمَا
أَرْسَلْنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ رَسُولًا * فَعَصَىٰ فِرْعَوْنُ
الرَّسُولَ فَأَخَذْنَاهُ أَخَذًا وَبِيلًا﴾ [المزمل: 15 - 16].

الثَّانِيَّةُ: أَنَّ اللَّهَ لَا يَرْضَىٰ أَنْ يُشْرَكَ مَعَهُ أَحَدٌ فِي
عِبَادَتِهِ، لَا مَلَكٌ مُّقَرَّبٌ، وَلَا نَبِيٌّ مُّرْسَلٌ؛ وَالدَّلِيلُ
قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ
أَحَدًا﴾ [الجن: 18].

Üçüncüsü: Kim Rasûl'e itaat eder ve Allah'ı tevhid ederse, artık o kimsenin -en yakın akrabası bile olsa-; Allah'a ve Rasûlüne -sınırlarını tanımayarak- düşmanlık eden kimseleri velî edinmesi caiz değildir. Bunun delîli Yüce Allah'ın şu buyruğudur: *"Allah'a ve âhiret gününe îmân eden bir topluluğu; Allah'a ve Rasûlüne -sınırlarını tanımayarak- düşmanlık eden hiç kimseyle, isterse onlar babaları yahut oğulları, yahut kardeşleri ya da akrabaları olsun, karşılıklı sevgi ve dostluk içinde göremezsin. İşte bunlar (Allah'ın) kalblerine îmânı yazdığı ve kendinden bir rûh ile desteklediği kimselerdir. Onları ebediyyen kalıcılar olmak üzere altından ırmaklar akan cennetlere koyar. Allah onlardan razı olmuştur, onlar da O'ndan razı olmuşlardır. İşte bunlar Allah'ın hizbidir. Haberiniz olsun, muhakkak ki Allah'ın hizbi, felâha (kurtuluşa) erenlerin ta kendileridir."* (el-Mücadele, 58/22)

الثَّالِثَةُ: أَنَّ مَنْ أَطَاعَ الرَّسُولَ، وَوَحَّدَ اللَّهَ لَا
يَجُوزُ لَهُ مُوَالَاةٌ مِنْ حَادِّ اللَّهِ وَرَسُولِهِ، وَلَوْ كَانَ
أَقْرَبَ قَرِيبٍ؛ وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى:

﴿لَا تَحِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ
مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ
أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ أُولَئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ
الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُم بِرُوحٍ مِّنْهُ وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي
مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ
وَرَضُوا عَنْهُ أُولَئِكَ حِزْبُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ
الْمُفْلِحُونَ﴾ [المجادلة: 22].

Bil ki Allah seni kendisine itaat etmeye muvaffak kılsın; İbrâhîm'in milleti (dîni) olan Hanîflik:

“Dîni (ibâdeti) Allah'a has kılarak yalnızca O'na ibâdet etmektir.” İşte Allah, bütün insanlara bunu emretmiş ve onları bunun için yaratmıştır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *“Cinleri ve insanları Bana ibâdet etsinler diye yarattım.”* (ez-Zâriyât, 51/56) Buradaki *“...Bana ibâdet etsinler...”* buyruğu “Beni tevhi'd etsinler.” demektir.

Allah'ın emirlerinin en büyüğü tevhi'd'dir. Bu da ibâdet ile Allah'ı birlemek demektir.

Allah'ın yasakladığı şeylerin en büyüğü şirk'tir. O da, Allah ile birlikte başkasına da dua (ve ibâdet) etmektir. Bunun delîli Yüce Allah'ın şu buyruğudur: *“Allah'a ibâdet edin ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın.”* (en-Nisâ, 4/36)

Sana, “İnsanın bilmekle yükümlü olduğu üç temel esas nedir?” denilince de ki: “Kulun; Rabbini, dînini ve peygamberi Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'i bilmesidir.”

اعْلَمْ أَرْشَدَكَ اللَّهُ لِبَطَاعَتِهِ! أَنَّ الْحَنِيفِيَّةَ مِلَّةَ
إِبْرَاهِيمَ:

أَنَّ تَعْبُدَ اللَّهَ وَحْدَهُ، مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ. وَبِذَلِكَ
أَمَرَ اللَّهُ جَمِيعَ النَّاسِ، وَخَلَقَهُمْ لَهَا.

كَمَا قَالَ تَعَالَى: ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ
إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ [الذاريات: 56]. وَمَعْنَى ﴿يَعْبُدُونِ﴾:
يُوحِّدُونَ، وَأَعْظُمَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ التَّوْحِيدَ، وَهُوَ:
إِفْرَادُ اللَّهِ بِالْعِبَادَةِ. وَأَعْظُمَ مَا نَهَى عَنْهُ الشِّرْكَ،
وَهُوَ: دَعْوَةُ غَيْرِهِ مَعَهُ.

وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى ﴿اعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ
شَيْءٌ﴾ [النساء: 36].

فَإِذَا قِيلَ لَكَ: مَا الْأُصُولُ الثَّلَاثَةُ الَّتِي يَجِبُ عَلَى
الْإِنْسَانِ مَعْرِفَتُهَا؟

فَقُلْ: مَعْرِفَةُ الْعَبْدِ رَبَّهُ، وَدِينَهُ، وَنَبِيِّهِ مُحَمَّدًا
- صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -.

Birinci Temel Esas:

Kulun, Rabbini bilmesi

Sana "Rabbin kimdir?" denilince, "Rabbim Allah'tır." de. O, nimetleriyle beni ve bütün âlemleri terbiye edip yetiştirendir. O, benim ma'bûdumdur (kendisine ibâdet ettiğimdir), benim O'ndan başka ma'bûdum yoktur. Bunun delîli Yüce Allah'ın şu buyruğudur: "*Bütün övgüler, âlemlerin Rabbi Allah'a aittir.*" (el-Fatiha, 1/1) Allah'ın dışındaki her varlık âlemdir, ben de o âlemden biriyim."

Sana, "Rabbini ne ile bildin?" denilince de ki: Ben Rabbimi âyetleriyle ve yarattıklarıyla bildim. Gece ve gündüz, güneş ve ay O'nun âyetlerindendir. Yedi gök, yedi yer, onların içindekiler ve aralarındakiler de O'nun yarattıklarındandır. Bunun delîli Yüce Allah'ın şu buyruğudur: "*Gece ve gündüz, güneş ve ay da O'nun âyetlerindendir. Güneş'e de secde etmeyin, ay'a da. Eğer yalnız O'na ibâdet ediyorsanız, onları yaratan Allah'a secde edin.*" (Fussilet, 41/37); "*Sizin Rabbiniz o Allah'tır ki gökleri ve yeri altı günde yarattı, sonra da Arş'a istivâ etti. Geceyi, durmadan onu kovalayan gündüze bürüyüp örter; güneş, ay ve yıldızlar hep emrine boyun eğmiştir. İyi bilin ki yaratma da, emretme de yalnız O'nundur. Âlemlerin Rabbi Allah ne yücedir!*" (el-A'raf, 7/54)

الأصل الأول

معرفة الرب

فَإِذَا قِيلَ لَكَ: مَنْ رَبُّكَ؟ فَقُلْ: رَبِّيَ اللَّهُ الَّذِي رَبَّنِي،
وَرَبِّي جَمِيعَ الْعَالَمِينَ بِنِعَمِهِ، وَهُوَ مَعْبُودِي لَيْسَ لِي
مَعْبُودٌ سِوَاهُ؛ وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ
الْعَالَمِينَ﴾ [الفاتحة: 2]. وَكُلُّ مَنْ سِوَى اللَّهِ عَالَمٌ، وَأَنَا
وَاحِدٌ مِنْ ذَلِكَ الْعَالَمِ. فَإِذَا قِيلَ لَكَ: بِمَ عَرَفْتَ رَبَّكَ؟
فَقُلْ: بِآيَاتِهِ وَمَخْلُوقَاتِهِ، وَمِنْ آيَاتِهِ: اللَّيْلُ، وَالنَّهَارُ،
وَالشَّمْسُ، وَالْقَمَرُ، وَمِنْ مَخْلُوقَاتِهِ السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ
وَالْأَرْضُونَ السَّبْعُ وَمَنْ فِيهِنَّ، وَمَا بَيْنَهُمَا؛ وَالدَّلِيلُ
قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ
وَالْقَمَرُ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا
لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِنْ كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ﴾ [فصلت: 37].
وَقَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يُغْشِي
اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ
مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ
الْعَالَمِينَ﴾ [الأعراف: 54].

Rab, ma'bûdun ta kendisidir. Bunun delîli Yüce Allah'ın şu buyruklarıdır: *"Ey İnsanlar! Sizi de, sizden öncekileri de yaratan Rabbinize ibâdet edin ki takvâyâ eresiniz. O (Rabbiniz) ki yeryüzünü sizin için bir döşek, göğü de bir bina yaptı. Ve gökten bir su indirip onunla sizin için rızık olarak meyveler çıkardı. Artık bunu bile bile Allah'a şirk koşmayın."* (el-Bakara, 2/21-22)

İbn Kesîr *rahimehullah* şöyle der: "Şu varlıkları yaratan kim ise, ibâdete lâayık olan da O'dur."

İslâm, îmân, ihsân gibi ve ibâdet kapsamındaki dua, havf, recâ, tevekkül, rağbe, rahbe, huşû, haşye, inâbe, istiâne, istiâze, istiğâse, zebh, nezr ve buna benzer Yüce Allah'ın emrettiği bütün çeşitleriyle ibâdet, tümüyle Allah'a mahsustur. Bunun delîli Yüce Allah'ın şu buyruğudur: *"Şüphesiz ki mescidler Allah'a mahsustur. O halde, Allah ile birlikte hiç kimseye dua (ve ibâdet) etmeyin."* (el-Cin, 72/18)

وَالرَّبُّ هُوَ الْمَعْبُودُ، وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿يَا
 أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ
 قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ * الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ
 فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ
 مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَّكُمْ فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا وَأَنْتُمْ
 تَعْلَمُونَ﴾ [البقرة: 21 - 22].

قَالَ ابْنُ كَثِيرٍ - رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى: الْخَالِقُ لِهَذِهِ
 الْأَشْيَاءِ هُوَ الْمُسْتَحَقُّ لِلْعِبَادَةِ.

وَأَنْوَاعُ الْعِبَادَةِ الَّتِي أَمَرَ اللَّهُ بِهَا مِثْلُ: الْإِسْلَامِ،
 وَالْإِيمَانِ، وَالْإِحْسَانِ، وَمِنْهُ: الدُّعَاءُ، وَالْخَوْفُ،
 وَالرَّجَاءُ، وَالتَّوَكُّلُ، وَالرَّغْبَةُ، وَالرَّهْبَةُ، وَالْخُشُوعُ،
 وَالْخَشْيَةُ، وَالْإِنَابَةُ، وَالْاسْتِعَانَةُ، وَالْاسْتِعَاذَةُ،
 وَالْاسْتِغَاثَةُ، وَالذَّبْحُ، وَالنَّذْرُ، وَغَيْرُ ذَلِكَ مِنْ أَنْوَاعِ
 الْعِبَادَةِ الَّتِي أَمَرَ اللَّهُ بِهَا. كُلُّهَا لِلَّهِ تَعَالَى. وَالدَّلِيلُ:
 قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ
 أَحَدًا﴾ [الجن: 18].

Her kim ibâdetten herhangi bir şeyi Allah'tan başkasına yöneltirse, artık o, müşrik ve kâfirdir. Bunun delîli Yüce Allah'ın şu buyruğudur: *"Kim buna dâir hiçbir delîli bulunmaksızın, Allah ile birlikte başka bir ilâha dua (ibâdet) ederse, onun hesabı ancak Rabbinin katındadır. Kâfirler -hiç şüphesiz- felâha (kurtuluşa) eremezler."* (el-Mu'minûn, 23/117)

Hadîs-i şerîfte şöyle buyrulmuştur: "Dua, ibâdetin iliğidir."

Bunun delîli Yüce Allah'ın şu buyruğudur: *"Rabbiniz buyurdu ki: Bana dua edin ki Ben de size icâbet edeyim. Bana ibâdette büyüklenenler yakında hor, hakir ve aşağılanmış olarak cehenneme girecekler."* (el-Mu'min, 40/60)

Havf'ın delîli Yüce Allah'ın şu buyruğudur: *"Eğer m   minler iseniz onlardan korkmayın, Benden korkun."* (Âl-i İmrân, 3/175)

Rec  n'ın delîli Yüce Allah'ın şu buyruğudur: *"Artık kim Rabbine kavuşmayı   mit ediyorsa, sâlih bir amel işlesin ve Rabbinin ibâdetinde hiç kimseyi ortak koşmasın."* (el-Kehf, 18/110)

فَمَنْ صَرَفَ مِنْهَا شَيْئًا لِغَيْرِ اللَّهِ؛ فَهُوَ مُشْرِكٌ كَافِرٌ؛
وَالدَّلِيلُ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ
لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ
الْكَافِرُونَ﴾ [المؤمنون: 117].

وَفِي الْحَدِيثِ: الدُّعَاءُ مُخُّ الْعِبَادَةِ.

وَالدَّلِيلُ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي
أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي
سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ﴾ [غافر: 60].

وَدَلِيلُ الْخَوْفِ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿فَلَا تَخَافُوهُمْ
وَخَافُونَ إِن كُنتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ [آل عمران: 175].

وَدَلِيلُ الرَّجَاءِ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿فَمَنْ كَانَ يَرْجُو
لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ
رَبِّهِ أَحَدًا﴾ [الكهف: 110].

Tevekkülün delîli Yüce Allah'ın şu buyruğudur: *"Eğer mü'minler iseniz yalnız Allah'a tevekkül edin."* (Mâide, 5/23) Yine şöyle buyurur: *"Her kim de Allah'a tevekkül ederse, O, ona yeter."* (et-Talâk, 65/3)

Rağbet, rahbet ve huşûnun delîli Yüce Allah'ın şu buyruklarıdır: *"Şüphesiz onlar hayırlı işlerde yarışırlar, rağbetle ve rahbetle bize dua ederlerdi ve Bize huşû duyan kimselerdi."* (el-Enbiyâ, 21/90)

Haşyetin delîli de Yüce Allah'ın şu buyruğudur: *"O halde onlardan haşyet duymayın. Benden duyun."* (el-Bakara, 2/150)

Înâbe'nin delîli Yüce Allah'ın şu buyruğudur: *"Rabbinize inâbe edin ve yalnız O'na teslim olun."* (ez-Zümer, 39/54)

İstiânenin delîli Yüce Allah'ın, *"Yalnız Sana ibâdet eder, yalnız Senden yardım dileriz."* (el-Fâtiha, 1/5) buyruğuyla hadîste yer alan: *"Yardım dileyeceğin vakit Allah'tan dile!"* ifadesidir.

وَدَلِيلُ التَّوَكُّلِ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَعَلَى اللَّهِ فَتَوَكَّلُوا
إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ [المائدة: 23]. وقوله:

﴿وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ﴾ [الطلاق: 3].

وَدَلِيلُ الرَّغْبَةِ، وَالرَّهْبَةِ، وَالْخُشُوعِ: قَوْلُهُ
تَعَالَى: ﴿إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ
وَيَدْعُونََنَا رَغَبًا وَرَهَبًا وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ﴾ [الأنبياء:
90].

وَدَلِيلُ الْخَشْيَةِ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿فَلَا تَخْشَوْهُمْ
وَاخْشَوْنِي...﴾ الآية [البقرة: 150].

وَدَلِيلُ الْإِنَابَةِ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَأَنِيبُوا إِلَى رَبِّكُمْ
وَأَسْلِمُوا لَهُ...﴾ الآية [الزمر: 54].

وَدَلِيلُ الاسْتِعَانَةِ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ
نَسْتَعِينُ﴾ [الفاتحة: 5]. وَفِي الْحَدِيثِ: (...وَإِذَا
اسْتَعْنْتَ فَاسْتَعِنْ بِاللَّهِ).

İstiâze'nin delîli Yüce Allah'ın şu buyruklarıdır: *"De ki: İstiâze ederim (Sığınırım) sabahın Rabbine."* (el-Felâk, 113/1) *"De ki: İstiâze ederim (Sığınırım) insanların Rabbine."* (en-Nâs, 114/1)

İstiğâse'nin delîli Yüce Allah'ın şu buyruğudur: *"Hani siz Rabbinizden istiğâse de bulunuyordunuz da... duanızı kabul etmişti."* (el-Enfâl, 8/9)

Zebh'in delîli, Yüce Allah'ın şu buyruğudur: *"De ki: Şüphesiz benim namazım, kurban kesmem, hayatım ve ölümüm âlemlerin Rabbi olan Allah içindir. O'nun hiçbir ortağı yoktur."* (el-En'âm, 6/162-163)

Sünnetten delîli: *"Allah'tan başkasına kurban kesene Allah lanet etsin."* hadîs-i şerîfidir.

Nezrin delîli Yüce Allah'ın şu buyruğudur: *"Onlar adaklarını yerine getirirler ve kötülüğü yaygın bir günden korkarlar."* (el-İnsan, 76/7)

وَدَلِيلُ الْإِسْتِعَاذَةِ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ
الْفَلَقِ﴾ [الفلق: 1]. وَ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ﴾
[الناس: 1].

وَدَلِيلُ الْإِسْتِغَاثَةِ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿إِذْ تَسْتَغِيثُونَ
رَبَّكُمْ فَاسْتَجَبْ لَكُمْ...﴾ [الأنفال: 9].

وَدَلِيلُ الذَّبْحِ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿قُلْ إِنْ صَلَاتِي
وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ * لَا
شَرِيكَ لَهُ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ﴾
[الأنعام: 163-161].

وَمِنَ السُّنَّةِ: لَعَنَ اللَّهُ مَنْ ذَبَحَ لِغَيْرِ اللَّهِ.
وَدَلِيلُ النَّذْرِ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿يُوفُونَ بِالنَّذْرِ وَيَخَافُونَ
يَوْمًا كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيرًا﴾ [الإنسان: 7].

İkinci Temel Esas

İslâm Dînini Delîlleriyle Bilmektir.

İslâm: Tevhîd ile Allah'a teslîm olmak, itaatle O'na boyun eğmek, şirkten ve ehlinden berâettir. İslâm dîni üç mertebedir: İslâm, îmân ve ihsân. Her mertebenin de rukûnleri vardır.

Birinci mertebe İslam:

İslâm'ın rukûnleri beştir: [1] Allah'tan başka hak ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın rasûlü olduğuna şehâdet etmek, [2] Namazı ikâme etmek, [3] Zekâtı vermek, [4] Ramazan orucunu tutmak ve [5] Allah'ın Beyt-i Harâm'ını hacctmek.

Şehâdet kelimesinin delîli Yüce Allah'ın şu buyruğudur: *"Allah, adâleti ayakta tutarak kendisinden başka hak ilâh olmadığına şahitlik etti. Melekler de, ilim sahipleri de (buna şahitlik ettiler.) O'ndan başka hak ilâh yoktur. Azîz'dir, Hakîm'dir."* (Âl-i İmrân, 3/18)

الأصل الثاني

معرفة دين الإسلام بالأدلة

وهو: الاستسلام لله بالتوحيد، والانقياد له بالطاعة، والبراءة من الشرك وأهله، وهو ثلاث مراتب: الإسلام، والإيمان، والإحسان. وكل مرتبة لها أركان.

المرتبة الأولى: الإسلام

فأركان الإسلام خمسة: شهادة أن لا إله إلا الله وأن محمداً رسول الله، وإقام الصلاة، وإيتاء الزكاة، وصوم رمضان، وحج بيت الله الحرام.

فدليل الشهادة: قوله تعالى: ﴿شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُوا الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ [آل عمران، 18].

Bu şehâdetin anlamı şudur: "Allah'tan başka hak ma'bûd yoktur." (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ)/Lâ ilâhe, Allah'tan başka ibâdet olunanların tümünü reddedici-
 cidir. (إِلَّا اللَّهُ)/illallah, ibâdetin yalnızca Yüce Allah'a yapılması gerektiğini ve egemenliğinde hiçbir ortağı olmadığı gibi ibâdetinde de hiçbir ortağının olmadığını ortaya koyucudur.

Bu şehâdetin onu açıklayan tefsîri Yüce Allah'ın şu buyruklarıdır: "*Hani İbrâhîm, babasına ve kavmine, Muhakkak ki ben sizin, -beni yaratan müstesnâ- bütün ibâdet ettik-
 lerinizden uzağım. Gerçekten O, bana yol gösterecektir. (İbrâhîm) bunu -belki dönerler diye- ardından geleceklere kalıcı bir kelime kıldı.*" (ez-Zuhruf, 43/26-28); "*De ki: Ey kitâb ehli! Bizimle sizin aranızda eşit bir kelimeye gelin: Allah'tan başkasına ibâdet etmeyelim, O'na hiçbir şeyi ortak tutmayalım. Kimimiz kimimizi Allah'tan başka rabler edinmesin. Eğer yüz çevirirlerse deyin ki: Şâhid olun, biz gerçekten (Allah'a) teslim olanlarız.*" (Â-i Imrân, 3/64)

Muhammed'in, Allah'ın Rasûlü olduğuna şahitlik etmenin delîli Yüce Allah'ın şu buyruğudur: "*Andolsun ki size kendinizden öyle bir rasûl gelmiştir ki sıkıntıya uğramanız ona pek ağır gelir. Size çok düşkün, mü'minlere oldukça şefkatli ve merhametlidir.*" (et-Tevbe, 9/128)

وَمَعْنَاهَا: لَا مَعْبُودَ بِحَقِّ إِلَّا اللَّهُ، وَحَدُّ النَّفْيِ مِنَ
الْإِثْبَاتِ ﴿لَا إِلَهَ﴾ نَافِيًا جَمِيعَ مَا يُعْبَدُ مِنْ دُونِ اللَّهِ
﴿إِلَّا اللَّهُ﴾ مُثَبِّتًا الْعِبَادَةَ لِلَّهِ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ فِي
عِبَادَتِهِ، كَمَا أَنَّهُ لَيْسَ لَهُ شَرِيكَ فِي مُلْكِهِ.

وَتَفْسِيرُهَا: الَّذِي يُوضِّحُهَا قَوْلُهُ تَعَالَى ﴿إِذْ قَالَ
إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ إِنَّنِي بَرَاءٌ مِّمَّا تَعْبُدُونَ * إِلَّا
الَّذِي فَطَرَنِي فَإِنَّهُ سَيَهْدِينِ * وَجَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً
فِي عَقِبِهِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ﴾ [الزخرف: 26 - 28].
وَقَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ
سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ
شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ فَإِنْ
تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ﴾ [آل عمران: 64].

وَدَلِيلُ شَهَادَةِ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ: قَوْلُهُ
تَعَالَى: ﴿لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ
عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُوفٌ
رَّحِيمٌ﴾ [التوبة: 128].

Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şahitlik etmenin anlamı, emrettiği hususlarda ona itaat etmek, verdiği haberlerde onu tasdik etmek, yasakladığı hususlardan uzak durmak ve ancak onun getirdiği şerîata uygun olarak Allah'a ibâdet etmektir.

Namazın ve zekâtın delîli ile tevhîd'in tefsîri Yüce Allah'ın şu buyruklarıdır: *"Onlara emrolunan sadece, dîni O'na has kılan hanifler olarak Allah'a ibâdet etmeleri, namazı ikâme etmeleri, zekâtı vermeleriydi. İşte budur dosdoğru dîn!"* (el-Beyyine, 98/5)

Orucun delîli Yüce Allah'ın şu buyruğudur: *"Ey îmân edenler! Oruç sizden öncekilere farz kılındığı gibi size de farz kılındı. Ta ki korunup sakınasınız."* (el-Bakara, 2/183)

Haccın delîli Yüce Allah'ın şu buyruğudur: *"Ona bir yol bulabilenlerin o Beyt'i haccetmesi, Allah'ın insanlar üzerindeki hakkıdır. Her kim de küfrederse şüphesiz ki Allah âlemlere muhtaç değildir."* (Âl-i İmrân, 3/97)

وَمَعْنَى شَهَادَةِ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ: طَاعَتُهُ فِيمَا
أَمَرَ، وَتَصَدِيقُهُ فِيمَا أَخْبَرَ، وَاجْتِنَابُ مَا نَهَى عَنْهُ
وَزَجْرُ وَالَا يُعْبَدَ اللَّهُ إِلَّا بِمَا شَرَعَ.

وَدَلِيلُ الصَّلَاةِ، وَالزَّكَاةِ، وَتَفْسِيرُ التَّوْحِيدِ: قَوْلُهُ
تَعَالَى: ﴿وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ
الَّذِينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ
دِينُ الْقِيَمَةِ﴾ [البينة: 5].

وَدَلِيلُ الصِّيَامِ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا
كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ
قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ [البقرة: 183].

وَدَلِيلُ الْحَجِّ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ
حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ
اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ﴾ [آل عمران: 97].

İkinci mertebe: İmân'dır.

İmân, yetmiş kûsûr şu'be'dir. Bu şu'belerin en üstünü lâ ilâhe illallah sözüdür; en aşağısı, yolda rahatsızlık veren şeyleri gidermektir. Hayâ da îmândan bir şu'bedir.

İmânın rukünleri -hadîste de geçtiği gibi- altı tanedir: "Allah'a, meleklerine, kitaplarına, rasûllerine, âhiret gününe îmân etmen ve hayrıyla ve şerriyle kadere îmân etmendir." Bu altı ruknün delîli Yüce Allah'ın şu buyruğudur: *"İyilik, yüzlerinizi doğuya ve batıya çevirmeniz değildir. İyilik; Allah'a, âhiret gününe, meleklerle, kitâba ve Rasûllere îmân edenin yaptığıdır."* (Bakara, 2/177) Kaderin delîli Yüce Allah'ın şu buyruğudur: *"Muhakkak ki her şeyi bir kader ile yarattık."* (Kamer, 54/49)

الْمَرْتَبَةُ الثَّانِيَّةُ: الْإِيمَانُ

وَهُوَ: بَضْعٌ وَسَبْعُونَ شُعْبَةً، فَأَعْلَاهَا قَوْلُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَذْنَاهَا إِمَاطَةُ الْأَذَى عَنِ الطَّرِيقِ، وَالْحَيَاءُ شُعْبَةٌ مِنَ الْإِيمَانِ.

وَأَرْكَانُهُ سِتَّةٌ: كَمَا فِي الْحَدِيثِ: أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ، وَمَلَائِكَتِهِ، وَكِتَابِهِ، وَرُسُلِهِ، وَالْيَوْمِ الْآخِرِ، وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ.

وَالدَّلِيلُ عَلَى هَذِهِ الْأَرْكَانِ السِّتَةُ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿لَيْسَ الْبِرُّ أَنْ تُولُوا وَجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ﴾ [البقرة: 177].

وَدَلِيلُ الْقَدَرِ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ﴾ [القمر: 49].

Üçüncü Mertebe: İhsan

Bu da tek bir rükündür. İhsan, Yüce Allah'a, O'nu görüyormuşçasına ibâdet etmektir. Sen O'nu görmesen de şüphesiz ki O seni görmektedir. Bunun delîli Yüce Allah'ın şu buyruklarıdır: *"Çünkü Allah muttakîlerle (sakınanlarla) ve muhsinlerle (ihsan edenlerle) beraberdir."* (en-Nahl, 16/128); *"Ve o Aziz ve Rahim olana tevekkül et. O seni (tehec-cüde) kalkınca da görür, secde edenler arasındaki dolaşmanı da. Muhakkak O her şeyi işitendir, bilendir."* (eş-Şuarâ, 26/217-220); *"Ne işte olursan ol, ona dair Kur'an'dan ne okursan oku, (Ey insanlar!) ne amel işlerseniz işleyin siz ona daldığınız sırada mutlaka Biz sizin üzerinize şahit oluruz."* (Yûnus, 10/61)

المرتبة الثالثة: الإحسان

أركانه: وَلَهُ رُكْنٌ وَاحِدٌ. كما في الحديث: أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ. وَالذَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ﴾ [النحل: 128]. وقَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ * الَّذِي يَرَاكَ حِينَ تَقُومُ * وَتَقْلُبَكَ فِي السَّاجِدِينَ * إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ [النساء: 217 - 220]. وقَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَمَا تَكُونُ فِي شَأْنٍ وَمَا تَتْلُو مِنْهُ مِنْ قُرْآنٍ وَلَا تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ إِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا إِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ﴾ [يونس: 61].

Sünnetten delîli de Ömer *radiyallahu anh*'dan gelen meşhur Cebrâil hadîsidir. Ömer *radiyallahu anh* dedi ki: "Bizler bir gün Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzurunda otururken ansızın elbiseleri oldukça beyaz, saçları oldukça siyah, üzerinde yolculuğun etkileri görülmeyen ve aramızdan kimse-nin tanımadığı bir adam yanımıza çıkageldi. Nihâyet Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in önünde oturdu, dizlerini onun dizlerine dayadı, ellerini de kendi dizleri üzerine koyup dedi ki:

"Ey Muhammed! Bana İslâm'dan haber ver." Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"İslâm, Allah'tan başka hak ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şehâdet etmen, namazı kılman, zekâtı vermen, ramazan orucunu tutman ve eğer ona güç yetirip yol bulabilirsen Beyt'i hac-cetmendir."

O zat, "Doğru söyledin" dedi. Biz de ona hayret ettik. Hem ona soru soruyor, hem de onu tasdîk ediyordu. Daha sonra, "Öyleyse bana îmânın ne olduğunu bildir." dedi. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

وَالدَّلِيلُ مِنَ السُّنَّةِ: حَدِيثُ جَبْرِيلَ الْمَشْهُورُ:
 عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: بَيْنَمَا
 نَحْنُ جُلُوسٌ عِنْدَ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - إِذْ
 طَلَعَ عَلَيْنَا رَجُلٌ، شَدِيدُ بَيَاضِ الثِّيَابِ، شَدِيدُ سَوَادِ
 الشَّعْرِ، لَا يُرَى عَلَيْهِ أَثَرُ السَّفَرِ، وَلَا يَعْرِفُهُ مِنَّا أَحَدٌ،
 فَجَلَسَ إِلَى النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَأَسْنَدَ
 رُكْبَتَيْهِ إِلَى رُكْبَتَيْهِ، وَوَضَعَ كَفَّيْهِ عَلَى فَخْذَيْهِ، وَقَالَ:
 يَا مُحَمَّدُ أَخْبِرْنِي عَنِ الْإِسْلَامِ فَقَالَ: أَنْ تَشْهَدَ أَنْ لَا
 إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَتُقِيمَ الصَّلَاةَ،
 وَتُؤْتِيَ الزَّكَاةَ، وَتَصُومَ رَمَضَانَ، وَتَحُجَّ الْبَيْتَ إِنْ
 اسْتَطَعْتَ إِلَيْهِ سَبِيلًا. قَالَ: صَدَقْتَ. فَعَجَبْنَا لَهُ
 يَسْأَلُهُ وَيُصَدِّقُهُ. قَالَ: أَخْبِرْنِي عَنِ الْإِيمَانِ. قَالَ:

“(İmân) Allah’a, meleklerine, kitaplarına, rasûllerine ve âhiret gününe îmân etmen, bir de hayrı ile, şerri ile kadere îmân etmendir.” buyurdu. O zat, “Doğru söyledin.” dedi. “O halde bana ihsandan haber ver.” deyince Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: “(İhsan) Allah’a, O’nu görüyormuşçasına ibâdet etmendir. Sen O’nu görmesen de O seni görür.” Yine o zat, “O halde bana saatten (kıyamet gününden) haber ver.” dedi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: “Hakkında kendisine soru sorulan, soru sorandan daha bilgili değildir.” O zat, “O halde bana onun alâmetlerinden haber ver.” Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: “Cariyenin efendisini doğurması, çıplak ayaklı, elbisesiz, fakir koyun çobanı kimselerin uzun bina yapmakta birbirleriyle yarıştıklarını görmendir.” (Ömer) dedi ki: Adam daha sonra gitti. Uzun bir süre böylece kaldık. (Peygamber) şöyle buyurdu:

“Ey Ömer! Soru soranın kim olduğunu biliyor musun?” Ben, “Allah ve Rasûlü daha iyi bilir dedim.” Şöyle buyurdu: “Bu Cebrail’dir. Dîninizin emirlerini sizlere öğretmek üzere size geldi.”

(أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ، وَمَلَائِكَتِهِ، وَكُتُبِهِ، وَرُسُلِهِ،
وَالْيَوْمِ الْآخِرِ، وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ). قَالَ:
صَدَقْتَ. قَالَ: أَخْبِرْنِي عَنِ الْإِحْسَانِ. قَالَ: (أَنْ
تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ).
قَالَ: أَخْبِرْنِي عَنِ السَّاعَةِ. قَالَ: (مَا الْمَسْئُولُ عَنْهَا
بِأَعْلَمَ مِنَ السَّائِلِ). قَالَ: فَأَخْبِرْنِي عَنْ أَمَارَاتِهَا.
قَالَ: (أَنْ تَلِدَ الْأُمَّةُ رَبَّتَهَا، وَأَنْ تَرَى الْحُفَاةَ الْعُرَاةَ
الْعَالَةَ رِعَاءَ الشَّاءِ يَتَطَاوَلُونَ فِي الْبُنْيَانِ). قَالَ:
فَمَضَى، فَلَبِثْنَا مَلِيًّا، فَقَالَ: (يَا عُمَرُ أَتَدْرُونَ مَنْ
السَّائِلُ؟). قُلْنَا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: (هَذَا
جِبْرِيلُ أَتَاكُمْ يُعَلِّمُكُمْ أَمْرَ دِينِكُمْ).

Üçüncü temel esas:

Peygamberimiz Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'i bilmektir.

Onun adı Muhammed olup geriye doğru atalarının adı sırasıyla şöyledir: Abdullah, Abdu'l-Muttalib ve Hâşim. Hâşim, Kureyş'tendir. Kureyş de Araplardandır. Araplar da İbrâhîm el-Halil'in oğlu İsmail'in soyundandırırlar. Ona ve Peygamberimize salât ve selâmlar olsun.

Altmış üç yıl yaşadı. Kırk yaşında peygamber oldu. Yirmi üç yıl nebi ve rasûl olarak görev yaptı. "*İkra'/Oku*" buyruğu ile ona nübüvvet verildi. "*el-Muddessir*" hitâbı ile de rasûl oldu. Doğup yetiştiği şehir Mekke'dir. Medîne'ye hicret etmiştir. Yüce Allah onu şirkten korkutup uyarmak ve tevhîde davet etmek için göndermiştir.

Bunun delîli Yüce Allah'ın şu buyruklarıdır: "*Ey örtünüp, bürünen (Peygamber)! Kalk ve uyar ve yalnız Rabbini yücelt. Elbiseni temizle, pisliklerden uzak dur. Yaptığın iyiliği çok görerek minnet etme, Rabbin için sabret.*" (el-Müddessir, 74/1-7)

الأصل الثالث

مَعْرِفَةُ نَبِيِّكُمْ مُحَمَّدٍ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

وَهُوَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ بْنِ
هَاشِمٍ، وَهَاشِمٌ مِنْ قُرَيْشٍ، وَقُرَيْشٌ مِنَ الْعَرَبِ،
وَالْعَرَبُ مِنْ ذُرِّيَّةِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْخَلِيلِ
عَلَيْهِ وَعَلَى نَبِينَا أَفْضَلُ الصَّلَاةِ وَالسَّلَامِ،

وَلَهُ مِنَ الْعُمُرِ ثَلَاثٌ وَسِتُّونَ سَنَةً، مِنْهَا أَرْبَعُونَ
قَبْلَ النُّبُوَّةِ، وَثَلَاثٌ وَعِشْرُونَ فِي النُّبُوَّةِ. نُبِئَ
بِ﴿أَقْرَأ﴾، وَأُرْسِلَ بِ﴿الْمُدَّثِّر﴾، وَبَلَدُهُ مَكَّةُ
وَهَاجَرَ إِلَى الْمَدِينَةِ. بَعَثَهُ اللَّهُ بِالنَّذَارَةِ عَنِ الشِّرْكِ،
وَبِالدَّعْوَةِ إِلَى التَّوْحِيدِ، بَعَثَهُ اللَّهُ بِالنَّذَارَةِ عَنِ
الشِّرْكِ، وَبِالدَّعْوَةِ إِلَى التَّوْحِيدِ

وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ * قُمْ فَأَنْذِرْ
* وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ * وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ * وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ *
وَلَا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ * وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ﴾ [المدثر: 1-7].

Yüce Allah'ın, "*Kalk ve uyar.*" buyruğunun anlamı, şirkten korkutup uyarmak ve tevhîde davet etmek demektir. "*Ve yalnız Rabbini yücelt,*" tevhîd ile O'nu ta'zim et. "*Elbiseni temizle*"nin anlamı, amellerini şirkten arındır. "*Pisliklerden uzak dur.*" buyruğunda geçen pislikler ise putlardır. Onlardan uzak durmak ise putları ve putperestleri terk edip onlardan uzak kalmak demektir. O, bu emre uyarak on yıl süreyle tevhîde davet etti. On yıldan sonra da semâvatâ yükseltildi. (Mi'rac)"

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e beş vakit namaz farz kılındı. Mekke'de üç yıl (beş vakit) namaz kıldı. Daha sonra da Medîne'ye hicret etmekle emrolundu.

Hicret; şirk diyarından, İslâm beldesine intikâl etmektir. Hicret, bu ümmet üzerine bir farzdır ve kıyâmetin kopacağı vakte kadar bu, farz kalmaya devam edecektir.

وَمَعْنَى: ﴿قُمْ فَأَنْذِرْ﴾: يُنذِرُ عَنِ الشَّرِّكَ، وَيَدْعُو
إِلَى التَّوْحِيدِ. ﴿وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ﴾: أَي: عَظِّمُهُ
بِالتَّوْحِيدِ. ﴿وَتِيَابَكَ فَطَهِّرْ﴾: أَي: طَهِّرْ أَعْمَالَكَ
عَنِ الشَّرِّكَ. ﴿وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ﴾: الرُّجْزُ: الْأَصْنَامُ،
وَهَجْرُهَا: تَرْكُهَا، وَالْبَرَاءَةُ مِنْهَا وَأَهْلُهَا، أَخَذَ عَلَى
هَذَا عَشْرَ سِنِينَ يَدْعُو إِلَى التَّوْحِيدِ، وَبَعْدَ الْعَشْرِ
عُرِجَ بِهِ إِلَى السَّمَاءِ، وَفُرِضَتْ عَلَيْهِ الصَّلَوَاتُ
الْخَمْسُ، وَصَلَّى فِي مَكَّةَ ثَلَاثَ سِنِينَ، وَبَعْدَهَا
أُمِرَ بِالْهَجْرَةِ إِلَى الْمَدِينَةِ، وَالْهَجْرَةُ الْإِنْتِقَالُ مِنْ
بَلَدِ الشَّرِّكَ إِلَى بَلَدِ الْإِسْلَامِ.

وَالْهَجْرَةُ فَرِيضَةٌ عَلَى هَذِهِ الْأُمَّةِ مِنْ بَلَدِ الشَّرِّكَ
إِلَى بَلَدِ الْإِسْلَامِ، وَهِيَ بَاقِيَةٌ إِلَى أَنْ تَقُومَ السَّاعَةُ،

Bunun delîli de Yüce Allah'ın şu buyruklarıdır: *"Nefislerine zulmedenler olarak, canlarını alacağı kimselere melekler, 'Ne işte idiniz?' derler. Onlar, 'Biz yeryüzünde aciz kalan kimselerdik.' derler. 'Allah'ın arzı geniş değil miydi? Siz de orada hicret edeydiniz.' derler. İşte onların durakları cehennemdir. O ne kötü bir dönüş yeridir. Ancak çare bulamayan, yol bulamayan erkek, kadın ve çocuklardan aciz kalmış olanlar müstesnâ. İşte böylelerini Allah umulur ki affeder. Allah çok affedicidir, çok bağışlayıcıdır."* (en-Nisâ, 4/97-99); *"Ey î mân eden kullarım! Şüphesiz ki arzım geniştir, o halde yalnız Bana ibâdet edin."* (el-Ankebût, 29/56)

el-Begâvî -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- der ki: *"Bu âyetin nüzul sebebi Mekke'de kalıp hicret etmeyen Müslümanlar hakkındadır. Yüce Allah onlara, "î mân edenler" diye seslenmiştir."*

Sünnet'ten hicrete delîl de Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in şu buyruğudur: *"Tevbe kesilinceye kadar hicret de kesilmez. Güneş de batıdan doğmadıkça tevbe kesilmez."*

وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ
ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ
فِي الْأَرْضِ قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا
فِيهَا فَأُولَئِكَ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَسَاءَتْ مَصِيرًا *
إِلَّا الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ
لَا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلَا يَهْتَدُونَ سَبِيلًا * فَأُولَئِكَ
عَسَى اللَّهُ أَنْ يَغْفُو عَنْهُمْ وَكَانَ اللَّهُ عَفُوًّا غَفُورًا *
[النساء: 97-99]. وَقَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا
إِنَّ أَرْضِي وَاسِعَةٌ فَإِيتَايَ فَاعْبُدُونِ﴾ [العنكبوت: 56].

قَالَ الْبُغَوِيُّ - رَحِمَهُ اللَّهُ -: نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ فِي
الْمُسْلِمِينَ الَّذِينَ بِمَكَّةَ وَلَمْ يُهَاجِرُوا، نَادَاهُمُ اللَّهُ
بِاسْمِ الْإِيمَانِ.

وَالدَّلِيلُ عَلَى الْهَجْرَةِ مِنَ السُّنَّةِ: قَوْلُهُ - صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -: لَا تَنْقَطِعُ الْهَجْرَةُ حَتَّى تَنْقَطِعَ التَّوْبَةُ،
وَلَا تَنْقَطِعُ التَّوْبَةُ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهِ.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Medine'ye yerleştikten sonra İslâm'ın zekât, namaz, hac, cihâd, ezan, iyiliği emredip kötülükten sakındırmak ve benzeri diğer şer'î hükümleri ile emrolundu.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bu şekilde on yıl geçirdi. Ondan sonra da vefat etti. *Allah'ın salât ve selâmı üzerine olsun.*

Onun dini bâkîdir. İşte onun dini budur. Ne kadar hayır varsa mutlaka ümmete onu göstermiştir, ne kadar kötülük varsa mutlaka o kötülükten ümmeti sakındırmıştır. Gösterdiği hayır; Tevhîd ve Allah'ın sevip razı olduğu her şeydir. Sakındırdığı kötülük ise şirk ve Yüce Allah'ın hoşlanmayıp kabul etmediği her şeydir. Allah onu bütün insanlara peygamber olarak göndermiş, bütün insan ve cinlere ona itaatı farz kılmıştır. Bunun delîli de Yüce Allah'ın, "*De ki: Ey insanlar! Şüphesiz ben... Allah'ın size, hepimize gönderdiği peygamberiyim.*" (el-A'râf, 7/158) buyruğudur.

Yüce Allah onun peygamberliği ile bu dini tamamlamıştır. Bunun delîli de Yüce Allah'ın, "*Bugün sizin için dininizi kemâle erdirdim, üzerinizdeki nimetimi tamamladım ve size din olarak İslâm'ı beğenip seçtim.*" (el-Mâide, 5/3) buyruğudur.

فَلَمَّا اسْتَقَرَّ فِي الْمَدِينَةِ أَمَرَ بِبَقِيَّةِ شَرَائِعِ الْإِسْلَامِ،
 مِثْلَ: الزَّكَاةِ، وَالصَّوْمِ، وَالْحَجِّ، وَالْأَذَانِ، وَالْجِهَادِ،
 وَالْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ، وَغَيْرِ ذَلِكَ
 مِنْ شَرَائِعِ الْإِسْلَامِ، أَخَذَ عَلَى هَذَا عَشْرَ سِنِينَ،
 وَتُوفِّيَ - صَلَوَاتُ اللَّهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِ - وَدِينُهُ بَاقٍ.

وَهَذَا دِينُهُ، لَا خَيْرَ إِلَّا دَلَّ الْأُمَّةَ عَلَيْهِ، وَلَا شَرَّ
 إِلَّا حَذَّرَهَا مِنْهُ، وَالْخَيْرُ الَّذِي دَلَّهَا عَلَيْهِ التَّوْحِيدُ،
 وَجَمِيعُ مَا يُحِبُّهُ اللَّهُ وَيَرْضَاهُ، وَالشَّرُّ الَّذِي حَذَّرَهَا
 مِنْهُ الشُّرْكُ، وَجَمِيعُ مَا يَكْرَهُهُ اللَّهُ وَيَأْبَاهُ. بَعَثَهُ اللَّهُ
 إِلَى النَّاسِ كَافَّةً، وَافْتَرَضَ طَاعَتَهُ عَلَى جَمِيعِ
 الثَّقَلَيْنِ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ؛ وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى:
 ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعٌ﴾
 [الأعراف: 158]. وَكَمَّلَ اللَّهُ بِهِ الدِّينَ؛ وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ
 تَعَالَى: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ
 نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾ [المائدة: 3]

Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in vefat ettiğinin delîli ise Yüce Allah'ın, *"Şüphesiz ki sen de öleceksin, onlar da ölecekler. Sonra şüphesiz ki kıyâmet gününde Rabbinizin huzurunda muhâkeme olunacaksınız."* (ez-Zümer, 39/30-31) buyruğudur."

İnsanlar öldükten sonra diriltileceklerdir. Bunun delîli de Yüce Allah'ın şu buyruklarıdır: *"Sizi ondan (toprakten) yarattık. Yine sizi oraya döndüreceğiz ve bir kez daha sizi ondan çıkaracağız."* (Tâ-hâ, 20/55)

"Ve Allah sizi yerden bir bitki gibi bitirmiştir. Sonra sizi yine oraya döndürecek ve sizi yeniden çıkaracaktır." (Nûh, 71/17-18)

Ba's (diriliş)'dan sonra hesaba çekilecekler ve onlara amellerinin karşılığı verilecek. Bunun delîli de Yüce Allah'ın, *"Kötülük edenleri yaptıkları karşılığında cezalandırması, güzel amelde bulunanları da daha güzeli ile mükâfatlandırması içindir."* (en-Necm, 53/31) buyruğudur.

Kim ba'sı (öldükten sonra dirilişi) yalanlarsa, o kişi kâfir olur. Bunun delîli de Yüce Allah'ın, *"O kâfir olanlar, öldükten sonra asla diriltilmeyeceklerini iddia ettiler. De ki: Hayır, Rabbin hakkı için elbette diriltileceksiniz. Sonra da işlediğiniz mutlaka size haber verilecektir. Hem bu, Allah'a göre pek kolaydır."* (et-Teğâbun, 64/7) buyruğudur.

وَالدَّلِيلُ عَلَى مَوْتِهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَوْلُهُ
تَعَالَى: ﴿إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ * ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ
الْقِيَامَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ﴾ [الزمر: 30-31].

وَالنَّاسُ إِذَا مَاتُوا يُبْعَثُونَ؛ وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى:
﴿مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً
أُخْرَى﴾ [طه: 55]. وَقَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَاللَّهُ أَنْبَتُكُمْ
مِّنَ الْأَرْضِ نَبَاتًا * ثُمَّ يُعِيدُكُمْ فِيهَا وَيُخْرِجُكُمْ
إِخْرَاجًا﴾ [نوح: 17-18]. وَبَعْدَ الْبَعْثِ مُحَاسِبُونَ
وَمَجْزِيُونَ بِأَعْمَالِهِمْ، وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى:
﴿لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ لِيَجْزِيَ
الَّذِينَ أَسَاءُوا بِمَا عَمِلُوا وَيَجْزِيَ الَّذِينَ أَحْسَنُوا
بِالْحُسْنَى﴾ [النجم: 31].

وَمَنْ كَذَّبَ بِالْبَعْثِ كَفَرَ، وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى:
﴿زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَن لَّنْ يُبْعَثُوا قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي
لَتُبْعَثَنَّ ثُمَّ لَتَنبُوْنَ بِمَا عَمِلْتُمْ وَذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ﴾
[التغابن: 7].

Allah bütün rasûlleri müjdeleyici ve uyarıcılar olarak göndermiştir. Bunun delîli de Yüce Allah'ın, *"Müjdeleyici ve uyarıcılar olarak peygamberler gönderdik ki, peygamberlerden sonra insanların Allah'a karşı bir bahaneleri olmasın"* (en-Nisâ, 4/165) buyruğudur.

Rasûllerin ilki Nûh *aleyhisselâm*'dır. Sonuncuları da Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'dir. İlklerinin Nûh *aleyhisselâm* olduğunun delîli Yüce Allah'ın, *"Nûh'a ve ondan sonraki bütün peygamberlere vahyettiğimiz gibi muhakkak sana da vahyettik..."* (en-Nisâ, 4/163) buyruğudur.

Nûh *aleyhisselâm*'dan, Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'e kadar bütün ümmetlere Yüce Allah bir rasûl göndermiştir. Bu rasûl onlara yalnızca Allah'a ibâdet etmelerini emredip tâğûta ibâdet etmelerini yasaklamıştır. Bunun delîli de Yüce Allah'ın, *"Andolsun ki Biz her ümmete, 'Allah'a ibâdet edin ve tâğûtta kaçının.' diye bir rasûl gönderdik."* (en-Nahl, 16/36) buyruğudur.

وَأَرْسَلَ اللَّهُ جَمِيعَ الرُّسُلِ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ؛
وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِّئَلَّا
يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ﴾ [النساء: 165].

وَأَوَّلُهُمْ نُوحٌ عَلَيْهِ السَّلَامُ، وَآخِرُهُمْ مُحَمَّدٌ - صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَهُوَ خَاتَمُ النَّبِيِّينَ. وَالدَّلِيلُ عَلَى
أَنَّهُ أَوَّلُهُمْ نُوحٌ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا
أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِنْ بَعْدِهِ﴾ [النساء: 163].

وَكُلُّ أُمَّةٍ بَعَثَ اللَّهُ إِلَيْهَا رَسُولًا مِنْ نُوحٍ إِلَى
مُحَمَّدٍ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَأْمُرُهُمْ بِعِبَادَةِ اللَّهِ
وَوَحْدَهُ، وَيَنْهَاهُمْ عَنْ عِبَادَةِ الطَّاغُوتِ؛ وَالدَّلِيلُ
قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ
اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ﴾ [النحل: 36].

Yüce Allah bütün kullara tağutu inkâr edip Allah'a î mân etmeyi farz kılmıştır. İbnu'l-Kayyım *rahimehullah* dedi ki: "Tâğût, kulun kendisi hakkında haddi aştığı her türlü ma'bûd (ibadet edilen) yahut tâbi olunan ya da itaat olunan varlıktır. Tâğûtlar pek çoktur. Onların ileri gelenleri ise beş tanedir: İblis -Allah'ın lâneti üzerine olsun-; kendisi razı olduğu halde, kendisine ibâdet olunan kimse, kendisine ibâdet etmek üzere insanları davet eden kimse, gayb bilgisinden bir şeyler bildiğini iddia eden kimse ile Allah'ın indirdiklerinden başkası ile hükmeden kimsedir.

Bunun delîli de Yüce Allah'ın şu buyruğudur: *"Dinde zorlama yoktur. Gerçekten î mân ile küfür apaçık meydana çıkmıştır. Kim tâğûtu inkâr eder ve Allah'a î mân ederse o muhakkak kopması olmayan sapasağlam bir kulpa yapılmıştır. Allah işitendir, bilendir."* (el-Bakara, 2/256) İşte "Lâ ilâhe illallah/Allah'tan başka hak ilâh yoktur." kelimesinin anlamı da budur.

Hadîs-i şerifte de şöyle buyrulmuştur: *"İşin başı İslâm, direği namaz, zirve noktası da Allah yolunda cihâd etmektir."* Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

Yüce Allah Muhammed'e, onun aile halkına ve ashabına salât ve selâm eylesin.

وَافْتَرَضَ اللَّهُ عَلَى جَمِيعِ الْعِبَادِ الْكُفْرَ بِالطَّاغُوتِ
وَالْإِيمَانَ بِاللَّهِ.

قَالَ ابْنُ الْقَيِّمِ - رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى: مَعْنَى الطَّاغُوتِ
مَا تَجَاوَزَ بِهِ الْعَبْدُ حَدَّهُ مِنْ مَعْبُودٍ أَوْ مَتَّبُوعٍ أَوْ
مُطَاعٍ. وَالطَّاغُوتُ كَثِيرُونَ وَرُؤُوسُهُمْ خَمْسَةٌ:
إِبْلِيسُ لَعَنَهُ اللَّهُ، وَمَنْ عُبِدَ وَهُوَ رَاضٍ، وَمَنْ دَعَا
النَّاسَ إِلَى عِبَادَةِ نَفْسِهِ، وَمَنْ ادَّعَى شَيْئًا مِنْ عِلْمِ
الْغَيْبِ، وَمَنْ حَكَمَ بِغَيْرِ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ؛ وَالذَّلِيلُ قَوْلُهُ
تَعَالَى: ﴿لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ
فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِن بِاللَّهِ فَقَدْ اسْتَمْسَكَ
بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى لَا انْفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾
[البقرة: 256]. وَهَذَا هُوَ مَعْنَى لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَفِي
الْحَدِيثِ: رَأْسُ الْأَمْرِ الْإِسْلَامُ، وَعَمُودُهُ الصَّلَاةُ،
وَذِرْوَةُ سَنَامِهِ الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ. وَاللَّهُ أَعْلَمُ.
وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَسَلَّمَ.

شَرْحُ
ثَلَاثَةِ الْأَصُولِ

ÜÇ TEMEL ESAS

-ŞERH-

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Rahmân ve Rahîm Allah'ın adıyla...

Müellif *rahimehullah*, kitabına besmele ile başlamıştır. Böylece Kitâbına besmeleyle başlayan Allah *azze ve celle*'nin Kitabına ve;

«كُلُّ أَمْرٍ ذِي نَالٍ لَا يُبْدَأُ فِيهِ بِبِسْمِ اللَّهِ فَهُوَ أَثَرٌ».

“*Bismillah ile başlanmayan her önemli işin sonu kesiktir.*”⁽¹⁾ hadîsiyle Allah'a ittibâ ederek yazılarına besmeleyle başlayan Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e uymuştur.

«بِسْمِ» Câr ve mecrûrdur. Makâma münâsib, sona bırakılmış ve zikredilmemiş bir fiil ile ilişkilendirilir. Takdiri, "Allah'ın adıyla yazıyorum veya tasnîf ediyorum" şeklindedir.

Bu fiili -Arapça açısından- (başta değil de) sonda takdir edişimizin iki faydası vardır:

Birincisi: Allah *subhânehu ve teâlâ*'nın adını başa alıp onunla başlayarak bereket ummak.

(1) Bu hadîsi, Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*'de Rehâvî'ye (4/147) nisbet etmiştir. el-Hatîb de *el-Câmi'* isimli eserinde tahrîc etmiştir. Bu hadîs, pek çok yoldan değişik lafızlarla tahrîc edilmiştir. Şeyhi-miz Allâme Muhammed b. Sâlih el-'Useymin'e bu hadîs hakkında sorulunca şöyle cevap vermiştir: "Bu hadîsin sıhhati hususunda ilim ehli ihtilaf etmiştir. İlim ehlinin bazıları -Nevevî gibi- sahîh olduğu yolunda görüş belirtmiş ve hadîse itimad etmişlerdir. Bazıları da hadîsin zayıf olduğunu söylemişlerdir. Ancak âlimler bu hadîsi kabûl etmiş ve kitaplarına koymuşlardır. Bu da onun aslı olduğuna delâlet etmektedir."

İkincisi: Hasr ifade etmesi. Çünkü muallak'ın önceden zikredilmesi hasr ifade eder.

Takdir ettiğimiz fiilin makâma münasib olması, maksada daha çok delâlet etmesi içindir. Meselâ bir kitab okumak isterken, “Allah’ın adıyla başlıyorum.” desek bu sözümüzle neye başladığımız bilinmez. Ancak “Allah’ın adıyla okuyorum.” denilecek olursa, bu, başlanılan işin ne olduğunu, neye başlanmak istendiğini daha açık ortaya koyar.

«الله» “Allah” lafzı yüce yaratıcının özel adıdır. Bütün isimler bu isme tâbidir. Yüce Allah’ın şu buyruğunda da böyledir:

﴿الرَّ كِتَابَ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَى صِرَاطٍ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ۝١٠ اللَّهُ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَوَيْلٌ لِلْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ شَدِيدٍ﴾

“Bu, insanları, Rablerinin izniyle karanlıklardan nûra çıkarman için sana indirdiğimiz bir kitaptır. O Azîz ve Hamîd (olan) Allah’ın yoluna ki göklerde ve yerde ne varsa hepsi O’nundur. Şiddetli bir azaptan ötürü vay o kâfirlerin hâline!” (İbrâhîm, 14/1-2)

Bu buyrukta lâfza-i celâl olan “Allah” lafzının sıfat olduğunu söylemeyiz. Aksine bu buyrukta “Allah” lâfza-i celâli atf-ı beyân’dır.⁽²⁾ Tâ ki lâfza-i celâl, sıfat’ın mevsûf’a tâbi oluşu gibi tâbi olmasın.

(2) Âyette Allah lafza-i celâli, atf-ı beyân değil de sıfat olarak gelseydi âyetin şöyle meallendirilmesi gerekirdi: “Azîz, Hamîd ve Allah olan yoluna...”

«الرَّحْمَنُ» **“er-Rahmân,”** Allah *azze ve celle*’ye has isimlerdendir. O’ndan başkası hakkında kullanılamaz. Rahmân’ın anlamı, geniş bir rahmet ile muttasıf olan demektir.

«الرَّحِيمُ» **“er-Rahîm”** ise hem Allah *azze ve celle* ha - kında, hem başkası hakkında kullanılır. Anlamı, rahmeti kesintisiz ulaşan demektir. Buna göre “Rahmân” geniş rahmet sahibi, “Rahîm” kesintisiz rahmet sahibi demektir. Bu iki vasıf bir arada bulunduğu takdirde Rahîm ile kastedilen rahmetini kullarından dilediği kimseye kesintisiz ulaştıran demek olur. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿يُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَيَرْحَمُ مَنْ يَشَاءُ وَإِلَيْهِ تُقْلَبُونَ﴾

“Dilediğine azab eder, dilediğine de rahmet eder ve yalnız O’na döndürüleceksiniz.” (el-Ankebût, 29/21)

إِعْلَمْ رَحِمَكَ اللَّهُ أَنَّهُ يَجِبُ عَلَيْنَا تَعَلُّمُ أَرْبَعِ مَسَائِلَ

Allah sana rahmet etsin; bil ki şu dört meseleyi öğrenmek üzerimize vâcibtir.

İlim, bir şeyi olduğu hâl üzere, kat’î olarak idrâk etmek demektir.

İdrâk’in altı basamağı vardır:

- 1- Biraz önce de geçtiği gibi, herhangi bir şeyi gerçek durumu üzere kat’î bir şekilde idrâk etmek,
- 2- Bir şeyi büsbütün idrak etmemek,
- 3- Bir şeyi gerçek durumundan farklı bir şekilde idrâk etmek,

4- Bir şeyi, zıddının daha ağırlıklı olması ihtimaliyle birlikte idrak etmek,

5- Bir şeyi, (birbirine zıd iki) eşit ihtimal ile birlikte idrak etmek,

6- Bir şeyi, zıddının daha zayıf olması ihtimaliyle birlikte idrak etmektir.

İlim, zarûrî ve nazarî ilim olarak iki kısma ayrılır:

Zarûrî ilim, bilinen şeyin herhangi bir düşünce ve istidlâle gerek olmaksızın -kendiliğinden- zorunlu olarak idrak edilmesidir. Meselâ ateşin sıcak olduğunu idrak etmek gibi...

Nazarî ilim ise düşünme ve istidlâli gerektiren bilgidir. Abdestte niyetin vâcib olduğunu bilmek gibi...

Şeyhulislâm rahimehullah'ın, "Allah sana rahmet etsin." sözü; "Yüce Allah kendisi vasıtasıyla istediğini elde edebileceğin, çekindiğin şeylerden de korunabileceğin rahmetini sana bol bol ihsan etsin." anlamındadır. Yani Allah senin geçmiş günahlarını bağışlasın, gelecekte de seni muvaffak kılıp bu günahlardan korusun, anlamındadır. Eğer *rahmet* lâfzını tek başına zikredecek olursak anlamı bu olur. Eğer *mağfîret* ile birlikte zikredilirse; mağfîret, geçmiş günahların bağışlanması için, rahmet de gelecekte hayrı işleme ve günahlardan esenlikle kurtulma muvaffakiyeti için dua olur.

Müellif rahimehullah'ın bu şekilde dua etmesi, onun muhataba ne kadar itina gösterdiğini, ona karşı ne denli şefkatli olduğunu ve onun için hayır güttüğünü göstermektedir.

Müellif *rahimehullah*'ın burada söz konusu edeceği dört mesele dînin tamamını kapsar. Faydasının büyüklüğü dolayısıyla bu dört meseleye gerekli itina gösterilmelidir.

الْمَسْأَلَةُ الْأُولَى: الْعِلْمُ: وَهُوَ مَعْرِفَةُ اللَّهِ، وَمَعْرِفَةُ نَبِيِّهِ ﷺ
وَمَعْرِفَةُ دِينِ الْإِسْلَامِ بِالْأَدِلَّةِ.

Birinci mesele ilimdir. O da Allah'ı, Peygamber *sallallâhu aleyhi ve sellem*'i ve İslâm dînini delilleriyle bilmektir.

Allah'ı Bilmek: Emir ve yasaklarını kabullenip itaat etmeyi, boyun eğmeyi; rasûlü Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in getirdiği şer'iat ile hükmetmeyi gerektiren bir bilgiyle Allah *azze ve celle*'yi kalb ile bilmek. Kul, Allah *azze ve celle*'nin Kitâbındaki ve Rasûlü *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in Sünnetindeki şer'î âyetleri ve yaratılmışlar anlamına gelen kevnî âyetleri inceleyip üzerlerinde düşünerek Rabbini bilir. İnsan bu âyetleri inceleyip düşündükçe, yaratıcısı (ma'bûdu) hakkındaki bilgisi artar. Nitekim Allah *azze ve celle* şöyle buyurmaktadır:

﴿وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِلْمُوقِنِينَ ۝ وَفِي أَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ﴾

“Yakîn sahibi olanlar için yeryüzünde de âyetler vardır, kendi nefislerinizde de. Hâlâ görmüyor musunuz?” (ez-Zâriyât, 51/20-21)

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'i Bilmek: Getirdiği hidâyeti ve hak dîni kabul etmeyi, verdiği haberleri tasdik etmeyi, emirlerini yerine getirmeyi, yasakladığı hususlardan uzak durmayı, şer'iatının hakemliğine başvur-

mayı ve hükmüne razı olmayı gerektiren bir bilgiyle Allah Rasûlü Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'i bilmek.

Allah *azze ve celle* şöyle buyurmaktadır:

﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾

“Hayır! Rabbine andolsun ki aralarında çıkan anlaşmazlıklarda seni hakem yapıp sonra da verdiği hükümden dolayı içlerinde hiçbir sıkıntı duymadan, tam bir teslimiyetle teslim olmadıkça îmân etmiş olmazlar.” (en-Nisâ, 4/65)

Yine Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾

“Aralarında hükmetmek üzere Allah’a ve Rasûlüne davet olunduklarında, mü’minlerin sözleri ancak ‘İşittik ve itaat ettik.’ demektir. İşte bunlar felâha erenlerin ta kendileridir.” (en-Nûr, 24/51)

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا﴾

“Eğer Allah’a ve âhiret gününe inanıyorsanız, herhangi bir hususta anlaşmazlığa düştüğünüzde onu Allah’a ve Rasûlüne götürün. Bu hem daha hayırlı, hem de sonuç itibariyle daha güzeldir.” (en-Nisâ, 4/59)

﴿فَلْيَخْذِرِ الَّذِينَ يَخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾

“Artık onun emrine muhalefet edenler kendilerine bir fitne veya acıklı bir azâbın isabet etmesinden çekinsinler.” (en-Nûr, 24/63)

İmam Ahmed *rahimehullah* şöyle der: “Fitnenin ne olduğunu biliyor musunuz? Fitne şirk'tir. Kişi, onun sözlerinden bir kısmını reddederse kalbine bir eğrilik düşer ve sonunda helâk olur.”

İslâm Dînini Bilmek: Genel manası itibariyle İslâm, rasûlleri gönderdiği andan, kıyâmetin kopacağı zamana kadar teşri' buyurduğu esaslar çerçevesinde Yüce Allah'a ibâdet etmektir. Nitekim Allah *azze ve celle* bunu pek çok âyet-i kerîmede söz konusu etmiştir. Bütün bunlar, daha önce gelip geçmiş bütün şeriatlerin Yüce Allah'a teslim olma (anlamında İslâm) olduğunu göstermektedir. Yüce Allah, İbrâhîm *aleyhisselâm*'dan aktararak şöyle buyurmaktadır:

﴿رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمِينَ لَكَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةٌ مُسْلِمَةٌ لَكَ﴾

“Rabbimiz, ikimizi de Sana teslim olmuş kimse-lerden kıl. Soyumuzdan da yalnız Sana itaat eden bir ümmet çıkar.” (el-Bakara, 2/128)

Özel anlamıyla İslâm, (Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in gönderilişinden sonra) Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem* ile gönderilenlere hastır. Çünkü Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* ile gönderilenler daha önceki bütün dînleri neshetmiştir. Dolayısıyla bu dîne tâbi olan Müslümandır, muhalefet eden Müslüman değildir. Rasûllere tâbi olan-

lar kendi peygamberleri döneminde Müslümandılar. Yahudiler, Mûsâ aleyhisselâm döneminde Müslümandılar. Hristiyanlar, İsa aleyhisselâm döneminde Müslümandılar. Ancak Peygamber Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem gönderilince onu inkâr ettiler, bu sebeple artık Müslüman değildirler.

İşte Allah katında makbûl olan ve ehline fayda sağlayan dîn, İslâm dînidir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ﴾

“Şüphesiz ki Allah katında dîn İslâm’dır.” (Âli İmrân, 3/19)

﴿وَمَنْ يَتَّبِعْ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾

“Kim İslâm’dan başka bir dîn ararsa, ondan asla kabul olunmaz ve o âhirette, hüsrana uğrayanlardan olur.” (Âli İmrân, 3/85)

Bu (âyetle söz konusu edilen) İslâm, Yüce Allah’ın, Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem’e ve ümmetine lutfettiği İslâm’dır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتِمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾

“Bugün sizin için dîninizi kemâle; üzerinizdeki nimetimi tamamen erdirdim. Sizin için dîn olarak İslâm’a razı oldum.” (el-Mâide, 5/3)

Şeyh rahimehullah bilinmesi gerekli olan bu hususların delilleriyle bilinmesi gerektiğini söylemiştir. Delîl, maksada ulaştıran şey demektir. Bu hususlardaki bilgi-

nin delîlleri sem'î delîller ve aklî delîller olmak üzere iki çeşittir.

Sem'î delîller; vahiy ile sabit olanlardır ki Kitâb ve Sünnet'tir.

Aklî delîller ise inceleme, düşünme ve tefekkür yoluyla sabit olanlardır. Allah *azze ve celle*, Kitâb-ı Kerîm'inde bu türden pek çok delîli söz konusu etmiştir. Nice âyet-i kerîmede Allah, "Şunlar, şunlar da onun âyetlerindendir." buyurmuştur. İşte Yüce Allah'a delâlet eden aklî delîller böyle sunulmaktadır.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'i delîllerle bilme-ye gelince, bu husustaki sem'î delîllere şu buyrukları örnek gösterebiliriz:

﴿مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ﴾

"Muhammed, Allah'ın rasûlüdür. Onunla birlikte olanlar, kâfirlere karşı sert ve katıdırlar." (el-Feth, 48/29)

﴿وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ﴾

"Muhammed ancak bir peygamberdir. Ondan evvel nice peygamberler gelip geçmiştir." (Âl-i İmrân, 3/144)

Bu husustaki aklî delîller ise onun getirdiği apaçık âyet ve belgeler üzerinde inceden inceye düşünmekle ortaya çıkar. Getirdiği bu belgelerin en büyüğü Allah *azze ve celle*'nin Kitâbıdır. Bu Kitâb, doğru ve faydalı haberler; adâletli ve bozuklukları düzeltici hükümler içerir. Onun elinde gerçekleşen olağanüstü mucizeler ve gaybî hususlara dâir verdiği haberler de aklî delîller arasında yer alır.

Bu gaybî haberler ancak vahiyden kaynaklanabilir ve içlerinde gerçekleşenler verilen haberleri doğrular.

الْمَسْأَلَةُ الثَّانِيَّةُ: الْعَمَلُ بِهِ

İkinci mesele, bilinenler ile amel etmektir.

Bilinenlerle amel etmek sözünün anlamı, -bu bilginin gerektirdiği- Allah'a îmân etmek, O'na itaat etmek, emirlerini yerine getirmek, yasaklarından kaçınmak türünde hem kişiye özel, hem de (faydası) birinden diğerine geçen ibâdetleri yerine getirmektir. Kişiye özel ibâdetlere *ibâdâtü'l-hâssa*, faydası birinden diğerine geçen ibâdetlere *ibâdâtü'l-muteaddiye* denilir.

Namaz, oruç, hac gibi ibâdetler kişiye özel ibâdetlere (*ibâdâtü'l-hâssa*'ya) örnektir. Faydası birinden diğerine geçen ibâdetlere de (*ibâdâtü'l-muteaddiye*'ye) iyiliği emredip kötülükten sakındırmak, Allah yolunda cihâd etmek ve benzeri ibâdetler örnektir.

Amel, hakikatte ilmin meyvesidir. İlimsiz amel eden bir kimse Hristiyanlara benzemiş olur. İlmi olmasına rağmen amel etmeyen kimse de Yahudilere benzemiş olur.

الْمَسْأَلَةُ الثَّالِثَةُ: الدَّعْوَةُ إِلَيْهِ

Üçüncü mesele, buna davet etmektir.

“Buna davet etmek” sözünün anlamı, Rasûl *sallallahu aleyhi ve sellem*'in getirdiği Yüce Allah'ın şeriatına. Allah *azze ve celle*'nin şu buyruğunda sözünü ettiği üç ya da dört mertebede davet etmektir:

﴿ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ﴾

“Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle davet et ve onlarla en güzel yolla mücadele et.” (en-Nahl, 16/125)

Dördüncü mertebe, Yüce Allah'ın şu buyruğunda dile getirilmektedir:

﴿وَلَا تُجَادِلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ﴾

“Aralarından zulmedenler müstesnâ Ehl-i Kitâb ile ancak en güzel yolla mücadele edin.” (el-Ankebût, 29/46)

Böyle bir davet için mutlaka Allah *azze ve celle*'nin şerîatının bilinmesi gerekir. Tâ ki davet, ilim ve basîret üzere olabilsin. Nitekim Allah *subhânehu ve teâlâ* şöyle buyurmaktadır:

﴿قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾

“De ki: İşte bu benim yolumdur. Ben basîret üzere Allah'a davet ediyorum. Ben de, bana uyanlar da. Allah'ı tenzih ederim. Ben müşriklerden değilim.” (Yûsuf, 12/108)

Basîret, davetçinin davet ettiği hususlarda olmalıdır. Buna göre davetçi; şer'î hükmü, davetin nasıl yapılacağını ve davet edilenin durumunu bilmelidir.

Davet alanları pek çoktur. Hitâbet yoluyla ve konferanslar vererek Allah'a davet etmek, makalelerle Allah'a davet etmek, ilim halkalarıyla Allah'a davet etmek, eser

yazma/te'lif yoluyla dîni yayarak Allah'a davet etmek, özel meclislerde Allah'a davet etmek bu davet alanlarındandır. Kişi, -söz gelimi- davet edildiği bir mecliste bulunacak olursa, bu da Allah'a davet alanlarından bir alanıdır. Ancak bunun usandırıcı ve sıkıntı verecek sûrette olmaması gerekir. Bu da davetçinin, oturanlara ilmî bir meseleyi sunması, sonra bu hususta karşılıklı görüş alış-verişine başlanmasıyla gerçekleşir. Bilindiği gibi karşılıklı görüş alışverişinin, soru ve cevabın Allah'ın Rasûlüne indirdiklerinin anlaşılmasında ve kavratılmasında büyük bir rolü vardır. Hatta kimi zaman bir hutbeden ya da serbest bir konferanstan daha etkili olabilir. Bu da bilinen bir husustur.

Allah azze ve celle'ye davet etmek, -salât ve selâm üzerlerine olsun- rasûllerin görevi ve onlara güzel bir şekilde tâbi olanların yoludur. İnsan; ma'bûdunu, peygamberini ve dînini bilir ve bu hususta Allah'ın, başarılı kılarak kendisine lutfunda bulunduğunu kavratsa, artık onun da Allah azze ve celle'ye davet ederek kardeşlerini kurtarması ve hayır ile müjdelemesi gerekir. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Hayber günü, Ali b. Ebî Tâlib radiyallahu anh'a şöyle demişti:

«أَنْقُذْ عَلَى رِسْلِكَ حَتَّى تَنْزِلَ بِسَاحَتِهِمْ، ثُمَّ ادْعُهُمْ إِلَى الْإِسْلَامِ، وَآخِرُهُمْ
بِمَا يَجِبُ عَلَيْهِمْ، فَوَاللَّهِ لَأَنْ يَهْدِيَ اللَّهُ بِكَ رَجُلًا خَيْرٌ لَّكَ مِنْ أَنْ يَكُونَ لَكَ
خُمْرُ النَّعَمِ».

“Düşman sahasına varana kadar ağır ol! Daha sonra onları İslam'a davet et! Allah'ın kendileri üzerinde negibi hakları olduğunu bildir! Allah'a yemin olsun ki Allah'ın

senin elinle bir insanı hidâyete erdirmesi, senin için kı-
zıl develerden daha hayırlıdır.”⁽³⁾

Müslim’in rivâyet ettiği bir hadîste de Peygamber
sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmaktadır:

«مَنْ دَعَا إِلَى هُدًى كَانَ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ مِثْلُ أُجُورِ مَنْ تَبِعَهُ لَا يَنْقُصُ ذَلِكَ
مِنْ أُجُورِهِمْ شَيْئًا، وَمَنْ دَعَا إِلَى ضَلَالَةٍ كَانَ عَلَيْهِ مِنَ الْإِثْمِ مِثْلُ آثَامِ مَنْ تَبِعَهُ
لَا يَنْقُصُ ذَلِكَ مِنْ آثَامِهِمْ شَيْئًا».

“Kim bir hidâyete davet ederse, ona tâbi olanların
ecirleri kadar ona da ecir vardır. Bu onların ecirlerin-
den de bir şey eksiltmez. Kim de bir sapıklığa çağırırsa,
onun üzerine de ona tâbi olanların günahları gibi
günah yazılır. Bununla beraber bu, onların günahların-
dan bir şey eksiltmez.”⁽⁴⁾

Yine Müslim’in rivâyet ettiği hadîste Peygamber sal-
lallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

«مَنْ دَلَّ عَلَى خَيْرٍ فَلَهُ مِثْلُ أَجْرِ فَاعِلِهِ».

“Bir hayra kılavuzluk edene o hayrı yapanın eciri
kadar ecir vardır.”⁽⁵⁾

الْمَسْأَلَةُ الرَّابِعَةُ: الصَّبْرُ عَلَى الْأَذَى فِيهِ

**Dördüncü mesele; bu uğurdaki eziyetlere sab-
redip katlanmaktır.**

(3) Buhârî, Kitâbu'l-Cihâd (4210); Müslim, Kitâbu Fedâilî's-Sahâbe (2406).

(4) Müslim, Kitâbu'l-İlm (2674).

(5) Müslim, Kitâbu'l-İmâra (1893).

Sabır; nefsi, Allah'a itaat üzere tutmak, Allah'a isyandan alıkoymak ve Allah'ın takdîrinden dolayı rahatsız olmasını, usanmasını ve sıkılıp öfkelenmesini önlemektir.

Kişi, Allah'ın dînine davet yolunda -eziyet göreceksin olsa dahi- daima çalışkan ve gayretli olmalıdır. Çünkü hayra davet edenlerin eziyete maruz bırakılmaları beşer tabiatının bir parçasıdır. Bundan, Allah'ın hidâyete iletmediği kimseler müstesnadır. Yüce Allah, Peygamberine şöyle hitâb etmektedir:

﴿وَلَقَدْ كَذَّبْتَ رَسُولٌ مِّنْ قَبْلِكَ فَضَبِّرُوا عَلَىٰ مَا كَذَّبُوا وَأَوْدُوا حَتَّىٰ أَتَاهُمْ نَصْرُنَا﴾

“Andolsun senden önce gönderilen peygamberler de yalanlandılar. Buna rağmen yalanlanmaya ve eziyete karşı sabrettiler, nihâyet yardımımız onlara yetişti.” (el-En'âm, 6/34)

Eziyet arttıkça zafer yakınlaşır. Ancak zafer, insanın hayattayken zafere kavuşması ve yaptığı davetin gerçekleştiğini görmesinden ibaret değildir. Aksine zafer, kişinin ölümünden sonra da gerçekleşebilir. Bu da Yüce Allah'ın, insanların kalplerinde, davet ettiğini kabul etmeyi ve davet ettiği şeyleri alıp ona sımsıkı sarılmayı yaratması ile gerçekleşir. Elbette ki bu da o davetçinin -ölmüş olsa dahi- bir zaferi, Allah'ın ona yardımı olarak kabul edilir. Bundan dolayı davetçinin, daveti üzere sabırlı olması ve bu hususa kesintisiz devam etmesi gerekir. Allah *azze ve celle*'nin dînine davet üzerinde sabretmesi, davetinin karşısına çıkan engellere karşı sabretmesi ve karşılaştığı eziyetlere karşı sabretmesi gerekir. İşte rasûller -Allah'ın salât ve selâmı üzerlerine olsun- sözle

de, fille de eziyetlerle karşılaştılar. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿كَذَٰلِكَ مَا آتَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا قَالُوا سَاحِرٌ أَوْ مُجْنُونٌ﴾

“İşte böyle! Onlardan öncekiler, kendilerine bir rasûl gelince mutlaka ya sihirbaz dediler ya da mecnun!” (ez-Zâriyât, 51/52)

﴿وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ﴾

“İşte böylece Biz, her peygambere mücrimlerden düşmanlar kıldık.” (el-Furkan, 25/31)

Davetçinin, bütün bunları sabırla karşılaması ve Allah *azze ve celle*'nin, Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem*'e ne buyurduğuna bakması gerekir:

﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ تَنزِيلًا﴾

“Kur'an'ı sana Biz, evet Biz indirdik.” (el-İnsan, 76/23)

Burada “O halde Rabbinin nimetine şükret.” buyrulması beklenirken Allah *azze ve celle*'nin şöyle buyurduğunu görüyoruz:

﴿فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ﴾

“O halde Rabbinin hükmüne sabret.” (el-İnsan, 76/24)

Burada, Kur'ân'ın gereğini yerine getiren herkesin mutlaka sabrı gerektiren şeylere maruz kalacağına işaret vardır. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hâline bak ki kavmi ona vurup başını kanatınca, yüzünden kanları silip şöyle diyordu:

«اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِقَوْمِي فَإِنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ»

“Allah'im! *Kaumime mağfiret buyur, çünkü onlar bilmiyorlar.*”⁽⁶⁾

O halde davetçinin sabreden ve ecrini Allah'tan bekleyen bir kimse olması gerekir.

Sabır üç kısımdır:

1- Allah'a itaat üzere sabır.

2- Allah'ın yasaklarına karşı sabır.

3- Allah'ın takdîrine karşı sabır. Bu takdîr, kulların hiçbir dahilinin olmadığı türden de olabilir, Allah'ın bazı kullarının eliyle gerçekleştirdiği eziyet ve haksızlıklar türünden de olabilir.

وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ: ﴿وَالْعَصْرُ﴾
﴿إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ﴾ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
وَتَوَّصَّوْا بِالْحَقِّ وَتَوَّصَّوْا بِالصَّبْرِ ﴿

(Bu dört meselenin) delili Yüce Allah'ın şu buyruğudur: “*Andolsun asra! İnsan gerçekten hüsrandadır. İmân eden, sâlih ameller işleyen, birbirine hakkı tavsiye ve sabrı tavsiye edenler müstesnâ.*” (el-Asr, 103/1-3)

Bu dört mertebenin delili, Yüce Allah'ın, “*Andolsun asra!*” buyruğudur. Allah *azze ve celle* bu sûrede asra yemîn etmektedir. Asır, hayır ya da şer türünde bütün olayların içinde cereyan ettiği zaman demektir. Allah *azze ve celle*'nin, hakkında yemîn ettiği husus; îmân, sâlih amel, karşılıklı olarak hakkı ve sabrı tavsiye etme şeklin-

(6) İbn Hibbân, *Sahîh* (973); Taberânî, *el-Kebîr* (6/120). Ayrıca bak: Buhârî, *Ehâdîsu'l-Enbiyâ* (3477); Müslim, *Kitâbu'l-Cihâd* (1792).

deki dört niteliğe sahip kimseler dışında bütün insanlığın hüsranda olduğudur.

İbnu'l-Kayyım *rahimehullah* şöyle der:

“Nefse karşı cihâdın dört mertebesi vardır:

1- Ne dünyasında, ne de ahiretinde kurtuluşu ve mutluluğu o olmadan elde edemeyeceği hak dîni ve hidâyeti öğrenme hususunda nefse karşı cihâd etmek.

2- Bunu öğrendikten sonra gereğince amel etme hususunda nefse karşı cihâd etmek.

3- Ona davet etmek ve bilmeyen kimselere öğretmek hususunda nefse karşı cihâd etmek.

4- Allah’a davetin zorluklarına ve insanların eziyetlerine karşı sabırlı olma hususunda nefse karşı cihâd etmek ve bütün bunlara yalnız Allah için katlanmak.

Kişi, bu dört mertebeyi tam anlamıyla yerine getirdiği zaman rabbânîlerden olur.”⁽⁷⁾

Allah *azze ve celle*, bu sûrede asra yemin ederek insanın -malı ve evlâdı ne kadar çok olursa olsun, değeri ve şerefi ne kadar büyük olursa olsun- şu dört sıfata sahip olmadığı sürece hüsranda ve ziyanda olacağını bildirmektedir:

1- İmân: Sahîh i’tikâd ve faydalı ilim türünden Yüce Allah’a yaklaştıran her şey bunun kapsamındadır.

2- Sâlih Amel: Allah için ihlâsla ve Muhammed *salallahu aleyhi ve sellem’e* ittibâ ile işlenmiş, Allah’a yaklaştıracı her söz veya fiil bunun kapsamındadır.

(7) *Zâdu'l-Me’âd* 3/9. Müessesetu’r-Risâle, 1425 tarihli baskısı.

3- Hakkı Tavsiye Etmek: Hayırlı fiilleri işlemeyi tavsiye etmek, bunlara teşvik etmek ve özendirmektir.

4- Sabrı Tavsiye Etmek: Yüce Allah'ın emirlerini yerine getirmek, haramlarını terk etmek ve takdirlerine katlanmak hususunda birbirlerine sabrı tavsiye etmeleridir.

Hakkı ve sabrı tavsiye etmek, iyiliği emredip münkerden alıkoymayı da içerir. Ümmet bu ikisi sayesinde dimdik ayakta durur, onlarla ıslâh olur, onlarla ilâhî yardıma mazhar olur, onlarla şeref ve fazîleti elde eder.

﴿كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ﴾

“Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmet-siniz. İyiliği emreder, kötülükten meneder, Allah'a îmân edersiniz.” (Â-i İmrân, 3/110)

قَالَ الشَّافِعِيُّ - رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى - : «لَوْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ حُجَّةً عَلَى خَلْقِهِ إِلَّا هَذِهِ السُّورَةَ لَكَفَتْهُمْ». وَقَالَ الْبُخَارِيُّ - رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى - : «بَابُ الْعِلْمِ قَبْلَ الْقَوْلِ وَالْعَمَلِ». وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى : ﴿فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ﴾، فَبَدَأَ بِالْعِلْمِ قَبْلَ الْقَوْلِ وَالْعَمَلِ.

İmam Şafiî *rahimehullah* şöyle der: “Eğer Allah kullarına bu sûreden başka bir hüccet indirmeseydi, bu onlara yeterdi.” İmam Buhârî *rahimehullah* da (*Sahîh*'inde) şöyle der: “İlim, söz ve amelden öncedir bâbı.” Bunun delîli Yüce Allah'ın şu buyruğudur: “O hâlde bil ki: Allah'tan başka hak ilâh yoktur. Günahın için, mağfiret

dile.” (Muhammed, 47/19) (Âyette Yüce Allah) söz ve amelden önce ilim ile başlamaktadır.

İmam Şâfiî: Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. el-Abbâs b. ‘Usman b. Şâfi el-Hâşimî el-Kuraşî’dir. H. 150 yılında Gazze’de dünyaya gelmiş, h. 204 yılında Mısır’da vefat etmiştir. Dört imamdan biridir. *Yüce Allah’ın rahmeti hepsinin üzerine olsun.*

İmam Şâfiî bu sözüyle; îmân, sâlih amel, Allah’a davet ve bu hususta sabır ile Allah’ın dînine sımsıkı sarılmaya teşvik hususunda bu sûrenin insanlara yeterli olduğunu anlatmak istemektedir. Yoksa maksadı bu sûrenin -genel olarak- şerîâtın tümünde insanlara yeterli olacağı değildir.

“Eğer Allah, kullarına bu sûreden başka bir hüccet indirmeseydi, bu onlara yeterdi.” sözünün anlamı şudur: Akıl ve basîret sahibi bir kişi bu sûreyi işitecek ya da okuyacak olursa, şüphesiz hüsrandan kurtulmak için çabalayacaktır. Bu da onun dört sîfata sahip olmasıyla gerçekleşir: Îmân, sâlih amel, hakkı tavsiye etmek ve sabrı tavsiye etmek.

İmam Buhârî: Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm b. el-Muğîra el-Buhârî’dir. H. 194 yılının Şevval ayında Buhârâ’da dünyaya gelmiştir. Yetim olarak annesinin himayesinde büyümüştür. H. 256 yılında Semerkant’tan iki fersah uzaklıkta Hartenk’de Ramazan Bayramı gecesi vefat etmiştir.

İmam Buhârî *rahimehullah* metindeki âyet-i kerîmeyi söz ve amelden önce ilimle başlamanın vâcibliğine delîl göstermiştir. Bu da eserî/naklî bir delîl olup insanın

önce öğrenmesi, sonra amel etmesi gerektiğine delâlet etmektedir. Buna dâir aklî ve nazarî delîl de vardır. O da ilmin, söz ve amelden önce olduğuna delâlet etmektedir. Çünkü söz veya amel, şerîata muvâfık olmadıkça sahîh ve makbul değildir. İnsanın, yaptığı amelin şerîata uygun olup olmadığını bilmesi de ancak ilim sahibi olmasıyla mümkündür. Fakat insanın fıtratı gereği bildiği birtakım hususlar da vardır; Yüce Allah'ın bir ve tek ilâh olduğunu bilmesi gibi... Yüce Allah bu bilgiyi kulun fıtratında yaratmıştır. Bu sebeple bunları öğrenmek için büyük bir çabaya ve özel bir gayrete gerek yoktur. Öğrenilmeye ve özel çaba sarfetmeye ihtiyaç duyulan bilgiler yaygın cüz'î meselelerdir.

إِعْلَمَ رَحِمَكَ اللَّهُ: أَنَّهُ يَجِبُ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ وَمُسْلِمَةٍ، تَعْلَمُ هَذِهِ الثَّلَاثَ مَسَائِلَ، وَالْعَمَلُ بِهِنَّ، الْأُولَى: أَنَّ اللَّهَ خَلَقَنَا، وَرَزَقَنَا، وَلَمْ يَتْرُكْنَا هَمَلًا، بَلْ أَرْسَلَ إِلَيْنَا رَسُولًا، فَمَنْ أَطَاعَهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ، وَمَنْ عَصَاهُ دَخَلَ النَّارَ، وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ رَسُولًا شَاهِدًا عَلَيْكُمْ كَمَا أَرْسَلْنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ رَسُولًا﴾ فَعَصَىٰ فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ فَأَخَذْنَاهُ أَخْذًا وَبِيلًا

Allah sana rahmet etsin; bil ki erkek ve kadın her Müslümanın şu üç meseleyi öğrenmesi ve gereğince amel etmesi vâcibdir.

Birincisi: Allah bizi yarattı, bize rızık verdi ve bizi başıboş bırakmadı. Bilakis bize bir rasûl gönderdi. Artık kim o rasûle itaat ederse cennete girer, kim de ona asi olursa cehenneme girer. Bunun delili Yüce Allah'ın şu buyruğudur: “Şüphesiz Firavun’a bir rasûl gönderdiği-

miz gibi, size de -üzerinize şâhid olmak üzere- bir rasûl gönderdik. Firavun, rasûle asi oldu, Biz de onu feci bir şekilde tutup alıverdik.”
(Müzzemmil, 73/15-16)

Müellif rahimehullah'ın “Allah bizi yarattı...” sözünün delilleri sem'î ve aklî olmak üzere iki türdür.

Sem'î deliller çoktur. Bunların bazıları Allah azze ve celle'nin şu buyruklarıdır:

﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ طِينٍ ثُمَّ قَضَىٰ أَجَلًا وَأَجَلٌ مُّسَمًّى عِنْدَهُ ثُمَّ أَنْتُمْ تَمْتَرُونَ﴾

“Sizi bir çamurdan yaratan, sonra ölüm zamanını takdir eden ancak O'dur. Bir de O'nun katında muayyen bir ecel vardır. Siz hâla şüphe ediyorsunuz.” (el-En'âm, 6/2)

﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَاكُمْ ثُمَّ صَوَّرْنَاكُمْ﴾

“Andolsun ki sizi (önce) yarattık, sonra size sûret verdik.” (el-A'râf, 7/11)

﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ﴾

“Andolsun ki Biz, insanı kuru bir çamurdan, şekillenmiş bir balçıktan yarattık.” (el-Hicr, 15/26)

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ إِذَا أَنْتُمْ بَشَرٌ تَنْشُرُونَ﴾

“O'nun âyetlerinden biri de sizi topraktan yaratmasıdır. Sonra siz, (her tarafa) yayılan insanlar oluverdiniz.” (er-Rûm, 30/20)

﴿اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ﴾

“Allah her şeyin yaratıcısıdır.” (ez-Zümer, 39/62)

﴿وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ﴾

“Halbuki sizi de, yapıp ettiklerinizi de Allah yarattı.” (es-Saffat, 37/96)

﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾

“Cinleri ve insanları Bana ibâdet etsinler diye yarattım.” (ez-Zâriyât, 51/56)

Ve buna benzer daha birçok âyet-i kerîme sem'î delîllere örnektir.

Müellif rahimehullah'ın “Allah bizi yarattı...” sözünün akîlî delîline Yüce Allah'ın şu buyruğunda işaret edilmektedir:

﴿أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ﴾

“Yoksa onlar, hiçbir şey olmaksızın mı yaratıldılar? Yoksa yaratanlar kendileri mi?” (et-Tûr, 52/35)

İnsan, şüphesiz kendi kendini yaratmamıştır, çünkü o var olmadan önce "yok"tu. Yokluk hiçbir şey değildir. Hiçbir şey ise herhangi bir şeyi var edemez. İnsanı; babası da, annesi de yaratılmışlardan olan herhangi bir kimse de yaratmış değildir. Yaratıcı olmaksızın tesadüfen de var olamaz. Çünkü sonradan var olan her varlığı mutlaka meydana getiren vardır. Ayrıca bütün yaratılanlar son derece uyumlu ve dengeli, harikulade bir düzen içindedir. Bu, kainatın tesadüfen meydana gelmiş olma ihtimalini kesinlikle ortadan kaldırmaktadır. Zira tesadüfen var olan bir şey, -varlığının aslı itibariyle- belli bir düzene sahip değildir. Peki, varlığını devam ettirmesi ve tekâmül etmesi halinde düzenli olması nasıl mümkün olabilir?

Böylelikle yaratıcının bir ve tek olan Allah olduğu ortaya çıkmaktadır. Allah'tan başka bir yaratan, Allah'tan başka emir veren yoktur. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ﴾

“İyi bilin ki yaratma ve emir O'nundur.” (el-A'râf, 7/54)

Firavun'un yaptığı gibi kibirlenerek olması müstesna, hiçbir insanın Allah *subhânehu ve teâlâ'nın* rubûbiyyetini inkâr ettiği bilinmemektedir.

Cubeyr b. Mut'ım, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i et-Tûr sûresini okurken dinlemiş ve:

﴿أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ ﴿٣٥﴾ أَمْ خَلَقُوا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بَلْ لَا يَوقِنُونَ ﴿٣٦﴾ أَمْ عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَبِّكَ أَمْ هُمُ الْمُسَيْطِرُونَ﴾

“Yoksa onlar, hiçbir şey olmaksızın mı yaratıldılar? Yoksa yaratanlar kendileri mi? Yoksa göklerle yeri onlar mı yarattılar? Hayır, ama onlar düşünüp anlamazlar. Yoksa Rabbinin hazineleri onların mı yanında? Yoksa egemenlik onların mı elinde?” (et-Tûr, 52/35-37) buyruğunu işitince (o günlerde müşrik olan Cubeyr) şunları söylemişti: “Kalbim neredeyse yerinden fırlayacaktı. İşte bu, îmânın kalbime ilk yerleştiği andı.”⁽⁸⁾

Müellif *rahimehullah*'ın “bize rızık verdi...” sözü konusunda; Kitâb, Sünnet ve aklî pek çok delîl vardır.

Kitab'tan bazı delîller şunlardır: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

(8) Buhârî, Kitâbu't-Tefsîr (4854).

﴿إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ﴾

“Hiç şüphesiz Allah’tır rızık veren; sarsılmaz ve karşı konulmaz kuvvet sahibidir O.” (ez-Zâriyât, 51/58)

﴿قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ فَقُلْ اللَّهُ﴾

“De ki: Size göklerden ve yerden kim rızık veriyor? De ki: Allah’tır.” (Sebe’, 34/24)

﴿قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَتُنْصِتُونَ لِلْأَبْصَارِ
وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ
فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ﴾

“De ki: ‘Size gökten ve yerden rızık veren kim? Ya o kulaklar ve gözler kimin hükmü altında? Ölüden diriyi çıkaran ve diriden ölüyü çıkaran kim? İşi kim çekip çeviriyor?’ Hemen, ‘Allah’ diyecekler.” (Yunûs, 10/31)

Bu hususta pek çok âyet vardır.

Sünnet’in delillerinden biri, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’in cenîn hakkındaki şu sözüdür:

«ثُمَّ يَبْعَثُ اللَّهُ مَلَكًا فَيُؤَمِّرُ بِأَرْبَعِ كَلِمَاتٍ، وَيُقَالُ لَهُ: اكْتُبْ عَمَلَهُ، وَرِزْقَهُ، وَأَجَلَهُ، وَشَقِيٍّ أَوْ سَعِيدٍ».

“Sonra Allah bir melek gönderir ve ona, şu dört hususu yazmasını emrederek şöyle denilir: Rızkını, ecelini, amelini ve mutlu mu, mutsuz mu olacağını yaz.”^[9]

“Bize rızık verdi...” sözünün aklî deliline gelince: bizler yemeden içmeden yaşayamayız. Yiyecek ve iç-

[9] Buhârî, Kitâbu’l-Kader (6594); Müslim, Kitâbu’l-Kader (2643).

cekleri de Allah azze ve celle yaratmıştır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَحْرُثُونَ﴾ ٦٣ ﴿أَأَنْتُمْ تَرْزَعُونَهُ أَمْ نَحْنُ الزَّارِعُونَ﴾ ٦٤ ﴿لَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَاهُ حُطَامًا فَظَلْتُمْ تَفَكَّهُونَ﴾ ٦٥ ﴿إِنَّا لَمَغْرُمُونَ﴾ ٦٦ ﴿بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ﴾ ٦٧ ﴿أَفَرَأَيْتُمُ الْمَاءَ الَّذِي تَشْرَبُونَ﴾ ٦٨ ﴿أَأَنْتُمْ أَنْزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ أَمْ نَحْنُ الْمُنْزِلُونَ﴾ ٦٩ ﴿لَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَاهُ أُجَاجًا فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ﴾

“Şimdi Bana, ektiğinizi haber verin. Onu siz mi bitiriyorsunuz, yoksa bitiren Biz miyiz? Dileseydik onu kuru bir çöp yapardık da şaşar kalırdınız. ‘Doğrusu borç altına girdik. Daha doğrusu, biz yoksul kaldık.’ (derdiniz). Ya içtiğiniz suya ne dersiniz? Buluttan onu siz mi indirdiniz, yoksa indiren Biz miyiz? Dileseydik onu tuzlu yapardık. Şükretmeniz gerekmez mi?” (el-Vâkıa, 56/63-70)

Bu âyetlerde, yiyecek ve içecek her türlü rızkımızın Allah azze ve celle katından verildiği beyân edilmektedir.

Müellif rahimehullah’ın “ve bizi başıboş bırakmadı...” sözü, sem’î ve aklî delîllerin delâlet ettiği bir gerçektir. Bu husustaki sem’î delîllerin bazıları şunlardır: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنْمَّا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنْتُمْ عَلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ﴾ ١١٥ ﴿فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ﴾

“Sizi boşu boşuna yarattığımızı ve Bize gerçekten döndürülmeyeceğinizi mi zannettiniz? Melik ve hak olan Allah yücelerden yücedir. O’ndan başka hak ilâh yoktur.” (el-Mu’minûn, 23/115-116)

﴿أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَنْ يُتْرَكَ سُدًى﴾ (٣٦) أَلَمْ يَكْ نُطْفَعْ مِنْ مَنِيِّ يَمْنَى ﴿٣٧﴾ ثُمَّ
كَانَ عَلَقَةً فَخَلَقَ فَسَوَّى ﴿٣٨﴾ فَجَعَلَ مِنْهُ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَى ﴿٣٩﴾ أَلَيْسَ
ذَلِكَ بِقَادِرٍ عَلَى أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتَى﴾

“Yoksa insan başıboş bırakılacağını mı sanır? O dökülen meniden bir damla değil miydi? Sonra da asılı bir alaka olmadı mı? Sonra Allah onu yaratıp şekil verdi. Ondan erkek ve dişi iki sınıf var etti. Bunları yapanın ölüleri diriltmeye gücü yetmez mi?” (el-Kıyâme, 75/36-40)

Aklî delîle gelince; şüphesiz ki insanlığın öylece yaşayıp dünyadan -hayvanların faydalandığı gibi- faydalanması, sonra da hiç diriltilmemek ve hesaba çekilmemek üzere ölmesi Allah *azze ve celle*’nin hikmetine yakışmaz. Aksine bu, katıksız bir abes ve tümünden boş bir iştir. Allah’ın insanları yaratıp onlara rasûller göndermesi, rasûllere karşı çıkanların kanlarının mübah kılınması, sonra da bunların hiçbir neticesinin olmaması mümkün mü? Bu, Allah *azze ve celle*’nin hikmeti açısından mümkün değildir.

Müellif *rahimehullah*’ın “Bilakis bize bir rasûl gönderdi...” sözünün anlamı şudur: Allah *azze ve celle* bizden öncekilere rasûller gönderdiği gibi bize de (Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem* ümmetine) Rabbimizin âyetlerini okuyan, bizi temizleyip arındıran, bize Kitâb’ı ve Hikmet’i öğreten bir rasûl göndermiştir. Allah *tebâreke ve teâlâ* şöyle buyurmaktadır:

﴿وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ﴾

“Hiçbir ümmet yoktur ki, içinde bir uyarıcı bulunmamış olsun.” (Fatır, 35/24)

Üzerlerine hüccetin ikâme edilmesi ve Allah'a sevdiği ve razı olduğu şeylerle ibâdet etmeleri için Allah'ın, insanlara peygamberler göndermesi kaçınılmazdır. Nitekim Allah *tebâreke ve teâlâ* şöyle buyurmaktadır:

﴿إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَوْحَيْنَا إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَعِيسَى وَأَيُّوبَ وَيُونُسَ وَهَارُونَ وَسُلَيْمَانَ وَآتَيْنَا دَاوُودَ زَبُورًا ۚ﴾ ^(١٦٣) **وَرُسُلًا قَدْ قَصَصْنَاهُمْ عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ وَرُسُلًا لَمْ نَقْضُضْهُمْ عَلَيْكَ وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا** ^(١٦٤) **رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللَّهُ غَزِيرًا حَكِيمًا**

“Biz Nûh'a ve ondan sonraki peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik. İbrâhîm'e, İsmâîl'e, İshâk'a, Ya'kûb'a, torunlarına, Îsâ'ya, Eyyûb'a, Yûnus'a, Hârûn'a ve Süleymân'a da vahyettik. Dâvûd'a da Zebûr'u verdik. Kıssalarını sana daha önce anlattığımız peygamberlere de, kıssalarını sana (henüz) anlatmadığımız peygamberlere de vahyettik ve Allah, Mûsâ ile gerçekten konuştu. Müjdeleyici ve korkutucu peygamberler olarak (gönderdik) ki insanların peygamberlerden sonra Allah'a karşı öne sürebilecekleri bir delîlleri olmasın. Allah Azîz'dir, Hakîm'dir.” (en-Nisâ, 4/163-165)

Rasûllerin *-salât ve selâm üzerlerine olsun-* yolu üzere olmadıkça Allah'a, razı olacağı şekilde ibâdet etmemiz mümkün değildir. Çünkü Allah'ın sevdiği ve razı olduğu şeyleri açıklayanlar ve Allah *azze ve celle*'ye yaklaştıracı

hususları bildirenler onlardır. Bundan dolayı, müjdeleyici ve uyarıcı olmak üzere insanlara rasûller göndermesi Allah'ın hikmetinin bir gereğidir. Bunun delili Yüce Allah'ın şu buyruğudur:

﴿إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ رَسُولًا شَاهِدًا عَلَيْكُمْ كَمَا أَرْسَلْنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ رَسُولًا ۖ فَعَصَىٰ فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ فَأَخَذْنَاهُ أَخْذًا وَبِيلًا﴾ (15)

“Şüphesiz Firavun’a bir rasûl gönderdiğimiz gibi size de -üzerinize şâhid olmak üzere- bir rasûl gönderdik. Firavun, rasûle asi oldu, Biz de onu feci bir şekilde tutup alıverdik.” (el-Muzzemmil, 73/15-16)

Müellif rahimehullah'ın “Artık kim o rasûle itaat ederse cennete girer...” sözü Yüce Allah'ın şu buyruklarından açıkça anlaşılan bir gerçektir:

﴿وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾ (132) ﴿وَسَارِعُوا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ﴾

“Allah’a ve Rasûl’e itaat edin ki rahmete nail olasınız. Rabbinizden bir mağfiret ve takvâ sahipleri için hazırlanmış eni göklerle yer (kadar) olan cennete koşun.” (Âl-i İmrân, 3/132-133)

﴿تَلِكْ خُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يَدْخُلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾

“Kim Allah’a ve Rasûlüne itaat ederse Allah onu orada ebediyyen kalmak üzere altından ırmaklar akan cennetlere koyar. İşte büyük başarı budur.” (en-Nisâ, 4/13)

﴿وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَّقِ اللَّهَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ﴾

“Kim Allah’a ve Rasûlüne itaat ederse, Allah’tan korkar ve O’ndan korunup sakınırsa işte onlardır başaranlar!” (en-Nûr, 24/52)

﴿وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالضَّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَٰئِكَ رَفِيقًا﴾

“Kim Allah’a ve Rasûlüne itaat ederse, işte onlar Allah’ın kendilerine nimetler verdiği peygamberler, sıddıklar, şehidler ve sâlihlerle birlikte dirler. Onlar ne iyi arkadaş tırlar!” (en-Nisâ, 4/69)

﴿وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا﴾

“Kim Allah’a ve Rasûlüne itaat ederse, o gerçekten büyük bir başarı kazanmıştır.” (el-Ahzâb, 33/71)

Bu hususta çok sayıda âyet vardır.

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’in şu hadîsini de örnek verebiliriz:

«كُلُّ أُمَّتِي يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ أَبَى» قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَنْ يَأْبَى؟
قَالَ: «مَنْ أَطَاعَنِي دَخَلَ الْجَنَّةَ وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ أَبَى».

“Yüz çevirenler müstesna, bütün ümmetim cennete girecektir.” Ona, **“Yüz çevirenler kimlerdir, ey Allah’ın Rasûlü?”** diye sorulunca şöyle buyurdu: **“Kim bana itaat ederse cennete girer, kim de bana isyan ederse yüz çevirmiştir.”**⁽¹⁰⁾

Müellif rahimehullah’ın **“Kim de ona asi olursa cehennem girer...”** sözü de yine Yüce Allah’ın şu buyruklarından açıkça anlaşılan bir gerçektir:

(10) Buhârî, Kitâbu’l-İ’tisâm bi’l-Kitâb ve’s-Sunne (7280).

﴿وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا وَلَهُ

عَذَابٌ مُهِينٌ﴾

“Kim de Allah’a ve Rasûlüne asi olur, O’nun sınırlarını aşarsa onu da orada ebedî kalmak üzere bir ateşe koyar. Üstelik onun için küçültücü bir azab da vardır.” (en-Nisâ, 4/14)

﴿وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُبِينًا﴾

“Kim Allah’a ve Rasûlüne isyan ederse şüphesiz apaçık bir sapıklıkla sapmış olur.” (el-Ahzâb, 33/36)

﴿وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا أَبَدًا﴾

“Kim Allah’a ve Rasûlüne isyan ederse hiç şüphesiz onun için cehennem ateşi vardır. Onlar orada ebediyen kalacaklardır.” (el-Cin, 72/23)

“Kim de bana isyan ederse, yüz çevirmiştir.” şeklindeki Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’in sözü de bu anlamdadır.

الثَّانِيَةُ: أَنَّ اللَّهَ لَا يَرْضَى أَنْ يُشْرَكَ مَعَهُ أَحَدٌ فِي عِبَادَتِهِ، لَا مَلَكٌ مُقَرَّبٌ، وَلَا نَبِيٌّ مُرْسَلٌ، وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا﴾

İkincisi: Allah; yapılan ibadetlerde, herhangi bir kimsenin kendisine ortak koşulmasına -ister mukarreb (yakınlaştırılmış) bir melek, ister mürsel (gönderilmiş) bir peygamber olsun- asla razı olmaz. Bunun delîli, yüce Allah’ın şu buyruğudur: “Şüphesiz ki mescidler Allah’ındır. O halde Allah ile birlikte hiç kimseye dua etmeyin.” (el-Cin, 72/18)

Bilmemiz vâcib olan ikinci mesele şudur: Allah *subhânehu ve teâlâ* kendisine yapılan ibâdetle herhangi bir kimsenin O'na ortak koşulmasına asla razı olmaz. Aksine ibâdete lâîk olan yalnızca O'dur. Bunun delîli müellif *rahimehullah*'ın da zikrettiği Yüce Allah'ın şu buyruğudur:

﴿وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا﴾

“Şüphesiz ki mescidler Allah'ındır. O halde, Allah ile birlikte hiç kimseye dua etmeyin.” (el-Cin, 72/18)

Yüce Allah, insanın Allah ile birlikte herhangi bir kimseye dua edip yalvarmasını yasaklamaktadır. Allah *subhânehu ve teâlâ* ancak razı olmadığı bir şeyi yasaklar. Allah *azze ve celle* şöyle buyuruyor:

﴿إِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ وَلَا يَرْضَىٰ لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ وَإِنْ تَشْكُرُوا يَرْضَاهُ لَكُمْ﴾

“Eğer küfrederseniz, şüphesiz Allah'ın size ihtiyacı yoktur. Bununla birlikte kulları için küfre razı olmaz. Eğer şükrederseniz, sizin için ondan razı olur.” (ez-Zümer, 39/7)

﴿فَإِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَرْضَىٰ عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ﴾

“Siz onlardan hoşnut olsanız da şüphesiz Allah o fâsıklar topluluğundan hoşnut olmaz.” (et-Tevbe, 9/96)

O halde Allah *subhânehu ve teâlâ* küfür ve şirkten razı olmaz. Aksine O, küfür ve şirke karşı savaşmak ve bunların sonunu getirmek için peygamberler göndermiş, kitaplar indirmiştir. Nitekim şöyle buyurmaktadır:

﴿وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ﴾

“Fitne (şirk) kalmayıp dîn (ibâdet) bütünüyle Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın.” (el-Enfâl, 8/39)

Yüce Allah küfür ve şirkten razı olmadığına göre mü'minler de onlara razı olmamalıdır. Çünkü mü'minin rızası ve gazabı Allah'ın rızasına ve gazabına tâbidir. Allah'ın öfkelendiği şeye o da öfkelenir. Allah'ı razı eden şeyden o da razı olur. Allah, küfür ve şirkten razı olmadığına göre mü'minin de razı olması düşünülemez.

Şirk, oldukça tehlikeli bir iştir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ﴾

“Doğrusu Allah kendisine şirk koşulmasını asla mağfiret etmez, ondan başkasını ise dilediğine bağışlar.” (en-Nisâ, 4/48 ve 116)

﴿إِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ

مِنْ أَنْصَارٍ﴾

“Çünkü kim Allah'a ortak koşarsa, hiç şüphesiz Allah ona cenneti haram kılmıştır. Onun varacağı yer ise ateştir. Zulmedenlerin hiçbir yardımcısı yoktur.” (el-Mâide, 5/72)

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de şöyle buyurmaktadır:

«مَنْ لَبِيَ اللَّهَ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا دَخَلَ الْجَنَّةَ، وَمَنْ لَقِيَهِ يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا

دَخَلَ النَّارَ».

“Her kim Allah'a, O'na hiçbir şeyi ortak koşmaksızın kavuşursa cennete girer. Kim de O'na,

herhangi bir şeyi ortak koşmuş olarak kavuşursa cehenneme girer.”⁽¹¹⁾

الثَّالِثَةُ: أَنَّ مَنْ أَطَاعَ الرَّسُولَ، وَوَحَّدَ اللَّهَ لَا يَجُوزُ لَهُ مُوَالَاةٌ
مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ، وَلَوْ كَانَ أَقْرَبَ قَرِيبٍ؛ وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ
تَعَالَى: ﴿لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ
حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ
أَوْ عَشِيرَتَهُمْ أُولَئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُمْ بِرُوحٍ
مِّنْهُ وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا
رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ أُولَئِكَ حِزْبُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ
اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ۝﴾

Üçüncüsü: Kim Rasûl'e itaat eder ve Allah'ı tevhîd ederse, artık o kimsenin -en yakın akrabası bile olsa-; Allah'a ve Rasûlüne -sınırlarını tanımayarak- düşmanlık eden kimseleri velî edinmesi caiz değildir. Bunun delili Yüce Allah'ın şu buyruğudur: *"Allah'a ve âhiret gününe îmân eden bir topluluğu; Allah'a ve Rasûlüne -sınırlarını tanımayarak- düşmanlık eden hiç kimseyle, isterse onlar babaları, yahut oğulları, yahut kardeşleri, ya da akrabaları olsun, karşılıklı sevgi ve dostluk içinde göremezsin. İşte bunlar (Allah'ın) kalblerine îmânı yazdığı ve kendinden bir rûh ile desteklediği kimselerdir. Onları ebediyyen kalıcılar olmak üzere altından ırmaklar akan cennetlere koyar. Allah onlardan razı olmuştur, onlar da O'ndan razı olmuşlardır.*

(11) Buhârî, Kitâbu'l-İlm (126); Müslim, Kitâbu'l-Îmân (93).

İşte bunlar Allah'ın hizbidir. Haberiniz olsun, muhakkak ki Allah'ın hizbi, felâha (kurtuluşa) erenlerin ta kendileridir.” (el-Mücadele, 58/22)

Bilmemiz vâcib olan üçüncü mesele, *velâ ve berâdır*. Velâ ve berâ, pek çok âyet ve hadîsin ifade ettiği çok büyük bir esastır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا بَطَانَةً مِنْ دُونِكُمْ لَا يَأْلُونَكُمْ خِيَالًا﴾

“Ey îmân edenler! Sizden olmayanları dost edinmeyin. Onlar size zarar vermekten hiç geri durmazlar.” (Âl-i İmrân, 3/118)

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى أَوْلِيَاءَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ﴾

“Ey îmân edenler! Yahudileri ve hıristiyanları velîler edinmeyin. Onlar birbirlerinin dostlarıdır. İçinizden kim onları velî edinirse, muhakkak o da onlardandır. Şüphesiz Allah zalimler topluluğunu hidâyete erdirmez.” (el-Mâide, 5/51)

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَكُمْ هُزُؤًا وَلَعِبًا مِنْ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَالْكَفَّارَ أَوْلِيَاءَ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ كُتُمَ مُؤْمِنِينَ﴾

“Ey îmân edenler! Sizden evvel kendilerine kitap verilenlerden dîninizi alay ve eğlence konusu edenleri ve kâfirleri velî edinmeyin. Eğer îmân ediyor iseniz, Allah'tan korunup sakının.” (el-Mâide, 5/57)

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا آبَاءَكُمْ وَإِخْوَانَكُمْ أَوْلِيَاءَ إِنْ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْإِيمَانِ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾ (١٣) قُلْ إِنْ كَانَ آبَاؤُكُمْ

وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِينُ تَرْضَوْنَهَا أَحَبُّ إِلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٩٧﴾

“Ey îmân edenler! Eğer küfrü îmâna tercih ediyorlarsa, babalarınızı ve kardeşlerinizi velî edinmeyin. İçinizden kim onları velî edinirse, onlar zalimlerin ta kendileridirler. De ki: Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, soy ve sopunuz, elinize geçirdiğiniz mallar, durgunluğa uğramasından korktuğunuz ticaret ve hoşunuza giden meskenler; size Allah’tan, Rasûlünden ve O’nun yolunda cihâddan daha sevimliyse, artık Allah’ın (azap) emri gelinceye kadar bekleye durun. Allah, fâsiklar topluluğunu hidâyete erdirmez.” (et-Tevbe, 9/23-24)

﴿كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَاءُ مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا حَتَّى تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَخَدَهُ﴾

“İbrâhîm ve onunla beraber olanlarda sizin için gerçekten uyulacak güzel bir örnek vardır. Hani onlar kavimlerine, ‘Muhakkak bizler, sizden ve Allah’tan başka ibâdet ettiklerinizden uzağız. Sizi reddettik. Allah’a bir ve tek olarak îmân edinceye kadar bizimle sizin aranızda ebediyyen düşmanlık ve kin baş göstermiştir.’ demişlerdi...” (el-Mümtehine, 60/4)

Allah’ın sınırlarını tanımayarak O’na düşmanlık edenlerle dostluk ilişkisi kurmak ve onlarla güzel geçinmeye çalışmak, insanın kalbinde Allah’a ve Rasûl’e îmânın zayıf

olduğuna delâlet eder. Çünkü sevdiğine düşmanlık eden bir kimseyi sevmek aklen kabul edilebilir değildir.

Kâfirlerle dostluk (muvâlât); onlarla yardımlaşmak, onların izlemekte oldukları küfür ve sapıklık yolu üzerinde onlarla yardımlaşarak olur. Onlara sevgi beslemek (meveddet) ise onların sizi sevmelerini sağlayan sebepleri yapmakla olur. Yani kişi, herhangi bir yolla onların sevgilerini arar. Şüphesiz ki bu türde bir muvâlât ve meveddet, îmânın tümüne ya da kemâline aykırıdır.

Dolayısıyla mü'mine vâcib olan, Allah ve Rasûlüne karşı mücadeleye girişerek düşmanlık eden kimselere -en yakınından daha yakın olsa da- düşman olmak, buğz etmek ve onlardan uzak durmaktır. Fakat bu, içtenlikle öğüt vermeye ve onları hakka davet etmeye engel değildir.

إِعْلَمْ أَرْشَدَكَ اللَّهُ لَطَاعَتِهِ، أَنَّ الْحَنِيفِيَّةَ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ: أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ وَحْدَهُ، مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ. وَبِذَلِكَ أَمَرَ اللَّهُ جَمِيعَ النَّاسِ، وَخَلَقَهُمْ لَهَا؛ كَمَا قَالَ تَعَالَى: ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾. وَمَعْنَى ﴿يَعْبُدُونِ﴾: يُؤَخِّدُونَ.

Allah seni kendisine itaat etmeye muvaffak kılsın; bil ki millet-i İbrâhîm'in (dîni) olan Hanîflik, "Dîni (ibâdeti) Allah'a has kılarak yalnızca O'na ibâdet etmektir." İşte Allah, bütün insanlara bunu emretmiş ve onları bunun için yaratmıştır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Cinleri ve insanları Bana ibâdet etsinler diye yarattım." (ez-Zâriyât, 51/56) Buradaki "...Bana ibâdet etsinler..." buyruğu "Beni tevhîd etsinler." demektir.

Müellif *rahimehullah*, “Allah seni kendisine itaat etmeye muvaffak kılsın.” demektedir. İtaat, emrolunan şeyi yapmak ve yasak kılınan şeyi terk etmek sûretiyle istenene uygun hareket etmek demektir. Allah’a itaat etmeye muvaffak olmak, hak yol üzerinde dosdoğru yürümektir.

“Bil ki...” sözüne gelince, ilim ve bilginin mertebeleri hakkında daha önce açıklama yapmıştık, bunu tekrar etmeye gerek yoktur.

Hanîflik; şirkten uzak olan ve Allah *azze ve celle*’ye ihlâs üzere bina edilmiş dînin adıdır.

Millet-i İbrâhîm, İbrâhîm *aleyhisselâm*’ın üzerinde yürüdüğü dînî yol demektir. İbrâhîm *aleyhisselâm* ise Rahman olan Allah’ın halîlidir.

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

﴿وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا﴾

“Allah, İbrâhîm’i halîl edinmiştir.” (en-Nisâ, 4/125)

İbrâhîm *aleyhisselâm* peygamberlerin atasıdır. Onun izlediği yol, uyulması için Kur’ân-ı Kerîm’de birçok yerde tekrar edilmiştir. Onun yolu hanîfliktir. Hanîflik ise müellif *rahimehullah*’ın dediği gibi yalnızca Allah’a ibâdet etmektir.

Genel bir kavram olarak *ibâdet*; “Allah’ın şerîatında bildirilen şekil üzere emirlerini yerine getirerek ve yasaklarından uzak durarak muhabbet ve ta’zîm ile O’na boyun eğmek”tir.

İbâdetin özel anlamı (yani tafsîlâtı), Şeyhulislâm İbn Teymiyye *rahimehullah*’ın dediği gibi şöyledir: “İbâdet, Allah’ın sevip razı olduğu gizli ve açık bütün söz ve

amelleri içine alan kapsamlı bir isimdir.” Mesela havf, haşyet, tevekkül, namaz, zekât, oruç vb. İslâm’ın bütün emirleri...

İhlâs; (sözlükte) temizlemek, arındırmak ve ayırmak demektir. Burada maksat, kişinin yaptığı ibâdet ile yalnızca Allah *azze ve celle*’nin rızasını gözetmesi ve O’nun ihsan ve lütuf yurduna ulaşmak istemesidir. Bundan dolayı O’nunla birlikte ne mukarreb (yakınlaştırılmış) bir meleğe, ne de mürsel (gönderilmiş) bir nebîye ibâdet edilir. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

﴿ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنْ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾

“Sonra sana, ‘Hanif olarak İbrâhîm’in millete/dînine uy. O, müşriklerden olmadı.’ diye vahyettik.” (en-Nahl, 16/123)

﴿وَمَنْ يَرْغَبْ عَنْ مِلَّةِ إِبْرَاهِيمَ إِلَّا مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُ وَلَقَدْ اصْطَفَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ﴾ (١٣) إِذْ قَالَ لَهُ رَبُّهُ أَسْلِمْ قَالَ أَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ (١٤) وَوَصَّى بِهَا إِبْرَاهِيمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَا بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَى لَكُمُ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ﴾

“Kendini bilmez ahmaktan başka kim İbrâhîm’in dîninden yüz çevirir? Andolsun ki Biz onu dünyada beğenip seçtik. O, âhirette de muhakkak sâlihlerdendir. Hani Rabbi ona, ‘Teslim ol.’ dediği zaman, ‘Âlemlerin Rabbine teslim oldum.’ demişti. İbrâhîm bunu oğullarına vasiyet etti. Ya’kûb da ‘Oğullarım, Allah sizin için bu dîni seçti. O halde

ancak Müslümanlar olarak can verin.’ (dedi.)” (el-Bakara, 2/130-132)

Dîni yalnızca Allah’a has kılarak sadece O’na ibâdet etmek Allah’ın bütün insanlara emridir ve onları bunun için yaratmıştır. Nitekim şöyle buyurmaktadır:

﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ﴾

“Senden önce gönderdiğimiz her peygambere mutlaka şunu vahyettik: Benden başka hak ilâh yoktur. O halde yalnız Bana ibâdet edin.” (el-Enbiya, 21/25)

Yüce Allah, Kitab-ı Kerîm’inde, mahlûkatın ancak bunun için yaratıldığını beyan ederek şöyle buyurmaktadır:

﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾

“Cinleri ve insanları ancak Bana ibâdet etsinler diye yarattım.” (ez-Zâriyât, 51/56)

Müellif *rahimehullah*’ın “Buradaki ‘...**Bana ibâdet etsinler...**’ buyruğu ‘*Beni tevhîd etsinler.*’ demektir.” sözüne gelince; burada tevhîdin, ibâdetin kapsamında olduğunu açıklamaktadır. İbâdetin anlamına, ibâdetin ne hakkında yapılacağına ve ibâdetin mücerred tevhîdden daha genel bir anlam olduğuna ise az önce değindik.

Bil ki ibâdet iki türlüdür:

Birincisi *kevnî ibâdet*dir. Bu, Yüce Allah’ın kevnî emrine boyun eğmektir ki, bütün yaratılmışları kapsar. Hiç kimse bunun dışında kalamaz. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿إِنْ كُلُّ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ إِلَّا آتِي الرَّحْمَنِ عَبْدًا﴾

“Göklerde ve yerde kim varsa hepsi Rahman'a ancak kul olarak gelecektir.” (Meryem, 19/93)

Bu, mü'mini de kâfiri de, iyiyi de kötüyü de kapsar.

İkincisi *şer'î ibâdet*dir. Bu da Yüce Allah'ın *şer'î* emirlerine boyun eğmektir ki, Yüce Allah'a itaat eden ve peygamberlerin getirdiklerine tâbi olan kimselere hastır. Yüce Allah'ın şu buyruğu buna bir örnektir:

﴿وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا﴾

“Rahmân'ın kulları yeryüzünde tevazu ile yürürler...” (el-Furkân, 25/63)

O halde birinci tür ibâdet dolayısıyla insanın övülmesi söz konusu değildir, çünkü bu ibâdet, onun fiiliyle olmamaktadır. Ancak bolluk zamanındaki şükür, belâlara karşı sabır gibi halleri dolayısıyla övülmesi söz konusu olabilir. İnsan, ikinci tür ibâdet dolayısıyla övülür.

وَأَعْظَمُ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ التَّوْحِيدُ، وَهُوَ: إِفْرَادُ اللَّهِ بِالْعِبَادَةِ.

Allah'ın emirlerinin en büyüğü tevhîd'dir. Bu da ibâdet ile Allah'ı birlemek demektir.

Sözlükte *tevhîd*, bir şeyi bir ve tek kılmak/yapmak demektir. Bu ise ancak nefy/red ve isbat/kabul ile gerçekleşir. Yani bir hükmü, tevhîd olunanın dışındaki şeyler hakkında nefy etmek/reddetmek ve aynı hükmü tevhîd olunan hakkında isbat etmek/kabul etmek ile olur. Meselâ diyoruz ki: İnsan, Allah'tan başka hak ilâh olmadığına şehâdet ederek Yüce Allah'ın dışındaki bü-

tün varlıklardan ulûhiyyeti nefyedip yalnızca Allah hakkında isbât etmedikçe tevhîdi gerçekleştiremez.

Tevhîdin terim anlamına gelince, müellifin tanımını şöyledir: “Tevhîd, sadece Yüce Allah’a ibâdet etmek demektir.” Yani hiçbir şeyi ortak koşmadan bir ve tek olarak O’na ibâdet etmektir. Sadece Allah’a; mürsel bir peygamberi, mukarreb bir meleği, önder bir kişiyi, bir hükümdarı veya yaratılmışlardan herhangi birini ortak koşmadan; severek, ta’zim ederek ve mükafatını umup cezasından korkarak ibâdet etmektir. Şeyh rahimehullah’ın maksadı, peygamberlerin gerçekleştirmek için gönderildikleri tevhîd’dir. Çünkü kavimlerinin ihlal ettikleri tevhîd budur.

Tevhîdin daha kapsamlı bir tanımını şöyledir: “Yüce Allah’ı, kendisine has olan hususlarda birlemektir.”

Tevhîd’in üç çeşidi vardır:

1- Rubûbiyyet Tevhîdi: Allah subhânehu ve teâlâ’yı; yaratma, hükümranlık ve kainatı yönetme (idare etme) hususlarında birlemektir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ﴾

“Allah her şeyin yaratıcısıdır.” (ez-Zümer, 39/62)

﴿هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرِ اللَّهِ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ﴾

“Size gökten ve yerden rızık verecek Allah’tan başka bir yaratıcı mı var? O’ndan başka hak ilâh yoktur.” (Fatır, 35/3)

﴿تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمَلِكُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾

“Mutlak hükümranlık elinde olan Allah, yüceler yücesidir ve O’nun her şeye gücü yeter.” (el-Mülk, 67/1)

﴿إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ ۗ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ ۗ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾

“İyi bilin ki yaratma da, emretme de yalnız O'nundur. Âlemlerin Rabbi olan Allah'ın şanı ne yücedir!” (el-Arâf, 7/54)

2- *Ulûhiyyet Tevhîdi*: Allah *subhânehu ve teâlâ'yı* ibâdetle birlemektir. İnsanın, Allah'a ibâdet edip O'na yaklaştırmaya çalıştığı gibi, Allah'la birlikte kendisine ibâdet edip yaklaştırmaya çalıştığı herhangi bir varlık edinmemesi demektir.

3- *İsim ve Sıfat Tevhîdi*: Yüce Allah'ın, Kitâbında veya Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem*'in lisaniyle kendisini isimlendirdiği isimlerde ve nitelendirdiği sıfatlarda Allah'ı birlemektir. Bu da tahrîf, ta'tîl, tekyîf ve temsîl yapmaksızın O'nun kendisi hakkında isbât ettiklerini kabul etmek, nefyettiklerini de nefyetmekle olur.

Müellifin buradaki murâdı ulûhiyyet tevhîdidir. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kendileriyle savaştığı; kanlarını, mallarını, topraklarını ve ülkelerini mübah kıp kadın ve çocuklarını esir ettiği müşriklerin sapıklığa düştüğü tevhîd işte budur. Peygamberler, kavimlerini en çok tevhîdin bu türünde düzeltmeye çalışmışlardır. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ﴾

“Andolsun ki Biz her ümmete, 'Allah'a ibâdet edin ve tâgût'tan kaçın.' diye (emretmesi için) bir rasûl gönderdik.” (en-Nahl, 16/36)

O halde ibâdet, ancak Allah *azze ve celle*'ye yapılırsa sahîh olur.

Bu tevhîdi ihlal eden kimse müşrik ve kâfir olur. İsterse rubûbiyyet tevhîdini ve isim-sıfat tevhîdini kabul etsin. Bir kimse rubûbiyyet tevhîdini ve isim ve sıfat tevhîdini tam anlamıyla ikrar ediyor; ancak kabirde yatana ibâdet ediyorsa veya yaklaşmak maksadıyla ona kurban adıyorsa; işte böyle bir kimse kâfir ve müşriktir, ebediyyen cehennemdedir. Yüce Allah da şöyle buyruyor:

﴿إِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ﴾

“Çünkü kim Allah’a ortak koşarsa, hiç şüphesiz Allah ona cenneti haram kılmıştır. Onun varacağı yer ateştir, zulmedenlerin hiçbir yardımcıları yoktur.” (el-Mâide, 5/72)

Tevhîd, Allah’ın emirlerinin en büyüğüdür, çünkü dînin, üzerine binâ edildiği temel odur. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, işte bu sebeble Allah’a davete bununla başlamış, davet için gönderdiği kimselere de bununla başlamalarını emretmiştir.

وَأَعْظَمُ مَا نَهَى عَنْهُ الشِّرْكُ، وَهُوَ: دَعْوَةُ غَيْرِهِ مَعَهُ، وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا﴾

(Allah’ın) yasakladığı şeylerin en büyüğü şirk’tir. O da, Allah ile birlikte başkasına da dua (ve ibâdet) etmektir. Bunun delîli Yüce Allah’ın şu buyruğu-

dur: "Allah'a ibâdet edin ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın." (en-Nisâ, 4/36)

Allah'ın yasakladığı şeylerin en büyüğü şirktir. Çünkü hakların en büyüğü Allah *azze ve celle*'nin hakkıdır. İnsan bu hususta kusurlu olursa, hakların en büyüğünde -Allah *azze ve celle*'yi tevhîd etmede- kusurlu davranmış olur. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ﴾

"Muhakkak şirk çok büyük bir zulumdür." (Lukman, 31/13)

﴿وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ افْتَرَىٰ إِثْمًا عَظِيمًا﴾

"Allah'a ortak koşan kimse, şüphesiz büyük bir günah (ile) iftira etmiş olur." (en-Nisâ, 4/48)

﴿وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا﴾

"Kim Allah'a ortak koşarsa muhakkak ki son derece büyük bir dalalete düşmüş olur." (en-Nisâ, 4/116)

﴿إِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ

مِنْ أَنْصَارٍ﴾

"Çünkü kim Allah'a ortak koşarsa, şüphesiz Allah ona cenneti haram kılmıştır. Onun varacağı yer ise ateştir, zulmedenlerin de hiçbir yardımcısı yoktur." (el-Mâide, 5/72)

﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ﴾

"Şüphesiz Allah kendisine şirk koşulmasını asla bağışlamaz. Ondan başkasını ise dilediği kimse için bağışlar." (en-Nisâ, 4/48 ve 116)

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de şöyle buyurmaktadır:

«أَعْظَمُ الذَّنْبِ أَنْ تَجْعَلَ لِلَّهِ نِدَاً وَهُوَ خَلَقَكَ».

“En büyük günah seni Allah yarattığı halde, O’na ortak koşmandır.”⁽¹²⁾

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Müslim’in Câbir radiyallahu anh yoluyla yaptığı rivâyette şöyle buyurmuştur:

«مَنْ لَقِيَ اللَّهَ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا دَخَلَ الْجَنَّةَ، وَمَنْ لَقِيَهِ يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا دَخَلَ النَّارَ».

“Her kim Allah’a, O’na hiçbir şeyi ortak koşmamış olduğu halde kavuşursa cennete girer, kim de O’na, herhangi bir şeyi ortak koşmuş olarak kavuşursa cehenneme girer.”⁽¹³⁾

Yine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

«مَنْ مَاتَ وَهُوَ يَدْعُو مِنْ دُونِ اللَّهِ نِدَاً دَخَلَ النَّارَ».

“Allah’a denk tuttuğu bir şeye/kimseye dua ve ibâdet ettiği halde ölen kimse cehenneme girer.”⁽¹⁴⁾

Müellif rahimehullah, Yüce Allah’ın yalnızca kendisine ibâdet etmeyi emrettiğine ve şirki yasakladığına dâir şu buyruğu delîl göstermiştir:

﴿وَاَعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا﴾

(12) Buhârî, Kitâbu’t-Tevhîd (4477); Müslim, Kitâbu’l-Îmân (86).

(13) Müslim, Kitâbu’l-Îmân (93).

(14) Buhârî, Kitâbu’l-Îlm (126); Kitâbu’t-Tefsîr (4497).

“Allah’a ibâdet edin, O’na hiçbir şeyi ortak koşmayın.” (en-Nisâ, 4/36)

Yüce Allah, böylelikle kendisine ibâdeti emretmekte ve ortak koşulmasını yasaklamaktadır. Bu da ibâdeti yalnızca O’nun hakkında isbât etmeyi içerir.

Buna göre Allah’a, mutlak manada ibâdet etmeyen, büyüklük taslayan kâfirdir. Hem Allah’a hem de O’nunla birlikte başkasına ibâdet eden, müşrik bir kâfirdir. Yalnızca Allah’a ibâdet eden ise ihlâs sahibi bir Müslümandır.

Şirk iki çeşittir: Büyük şirk ve küçük şirk.

Büyük şirk, şerîat koyucunun mutlak olarak zikrettiği ve insanın dîninden çıkmasını gerektiren her türlü şirk’tir.

Küçük şirk ise şerîatin şirk saydığı kavli ya da fiili olan, fakat bununla birlikte dînden çıkarıcı özellikte olmayan her türlü ameldir.

İnsanın; şirkin küçük-büyük her türüsünden kaçınması gerekir. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ﴾

“Şüphesiz Allah, kendisine şirk koşulmasını asla bağışlamaz.” (en-Nisâ, 4/48 ve 116)

İlim ehlinden bazıları, buradaki tehdidin, -küçük de dahil- bütün şirk türlerini kapsadığını söylemişlerdir.

فَإِذَا قِيلَ لَكَ: مَا الْأَصُولُ الثَّلَاثَةُ الَّتِي يَجِبُ عَلَى الْإِنْسَانِ
مَعْرِفَتُهَا؟ فَقُلْ: مَعْرِفَةُ الْعَبْدِ رَبَّهُ، وَدِينَهُ، وَنَبِيِّهِ مُحَمَّدًا صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

Sana, “İnsanın bilmekle yükümlü olduğu üç temel esas nedir?” denilince de ki: “Kulun; Rabbini, dînini ve peygamberi Muhammed *sal-lallahu aleyhi ve sellem*’i bilmesidir.”

“Esas” olarak tercüme edilen *usûl* kelimesi *asl* kelimesinin çoğuludur, bu da “üzerine başka şeylerin bina edildiği şey” demektir. Duvarın aslı (esas, temeli) da buradan gelmektedir. Dalların kendisinden ayrıldığı ağacın gövdesine de asıl denir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَضَلُّهَا ثَابِتٌ
وَفَزَعُهَا فِي السَّمَاءِ﴾

“Allah’ın hoş bir sözü nasıl misallendirdiğini görmez misin? O, aslı (kökü, gövdesi) sabit ve dalları semâda olan güzel bir ağaç gibidir.” (İbrâhîm, 14/24)

Musannif *rahimehullah*’ın işaret ettiği üç temel esas, insana kabrinde sorulacak şu esaslardır: “Rabbin kim? Dînin ne? Peygamberin kim?”

Müellif *rahimehullah*’ın “denilince” diyerek bu hususları dile getirmesi, insanın bunlara dikkat etmesi içindir. Çünkü bunlar gerçekten büyük ve oldukça önemli esaslardır. Bundan dolayı “İnsanın bilmekle yükümlü olduğu üç temel esas” denilmiştir. Çünkü kabre gömülen ve arkadaşları tarafından bırakılıp gidilen kişiye, iki meleğin soracağı sorular bunlardır.

İki melek gelip kabrinde oturarak ona, “Rabbim kim? Dînin ne? Peygamberin kim?” diye sorarlar. Mü'min, “Rabbim Allah, dînim İslâm, Peygamberim Muhammed'dir.” cevabını verir. Şüphesi bulunan yahut münafık olan, “Hı, hı bilmiyorum. Ben insanların bir şeyler söylediğini duydum, ben de onu söyledim.” der.

Allah'ı bilmenin bazı yolları vardır: Bu yollardan biri, Allah azze ve celle'nin yarattıkları üzerinde düşünmek, tefekkür etmektir. Bu, hem Yüce Allah'ı bilmeye, hem de O'nun egemenliğinin azametini, kudretinin ve hikmetinin mükemmelliğini, rahmetinin kuşatıcılığını bilmeye götürür. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ﴾

“Göklerin ve yerin hükümdarlığına ve Allah'ın yarattığı herhangi bir şeye bakmazlar mı?” (el-A'raf, 7/185)

﴿إِنَّمَا أَعْظُمُكُمْ بِوَاحِدَةٍ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مِثْلَىٰ خُفٍّ﴾

“Size bir tek öğüt vereceğim: İkişer ikişer, teker teker Allah'a yönelin ve düşünün!” (Sebe', 34/46)

﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِأُولِي الْأَلْبَابِ﴾

“Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün değişip durmasında elbette akıl sahipleri için deliller vardır.” (Al-i İmrân, 3/190)

﴿إِنَّ فِي اخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَّقُونَ﴾

“Gece ve gündüzün değişip durmasında, Allah’ın göklerde ve yerde yarattığı şeylerde sakınacak bir topluluk için -şüphesiz- nice âyetler (belgeler) vardır.” (Yunus, 10/6)

Yüce Allah azze ve celle yine şöyle buyurmaktadır:

﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَاءٍ فَأَخْبَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَضْرِيفِ الرِّيَّاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾

“Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılmasında, gece ile gündüzün birbiri peşinden gelmesinde, insanlara fayda veren şeylerle yüklü olarak denizde yüzüp giden gemilerde, Allah’ın gökten indirip de ölü haldeki toprağı canlandırdığı suda, yeryüzünde her çeşit canlıyı yaymasında, rüzgârları ve yer ile gök arasında emre hazır bekleyen bulutları yönlendirmesinde düşünen bir toplum için birçok delil vardır.” (el-Bakara, 2/164)

Kulun, Rabbini bilmesinin yollarından biri de O’nun şer’î âyetleri üzerinde düşünmektir. Bu âyetler, rasûllerin onlara salât ve selâm olsun- getirmiş oldukları vahiydir. Kul, bu ilâhî âyetlerdeki, insanların dünya ve âhiretteki hayatlarının ancak kendileriyle ayakta durabileceği pek büyük menfaatler ve faydalar üzerinde düşünür. Bunlar üzerinde dikkatle düşünür, taşıdıkları ilim ve hikmeti tefekkür ederse kulların maslahatlarıyla ne kadar uyumlu olduklarını görür. Böylelikle kul, Rabbini -şu buyruğunda dile getirdiği gibi- bilmiş olur:

﴿أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا﴾

“Hâlâ Kur’ân’ı gereği gibi düşünmeyecekler mi? Eğer o, Allah’tan başkasından olsaydı, elbette içinde birbirini tutmayan birçok şey bulurlardı.” (en-Nisâ, 4/82)

Allah’ı bilmenin yollarından biri de Yüce Allah’ın mü’minin kalbine yerleştirdiği O’nu bilmeyi sağlayacak şeylerdir. Bu yolla kişi adeta gözüyle görürcesine Rabbini bilir. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, Cebrail ona ihsanın ne olduğunu sorunca;

«أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ».

“Allah’ı görüyormuşsun gibi ibâdet etmendir. Sen O’nu görmüyorsan da O şüphesiz ki seni görür.”⁽¹⁵⁾ buyurmuştur.

Bilinmesi gereken ikinci temel esas, gereğince amel etmekle mükellef olduğu dîni bilmektir. Bu bilgi; hikmet, rahmet, insanların maslahatlarına ve fesada götüren şeylerin bertaraf edilmesine dâir hususları içerir. Kitap ve Sünnet’e dayalı bir şekilde bu dîn üzerinde hakkıyla düşünen kimse, onun hak dîn olduğunu ve insanların maslahatlarının ancak onunla sağlanabileceğini anlar. İslâm’ı Müslümanların günümüzdeki durumuna kıyaslamamak gerekir. Çünkü Müslümanlar birçok bakımdan kusurludurlar. Çok büyük yasakları çiğnemektedirler. Hatta bazı İslâm topraklarında Müslümanlar arasında yaşamak, İslâmî olmayan bir atmosferde yaşamak gibidir.

Yüce Allah’a hamdolsun ki İslâm dîni, daha önce gelmiş bütün dînlerin içerdiği maslahatları kuşatmakta-

(15) Müslim, Kitâbu’l-İmân (8).

dır. Onlardan farklı olarak her zaman, her mekân ve her toplum için elverişli olma özelliği vardır. Onun her zaman, her mekân ve her topluma elverişli olmasının anlamı şudur: Bu dîne sarılmak -hangi zaman ve mekânda olursa olsun- hiçbir toplumun hiçbir maslahatıyla çatışmaz. Aksine toplumun düzelmesi ona bağlıdır. Elbette bunun anlamı, dînin her zaman, her mekân ve her topluma boyun eğmesi ve onlar tarafından şekillendirilmesi değildir. İslâm dîni, sâlih olan her ameli emreder, kötü olan her işi yasaklar. O, erdemli her tür ahlâkı emrettiği gibi, bayağı her tür huyu da yasaklar.

Üçüncü temel esas, insanın Peygamberi Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'i bilip tanımasıdır. Bu da Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hayatını incelemekle, onun ibâdetini, ahlâkını, Yüce Allah'a davetini, Allah yolunda cihâdını ve hayatının diğer yönlerini öğrenmekle mümkün olur. Bu sebeble peygamberini daha çok tanımak, îmânını daha çok pekiştirmek isteyen her insanın, elinden geldiğince onun savaş ve barış hallerindeki uygulamalarını, zorluk, sıkıntı ve bolluktaki yaşayışını, kısacası bütün hallerini incelemesi ve okuması gerekir. Allah *azze ve celle*'den bizleri, zâhirleri ve bâtınları itibariyle yüce rasûlüne uyanlardan kılmasını, bu hal üzere canımızı almasını niyaz ederiz. Elbette bu duayı gerçekleştirecek olan ve bunu gerçekleştirmeye de kâdir olan O'dur.

Birinci Temel Esas: RABBİNİ BİLMEK

فَإِذَا قِيلَ لَكَ: مَنْ رَبُّكَ؟ فَقُلْ: رَبِّيَ اللَّهُ الَّذِي رَبَّانِي، وَرَبِّي
جَمِيعَ الْعَالَمِينَ بِنِعْمِهِ، وَهُوَ مَعْبُودِي لَيْسَ لِي مَعْبُودٌ سِوَاهُ؛
وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ وَكُلُّ مَنْ
سِوَى اللَّهِ عَالَمٌ، وَأَنَا وَاحِدٌ مِنْ ذَلِكَ الْعَالَمِ.

Sana "Rabb'in kimdir?" denilince, "Rabbim Allah'tır." de. O, nimetleriyle beni ve bütün âlemleri terbiye edip yetiştirendir. O, benim ma'bûdumdur (kendisine ibâdet ettiğimdir), benim O'ndan başka ma'bûdum yoktur. Bunun delili Yüce Allah'ın şu buyruğudur: "*Bütün övgüler, âlemlerin Rabbi Allah'a aittir.*" (el-Fatiha, 1/1) Allah'ın dışındaki her varlık âlemdir, ben de o âlemden biriyim."

"Rabb'in kimdir?" Yani seni yaratan, bakıp gözeten, ihtiyaçlarını karşılayan ve rızıklandıran kimdir?

Terbiye, terbiye edilenin olgunluğa ulaşmasını sağlayan her türlü gözetim, bakım ve kollamadır. Müellif rahimehullah'ın sözleri, "er-Rabb" lâfzının terbiyeden alındığına işaret etmektedir. Çünkü şöyle demektedir: "*Beni ve bütün âlemleri terbiye edip yetiştirendir.*" Buna göre, bütün âlemleri nimetleriyle terbiye eden, yaratılış maksatlarına göre onları hazırlayan, rızkı ile ihtiyaçlarını karşılayan Allah'tır. Allah *tebâreke ve teâlâ*, *Mûsâ aleyhisselâm* ile Firavun arasındaki konuşmaları aktararak şöyle buyurmaktadır:

﴿قَالَ فَمَنْ رَبُّكُمَا يَا مُوسَى﴾ (11) قَالَ رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ حَلْقَةً
ثُمَّ هَدَى

“Firavun, ‘Sizin rabbiniz kim ey Mûsâ?’ dedi. (Mûsâ), ‘Rabbimiz, her şeye hilkatini verip sonra yolunu gösterendir.’ dedi.” (Tâ-hâ, 20/49-50) O halde âlemdeki her varlığı nimetleriyle terbiye eden Yüce Allah’tır.

Yüce Allah’ın kulların üzerindeki nimetleri öylesine çoktur ki bunları saymak imkânsızdır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا﴾

“Eğer Allah’ın nimetini sayacak olsanız, saymakla bitiremezsiniz.” (İbrâhîm, 14/34)

O halde bizi yaratan, çeşitli özelliklerle donatan, ihtiyaçlarımızı karşılayan ve rızıklandıran yalnız Allah’tır. Bundan dolayı O, tek başına ibâdete lâayık olandır.

Daha sonra müellif *rahimehullah* şöyle demektedir: “O, benim *ma’bûdumdur*, benim O’ndan başka *ma’bûdum* yoktur.” Yani benim ibâdet ettiğim, boyun eğerek sevgiyle ve ta’zimle önünde alçaldığım yalnızca O’dur. Bana emrettiklerini yapar, yasakladıklarını terk ederim. Yüce Allah’tan başka kendisine ibâdet ettiğim hiçbir kimse yoktur. Allah *tebâreke ve teâlâ* şöyle buyuruyor:

﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا
فَاعْبُدُون﴾

“Senden önce gönderdiğimiz her bir peygambere de mutlaka şunu vahyettik: Benden başka hak

ilâh yoktur. O halde yalnız Bana ibâdet edin.” (el-Enbiyâ, 21/25)

﴿وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ
زِيُوتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقِيَمَةِ﴾

“Halbuki dîni (ibâdeti) O’na has kılan hanîfler olarak Allah’a ibâdet etmekten, namazı ikâme etmekten ve zekâtı vermekten başkası ile emrolunmadılar. İşte budur dosdoğru dîn!” (el-Beyyine, 98/5)

Müellif rahimehullah, Allah subhânehu ve teâlâ’nın bütün yaratılmışların terbiye edicisi olduğuna O’nun şu buyruğunu delîl göstermiştir: “Bütün övgüler, âlemlerin Rabbi Allah’a aittir.” Yani kemâl, celâl ve azamet vasıflarına sahip olan yalnız Yüce Allah’tır. “Âlemlerin Rabbi,” nimetlerle onları terbiye eden, onları yaratan, onların mutlak egemeni olan ve dilediği şekilde onların işlerini çekip çeviren demektir.

Yüce Allah’ın dışındaki her şey âlemdir. O’nun dışındaki varlıklara âlem denilmesinin sebebi, kendilerini yaratana, maliklerine, işlerini çekip çevirene alâmet oldukları içindir. Her şeyde Yüce Allah’ın bir ve tek olduğuna bir delîl vardır.

Bu sorulara cevap veren ben de bu âlemden biriyim. O benim Rabbim olduğuna göre, bir ve tek olarak yalnızca O’na ibâdet etmek benim görevimdir.

فَإِذَا قِيلَ لَكَ: بِمَ عَرَفْتَ رَبَّكَ؟ فَقُلْ: بِآيَاتِهِ وَمَخْلُوقَاتِهِ، وَمِنْ
آيَاتِهِ: اللَّيْلُ، وَالنَّهَارُ، وَالشَّمْسُ، وَالْقَمَرُ، وَمِنْ مَخْلُوقَاتِهِ

السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ وَالْأَرْضُونَ السَّبْعِ وَمَنْ فِيهِنَّ، وَمَا بَيْنَهُمَا؛
وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ
وَالْقَمَرُ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي
خَلَقَهُنَّ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ﴾ وَقَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿إِنَّ رَبَّكُمْ
اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى
عَلَى الْعَرْشِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَالشَّمْسُ
وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ
اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾

Sana, "Rabbini ne ile bildin?" denilince de ki: Ben Rabbimi âyetleriyle ve yarattıklarıyla bildim. Gece ve gündüz, güneş ve ay O'nun âyetlerindendir. Yedi gök, yedi yer, onların içindekiler ve aralarındakiler de O'nun yarattıklarındandır. Bunun delîli Yüce Allah'ın şu buyruğudur: *"Gece ve gündüz, güneş ve ay da O'nun âyetlerindendir. Güneş'e de secde etmeyin, ay'a da. Eğer yalnız O'na ibâdet ediyorsanız, onları yaratan Allah'a secde edin."* (Fussilet, 41/37); *"Sizin rabbiniz o Allah'tır ki gökleri ve yeri altı günde yarattı, sonra da Arş'a istivâ etti. Geceyi, durmadan onu kovalayan gündüze bürüyüp örter; güneş, ay ve yıldızlar hep emrine boyun eğmiştir. İyi bilin ki yaratma da, emretme de yalnız O'nundur. Âlemlerin Rabbi Allah ne yücedir!"* (el-A'raf, 7/54)

Yani sana, “Allah *azze ve celle*’yi hangi yolla bildin?” diye sorulursa, “O’nu, âyetleriyle ve yarattıklarıyla bildim.” diye cevap ver.

“*el-Âyât* (âyetler: delîller, belgeler)” kelimesi “âyet” kelimesinin çoğuludur. Âyet, bir şeye delâlet eden ve onu açıklayan alâmet demektir.

Yüce Allah’ın âyetleri, *kevnî âyetler ve şer’î âyetler* olmak üzere iki türlüdür.

Kevnî âyetler, bütün yaratılmışlardır. *Şer’î âyetler* ise Allah’ın peygamberlerine indirdiği vahiydir. Buna göre müellif *rahimehullah*’ın “âyetleriyle ve yarattıklarıyla” sözü, -eğer buradaki “âyetler”i *kevnî ve şer’î âyetler* olarak açıklayacak olursak- özel olanın genel olana atfedilmesi kabilindendir. Eğer “âyetler”i *şer’î âyetler* diye açıklarsak, o takdirde birbirinden farklı şeylerin, birbirlerine atfedilmesi kabilindendir.

Durum ne olursa olsun, Allah *azze ve celle*, *kevnî âyetleriyle*, yani muazzam büyüklükteki mahlûkâtı ve onlardaki harikulade san’atı ve en ileri derecedeki hikmetiyle bilinir. Yine Yüce Allah, *şer’î âyetleriyle* bilinip tanınır. Çünkü bu âyetler adâlet, maslahat ve zararları önleme gibi hususları içerir.

“Her şeyde vardır O’na bir âyet,
Bir olduğuna eder, delâlet.”

Daha sonra müellif *rahimehullah* şöyle demektedir: “Gece ve gündüz, güneş ve ay O’nun âyetlerindendir. Yedi gök, yedi yer, onların içindekiler ve aralarındakiler de O’nun yarattıklarındandır.” Bütün bu yaratılmışlar, Allah’ın kudretinin, hikmetinin ve rahmetinin kemâline

delâlet eden birer âyettir. Demek ki güneş, Allah'ın âyetlerinden biridir. Çünkü Allah'ın yarattığı andan, kainatın bozulmasına izin vereceği vakte kadar son derece düzenli ve harikulade bir şekilde yol almaktadır. O, Yüce Allah'ın şu buyruğunda belirtildiği gibi belli bir karar yerine doğru gitmektedir:

﴿وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ﴾

“Güneş kendisi için belirlenmiş bir karar yerine doğru akıp gider. İşte bu, Azîz ve Alîm olan Allah'ın takdiridir.” (Yâsin, 36/38)

Güneş, hacmiyle ve etkileriyle Allah'ın âyetlerinden-
dir. Güneşin hacmi oldukça büyüktür. Etkilerine gelince;
ondan insan bedeninin, ağaçların, ırmakların, denizle-
rin vb. pek çok varlığın elde ettiği birçok fayda vardır.
Bizimle onun arasındaki mesafeye rağmen güneşin sı-
caklığını ve ısınısını hissederiz. Yine onun meydana ge-
tirdiği ve insanların çokça tasarruf etmelerini sağlayan
büyük aydınlığını düşünürsek insanların gündüz hiçbir
aydınlatma aracına ihtiyaç duymadıklarını farkedebiliriz.
Bu büyük menfaati sebebiyle de insanlar çokça ekono-
mik kazanç elde ederiz. İşte bunlar bizim ancak pek azı-
nı idrak edebildiğimiz âyetler arasındadır.

Ay da aynı şekilde Yüce Allah'ın âyetlerindendir.
Yüce Allah, ay'a, her gece ayrı bir konaklama yeri tayin
ve tesbit etmiştir:

﴿وَالْقَمَرَ قَدَرْنَاهُ مَنَازِلَ حَتَّىٰ عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ﴾

**“Ay'a gelince, Biz onun için de konaklar takdir
ve tayin ettik. Nihayet o, eğri hurma dalı gibi (hilâl)
olur da geri döner.”** (Yâsin, 39)

Ay, önceleri pek küçük ortaya çıkar, sonra yavaş yavaş büyür, nihâyet tamamlanır. Sonra tekrar küçülmeye başlar. Bu yönüyle de tıpkı insana benzemektedir. Çünkü insan, önce zayıf olarak yaratılır. Daha sonra aşama aşama güç elde eder, durur ve sonunda tekrar zayıflamaya başlar. Yapıp edenlerin en güzeli olan Allah'ın şanı ne yücedir.

Daha sonra müellif *rahimehullah* gece ile gündüzün, güneş ile ay'ın Yüce Allah'ın birer âyeti olduğunun delilini söz konusu etmiştir. Bunun delili Yüce Allah'ın:

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ﴾

“Gece ve gündüz, güneş ve ay da O'nun âyetlerindendir...” (Fussilet, 41/37) buyruğudur.

Gece ve gündüz, delâlet ettiği hususa, yani -Allah'ın büyüklüğüne, birliğine, ilminin ve hikmetinin kemâline-dâir apaçık birer alâmettir. Hem bizzat kendileri hem de değişip durmaları birer âyettir. Yüce Allah'ın onlarda yerleştirdiği -kulların maslahatları ve durumlarının değişmesi gibi- hususlar da birer âyettir. Güneş ve ay da hem zatlari, hem hareketleri, hem düzenlilikleri, hem de bunun sonucunda gerçekleşen kulların menfaatleri ve onlara gelebilecek zararların önlenmesi itibariyle birer âyettir.

Âyetin devamında Yüce Allah, kullarına, güneşe ya da aya secde etmelerini yasaklamaktadır. Onların -kendi kanaatlerine göre istedikleri kadar büyük olsalar da değişmez- ikisi de yaratılmış birer varlık olduğundan dolayı ibâdete lâayık değildirler. İbâdete lâayık ve hak sahibi olan sadece onları yaratan Allah'tır.

Gökleri ve yeri Allah'ın yarattığının delillerinden biri de O'nun şu buyruğudur:

﴿إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ﴾

“Sizin Rabbiniz o Allah’tır ki gökleri ve yeri altı günde yarattı.” (el-A’raf, 7/54)

Bu buyrukta Yüce Allah'ın büyüklüğüne, birliğine, ilminin ve hikmetinin kemâline dâir bazı deliller zikredilmiştir.

1- Yüce Allah, bütün bu mahlukâtı altı günde yaratmıştır. Dileseydi bunları bir anda yaratırdı. Ancak O, hikmetinin gerektirdiği şekilde sebebler ile sonuçlar arasında belli bir bağ takdir buyurmuştur.

2- O, Arş'a istivâ etmiştir, yani celâl ve azametine yakışan özel bir uluvv ile Arş'ın üzerine yükselmiştir. Bu ise mutlak egemenliğin ve malik oluşun kemâlini gösterir.

3- Yüce Allah, geceyi gündüze bürür. Yani geceyi gündüze örter. Gece tıpkı güneşin ışığı üzerine indirilen ve onu örten bir perde gibidir.

4- Yüce Allah güneş'i, ay'ı ve yıldızları emrine âmade kılmıştır. O, kullarının maslahatına olmak üzere bu varlıklara dilediği emirleri verir.

5- Hükümranlılığının eksiksizliğinden ve egemenliğinin kapsamlılığından dolayı yaratmak ve emretmek başkasının değil yalnızca O'nundur.

6- O'nun rubûbiyyeti âlemlerin tümünü kapsar.

وَالرَّبُّ هُوَ الْمَعْبُودُ، وَالْدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ
اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾

* الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ الْأَرْضَ فَرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١﴾ قَالَ ابْنُ كَثِيرٍ - رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى - :
الْخَالِقُ لِهَذِهِ الْأَشْيَاءِ هُوَ الْمُسْتَحَقُّ لِلْعِبَادَةِ.

Rab, ma'bûdun ta kendisidir. Bunun delîli Yüce Allah'ın şu buyruklarıdır: *"Ey İnsanlar! Sizi de, sizden öncekileri de yaratan Rabbinize ibâdet edin ki takvâya eresiniz. O (Rabbiniz) ki yeryüzünü sizin için bir döşek, göğü de bir bina yaptı. Ve gökten bir su indirip onunla sizin için rızık olarak meyveler çıkardı. Artık bunu bile bile Allah'a şirk koşmayın."* (el-Bakara, 2/21-22) İbn Kesîr rahimehullah şöyle der: *"Şu varlıkları yaratan kim ise, ibâdete lâîk olan O'dur."*

Müellif rahimehullah, *"Rab, ma'bûdun ta kendisidir."* sözleriyle Yüce Allah'ın şu buyruğuna işaret etmektedir:

﴿إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ سَحَرَاتٍ بِأَمْرِهِ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾

"Sizin Rabbiniz o Allah'tır ki gökleri ve yeri altı günde yarattı, sonra da Arş'a istivâ etti. Geceyi, durmadan onu kovalayan gündüze bürüyüp örter. Güneş, ay ve yıldızlar emrine boyun eğmiştir. İyi bilin ki yaratma da, emretme de yalnız O'nundur. Âlemlerin Rabbi Allah ne yücedir!" (el-A'raf, 7/54)

Buna göre rab kim ise ma'bûd (yani ibâdet olunmaya lâyık olan) odur. Ya da O, ibâdete lâyık olduğu için ibâdet olunandır. Buradaki maksat, kendisine ibâdet olunan herkesin rab olduğu şeklinde değildir. Allah'tan başka ibâdet olunan ilâhlar ile onlara ibâdet edenlerin Allah'tan başka rab edindikleri varlıklar aslında rab değildirler.

Çünkü Rab; yaratan, her şeye mutlak malik olan ve bütün işleri idare edendir.

Müellif *rahimehullah*, daha sonra "Rab kim ise ibâdete lâyık olan odur." gerçeğine dâir el-Bakara sûresinin 21 ve 22. âyet-i kerîmelerini delîl göstermektedir. Bu âyetlerdeki nidâ, Âdemoğulları olan bütün insanlara yöneliktir. Yüce Allah onlara, hiçbir şeyi ortak koşmadan yalnızca kendisine ibâdet etmelerini emretmekte ve ortaksız olarak bir ve tek olan yaratıcı kendisi olduğu için ibâdet edilmeye de tek başına kendisinin hak sahibi olduğunu açıklamaktadır.

Müellif *rahimehullah*'ın delîl olarak gösterdiği âyetteki **"Sizi de, sizden öncekileri de yaratan"** buyruğu, daha önceki emrin (meâlde sonraki emrin) sebebini açıklayan bir sıfat durumundadır. Yani O'na ibâdet edin, çünkü sizi yaratan Rabbiniz O'dur. Yaratan rab O olduğu için, sizin O'na ibâdet etmeniz gerekir. Bundan dolayı şöyle diyoruz: Yüce Allah'ın rubûbiyyetini kabul eden herkesin yalnızca O'na ibâdet etmesi gerekir, aksi takdirde çelişkiye düşmüş olur.

Yine bu âyette O'na ibâdet ederek takvânın elde edileceği bildirilmiştir. *Takvâ*; Allah'ın emirlerine uymak,

yasaklarından kaçınmak sûretiyle, Allah'ın azabına karşı koruyucu sebebler edinmektir. Yine âyet-i kerîmede belirtildiğine göre Yüce Allah, yeryüzünü bizim için -herhangi bir zorluk ve yorgunluk söz konusu olmaksızın tıpkı insanın yatağında uyuması gibi- faydalanabileceğimiz şekilde yaratmıştır.

Gök de üzerimizde tıpkı bir bina gibidir. Çünkü bina, yukarıda yapılan demektir. Bu yönüyle sema da yeryüzündekilerin binasıdır ve orası Yüce Allah'ın şu buyruğunda belirttiği gibi koruma altında bulunan bir tavanıdır:

﴿وَجَعَلْنَا السَّمَاءَ سَقْفًا مَحْفُوظًا وَهُمْ عَنْ آيَاتِهَا مُعْرِضُونَ﴾

“Ve gökyüzünü korunmuş bir tavan yaptık. Onlar ise O'nun âyetlerinden yüz çevirirler.” (el-Enbiyâ, 21/32)

Yüce Allah semâdan, yani yukarıdaki bulutlardan bizim için tertemiz bir su indirmiştir. O sudan içer ve o su vasıtası ile hayvanlarımızı sularız.⁽¹⁶⁾

Bütün bunlar bize bir rızık olmak üzere verilmiş bağışlardır. Başka bir âyet-i kerîmede de Yüce Allah:

﴿مَتَاعًا لَّكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ﴾

“Size de, hayvanlarınıza da fayda olmak üzere (bunları yaratmıştır).” (en-Nâziât, 79/33) buyurmaktadır.

Müellif rahimehullah'ın delîl olarak gösterdiği âyetler **“Artık bunu bile bile Allah'a şirk koşmayın.”** buyruğuyla sona ermektedir. Yani, o halde ey insanlar, sizleri de, sizden öncekileri de yaratan, yeryüzünü sizin için bir döşek, göğü de bir bina yapan, yukarıdan bir su in-

(16) Bkz: Nahl, 16/10.

dirip de onunla size rızık olmak üzere çeşitli meyveler çıkartan Rabbinize eşler koşarak Allah'a ibâdet ettiğiniz gibi onlara ibâdet etmeyin ya da Allah'ı sevdiğiniz gibi, onları sevmeyin. Çünkü böylesi aklen de, şer'an da size yakışan bir şey değildir.

O'nun hiçbir ortağının olmadığını, yaratmanın, rızık vermenin ve bütün varlıkların işlerini idare etmenin O'nun elinde olduğunu bilin, ibâdetinde sakın O'na ortak koşmayın.

Müellifin sözünü naklettiği İbn Kesîr'in tam adı İma-
duddîn Ebu'l-Fidâ İsmâîl b. Ömer el-Kuraşî ed-Dımaş-
kî'dir. Meşhur hadîs hafızıdır. Tefsîri ve tarih alanın-
da yazılmış büyük bir kitabı vardır. Şeyhulislâm İbn
Teymiyye'nin öğrencilerindendir. 774 h. yılında vefat
etmiştir.

وَأَنْوَاعُ الْعِبَادَةِ الَّتِي أَمَرَ اللَّهُ بِهَا مِثْلُ: الْإِسْلَامِ، وَالْإِيمَانِ،
وَالْإِحْسَانِ، وَمِنْهُ: الدُّعَاءُ، وَالْخَوْفُ، وَالرَّجَاءُ، وَالتَّوَكُّلُ،
وَالرَّغْبَةُ، وَالرَّهْبَةُ، وَالْخُشُوعُ، وَالْخَشْيَةُ، وَالْإِنَابَةُ، وَالِاسْتِعَانَةُ،
وَالِاسْتِعَاذَةُ، وَالِاسْتِغَاثَةُ، وَالذَّبْحُ، وَالنَّذْرُ، وَغَيْرُ ذَلِكَ مِنْ
أَنْوَاعِ الْعِبَادَةِ الَّتِي أَمَرَ اللَّهُ بِهَا. كُلُّهَا لِلَّهِ تَعَالَى. وَالدَّلِيلُ:
قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا﴾

İslâm, îmân, ihsân gibi ve ibâdet kapsamın-
daki dua, havf, recâ, tevekkül, rağbe, rahbe,
huşû, haşye, inâbe, istiâne, istiâze, istiğâse,
zebh, nezr ve buna benzer Yüce Allah'ın emret-
tiği bütün çeşitleriyle ibâdet, tümüyle Allah'a
mahsustur. Bunun delîli Yüce Allah'ın şu buy-

مَلِيًّا ثُمَّ قَالَ لِي: «يَا عَمْرُ أَتَدْرِي مَنْ السَّائِلُ؟». قُلْتُ: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَغْلَمَ، قَالَ:
«فَإِنَّهُ جَبْرِيلُ، أَتَاكُمْ يُعَلِّمُكُمْ دِينَكُمْ»

“Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in yanında bulunduğumuz bir günde, yanımıza elbisesi oldukça beyaz, saçları simsiyah, üzerinde yolculuk izleri görülme-
yen ve aramızdan hiç kimsenin de tanımadığı bir adam çıkageldi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’in yanında oturdu, dizlerini onun dizlerine dayadı ve ellerini baldırlarının üzerine koyup şöyle dedi: “Ey Muhammed! Bana İslâm’ın ne olduğunu haber ver!”

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: “İslâm, Allah’tan başka hak ilâh olmadığına, Muhammed’in Allah’ın Rasûlü olduğuna şahitlik etmen, namazı dosdoğru kılman, zekâtı vermen, orucu tutman ve ona yol bulabildiğin takdirde Beytullah’ı haccetmendir.”

Adam, “Doğru söyledin.” dedi. (Ömer) dedi ki: Biz adama hayret ettik. Hem ona soru soruyor, hem de onu tasdik ediyordu. (Adam devamla) şöyle dedi: “Bana îmân’ın ne olduğunu bildir!”

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: “(Îmân) Allah’a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününe îmân etmendir. Bir de hayrıyla, şerriyle kadere îmân etmendir.”

Adam, “Doğru söyledin.” dedi. Yine “Bana ihsan’ın ne olduğunu bildir!” dedi.

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: “(İhsan;) Allah’a, O’nu görüyormuşçasına ibâdet etmendir. Sen O’nu görmüyorsan da O seni görmektedir.”

Bu sefer adam, “Bana kıyâmetten haber ver!” dedi.

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: *“Hakkında kendisine soru sorulan zat, soru sorandan daha bilgili değildir.”*

Yine adam, “O halde bana onun alâmetleri hakkın-da haber ver!” deyince şöyle buyurdu:

“Cariye’nin efendisini doğurması, çıplak ayaklı, el-bisesiz, fakir koyun çobanı kimselerin uzun bina yap-makta birbirleriyle yarışmalarıdır.”

Sonra adam gitti. Uzun bir süre bekledim, daha sonra (Allah Rasûlü) bana, “O soru soranın kim olduğu-nu biliyor musun, ey Ömer?” buyurdu. Ben, “Allah ve Rasûlü daha iyi bilir dedim.” Şöyle buyurdu: “O, Cebrâil idi. Size dîninizi öğretmek üzere geldi.”⁽¹⁷⁾

Böylelikle Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bu hu-susların dînin ta kendisi olduğunu belirtmiştir, çünkü bu hususlar dînin tamamını içermektedir.

Müellifin ifadelerinden de anlaşıldığı gibi sözü edi-len ve edilmeyen bütün çeşitleriyle ibâdet, yalnızca Yüce Allah’ın hakkıdır. Bunların Allah’tan başkasına yöneltil-mesi helâl değildir.

فَمَنْ صَرَفَ مِنْهَا شَيْئًا لِّغَيْرِ اللَّهِ؛ فَهُوَ مُشْرِكٌ كَافِرٌ؛ وَالدَّلِيلُ:
قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ
فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ﴾

Her kim ibâdetten herhangi bir şeyi Allah’tan başkasına yöneltirse, artık o, müşrik ve kâfirdir. Bunun delîli Yüce Allah’ın şu buyruğudur: “Kim

(17) Müslim, Kitâbu’l-İmân (8).

buna dâir hiçbir delîli bulunmaksızın, Allah ile birlikte başka bir ilâha dua (ibâdet) ederse, onun hesabı ancak Rabbinin katındadır. Kâfirler -hiç şüphesiz- felâha (kurtuluşa) eremezler.” (el-Mu'minûn, 23/117)

Müellif rahimehullah ibâdet çeşitlerinin bir bölümünü söz konusu etmekte ve bunlardan herhangi birini Allah'tan başkasına yöneltenin müşrik ve kâfir olacağını belirtmektedir. Buna da Yüce Allah'ın şu buyruklarını delil göstermiştir:

﴿وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا﴾

“Şüphesiz ki mescidler Allah'ındır. O halde Allah ile birlikte hiçbir kimseye dua (ibâdet) etmeyin.” (el-Cin, 72/18)

﴿وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ﴾

“Kim buna dâir hiçbir delîli bulunmaksızın, Allah ile birlikte başka bir ilâha dua (ibâdet) ederse, onun hesabı ancak Rabbinin katındadır. Kâfirler -hiç şüphesiz- felâha eremezler.” (el-Mu'minûn, 23/117)

Birinci âyetin bu hususa delil oluşu şöyledir: Yüce Allah mescidlerin kendine ait olduğunu haber vermektedir. Burada **“mescidler”** ile kasıt, secde edilen yerler ya da secde azalarıdır. Buna bağlı olarak da **“O halde Allah ile birlikte hiçbir kimseye dua (ibâdet) etmeyin.”** buyurmaktadır. Yani onunla beraber başkasına ibâdet etmeyin ve yalnız O'na secde edin.

İkinci âyetin bu hususa delîl oluşuna gelince: Yüce Allah burada, kendisiyle birlikte başkasına dua ve ibâdet eden kimsenin kâfir olduğunu açıklamıştır. Çünkü **“Kâfirler -hiç şüphesiz- umduklarına eremezler.”** buyurmuştur.

“Buna dâir hiçbir delîli bulunmaksızın” buyruğunda da birden çok ilâh edinmeye dâir bir delîl olmasının imkânsızlığına işaret vardır. Çünkü buradaki **“Buna dâir hiçbir delîli bulunmaksızın”** buyruğu, durumu açıklayan bir vasıftır. Yoksa bu hususta delîl olan herhangi bir şeyi kayıtlayan ve sınırlandıran bir vasıf değildir. Zira Yüce Allah ile birlikte başka bir ilâhın olabileceğine dâir delîl bulunması imkânsızdır.

وَفِي الْحَدِيثِ: (الدُّعَاءُ مُخُّ الْعِبَادَةِ). وَالِدَلِيلُ: قَوْلُهُ تَعَالَى:
﴿وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ
عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ﴾

Hadîs-i şerîfte şöyle buyrulmuştur: **“Dua, ibâdetin iliğidir.”** Bunun delîli Yüce Allah'ın şu buyruğudur: **“Rabbiniz buyurdu ki: Bana dua edin ki Ben de size icâbet edeyim. Bana ibâdette büyüklenenler yakında hor, hakir ve aşağılanmış olarak cehenneme girecekler.”** (el-Mu'min, 40/60)

Bu ifadelerle müellif rahimehullah, **“İslâm, îmân, ih-sân gibi ve ibâdet kapsamındaki dua...”** diye sözünü ettiği ibâdet çeşitlerinin delîllerini ortaya koymaya başlamaktadır.

Şeyh rahimehullah önce duaya dâir delîlleri zikrederek başlamıştır. İslâm, îmân ve ihsân'a dâir delîllerin açıklamaları da inşâallah ileride gelecektir. Müellif rahimehullah Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den rivâyet edilen "Dua, ibâdetin iliğidir."⁽¹⁸⁾ buyruğunu ve Yüce Allah'ın şu buyruğunu delîl göstermiştir:

﴿وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ﴾

"Rabbiniz buyurdu ki: Bana dua edin ki Ben de size icâbet edeyim. Bana ibâdette büyüklenenler yakında hor, hakir ve aşağılanmış olarak cehenneme girecekler." (el-Mu'min, 40/60)

Bu âyet-i kerîme, duanın ibâdetten olduğunun delilidir. Eğer böyle olmasaydı, dua emrinin akâbinde **"Bana ibâdette büyüklenenler..."** diye buyurmazdı. Buna göre her kim, ancak Allah'ın kâdir olduğu bir şeyi Allah azze ve celle'den başkasından -dua ederek- isterse -dua ettiği ister hayatta olsun, ister ölmüş olsun- müşrik ve kâfirdir.

Birinin, hayatta olan bir kimseden "Ey filan, bana yemek yedir, ey filan, bana su içir." gibi sözle söyleyerek onun güç yetirebileceği bir şeyi istemesinde bir sakınca yoktur. Böyle bir şeyi ölmüş ya da gaib (yanında olmayan)dan isteyen kimse ise müşriktir. Çünkü ölü ya da yanında olmayan (gâib) bir kimsenin böyle bir işi yapmasına imkân yoktur. Böyle dua etmesi, o kimsenin kainatta

(18) Tirmizî, Kitâbu'd-Deavât (3371).

bir tasarrufunun bulunduğuna inandığının delîlidir. Bu sebeble o kişi müşrik olur.

Bil ki dua iki çeşittir: Dilek duası ve ibâdet duası.

Dilek duası: ihtiyaçların istendiği duadır. Kul, bunu Rabbine yaptığında ibâdet olur. Çünkü bunun muhteva-sında Yüce Allah'a ihtiyacını arz etmek ve O'na sığınmak vardır. Ayrıca O'nun; kâdir, kerîm, lütuf ve rahmeti geni-ş olduğu itikadını da ihtiva eder.

Kulun yaratılmışlardan da bu şekilde -dilek duası türünde- istekte bulunması caizdir. Ancak istekte bulu-nulunun bu isteği yerine getirmeye muktedir olması ve isteği anlayıp kavrayabilen olması gerekir.

Bunun örneği, daha önce geçen, "Ey filan, bana ye-mek yedir." gibi sözlerdir.

İbâdet duası ise, sevabını isteyerek ve cezasından korkarak dua edilen zâta ibâdetde bulunulan duadır. Böyle bir dua Allah'tan başkasına yapılamaz. Böyle bir duanın Allah'tan başkasına yöneltilmesi kişiyi dînden çı-karan büyük şirktir. Böylesi, Yüce Allah'ın:

﴿إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ﴾

"Bana ibâdetde büyüklenenler yakında hor, ha-kir ve aşağılanmış olarak cehenneme gidecekler." (el-Mu'min, 40/60) buyruğunda sözü edilen tehdide mahkûm olur.

وَدَلِيلُ الْخَوْفِ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُوا مِنِّي إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾

Havf'in delîli Yüce Allah'ın şu buyruğudur:
"Eğer mü'minler iseniz onlardan korkmayın,
Benden korkun." (Âl-i İmrân, 3/175)

Havf; korkmak demektir. Bu da helâk, zarar görme ya da eziyete uğrama gibi bir sebep dolayısıyla meydana gelen hisdir. Allah *subhânehu ve teâlâ* şeytanın dostlarından korkmayı yasaklamış, yalnızca kendisinden korkulmasını emretmiştir.

Havf üç çeşittir:

1. *Tabiî Havf/Tabiî Korku*: İnsanın aslandan, ateşten, suda boğulmaktan korkması gibi... Bundan dolayı kulun kınanması söz konusu değildir. Nitekim Yüce Allah, *Mûsâ aleyhisselâm*'dan:

﴿فَأَصْبَحَ فِي الْمَدِينَةِ خَائِفًا يَتَرَقَّبُ﴾

"Derken şehirde, korku ile gözetleyerek sabahı etti." (el-Kasas, 28/18) şeklinde söz etmektedir. Ancak eğer bu korku, -müellif *rahimehullah*'ın da belirttiği gibi- bir farzı terk etmeye ya da bir haramı işlemeye sebep oluyorsa haram olur. Çünkü bir farzı terk etmeye ya da bir haramı işlemeye sebep olan her şey haramdır. Bunun delîli Yüce Allah'ın şu buyruğudur:

﴿فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُوا إِن كُنتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾

"Eğer mü'minler iseniz onlardan korkmayın,
Benden korkun." (Âl-i İmrân, 3/175)

Yüce Allah'tan korkmak/*havf*, övgüye değer olabilir gibi, övgüye değer olmayabilir de...

Eğer korku/havf, kişiyle Allah'a isyan arasında bir engel oluyor ve kişiyi farzları işleyip haramları terk etmeye götürüyorsa övgüye değerdir. Bu gaye elde edilecek olursa kalp, huzur ve sükûn bulur. Yüce Allah'ın nimetiyle sevinir ve O'nun mükâfatını umar.

Övgüye değer olmayan korku/havf ise kulu, Allah'ın rahmetinden ümit kesmeye iten korkudur. Bu durumda kul, hasret çeker, kendi kabuğuna çekilir, hatta ümitsizliği güçlü olduğundan dolayı, ma'siyet işlemeye devam eder.

2- *İbâdet Havf/İbâdet Korkusu*: Bu, herhangi bir kimseden korkup duyduğu bu korkuyla o kimseye ibâdet etmesidir. Böyle bir korku, ancak Yüce Allah'a karşı duyulur, O'ndan başkasına yöneltilmesi büyük şıktır.

3- *Sırrî Havf/Gizli Korku*: Bu da bir kimsenin, bir kabirden veya kendisinden uzak olan, ona bir etkisi olmayan bir velîden gizlice korkması demektir. Âlimler böyle bir korkunun da şirk olduğunu söylemişlerdir.

وَدَلِيلُ الرَّجَاءِ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿فَمَنْ كَانَ يَرْجُو لِقَاءَ رَبِّهِ
فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا﴾

Recâ'nın delîli Yüce Allah'ın şu buyruğudur:
"Artık kim Rabbine kavuşmayı ümit ediyorsa,
sâlih bir amel işlesin ve Rabbinin ibâdetinde
hiç kimseyi ortak koşmasın." (el-Kehf, 18/110)

Reca; insanın, elde edilmesi kuvvetle muhtemel olan bir şeyi umması (ümid etmesi) demektir. Bazen elde edil-

me ihtimali uzak olan bir şey hakkında -yakın olduğu kabul edilerek- kullanılır.

Tezellül (alçalma) ve hudu' (boyun eğmeyi) içeren bir recâ (umut), ancak Allah *azze ve celle*'ye karşı duyulur. Böyle bir umudun Allah'tan başkasına bağlanması, ümid edenin kalbinin durumuna göre ya küçük ya da büyük şirktir. Müellif, buna Yüce Allah'ın şu buyruğunu delil göstermektedir:

﴿فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا﴾

“Artık kim Rabbine kavuşmayı ümid ediyorsa, sâlih bir amel işlesin ve Rabbinin ibâdetinde kimseyi ortak koşmasın.” (el-Kehf, 18/110)

Bil ki övülmeye değer olan recâ, ancak Yüce Allah'a itaat edip bu itaatin sevabını bekleyen ya da ma'siyetlerinden tevbe edip tevbesinin kabul edilmesini ümid eden kimselerin recâsıdır. Amelsiz bir ümid (recâ) ise sadece bir aldaniş ve yerilen boş bir temennidir.

وَدَلِيلُ التَّوَكُّلِ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَعَلَى اللَّهِ فَتَوَكَّلُوا إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾. وَقَوْلُهُ: ﴿وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ﴾

Tevekkülün delîli Yüce Allah'ın şu buyruğudur:

“Eğer mü'minler iseniz yalnız Allah'a tevekkül edin.” (Mâide, 5/23) Yine şöyle buyuruyor: **“Her kim de Allah'a tevekkül ederse, O, ona yeter.”** (et-Talâk, 65/3)

Bir şeye *tevekkül* etmek, ona güvenip dayanmak demektir.

Yüce Allah'a tevekkül etmek ise yarar sağlanması, zararlı hususların önlenmesi için Yüce Allah'ın yettiğine, O'nun bunları yapabileceğine güvenmek demektir.

Böyle bir tevekkül, Yüce Allah'ın buyruğu dolayısıyla îmânın mükemmelliğinden ve alâmetlerinden biridir:

﴿وَعَلَى اللَّهِ فَتَوَكَّلُوا إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾

“Eğer mü'minler iseniz yalnız Allah'a tevekkül edin.” (el-Mâide, 5/23)

Kul, samimi olarak Yüce Allah'a güvenip dayanırsa kendisi için önemli hususlarda Allah ona yeter. Nitekim şöyle buyurmuştur:

﴿وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ﴾

“Her kim de Allah'a tevekkül ederse, O, ona yeter.” (et-Talâk, 65/3)

Âyetin devamında Yüce Allah, tevekkül edenleri şu buyruğuyla rahata ve huzura kavuşturur:

﴿إِنَّ اللَّهَ بِأَلْعِ أَمْرِهِ﴾

“Şüphesiz ki Allah, emrini yerine getirendir.” (et-Talâk, 65/3)

Çünkü hiçbir şey O'nun, istediğini yapmasına engel olamaz.

Bil ki tevekkülün çeşitleri vardır:

1- *Yüce Allah'a tevekkül etmek.* Bu, îmânın kemâlinden ve samimi îmânın alâmetlerindendir. Tevekkül, kendisi olmaksızın îmânın tamamlanamaya-
cağı bir farzdır. Bunun delîli daha önce geçmişti.

2- *Sirrî Tevekkül*. Bu, menfaatin sağlanması ya da zararın önlenmesi için bir ölüye güvenip dayanmaktır. Bu büyük şirktir. Çünkü kişi bu duruma, ancak ölünün kainatta gizli bir tasarrufu olduğuna inandığı için düşer. Bu ölünün; bir peygamber, bir veli ya da Yüce Allah'ın düşmanı bir tağut olması arasında da bir fark yoktur.

3- Başkasının tasarrufu altındaki şeyler hususunda; onun mertebesinin yüksek olduğu ve tevekkül edenin mertebe olarak ondan daha aşağıda olduğu inancıyla başkasına tevekkül etmektir. Bunun örneği, geçiminin karşılanması gibi şeylerde böyle bir kimseye güvenmektir. Bu da küçük şirk türündendir, çünkü kalb böyle birine kuvvetle bağlanır ve ona güvenir. Onun bir sebep olduğunu bilerek ve bunu takdir edenin Allah olduğuna inanarak -o kimsenin bu hususun elde edilmesinde doğru ve sağlıklı bir etkisinin olması şartıyla- bir kişiye güvenmekte mahzur yoktur.

4- Tevekkül edenin, tasarruf ettiği hususlarda -vekâletin caiz olduğu alanlarda- başkasını vekil tayin etmek sûretiyle tevekkül etmesi. Böyle bir tevekkülde; Kitap, sünnet ve icmâ'in delâletiyle herhangi bir sakınca yoktur. Nitekim Ya'kûb *aleyhisselâm*, çocuklarına:

﴿يَا بَنِيَّ اذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَأَخِيهِ﴾

“Oğullarım gidin, Yûsuf'u ve kardeşini arayın, araştırın.” (Yusûf, 12/87) buyurmuştu. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de sadakayı (zekâtı) toplamak üzere toplama memurları ve koruyucular tayin ettiği gibi, hadlerin isbat ve uygulanmasında da görevliler tayin etmiştir. Ali b. Ebî Tâlib *radıyallahu anh'ı* da Veda Haccı'nda, kestiği

kurbanlıkların derilerini ve üzerlerindeki semer ve diğer takımlarını sadaka olarak vermek ve kendisi bizzat altmış üç deveyi boğazladıktan sonra -yüzün- geri kalanlarını boğazlamak üzere görevlendirmişti. İcmâya göre böyle bir tevekkül (vekil tayin etmek) caizdir. Çünkü bu hususta vekâletin -genelde- caiz görüldüğü bilinen bir konudur.

وَدَلِيلُ الرَّغْبَةِ، وَالرَّهْبَةِ، وَالْخُشُوعِ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ﴾.
وَدَلِيلُ الْخَشْيَةِ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِي...﴾

Rağbet, rahbet ve huşûnun delîli Yüce Allah'ın şu buyruklarıdır: *"Şüphesiz onlar hayırlı işlerde yarışır, rağbetle ve rahbetle bize dua ederlerdi ve Bize huşû duyan kimselerdi."* (el-Enbiyâ, 21/90) Haşyetin delîli de Yüce Allah'ın şu buyruğudur: *"O halde onlardan haşyet duymayın. Benden duyun."* (el-Bakara, 2/150)

Rağbet; sevilen bir şeye kavuşmayı istemek ve onu sevmektir.

Rahbet; korkulan şeyden kaçma sonucunu doğuran korku demektir. O halde bu, beraberinde amel bulunan bir korku çeşididir.

Huşû; Yüce Allah'ın kevnî ve şer'î hükümlerine teslim olacak şekilde, O'nun azameti önünde tezellül/alçalma ve eğilmedir.

Müellif *rahimehullah*'ın zikrettiği bu âyet-i kerîmede Yüce Allah, halis kullarını; rağbetle, rahbetle ve huşû duyarak Yüce Allah'a dua etmekle nitelendirmektedir.

Burada dua, hem ibâdet anlamında duayı, hem de dilekte bulunma anlamında duayı kapsamaktadır. O halde bu seçkin kullar, Yüce Allah'a nezdinde bulunanlara rağbet ederek, O'nun mükâfatını isteyerek ve cezasından ve günahlarının sonuçlarından korkarak dua ve ibâdet etmektedirler.

Bir mü'minin, Yüce Allah'a giden yolda korku ile ümit arasında olması gerekir. İtaat halinde ümidin daha baskın gelmesi gerekir ki itaate karşı bir gayreti olsun ve kabulü ümit edilsin. Bir günah işleyecek olursa korku baskın gelmeli ki o günahı kaçıp cezasından kurtulabilsin.

Ulemâdan biri şöyle demektedir: Hastalık halinde umut tarafı, sağlık halinde de korku tarafı ağır basmalıdır. Çünkü hastanın kalbi kırıktır, benliği zayıflamıştır. Belki de eceli yakınlaşmıştır ve ölecektir. İşte o, bu haliyle Yüce Allah hakkında güzel zan beslemelidir. Sağlıklı haldeyse uzun süre hayatta kalmayı ümit etmektedir ve çalışabilecek, amelde bulunabilecek haldedir. Bu hal onu azgınlığa ve serkeşliğe itebilir. Bu durumda böyle bir hal-den kurtulabilmek için korku tarafı ağır basmalıdır.

Bir görüşe göre de korku ve ümit birbirine eşit olmalıdır ki ümid, Allah'ın mekrinden kişiyi emniyete düşürmesin, korku da Allah'ın rahmetinden ümid kestirmesin. Çünkü her iki durum da çirkindir ve kişiyi helâke götürür.

Haşyet ise, korktuğu kimsenin azametini ve ege-menliğinin kemâlini bilme esasına dayanır. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾

“Kulları arasında Allah’tan ancak âlimler (hakıyla) korkar.” (Fâtır, 35/28) Yani O’nun azametini ve egemenliğinin kemâlini bilenler korkar. Buna göre haşyet, havfdan daha özel bir anlam içerir. Aralarındaki fark, şu örnekle daha iyi anlaşılabilir: Bir kişinin, güç yetirip yetiremeyeceğini bilmediği bir kişiden korkmasına “havf” denir. O kişinin, güç yetirebileceğini bildiği bir kişiden korkmasına da “haşyet” denir.

Havf’ın hükümleri ve kısımlarıyla ilgili söylenenler, haşyet’in hükümleri ve kısımları hakkında da söylenebilir.

وَدَلِيلُ الْإِنَابَةِ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَأَنِيبُوا إِلَى رَبِّكُمْ وَأَسْلِمُوا لَهُ...﴾

İnâbe’nin delîli Yüce Allah’ın şu buyruğudur:
“Rabbinize inâbe edin ve yalnız O’na teslim olun.” (ez-Zümer, 39/54)

İnâbe; itaat ederek ve isyandan kaçınarak Yüce Allah’a dönmek demektir. Anlam itibariyle tevbeye yakındır, ancak Yüce Allah’a güvenip dayanma, O’na sığınma gibi hususları içermesinden ve sadece Yüce Allah’a yapılabilen bir amel olmasından dolayı tevbeden daha ince bir manası vardır. Delîli, Yüce Allah’ın:

﴿وَأَنِيبُوا إِلَى رَبِّكُمْ وَأَسْلِمُوا لَهُ﴾

“Rabbinize inâbe edin ve yalnız O’na teslim olun.” (ez-Zümer, 39/54) buyruğudur.

Yüce Allah’ın, **“Yalnız O’na teslim olun.”** buyruğundan kasıt, şer’î İslâm, yani şer’î teslimiyettir. Bu da

Yüce Allah'ın şer'î hükümlerine teslim olmak demektir. Çünkü Yüce Allah'a teslim olmak, (diğer bir ifadeyle İslâm) iki türlüdür:

1- *Kevnî İslâm/Teslimiyet*: Bu, Yüce Allah'ın kevnî hükümlerine teslim olmaktır. Göklerde ve yerde bulunan mü'miniyle, kâfirıyla, iyisiyle, kötüsüyle bütün insanlar için geneldir. Bir kimsenin böyle bir teslimiyete karşı büyüklenmesi ve baş kaldırması mümkün değildir. Bunun delîli Yüce Allah'ın şu buyruğudur:

﴿وَلَهُ أَسْلَمَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ﴾

“Göklerde ve yerde kim varsa, hepsi ister istemez O'na teslim olmuştur ve O'na döndürüleceklerdir.”
(Âl-i İmrân, 3/83)

2- *Şer'î İslâm/Teslimiyet*: Yüce Allah'ın şer'î hükümlerine teslim olmaktır. Bu ise Allah'a itaat eden rasûllerle onlara güzellikle tâbi olan kimseler hakkındadır. Bunun Kur'an-ı Kerîm'de pek çok delîli vardır. Bunlardan biri de müellif rahimehullah'ın metinde zikrettiği âyet-i kerîmedir.

وَدَلِيلُ الْاِسْتِعَانَةِ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾.
وَفِي الْحَدِيثِ: (...وَإِذَا اسْتَعْنَتْ فَاسْتَعْنِ بِاللَّهِ).

İstiânenin delîli Yüce Allah'ın, **“Yalnız Sana ibâdet eder, yalnız Senden yardım dileriz.”** (el-Fâtiha, 1/5) buyruğuyla hadîste yer alan, **“Yardım dileyeceğin vakit Allah'tan dile!”** ifadesidir.

İstiâne; yardım istemektir. Bunun birkaç çeşidi vardır:

1- *Allah'tan istiâne/yardım dilemek*: Bu, kulun Rabbi için tam anlamıyla alçalıp küçülmesini, işini O'na havale etmesini, O'nun yeterli olduğuna inanmasını içerir. Böyle bir istiâne, ancak Yüce Allah'a yöneltilir. Defîli, Yüce Allah'ın, “**Yalnız Sana ibâdet eder, yalnız Senden yardım dileriz.**” buyruğudur. Yüce Allah, ma'mûl olan (إِيَّاكَ)'yi öne alarak has kılma anlamını vurgulamıştır. Kur'ân-ı Kerîm'in nâzil olduğu dil olan Arap dili kaidelerine göre böyle bir ifade hasr ve ihtisas anlamına gelir. Buna göre bu türden bir istiânenin Yüce Allah'tan başkasına yöneltilmesi, kişiyi dînden çıkartan bir şirktir.

2- *Güçlerinin yetebileceği hususlarda yaratılmışlardan yardım istemek*: Bu da yardım istenen şeyin durumuna göre değişir. Eğer yardım istenen husus bir iyilikse bu, hem yardım isteyen için caizdir, hem de yardım edenin bu hususta yardımcı olması meşru olur. Çünkü Yüce Allah:

﴿وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى﴾

“**İyilik ve takvâ üzere birbirinizle yardımlaşın.**” (el-Mâide, 5/2) buyurmaktadır.

Eğer bu, bir günah üzere olursa yardım isteyen için de, yardım eden için de haram olur. Çünkü Yüce Allah:

﴿وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ﴾

“**Günah işlemek ve haddi aşmak üzerinde yardımlaşmayın.**” (el-Mâide, 5/2) buyurmaktadır.

Eğer mübah bir hususta olursa hem yardım isteyen için, hem de yardım eden için caizdir. Bazen yardım eden, başkasına iyilik yapma sevabı da alabilir. Dolayısıyla böyle bir kimsenin yardım etmesi, Yüce Allah'ın:

﴿وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ﴾

“İhsan edin, muhakkak Allah ihsan sahiplerini sever.” (el-Bakara, 2/195) emri dolayısıyla meşru bir iş olur.

3- *Diri olan, orada hazır bulunan, ancak gücü yetmeyen bir yaratılmıştan yardım istemek:* Böyle bir yardım isteme boş bir iştir ve hiçbir faydası yoktur. Ağır bir yükü taşımak üzere güçsüz ve zayıf birinden yardım istemek gibi...

4- *Ölülerden ya da yaşayan kimselerden, yerine getirmeye güç yetiremeyecekleri gaybî bir iş hakkında yardım istemek:* Bu da şirktir, çünkü böyle bir şeyi ancak bu kimselerin kainatta gizli bir tasarruflarının bulunduğu inanan kişi yapar.

5- *Yüce Allah'ın sevdiği birtakım amel ve hal-lerle yardım istemek:* Böyle bir yardım isteme, Yüce Allah'ın:

﴿اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ﴾

“Sabır ve namaz ile yardım isteyin.” (el-Bakara, 2/153) emri gereğince meşrûdur.

Müellif rahimehullah, birinci tür yardım istemeye Yüce Allah'ın, **“Yalnız Sana ibâdet eder, yalnız Senden yardım dileriz.”** buyruğunu ve Peygamber sallallahu

aleyhi ve sellem'in, "Yardım dileyeyeceğin vakit Allah'tan dile!"⁽¹⁹⁾ hadîsini delîl göstermiştir.

وَدَلِيلُ الْإِسْتِعَاذَةِ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ﴾
و﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ﴾

İstiâze'nin delîli Yüce Allah'ın şu buyruklarıdır: "De ki: İstiâze ederim (Sığınırım) sabahın Rabbine." (el-Felâk, 113/1) **"De ki: İstiâze ederim (Sığınırım) insanların Rabbine."** (en-Nâs, 114/1)

İstiâze; sığınma talebinde bulunmak, hoşlanılmayan bir şeyden himaye edilmeyi istemektir. Buna göre istiâzede bulunan kişi, sığındığı kimsenin himayesine girmiş, ona güvenmiş, ona bağlanmış demektir. İstiâze'nin/sığınmanın birkaç çeşidi vardır:

1- Yüce Allah'a istiâzede bulunmak: Bu, O'na en ileri derecede muhtaç oluşu, O'na bağlanıp dayanmayı, O'nun yettiğine ve O'nun halihazırda, gelecekte, küçük büyük, insan ya da başka şeylere karşı tam anlamıyla himaye edeceğine inanmayı içerir. Bunun delîli Yüce Allah'ın, **"De ki: Sığınırım sabahın Rabbine, yarattığı şeylerin şerrinden."** buyruğundan sûrenin (el-Felâk) sonuna kadar devam eden buyruklar ile yine Yüce Allah'ın, **"De ki: Sığınırım insanların Rabbine, insanların melikine, insanların ilâhına, vesvese veren o sinsi (şeytan)ın şerrinden"** buyruğundan itibaren sûrenin (en-Nâs) sonuna kadar olan bölümlerdir.

(19) Ahmed (2664); Tirmizî (2516).

2- Yüce Allah'ın kelâmı, azameti, izzeti vb. sıfatlarından herhangi biriyle istiâzede bulunmak: Bunun delili, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in şu buyruklarıdır:

«أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ».

“Yarattıklarının şerrinden, Allah'ın tam ve eksiksiz kelimelerine sığınırım.”⁽²⁰⁾

«أَعُوذُ بِعَظَمَتِكَ أَنْ اغْتَالَ مِنْ تَخْتِي».

“Altımdan bilinmedik bir şekilde yakalanıp helâk edilmekten Senin azametine sığınırım.”⁽²¹⁾

Acı (ıstırab) ile ilgili duasında da şöyle buyurmaktadır:

«أَعُوذُ بِعِزَّةِ اللَّهِ وَ قُدْرَتِهِ مِنْ شَرِّ مَا أَجْدُ وَأُحْذِرُ».

“Hissettiklerimin ve korkup çekindiklerimin şerrinden Allah'ın izzetine ve kudretine sığınırım.”⁽²²⁾

«أَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ».

“Senin gazabından, rızana sığınırım.”⁽²³⁾

Yüce Allah'ın:

﴿قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلَى أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِنْ فَوْقِكُمْ﴾

“De ki: O size üstünüzden... bir azab göndermeye elbette kadir olandır.” (el-En'âm, 6/65) buyruğu nazil olunca Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in:

«أَعُوذُ بِوَجْهِكَ».

(20) Müslim (2708).

(21) Ahmed (4770); Ebû Dâvûd (5074); Nesâî (5529); İbn Mâce (3781).

(22) Müslim (2202).

(23) Müslim (486).

“(Rabbim) yüzüne sığınırım.”⁽²⁴⁾ diye dua etmesi de bu tür istiâzenin delîlleri arasındadır.

3- Ölülere, yanında olmayan ve sığınma talebini karşılama gücüne sahip olmayan canlılara istiâze: Bu, şirktir. Yüce Allah’ın şu buyruğundaki istiâze/sığınma bu türdendir:

﴿وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُبَارَكًا فَأَنبَأْنَا لَدُنَّ الْبُيُوتِ الْمَنَّانِينَ فَنُودُوا مِنْهُنَّ إِلَى الْمَدِينَةِ﴾

“Bir gerçek de şu ki insanlardan bazı kimseler, cinlerden bazı kimselere sığınırlardı. Böylece onların azgınlıklarını arttırırlardı.” (el-Cin,72/6)

4- İnsan, mekân ya da bunların dışındaki yaratılmışlardan kendilerine sığınılması mümkün olan şeylere istiâzede bulunmak: Böyle bir istiâze/sığınma caizdir. Bunun delîli, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’in fitnelere dâir hadîsinde geçen şu ifadeleridir:

«مَنْ تَشَرَّفَ لَهَا تَسْتَشِرُّهُ وَمَنْ وَجَدَ مَلْجَأً أَوْ مَعَاذًا فَلْيَعِذْ بِهِ».

“(O fitne) kendisine doğru yaklaşıp yaklaşmaz. Kim bir sığınak ya da bir barınak bulursa ona sığınsın.”⁽²⁵⁾ (Buhârî, Müslim) Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bu sığınağı/barınağı şu ifadeleriyle açıklamıştır:

«فَمَنْ كَانَ لَهُ إِبِلٌ فَلْيَلْحَقْ بِإِبِلِهِ».

“Kimin develeri varsa, gitsin develerine katılsın.”⁽²⁶⁾

Yine Müslim’in, Sahîh’inde Câbir radiyallahu anh’dan rivâyet edildiğine göre Mahzum oğullarından bir kadın

(24) Buhârî (7313).

(25) Buhârî (7081); Müslim (2886).

(26) Müslim (2887).

hırsızlık yapmıştı. Kadını, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e getirdiler. Kadın, Ümmü Seleme'ye sığındı.⁽²⁷⁾

Yine Müslim'in, *Sahîh*'inde, Ümmü Seleme radiyalahu anhâ'dan gelen rivâyete göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

«يَعُوذُ عَائِدٌ بِالْبَيْتِ فَيَنْعَثُ إِلَيْهِ بَعَثُ»

“Bir kişi, Beytullah'a sığınacak ve onun üzerine bir ordu gönderilecek...”⁽²⁸⁾

Sığınan, eğer zalimin şerrinden sığınacak olursa böyle bir kimsenin mümkün olduğu kadar barındırılıp himaye edilmesi gerekir. Eğer haram bir fiili işlemek ya da farz olan bir işten kaçmak için sığınma talebinde bulunuyorsa, böyle birisinin himaye edilmesi haram olur.

وَدَلِيلُ الْاِسْتِغَاثَةِ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿إِذَا تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ...﴾

İstiğâse'nin delili Yüce Allah'ın şu buyruğudur: “*Hani siz Rabbinizden istiğâse de buluyordunuz da... duanızı kabul etmişti.*” (el-Enfâl, 8/9)

İstiğâse; şiddetli sıkıntı ve helâktan kurtulmak için imdat istemek demektir. İstiğâse birkaç kısımdır:

1- Allah azze ve celle'den istiğâse: Bu, amellerin en faziletliyelerinden, en mükemmellerinden biridir.

(27) Müslim (1689).

(28) Müslim (2882).

Peygamberlerin ve onlara tâbi olanların izledikleri yoldur. Bunun delîli Şeyh *rahimehullah*'ın da söz konusu ettiği:

﴿إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُمْ بِأَلْفٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ

مُرْدِفِينَ﴾

“Hani siz Rabbinizden istiğâsede bulunuyordunuz da ‘Muhakkak Ben birbiri ardınca bin melek ile yardım ediyorum.’ diye duanızı kabul buyurmuştu.”

(el-Enfâl, 8/9) âyetidir. Bu husus, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, müşriklerin bin kişi olduklarını gördüğü, ashâbının ise üç yüz on kûsur kişi olduğu Bedir gazvesinde olmuştu. O, kendisi için hazırlanmış gölgeliğe girip Kible'ye dönük halde ellerini kaldırarak Yüce Allah'a şöyle dua etmişti:

«اللَّهُمَّ أَنْجِزْ لِي مَا وَعَدْتَنِي، اللَّهُمَّ إِنْ تَهْلِكْ هَذِهِ الْعِصَابَةُ مِنْ أَهْلِ الْإِسْلَامِ

لَا تُغْبِ فِي الْأَرْضِ».

“Allah'ım, bana olan vaadini gerçekleştir. Allah'ım, eğer şu Müslüman topluluğu helâk edecek olursan, yeryüzünde Sana ibâdet edilmez.”⁽²⁹⁾

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, ridâsı omuzlarının üzerinden düşünceye kadar ellerini yukarı doğru kaldırıp Rabbinden istiğâse etti. Ebû Bekir *radiyallahu anh* ridasını yerden kaldırıp omuzlarının üzerine koydu ve arkasında durup şunları söyledi: “Ey Allah'ın Peygamberi! Rabbine bu kadar yalvarıp yakarman yeter. Şüphesiz ki O, vaadini gerçekleştirecektir.” Bunun üzerine Yüce Allah bu âyet-i kerîmeyi indirdi.

(29) Müslim (1763).

2- Ölülerden ya da yanında olmayan ve yardım talebini karşılama gücüne sahip olmayan canlılardan istiğâse: Bu şirktir. Çünkü bunu, ancak bu gibi kimsele-
rin kâinatta gizli bir tasarruflarının bulunduğuna inanan ve böylelikle onlara rubûbiyyetten bir pay ayıran kimse-
ler yapar. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ الشُّوْءَ وَيَجْعَلُكُم خُلَفَاءَ
الْأَرْضِ أَئِلَّةَ مَعَ اللَّهِ قَلِيلًا مَا تَذْكُرُونَ﴾

“(Şirk koştuklarınız mı hayırlı) Yoksa darda ka-
lanın, kendisine dua ettiğinde duasını kabul edip
kötülüğü gideren ve sizi yeryüzünün halifeleri yapan
mı (Allah mı hayırlı)? Allah ile beraber bir ilâh mı!?
Ne kadar az düşünüyorsunuz?” (en-Neml, 27/62)

3- Hayatta olan, bilen ve yardım etmeye gücü ye-
ten kimselerden istiğâse: Bu caizdir. Tıpkı bu gibi kim-
selerden yardım istemenin caiz olması gibi... Nitekim
Yüce Allah, Mûsâ aleyhisselâm kıssasında şöyle buyur-
maktadır:

﴿فَاسْتَعَاثَ الَّذِي مِنْ شِيعَتِهِ عَلَى الَّذِي مِنْ عَدُوِّهِ فَوَكَرَهُ مُوسَى فَقَضَى

عَلَيْهِ﴾

“Taraftarlarından olan kimse, düşmanından
olan kimseye karşı ondan istiğâsede bulundu. Mûsâ
da ona bir yumruk vurarak ölümüne sebep oldu.”

(el-Kasas, 28/15)

4- Gizli bir kuvvete sahip olduğuna inanmaksı-
zın hayatta olan, ancak gücü yetmeyen bir kimseden
istiğâse: Meselâ suda boğulmak üzere olan bir kimsenin,
felçli bir adamdan yardım istemesi gibi... Bu, boş bir iştir

ve imdat istediği kişiyle alay etmektir. Bu yüzden böyle bir şey yasaktır. Bir sebep de şudur: Suda boğulan kimsenin bu davranışı başkalarını aldatabilir. Bu davranış sebebiyle onlar, bu felçli kimsenin darda kalanları kurtaran gizli bir gücünün olduğu vehmine kapılabilirler.

وَدَلِيلُ الذَّبْحِ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿قُلْ إِنْ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ* لَا شَرِيكَ لَهُ﴾. وَمِنْ السُّنَّةِ: (لَعَنَ اللَّهُ مَنْ ذَبَحَ لِغَيْرِ اللَّهِ).

Zebh'in delîli, Yüce Allah'ın şu buyruğudur: **"De ki: Şüphesiz benim namazım, kurban kesmem, hayatım ve ölümüm âlemlerin Rabbi olan Allah içindir. O'nun hiçbir ortağı yoktur."** (el-En'âm, 6/162-163) Sünnetten delîli, **"Allah'tan başkasına kurban kesene Allah lanet etsin."**⁽³⁰⁾ hadîs-i şerîfidir.

Zebh;⁽³¹⁾ özel bir şekilde kan akıtmak sûretiyle canın çıkmasını sağlamaktır. Bu da birkaç şekilde olabilir:

1- Kendisi adına kesim yapılanı ta'zim etmek. onun önünde alçalmak ve ona yakınlaşmak maksadıyla yapılan kesim ibâdeti. Böyle bir kesim, -Yüce Allah'ın teşri' buyurduğu gibi- sadece Allah için yapılır. Bu şekilde bir kesimin Allah'tan başkası için yapılması büyük şıktır. Bunun delîli, Şeyh rahimehullah'ın da söz konusu ettiği:

﴿قُلْ إِنْ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾⁽³²⁾ لَا شَرِيكَ لَهُ

(30) Müslim (1978).

(31) Zebh: Dilimizde "kurban kesme" anlamındadır.

“De ki: Şüphesiz benim namazım, kurban kesmem, hayatım ve ölümüm âlemlerin rabbi olan Allah içindir. O’nun hiçbir ortağı yoktur.” (el-En’âm, 6/162-163) buyruğudur.

2- Kesim, bazen misafire ikram, düğün yemeği ya da benzer bir maksatla yapılabilir. Bu da vâcib veya müstehab olarak emredilmiştir. Çünkü Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

«مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ».

“Allah’a ve âhîret gününe îmân eden bir kimse, misafirine ikram etsin.”⁽³²⁾ Yine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Abdurrahman b. Avf’a:

«أَوْلِمَ وَلَوْ بِشَاةٍ».

“Bir koyun ile dahi olsa düğün yemeği ver.”⁽³³⁾ buyurmuştur.

3- Etini yemek sûretiyle faydalanmak, ticaretini yapmak veya buna benzer bir maksatla kesim yapmak. Bu da mübah kesim şekillerindendir. Burada aslolan -Yüce Allah’ın buyruğu dolayısıyla- mübahlıktır:

﴿أَوْلِمَ يَرَوْا أَنَا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا عَمِلَتْ أَيْدِينَا أَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مَالِكُونَ﴾^(٧١) وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ ﴿٧٢﴾

“Görmezler mi ki onların faydasına kendi ellerimizle var ettiğimiz hayvanlar yarattık. İşte kendileri bunlara sahiptirler. Onları kendilerine boyun eğdir-

(32) Buhârî (6018); Müslim (47).

(33) Buhârî (2049); Müslim (1427).

dik. Hem binekleri bunlardandır, hem de onlardan yerler.” (Yâsin, 36/71-72)

Böyle bir iş, vesile olduğu şeye göre istenen ya da yasaklanan bir iş olabilir.

وَدَلِيلُ النَّذْرِ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿يُوفُونَ بِالنَّذْرِ وَيَخَافُونَ يَوْمًا
كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيرًا﴾

Nezrin delîli Yüce Allah'ın şu buyruğudur:
“Onlar adaklarını yerine getirirler ve kötülüğü
yaygın bir günden korkarlar.” (el-insan, 76/7)

Nezrin (Adak adamanın) ibâdet olduğunun delîli,
Yüce Allah'ın şu buyruğudur:

﴿يُوفُونَ بِالنَّذْرِ وَيَخَافُونَ يَوْمًا كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيرًا﴾

“Onlar adaklarını yerine getirirler ve kötülüğü
yaygın bir günden korkarlar.” (el-İnsan, 76/7)

Bu âyet-i kerîmenin delîl oluşu şöyle açıklanır: Yüce Allah, bu gibi kimseleri adaklarının gereğini yerine getirdikleri için övmektedir. Bu da Allah'ın bu tür davranışı sevdiğine delîldir. Allah'ın sevdiği ameller ise ibâdettir. Ayrıca bunu, âyet-i kerîmede geçen, **“Ve kötülüğü yaygın bir günden korkarlar.”** buyruğu desteklemektedir.

Bil ki gereğini yerine getirdikleri için Yüce Allah'ın bu gibi kimseleri övdüğü nezir, aslında Yüce Allah'ın farz kıldığı bütün ibâdetleri kapsar. Çünkü farz olan ibâdetlere insan başladığı takdirde, onların gereklerini yerine getirmeyi üstlenmiş olur. Bunun delîli, Yüce Allah'ın şu buyruğudur:

﴿ثُمَّ لِيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَلِيُوفُوا نَذْرَهُمْ وَلِيَطُوفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ﴾

“Sonra kirlerini gidersinler, nezirlerini yerine getirsinler ve Beyt-i Atîk’i tavaf etsinler.” (el-Hac, 22/29)

İnsanın kendisini herhangi bir şey ile ya da vacib olmayan bir itaat ile yükümlü kılması anlamına gelen nezir (adak), mekruhtur. Kimi âlim bunun haram olduğunu dahi söylemiştir. Çünkü Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* adakta bulunmayı yasaklamıştır:

«إِنَّهُ لَا يَأْتِي بِخَيْرٍ وَإِنَّمَا يُسْتَخْرَجُ بِهِ مِنَ الْبَخِيلِ».

“O ayrıca bir hayır getirmez, sadece onun vasıtasıyla cimri bir kimseden bir şeyler çıkarılır.”⁽³⁴⁾ Bununla beraber insan, Yüce Allah’a itaat olmak üzere bir adakta bulunacak olursa onu yerine getirmesi vacibtir. Çünkü Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*:

«مَنْ نَذَرَ أَنْ يُطِيعَ اللَّهَ فَلْيُطِعه».

“Kim Allah’a itaat etmeyi adarsa, O’na itaat etsin.”⁽³⁵⁾ buyurmuştur.

Hülâsa nezir, genel olarak farz ibâdetler hakkında kullanıldığı gibi, özel olarak da insanın Allah *azze ve celle* için herhangi bir şeyi yerine getirmekle kendini yükümlü kılması anlamında kullanılır. Âlimler bu özel anlamıyla neziri çeşitli kısımlara ayırmışlardır. Bunlara dâir geniş açıklamalar fıkıh kitaplarındadır.

(34) Buhârî (6608); Müslim (1639).

(35) Buhârî (6700).

İkinci Temel Esas: **İSLÂM DÎNİNİ DELİLLERİYLE BİLMEK**

الأصل الثاني: مَعْرِفَةُ دِينِ الْإِسْلَامِ بِالْأَدِلَّةِ. وَهُوَ: الْإِسْتِسْلَامُ
لِلَّهِ بِالتَّوْحِيدِ، وَالْانْقِيَادُ لَهُ بِالطَّاعَةِ، وَالْبَرَاءَةُ مِنَ الشِّرْكِ
وَأَهْلِهِ، وَهُوَ ثَلَاثُ مَرَاتِبَ: الْإِسْلَامُ، وَالْإِيمَانُ، وَالْإِحْسَانُ.
وَكُلُّ مَرْتَبَةٍ لَهَا أَرْكَانٌ.

İkinci temel esas: İslâm dînini delîlleriyle bilmektir. İslâm: Tevhîd ile Allah'a teslîm olmak, itaatle O'na boyun eğmek, şirkten ve ehlinden berâettir. İslâm dîni üç mertebedir: İslâm, îmân ve ihsân. Her mertebenin de rukûnleri vardır.

Üç temel esastan biri de delîlleriyle İslâm dînini bilmektir. İslâm dînini delîlleriyle bilmekten kasıt, Kitab ve Sünnet'teki delîllerle bilmektir.

İslâm dîni veya sadece İslâm da diyebiliriz: "Tevhîd ile Allah'a teslîm olmak, itaatle O'na boyun eğmek, şirkten ve ehlinden berâettir." O halde İslâm, üç hususu içermektedir.

Kulun, Rabbine şer'î teslimiyet ile teslîm olması gerekir. Bu da Allah azze ve celle'yi tevhîd etmek ve ibâdetle O'nu birlemekle gerçekleşir. İşte kulun övülmesine sebep olan ve kendisi dolayısıyla sevap kazanacağı teslimiyet budur. Allah'ın kevnî ve kaderî hükmüne teslimiyete herhangi bir sevap yoktur. Çünkü insan için bu teslimiyet ister istemez gerçekleşecek bir şeydir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿وَلَهُ أَسْلَمَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ﴾

“Göklerde ve yerde kim varsa hepsi ister istemez O’na teslim olmuştur ve O’na döndürülecektir.”
(Al-i İmrân, 3/83)

İtaat ile Allah’a boyun eğmeye gelince, bu da O’nun emirlerini yerine getirmek, yasaklarından uzak durmakla gerçekleşir. Çünkü emirde itaat, emri yerine getirmekle, nehiyde itaat de yasaklanana terk etmekle olur.

Şirkten berâet, ondan uzak durmak ve onu terk etmek demektir. Bu, şirk ehli olan müşriklerden de uzak kalmayı gerektirir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَاءُ مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا حَتَّى تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَحَدَهُ﴾

“İbrâhîm’de ve onunla beraber olanlarda sizin için gerçekten uyulacak güzel bir örnek vardır. Hani onlar kavimlerine şöyle demişlerdi: Muhakkak bizler, sizden ve sizin Allah’tan başka taptıklarınızdan uzağız. Sizi tanımıyor, reddediyoruz. Allah’a bir ve tek olarak îmân edinceye kadar, bizimle sizin aranızda ebedî sürecek bir düşmanlık ve buğz başlamıştır.” (el-Mümtehine, 60/4)

Müellif rahimehullah, İslâm dîninin üç mertebeli olduğunu açıklamaktadır: İslâm, îmân ve ihsândır.

Bunun delîli Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’den mü’minlerin emîri Ömer b. el-Hattâb radiyallahu anh yoluyla rivâyet edilen hadîstir. Bu rivâyete göre Cebrâil

aleyhisselâm, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e İslâm, îmân ve ihsâna dâir soru sormuş, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona bu hususları açıkladıktan sonra:

«هَذَا جِبْرِيلُ، أَتَاكُمْ يُعَلِّمُكُمْ دِينَكُمْ».

“Bu, Cebrail'di, size dîninizi öğretmek üzere geldi.”⁽³⁶⁾ buyurmuştur.

فَأَرْكَانُ الْإِسْلَامِ خَمْسَةٌ: شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا
رَسُولُ اللَّهِ، وَإِقَامُ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءُ الزَّكَاةِ، وَصَوْمُ رَمَضَانَ،
وَحَجُّ بَيْتِ اللَّهِ الْحَرَامِ.

İslâm'ın rükünleri beştir. [1] Allâh'tan başka hak ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın rasûlü olduğuna şehâdet etmek, [2] Namazı ikâme etmek, [3] Zekâtı vermek, [4] Ramazan orucunu tutmak ve [5] Allah'ın Beyt-i Harâm'ını hacetmek.

İslâm'ın beş esas üzerinde yükseldiğinin delîli İbn Ömer radiyallahu anhumâ'nın rivâyet ettiği şu hadîstir: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

«بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ: شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَإِقَامُ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءُ الزَّكَاةِ، وَصَوْمُ رَمَضَانَ، وَحَجُّ بَيْتِ اللَّهِ الْحَرَامِ».

“İslam, beş temel üzerine bina edilmiştir: Allah'tan başka hak ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şahitlik etmek, namazı ikâme et-

⁽³⁶⁾ Müslim (8).

mek, zekâtı vermek, ramazan ayı orucunu tutmak ve Allah'ın Beyt-i Harâm'ını haccetmek."⁽³⁷⁾

Allah'tan başka hak ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şahitlik etmek tek bir rukündür. İki şık hâlinde olmalarına rağmen tek bir rukündürler. Çünkü ibâdetler ancak her ikisinin bir arada gerçekleştirilmesi esası üzerine bina edilmişlerdir. Buna göre, Allah azze ve celle için ihlâsla işlenmedikçe hiçbir ibâdet kabul olunmaz. İşte Allah'tan başka hak ilâh olmadığına şahitlik etmenin muhtevası budur. Aynı şekilde Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e tâbi olunmadıkça da hiçbir ibâdet kabul olunmaz. Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şehâdet etmenin muhtevası da budur.

فَدَلِيلُ الشَّهَادَةِ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ
وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُوا الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ
الْحَكِيمُ﴾

Şehâdet'in delîli Yüce Allah'ın şu buyruğudur: "Allah, adâleti ayakta tutarak kendisinden başka hak ilâh olmadığına şahitlik etti. Melekler de, ilim sahipleri de (buna şahitlik ettiler.) O'ndan başka hak ilâh yoktur. Azîz'dir, Hakîm'dir." (Âl-i İmrân, 3/18)

Âyet-i kerîmede Allah subhânehu ve teâlâ'nın, kendi zatı hakkında, O'ndan başka hak ilâh olmadığına şahitlikte bulunduğu, meleklerin ve âlimlerin de bu hususta şahit olduğu beyan edilmektedir. Aynı şekilde Yüce

⁽³⁷⁾ Buhârî (8); Müslim (16).

Allah'ın adâleti dimdik ayakta tuttuğu da ifade edilmektedir. Daha sonra Yüce Allah, **“O’ndan başka hak ilâh yoktur. Azîz’dir, Hakîm’dir.”** buyurarak bu hususları iyice pekiştirmektedir.

Âyet-i kerîme, âlimlerin şanının yüceliğine dikkat çekmektedir. Çünkü Allah, onların da kendisiyle ve meleklerle birlikte şahitlik ettiklerini bildirmektedir. Burada ilim ehlerinden (âlimlerden) kasıt, O’nun şerâtını bilenlerdir. Şerefli rasûlleri ise öncelikle onların arasındadır.

Bu şahitlik en büyük şehâdettir. Çünkü şehâdet eden ve hakkında şahitlik edilen oldukça büyüktür. Şahitler; Yüce Allah, melekleri ve âlimlerdir. Hakkında şahitlik edilen ise Yüce Allah’ın ulûhiyyetinin tevhîdidir ki bu, **“O’ndan başka hak ilâh yoktur. Azîz’dir, Hakîm’dir.”** buyruğuyla vurgulanmaktadır.

وَمَعْنَاهَا: لَا مَعْبُودَ بِحَقِّ إِلَّا اللَّهُ، ﴿لَا إِلَهَ﴾ نَافِيًا جَمِيعَ مَا يُعْبَدُ مِنْ دُونِ اللَّهِ ﴿إِلَّا اللَّهُ﴾ مُثَبِّتًا الْعِبَادَةَ لِلَّهِ وَخَدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ فِي عِبَادَتِهِ، كَمَا أَنَّهُ لَيْسَ لَهُ شَرِيكَ فِي مُلْكِهِ.

Bu şehâdetin anlamı şudur: “Allah’tan başka hak ma’bûd yoktur.” (لَا إِلَهَ)/Lâ ilâhe, Allah’tan başka ibâdet olunanların tümünü reddedici-
dir. (إِلَّا اللَّهُ)/illallah ibâdetin yalnızca Yüce Allah’a yapılması gerektiğini ve egemenliğinde hiçbir ortağı olmadığı gibi ibâdetinde de hiçbir ortağının olmadığını ortaya koyucudur.

“Lâ ilâhe illallah,” Allah’tan başka ibâdet edilmeyi hak eden hiçbir varlık yoktur, demektir. Buna göre Lâ

ilâhe illallah şehâdeti; insanın, diliyle ve kalbiyle Allah'tan başka ibâdete lâyük (ibâdeti hak eden) hiçbir varlık olmadığını itiraf etmesi demektir. Çünkü "ilâh;" me'lûh, yani ilâh edinilen demektir. İlâh edinmek de ibâdet etmek demektir. "Lâ ilâhe illallah" cümlesi, bir nefy (red) ve bir isbatı (kabûl) içermektedir. "Lâ ilâhe" nefy/reddir, "illallah" ise isbat/kabûldür.

Kelime-i Tevhîd'de (الله) lafza-i celâli (لَا)'nın hazfedilmiş haberinden bedeldir. Takdîri, "Allah'tan başka hak ilâh yoktur." şeklindedir. Haberi "hak" kelimesiyle takdîr etmekle "Allah'tan başka ibâdet olunan ilâhlar olmasına rağmen nasıl olur da 'Allah'tan başka ilâh yoktur.' denebilir?" probleminin cevabı da açıklık kazanmış olur. Yüce Allah onlara ilâh dediği gibi, onlara ibâdet eden kimseler de onlara ilâh demişlerdir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿فَمَا أَغْنَتْ عَنْهُمْ آلِهَتُهُمُ الَّتِي يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ لَمَّا جَاءَ أَمْرُ رَبِّكَ﴾

"Rabbinin emri gelince, Allah'ı bırakıp da tapındıkları ilâhları onlara bir fayda sağlamadı." (Hud, 11/101)

Rasûller, kavimlerine, **"Allah'a ibâdet edin, sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur."** dedikleri hâlde nasıl olur da Allah *azze ve celle*'den başkası için ulûhiyeti/ilâhlığı kabûl ederiz?

Buna cevap "Lâ ilâhe illallah" cümlesinde haberin takdir edilmesiyle verilmiş olur. Bu yüzden deriz ki: Allah'tan başka kendisine ibâdet olunan ilâhlar, ancak

bâtıl ilâhlardır, hak ilâh değildirler. Bunların ulûhiyyette en ufak bir hakları ve payları yoktur.

Buna Yüce Allah'ın şu buyruğu delâlet etmektedir:

﴿ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ﴾

“Çünkü Allah, hakkın ta kendisidir, O'ndan baş-
ka taptıkları ise hiç şüphesiz bâtıldır. Muhakkak
Allah çok yüce ve yüksektir, çok büyüktür.” (Lukman,
31/30)

Buna, Yüce Allah'ın şu buyrukları da aynı şekilde
delâlet etmektedir:

﴿أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّىٰ ۖ (۱۹) وَمَنَاةَ الثَّالِثَةَ الْأُخْرَىٰ ۚ (۲۰) أَلَكُمُ الذَّكَرُ وَلَهُ
الْأُنثَىٰ (۲۱) تِلْكَ إِذَا قَسَمَةٌ ضِيزَىٰ (۲۲) إِنْ هِيَ إِلَّا أَسْمَاءٌ سَمِيَتْهُمَا أَنْتُمْ
وَأَبَاؤُكُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى الْأَنْفُسُ
وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنْ رَبِّهِمُ الْهُدَىٰ﴾

“Şimdi haber verin Lât ve Uzzâ'dan ve üçün-
cülerini olan ötekenden, Menât'tan. Size erkek, O'na
dişi öyle mi? Öyleyse bu, insafsızca bir paylaşırma!
Onlar ancak sizin ve atalarınızın taktığı kuru isim-
lerden ibarettir. Allah onlar hakkında hiçbir delil
indirmemiştir. Onlar sadece zanna ve nefislerinin
hevâsına uyuyorlar. Hâlbuki Rablerinden onlara yol
gösterici de geldi.” (en-Necm, 53/19-23)

Yine Yüce Allah'ın, Yusûf aleyhisselâm'ın söylediğini
naklettiği şu buyruk da buna delâlet etmektedir:

﴿مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهِ إِلَّا أَسْمَاءُ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ﴾

“Sizin O’ndan başka taptıklarınız ancak sizin ve babalarınızın taktığı kuru isimlerden ibarettir. Allah onlar hakkında hiçbir delil indirmemiştir.” (Yusûf, 12/40)

Buna göre “Lâ ilâhe illallah,” “Allah’tan başka hak ma’bûd yoktur.” demektir. O’nun dışındaki ma’bûdlara tapınanların ileri sürdükleri uluhiyyetleri, hakiki bir ulûhiyyet değildir, yani bâtıldır.

وَتَفْسِيرُهَا: الَّذِي يُوضِّحُهَا قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ إِنَّنِي بَرَاءٌ مِمَّا تَعْبُدُونَ * إِلَّا الَّذِي فَطَرَنِي فَإِنَّهُ سَيَهْدِينِ * وَجَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً فِي عَقْبِهِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ﴾. وَقَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ﴾

Bu şehâdetin onu açıklayan tefsîri Yüce Allah’ın şu buyruklarıdır: “*Hani İbrâhîm, babasına ve kavmine demişti ki: 'Muhakkak ki ben sizin, -beni yaratan müstesnâ- bütün ibâdet ettiklerinizden uzağım. Gerçekten O, bana yol gösterecektir.' (İbrâhîm) bunu -belki dönerler diye- ardından geleceklere kalıcı bir kelime kıldı.*” (ez-Zuhruf, 43/26-28); “*De ki: Ey kitâb ehli! Bizimle, sizin aranızda eşit bir kelimeye gelin: Allah’tan başkasına ibâdet etmeyelim, O’na*

hiçbir şeyi ortak tutmayalım. Kimimiz, kimimizi Allah'tan başka rabler edinmesin. Eğer yüz çevirirlerse deyin ki: Şâhid olun, biz gerçekten (Allah'a) teslim olanlarız." (Âl-i İmrân, 3/64)

İlk âyette sözü geçen İbrâhîm, hanîflerin önderi ve Allah'ın halîlidir. Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'den sonra rasûllerin en faziletlisidir. Babası Âzer'dir.

İbrâhîm aleyhisselâm'ın "uzağım" anlamındaki "berâ-un" sözü, "beraet" den gelen sıfat-ı müşebbehe'dir ve "ben beriyim" ifadesinden daha belîğdir. Onun, **"Muhakkak ki ben sizin (...) ibâdet ettiklerinizden uzağım."** sözü "Lâ ilâhe" ifadesine denktir.

"Beni yaratan müstesnâ" sözü de "illallah" ifadesine denktir. O hâlde, Yüce Allah'ın mülk ve tasarrufunda ortağı olmadığı gibi ibâdetinde de ortağı yoktur. Bunun delîli Yüce Allah'ın şu buyruğudur:

﴿أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾

"İyi bilin ki yaratma da, emretme de yalnız O'nundur. Âlemlerin Rabbi Allah ne kadar yücedir!" (el-A'raf, 7/54)

Bu âyette yaratma da, emretme de bir ve tek olan âlemlerin Rabbi Allah'a has kılınmıştır. Bu sebeble hem yaratma hem de kevnî ve şer'î emir O'na aittir.

İbrâhîm aleyhisselâm'ın, **"Gerçekten O, bana yol gösterecektir."** sözü, "Beni hakka ulaştıracak ve hakka uymada beni muvaffak kılacaktır." anlamındadır. İbrâhîm'in, ardından geleceklere bıraktığı kalıcı kelime/miras, Allah'ın dışında ibâdet edilenlerden uzaklaşmak olmuştur. Ardından geleceklerle kastedilenler, onun so-

yudur. **“Belki dönerler diye”** buyruğu, “Şirki bırakıp bu kelimeye dönerler diye” demektir.

Şeyhulislâm *rahimehullah*’ın zikrettiği ikinci âyette hitâb, kitab ehli olan Yahudi ve Hıristiyanlarla tartışmak üzere Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*’e yöneltilmiştir.

“Bizimle sizin aranızda eşit bir kelimeye gelin.” buyruğunda söz konusu “kelime,” devamında da zikredildiği gibi şudur: Allah’tan başkasına ibâdet etmeyelim, O’na hiçbir şeyi ortak koşmayalım, Allah’ı bırakıp birimiz diğerini rab edinmesin ve böylelikle Allah’tan başkasına ibâdet etmeyelim. İşte bu, “Lâ ilâhe ilallah”ın manasıdır.

“Bizimle sizin aranızda eşit olan” buyruğu, bu hususta “Sizle Biz eşitiz.” demektir.

“Kimimiz, kimimizi Allah’tan başka rab edinmeyelim.” Yani Allah *azze ve celle*’yi ta’zim ettiğimiz gibi birbirimizi ta’zim etmeyelim, Allah’a ibâdet ettiğimiz gibi birbirimize ibâdet etmeyelim. Allah’tan başkasında hüküm koyma yetkisi vermeyelim.

“Eğer” davet ettiğiniz kimseler bu husustan **“yüz çevirirlerse,”** onlara açıklayın/bildirin ve onları şahid tutun ki sizler Allah’a teslim olmuş kimselersiniz. Onların inatlarından ve şu muazzam “Lâ ilâhe illallah” sözünden yüz çevirmelerinden sizler uzaksınız.

وَدَلِيلُ شَهَادَةِ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُم بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُوفٌ رَّحِيمٌ﴾

Muhammed’in, Allah’ın Rasûlü olduğuna şahitlik etmenin delili Yüce Allah’ın şu buyru-

ğudur: “Andolsun ki size kendinizden öyle bir rasûl gelmiştir ki sıkıntıya uğramanız ona pek ağır gelir. Size çok düşkün, mü’minlere oldukça şefkatli ve merhametlidir.” (et-Tevbe, 9/128)

“**Kendinizden**” buyruğu “sizin cinsinizden” demektir. Hatta o, sizinle aynı şekilde ve sizin aranızdandır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ﴾

“O, ümmiler arasında, kendilerinden, onlara O’nun âyetlerini okuyan, onları arındıran, onlara Kitab’ı ve Hikmet’i öğreten bir peygamber gönderir. Halbuki onlar daha önce apaçık bir sapıklık içindeydiler.” (el-Cuma, 62/2)

Size ağır gelen, bu yüce Rasûl’e de ağır gelir ve size faydalı olacak şeyleri elde etmenize ve gelecek zararların da önlenmesine çok dikkat eder, çok arzular. Mü’minlere karşı merhametli ve şefkatlidir. Burada özellikle mü’minlerin söz konusu edilmesi, kâfir ve münafıklara karşı cihâd etmekle ve onlara karşı sert davranmakla emrolunmasındandır. Allah Rasûlünün bu sıfatları, onun Allah’ın gerçek rasûlü olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim şu buyruklar da bunun apaçık delîlleri arasındadır:

﴿مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ﴾

“**Muhammed, Allah’ın Rasûlüdür...**” (el-Feth, 48/29)

﴿قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا﴾

“**De ki: Ey insanlar! Şüphesiz ben size, hepinize gönderilmiş Allah’ın Rasûlüyüm.**” (el-A’raf, 7/158)

Bu anlamdaki âyet-i kerîmeler oldukça çoktur ve bunlar Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, Allah'ın gerçek rasûlü olduğunu kesinlikle ortaya koymaktadır.

وَمَعْنَى شَهَادَةِ أَنْ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ: طَاعَتُهُ فِيمَا أَمَرَ،
وَتَصَدِيقُهُ فِيمَا أَخْبَرَ، وَاجْتِنَابُ مَا نَهَى عَنْهُ وَزَجَرَ، وَأَلَّا يُعْبَدَ
اللَّهُ إِلَّا بِمَا شَرَعَ.

Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şahitlik etmenin anlamı, emrettiği hususlarda ona itaat etmek, verdiği haberlerde onu tasdik etmek, yasakladığı hususlardan uzak durmak ve ancak onun getirdiği şerîata uygun olarak Allah'a ibâdet etmektir.

Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şahitlik etmenin anlamı; Kureysli Haşimoğullarına mensub olan Abdullah'ın oğlu Muhammed'in, Allah'ın, -cin olsun, insan olsun- bütün yarattıklarına göndermiş olduğu Rasûlü olduğuna, dil ile ikrar edip kalb ile îman etmektir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾

“Cinleri ve insanları ancak Bana ibâdet etsinler diye yarattım.” (ez-Zâriyât, 51/56)

Yüce Allah'a ibâdetin tek yolu ise Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in getirdiği vahiy yoludur. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا﴾

“Hak ile bâtil’ı ayıran(furkan)ı âlemlere uyarıcı olsun diye kuluna indiren (Allah) ne yücedir!” (el-Furkan, 25/1)

Bu şehâdetin gereği; Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’i, verdiği haberlerde tasdîk etmek, emirlerini yerine getirmek, yasakladığı hususlardan uzak durmak ve Allah’a, ancak onun getirdiği şerîata göre ibâdet etmektir. Yine Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’in, rubûbiyyette, kainatın işlerinin idare edilmesinde herhangi bir yetkinin olmadığına ya da ibâdete hak sahibi olmadığına inanmaktır. Aksine o bir kuldur, ona ibâdet edilmez; o bir rasûldür, yalanlanmaz. O, Allah’ın dilediği dışında ne kendisi için ne de bir başkası için herhangi bir fayda ya da bir zarar sağlama gücüne sahiptir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿قُلْ لَا أَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَائِنُ اللَّهِ وَلَا أَعْلَمُ الْغَيْبُ وَلَا أَقُولُ لَكُمْ إِنِّي مَلَكٌ إِنْ أَتَيْتُ إِلَّا بِمَا يُوحَى﴾

“De ki: Ben size ‘Allah’ın hazineleri benim yanımdadır.’ demiyorum. Gaybı da bilmem. Size ‘Ben bir meleğim. ’ de demiyorum. Ben, ancak bana vahyolunana uyarım.” (el-En’âm, 6/50)

Yani o, kendisine emredilen şeylere uyan bir emir kuludur. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿قُلْ إِنِّي لَا أَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا رَشَدًا﴾ ﴿٥١﴾ قُلْ إِنِّي لَنْ يُجِيرَنِي مِنَ اللَّهِ أَحَدٌ وَلَنْ أَجِدَ مِنْ دُونِهِ مُلْتَحَدًا﴾

“De ki: Şüphesiz ben size ne bir zarar ne de bir hayır sağlama imkânına sahibim. De ki: Gerçek şu ki beni, evet beni Allah’tan asla kimse kurtaramaz

ve ben, O'ndan başka sığınacak bir kimse de asla bulamam.” (el-Cin, 72/21-22)

﴿قُلْ لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ وَلَوْ كُنْتُ أَعْلَمُ
الْغَيْبِ لَاسْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ وَمَا مَسَّنِيَ السُّوءُ إِنْ أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ لِّقَوْمٍ
يُؤْمِنُونَ﴾

“De ki: Ben kendi kendime, Allah’ın dilediğinden başka ne bir faydaya, ne de bir zarara güç yetiririm. Eğer gaybı bilseydim, elbette daha çok hayır yapardım ve bana hiçbir fenalık dokunmazdı. Ben, ancak îmân eden bir topluluk için bir uyarıcı ve müjdeleyiciyim.” (el-A’raf, 7/188)

Böylelikle şunu öğrenmiş oluyoruz ki Allah Rasûlü de, ondan daha aşağı mertebede bulunan yaratılmışların hiçbirisi de ibâdetle lâayık değildir. İbâdet, ancak bir ve tek olan Allah’a yapılır:

﴿قُلْ إِنْ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٢٩﴾ لَا
شَرِيكَ لَهُ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ﴾

“De ki: Şüphesiz benim namazım, kurbanım (ve diğer ibâdetlerim) hayatım ve ölümüm âlemlerin Rabbi olan Allah içindir. O’nun hiçbir ortağı yoktur, ben bununla emrolundum ve ben Müslümanların ilkiyim.” (el-En’âm, 6/162-163)

Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’in hakkı, Yüce Allah’ın onu koyduğu konumda görmektir. Bu konum, onun Allah’ın kulu ve rasûlü olmasıdır. Allah’ın *salât* ve *selâmları* üzerine olsun.

وَدَلِيلُ الصَّلَاةِ، وَالزَّكَاةِ، وَتَفْسِيرُ التَّوْحِيدِ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقِيَمَةِ﴾

Namazın ve zekâtın delîli ile tevhi'd'in tefsîri
Yüce Allah'ın şu buyruklarıdır: "Onlara emrolunan sadece, dîni O'na has kılan hanifler olarak Allah'a ibâdet etmeleri, namazı ikâme etmeleri, zekâtı vermeleriydi. İşte budur dosdoğru dîn!" (el-Beyyine, 98/5)

Yani namazın ve zekâtın dînden olduğunun delîli
Yüce Allah'ın şu buyruğudur:

﴿وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقِيَمَةِ﴾

"Onlara emrolunan sadece, dîni O'na has kılan hanîfler olarak Allah'a ibâdet etmeleri, namazı ikâme etmeleri, zekâtı vermeleriydi. İşte budur dosdoğru dîn!" (el-Beyyine, 98/5)

Bu âyet-i kerîme, bütün ibâdet türlerini kapsayan genel ve kapsamlı bir âyettir. İnsanın, bütün ibâdetlerini Yüce Allah'a ihlâsla, hanîf olarak (yani diğer bütün dîn ve yollardan yüz çevirmiş olarak) ve O'nun şerîâtına tâbi olarak yerine getirmesi gerekir.

Bu ilâhî buyrukta namaz ve zekâtın atfedilmesi, hususi olanın umumi olana atfedilmesi kabilindendir. Çünkü namazı kılmak da, zekâtı vermek de ibâdet tendir. Ancak Yüce Allah önemleri dolayısıyla bunları bilhassa zikretmiştir. Namaz bedenî ibâdeti, zekât malî ibâdetidir.

Bu iki ibâdet Allah *azze ve celle*'nin Kitabında bir arada çokça zikredilmiştir.

Bu buyrukta başka dînlerden uzaklaşarak ve dîni yalnızca Allah'a has kılarak O'na ibâdet etmenin, namazı ikâme edip zekâtı vermenin, Allah'ın dosdoğru dîni olduğu ortaya konulmaktadır. Allah'ın dosdoğru dîni, kendisinde herhangi bir eğrilik bulunmayan dîn demektir. Zira Allah'ın dîninde eğrilik olmaz, o müstakîmdir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ﴾

“Şüphesiz ki bu, Benim dosdoğru yolumdur. O halde ona uyun, başka yollara uymayın, sonra sizi O'nun yolundan ayırırlar...” (el-En'âm, 6 /153)

Sonuç olarak müellif *rahimehullah*'ın zikrettiği âyet-i kerîme; ibâdet, namaz ve zekâtı söz konusu ettiği gibi tevhîdin hakikatini ve onun, şirke meyletmeksizin Allah *azze ve celle*'ye ihlâsla yönelmek olduğu gerçeğini içermektedir. Buna göre Allah'a ihlâsla yönelmeyen bir kimse de, Allah'tan başkasına ibâdet eden de muvahhid olamaz.

وَدَلِيلُ الصِّيَامِ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾.
وَدَلِيلُ الْحَجِّ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ﴾.

Orucun delîli Yüce Allah'ın şu buyruğudur: **"Ey îmân edenler! Oruç sizden öncekilere farz kılındığı gibi size de farz kılındı. Ta ki korunup sakınasınız."** (el-Bakara, 2/183) Haccın delîli Yüce Allah'ın şu buyruğudur: **"Ona bir yol bulabilenlerin o Beyt'i haccetmesi, Allah'ın insanlar üzerindeki hakkıdır. Her kim de küfrederse şüphesiz ki Allah âlemlere muhtaç değildir."** (Âl-i İmrân, 3/97)

Orucun farz oluşunun delîli, Yüce Allah'ın şu emridir:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ﴾

"Ey îmân edenler! Oruç sizden öncekilere farz kılındığı gibi, sizin üzerinize de farz kılındı." (el-Bakara, 2/183)

Yüce Allah'ın, **"Sizden öncekilere farz kılındığı gibi"** buyruğunda bazı faydalar vardır:

1- Orucun önemi. Çünkü Allah *azze ve celle* onu, bizden önceki ümmetlere de farz kılmıştır. Bu, Allah *azze ve celle*'nin orucu sevdiğini ve her ümmetin oruçla sorumlu tutulduğunu göstermektedir.

2- Bu ümmetin yükümlülükleri hafifletilmiştir. Çünkü nefislere ve bedenlere kısmen zor gelebilen oruçla yalnızca bu ümmet mükellef kılınmamıştır.

3- Bu buyrukta Yüce Allah'ın bu ümmetin dînini tamamladığına işaret vardır. Çünkü Yüce Allah bu ümmetten önceki ümmetler hakkında söz konusu olmuş faziletleri tamamıyla bu ümmete de vermiştir.

Allah *azze ve celle*, **"Ta ki korunup sakınasınız."** buyruğu ile de orucun hikmetini açıklamıştır. Yani sizler orucunuzla Allah'tan sakınmış ve oruca bağlı olarak

ortaya çıkan takva özelliklerini elde etmiş olursunuz. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* orucun bu faydasına şu buyruğuyla işaret etmiştir:

«مَنْ لَمْ يَدَعْ قَوْلَ الزُّورِ وَالْعَمَلَ بِهِ فَلَيْسَ لِلَّهِ حَاجَةٌ فِي أَنْ يَدَعَ طَعَامَهُ

وَسَرَابَهُ».

“Her kim yalan sözü ve onunla ameli bırakmazsa, Allah’ın, o kimsenin yemesini ve içmesini terk etmesine ihtiyacı yoktur.”⁽³⁸⁾

Haccın farz oluşunun delili de Yüce Allah’ın şu buyruğudur:

﴿وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا﴾

“Ona bir yol bulabilenlerin o Beyt’i haccetmesi, Allah’ın insanlar üzerindeki hakkıdır.” (Â-i İmrân, 3/97)

Bu âyet-i kerîme hicretin dokuzuncu yılında nâzil olmuştur. Bu âyetle hac farz olmuştur, ancak Yüce Allah’ın, “Ona bir yol bulabilenlerin” buyruğunda yol bulamayan kimselerin haccetme yükümlülüğü olmadığına delil vardır.

“Her kim de küfrederse şüphesiz ki Allah âlemlere muhtaç değildir.” buyruğu, imkanı olan kimselerin hac yapmamalarının küfür olduğuna delildir. Ancak bu küfür, -âlimlerin çoğuna göre- dînden çıkar-mayan küfürdür. Çünkü Abdullah b. Şakîk şöyle demiştir: “Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’in ashâbı, namaz dışında hiçbir amelin terkini küfür olarak görmezlerdi.”⁽³⁹⁾

(38) Buhârî (1903).

(39) Tirmizî, Kitâbu’l-Îmân, Namazı Terk Eden Hakkında Gelenler.

الْمَرْتَبَةُ الثَّانِيَّةُ: الْإِيمَانُ وَهُوَ: بَضْعٌ وَسَبْعُونَ شُعْبَةً، فَأَعْلَاهَا
قَوْلُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَدْنَاهَا إِمَاطَةُ الْأَذَى عَنِ الطَّرِيقِ،
وَالْحَيَاءُ شُعْبَةٌ مِنَ الْإِيمَانِ.

İkinci mertebe: İmân'dır. İmân, yetmiş kûsûr şû'bedir. Bu şû'belerin en üstünü lâ ilâhe illallah sözüdür, en aşağısı yolda rahatsızlık veren şeyleri gidermektir. Hayâ da îmândan bir şû'bedir.

Dîn mertebelerinin ikincisi îmândır. Sözlükte îmân, tasdîk etmek demektir. Şerîatta ise "Kalb ile i'tikâd etmek, dil ile söylemek, azalarla amel etmektir."

"Yetmiş kûsur şû'bedir." sözündeki "kûsûr (el-bîd)," üçten dokuza kadar olan sayıyı ifade eder. Şû'be ise bir şeyin bir parçası demektir. "Rahatsızlık veren şeyler"den maksat, gidip gelenleri rahatsız eden taş, diken, çöp vb. şeylerin yoldan kaldırılmasıdır.

Hayâ, utanma halinde meydana gelen tepkisel bir nitelik olup kişiyi, mürüvvete/olgunluğa aykırı işleri yapmaktan alıkoyar. Müellif rahimehullah'ın ifade ettiği şekilde îmânın yetmiş kûsûr şû'be olması ile (biraz sonra gelecek) altı ruknünün bulunduğu şeklindeki ifadelerini bir arada şöylece açıklayabiliriz: Kendisiyle akîdenin murâd edildiği îmânın esasları altı tanedir. Bunlar da Cibrîl hadîsi diye bilinen meşhur hadîste onun, îmâna dâir sorduğu soruya Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in verdiği cevapta zikredilmiştir: "İmân; Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününe îmân etmen ve hayrıyla şerriyle kadere îmân etmendir." (Buhârî, Müslim)

Amellerin türlerini ve cinslerini kapsayan îmân ise yetmiş küsur şu'bedir. İşte bundan dolayı Yüce Allah:

﴿وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِيعَ إِيمَانَكُمْ﴾

“Allah îmânınızı boşa çıkaracak değildir.” (el-Bakara, 2/143) buyurarak namazdan, îmân diye söz etmektedir. Müfessirlerin açıklamalarına göre bundaki kasıt, “Sizin Beytu'l-Makdis'e yönelerek kıldığınız namazlar” şeklindedir. Çünkü ashâb, Kâbe'ye dönmekle emrolunmadan önce Beytu'l-Makdis'e doğru namazlarını kılıyorlardı.

وَأَرْكَانُهُ سِتَّةٌ: كَمَا فِي الْحَدِيثِ (أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ، وَمَلَائِكَتِهِ، وَكُتُبِهِ، وَرُسُلِهِ، وَالْيَوْمِ الْآخِرِ، وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ).
وَالدَّلِيلُ عَلَى هَذِهِ الْأَرْكَانِ السُّتَّةِ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿لَيْسَ الْبِرُّ أَنْ تُولُوا وُجُوهَكُمْ قَبْلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ﴾. وَدَلِيلُ الْقَدَرِ: قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ﴾

Îmânın rukünleri -hadîste de geçtiği gibi- altı tanedir: **“Allah’a, meleklerine, kitaplarına, rasûllerine, âhiret gününe îmân etmen ve hayrıyla ve şerriyle kadere îmân etmendir.”** Bu altı ruknün delîli Yüce Allah’ın şu buyruğudur: **“İyilik, yüzlerinizi doğuya ve batıya çevirmeniz değildir. İyilik; Allah’a, âhiret gününe, meleklerle, kitâba ve Rasûllere îmân edenin yaptığıdır.”** (Bakara, 2/177) Kaderin delîli Yüce Allah’ın şu buyruğudur: **“Muhakkak ki her şeyi bir kader ile yarattık.”** (Kamer, 54/49)

I- ALLAH'A ÎMÂN

Allah'a îmân şu dört hususu kapsar:

I- Allah'ın varlığına îmân:

Yüce Allah'ın varlığına; fitrat, akıl, şerîat ve duyular delîldir.

1- Fitratın, Allah'ın varlığına delîl olması: Şüphesiz ki yaratılmışların her biri daha önce bu hususta herhangi bir düşünme ya da öğretme söz konusu olmaksızın, yaratıcısına îmân etme fitratına sahip olarak yaratılmıştır. Bu fitrattan uzaklaşmak, ancak sonradan ortaya çıkan ve kalbini bu fitrattan uzaklaştıran etkenlerle karşı karşıya kalması halinde söz konusu olur. Çünkü Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

«مَا مِنْ مَوْلُودٍ إِلَّا يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ فَأَبَوَاهُ يَهُودَانِهِ أَوْ نَصْرَانِيَّةٍ، أَوْ

يُمَجْسَانِيَّةٍ».

"Her doğan mutlaka fitrat üzere doğar. Ancak anne-babası onu Yahudi, Hıristiyan ya da Mecusi yapar."⁽⁴⁰⁾ (Buhârî)

2- Aklın, Yüce Allah'ın varlığına delâlet etmesi: Öncesiyle, sonrasıyla bütün yaratılmışları var eden bir yaratıcının olması kaçınılmazdır. Çünkü bu varlıkların, hem kendi kendilerini var etmeleri, hem de tesadüfen var olmaları imkansızdır.

Kendi kendilerini var etmeleri imkânsızdır; çünkü hiçbir şey kendi kendini yaratamaz. Zira o şey var olmadan önce yoktu, yokken nasıl kendisinin yaratıcısı olabilir?

(40) Buhârî (1359); Müslim (2658).

Varlıklar tesadüfen de var olmuş olamazlar. Çünkü sonradan meydana gelen her şeyin mutlaka bir meydana getiricisi vardır. Diğer taraftan bu harikulâde nizam, bu son derece dengeli uyum, sebeblerle sonuçlar arasındaki kopmaz ilişki ve kâinattaki varlıkların birbirleriyle olan ilişkisi bunların tesadüfen var olmalarına kesinlikle ihtimal bırakmamaktadır. Zira tesadüfen var olan bir şeyin, var olması halinde herhangi bir düzen söz konusu olamaz. Bu böyleyken kalıcılığı ve tekâmülü halinde onun son derece düzenli ve muntazam olması nasıl mümkün olabilir?

Varlıkların kendi kendilerini var etmeleri imkânsız olduğuna göre, tesadüfen de var olmadıklarına göre mutlaka onları var eden birisi vardır. İşte o da âlemlerin rabbi Allah'tır.

Yüce Allah bu aklî delîli ve kat'î burhânı, et-Tûr sûresinde söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:

﴿أَمْ خَلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمْ الْخَالِقُونَ﴾

“Yoksa onlar hiçbir şeysiz mi yaratıldılar? Ya da yaratan kendileri mi?” (et-Tûr, 52/35)

Yani onlar herhangi bir yaratıcı olmaksızın yaratılmış değillerdir. Kendilerini yaratanlar, kendileri de değildir. O halde yaratıcılarının Allah tebareke ve teâlâ olduğu kaçınılmaz bir gerçektir. Bundan dolayı Cubeyr b. Mut'im radiyallahu anh, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in et-Tûr sûresini okuduğunu işitmiş, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

﴿أَمْ خَلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمْ الْخَالِقُونَ﴾ (٣٥) أَمْ خَلَقُوا السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضَ بَلْ لَا يَوقِنُونَ ﴿٣٦﴾ أَمْ عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَبِّكَ أَمْ هُمْ الْمُسْتَظْرُونَ ﴿٣٧﴾

“Yoksa onlar hiçbir şeysiz mi yaratıldılar? Ya da yaratan kendileri mi? Yoksa göklerle yeri onlar mı yarattılar? Hayır, onlar kesin bilgi sahibi değiller. Yoksa Rabbinin hazineleri onların mı yanında? Yoksa egemen olanlar onlar mı?” (et-Tûr, 52/35-37) buyruklarına geldiğinde -ki o sırada Cubeyr müşrikti- şöyle demişti: “Kalbim neredeyse yerinden çıkacaktı. İşte îmânın kalbime yer ettiği ilk an, o zamandır.”⁽⁴¹⁾

Şimdi bunu açıklayacak bir örnek verelim: Bir kimse bize oldukça yüksek, etrafı bahçelerle çevrilmiş, bahçelerin arasında ırmakların aktığı, içi yataklarla, sedirlerle dolu, gerek temel, gerek tamamlayıcı çeşitli ziynetlerle süslenmiş bir köşkün varlığından söz ederek, “Bu koskoca köşk ve içindeki mükemmelliklerin hepsi kendi kendini var etmiştir (ya da var eden kimse bulunmaksızın tesadüfen var olmuştur.)” diyecek olsa... Elbetteki böyle diyen kimsenin yalancı olduğunu düşünür ve onun bu sözlerini beyinsizce söylenmiş sözler sayarız. Durum böyle olduğuna göre yeriyle, göğüyle, yörüngelerinde hareket eden gezegen ve yıldızlarıyla, çeşitli halleriyle, göz kamaştırıcı, harikulade düzeniyle bu ucsuz bucaksız kainatın kendi kendini var etmiş olması ya da var eden biri olmaksızın tesadüfen meydana gelmiş olması düşünülebilir mi?

3- Yüce Allah'ın varlığına şerîatin delâlet etmesi: Semâvî kitapların hepsi bu gerçeği dile getirmektedir. Semâvî kitaplarda bulunan ve insanların maslahatlarını

(41) Buhârî (4854). Bu hadisi, Buhârî, değişik yerlerde, kısım kısım rivayet etmiştir. .

içeren hükümler, bu kitapların hikmeti sonsuz ve yaratıklarının maslahatlarını çok iyi bilen bir rab tarafından gönderildiklerinin delîlidir. Doğruluğuna, olup bitenlerin tanıklık ettiği bu kitapların bildirdiği kevnî haberler de bu kitapların haber verdiği, her şeyi var etmeye kadir bir rab tarafından indirilmiş olduğuna delîldir.

4- Allah'ın varlığına, duyuların delâlet etmesi iki yolla olur:

Birinci yol: Dua edenlerin dualarının kabul edilmesi, sıkıntıda olanların imdadına koşulmasına dâir duyup tanık olduğumuz hususlar kat'î olarak Yüce Allah'ın varlığını göstermektedir. Yüce Allah da şöyle buyurmaktadır:

﴿وَنُوحًا إِذْ نَادَىٰ مِنْ قَبْلُ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ﴾

“Nûh’u da an. Hani o daha önce bize dua etmişti de onun duasını kabul etmiştik.” (el-Enbiya, 21/76)

﴿إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ﴾

“Hani siz Rabbinizden imdat istiyordunuz. O da duanızı kabul buyurmuştu...” (el-Enfal, 8/9)

Sahîh-i Buhârî'de, Enes b. Malik *radiyallahu anh*'dan rivâyete göre; bedevî bir Arab, bir cuma günü Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* hutbe verirken mescide girerek şöyle der: “Ey Allah'ın Rasûlü! Malımız telef oldu, çoluk çocuğumuz aç kaldı. Bizim için Allah'a dua et.” Bunun üzerine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ellerini kaldırıp dua etti. Bulutlar, dağlar gibi ortaya çıkıverdi. Daha minberinden inmeden yağmur tanelerinin sakalından düşmekte olduğunu gördüm. İkinci cuma yine o bedevî Arab ya da bir başkası kalkıp şöyle dedi: “Ey Allah'ın Rasûlü! Binalarımız yıkıldı, mallarımız sular altında kal-

di. Bizim için Allah'a dua et." Bunun üzerine ellerini kaldırıp şöyle dua etti: "Allah'ım, etrafımıza (yağdır), üzerimize değil." Hangi tarafa işaret ettiyse mutlaka orada bulut açıldı."⁽⁴²⁾

Yüce Allah'a samimî olarak sığınıp duanın kabul edilme şartlarını yerine getirenlerin dualarının kabul edilmesi günümüze kadar görülüp tanık olunan bir husustur.

İkinci yol: İnsanların gördükleri ya da duydukları, peygamberlere ait "mucize" denilen deliller de onları peygamber olarak gönderenin varlığına dâir kesin bir delîldir. Onları gönderen ise Yüce Allah'tır, çünkü bunlar beşeriyetin güç ve takatinin dışında olan hususlardır. Yüce Allah bu olağanüstü olayları peygamberlerini desteklemek ve onlara yardım etmek için meydana getirir.

Mûsâ aleyhisselâm'ın ortaya koyduğu mucize bunun bir örneğidir. Yüce Allah, ona asasıyla denize vurmasını emretmiş, o da denize vurunca deniz kupkuru on iki ayrı yola ayrılıvermiştir. Bu yolları ayıran sular, dağları andırıyordu. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿فَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنْ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْبَحْرَ فَانْفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَاطُونٍ الْعَظِيمِ﴾

"Biz de Mûsâ'ya, 'Asanla denize vur.' diye vah-yettik. Ardından deniz ayrılıp her bir tarafı büyük bir dağ gibi oldu." (eş-Şuarâ, 26/63)

İkinci örnek İsa aleyhisselâm'ın gösterdiği mucizedir. O, Allah'ın izniyle ölüleri diriltir ve kabirlerinden çıkartırdı. Yüce Allah, onun hakkında:

(42) Buhârî (933); Müslim (897).

﴿وَأُخِي الْمَوْتَى بِإِذْنِ اللَّهِ﴾

“Ve Allah’ın izniyle ölüleri diriltirim.” (Al-i İmrân, 3/49)

﴿وَإِذْ تُخْرِجُ الْمَوْتَى بِإِذْنِي﴾

“Ve yine Benim iznimle ölüleri çıkartıyordun.” (el-Maide, 5/110) buyurmaktadır.

Üçüncü örnek Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*’e ait bir örnektir. Kureyş ondan bir mucize göstermesini isteyince, o, aya işaret etmiş ve ay iki parçaya ayrılmış, herkes de onu öylece görmüştü. Bu hususta Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿اٰفْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ ۚ وَۤاِنْ يَرَوْا آيَةً يُعْرَضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُّسْتَمَرٌّ﴾

“Saat (kıyâmet) yaklaştı ve ay yarıldı. Ne zaman bir âyet (mucize) görseler, yüz çevirir ve ‘Devam edip giden bir büyüdür.’ derler.” (el-Kamer, 54/1-2)

Yüce Allah’ın, rasûllerini desteklemek ve onlara yardım etmek üzere meydana getirdiği -tanık olunan- açık deliller, O’nun varlığının da kesin bir delilidirler.

II- Allah’ın rubûbiyyetine îmân:

O’nun herhangi bir ortağı ve yardımcısı olmaksızın bir ve tek rab olduğuna îmân etmek demektir.

Rab; yaratma, mülk/egemenlik ve emretme kendisinin olan demektir. Allah’tan başka yaratıcı ve O’ndan başka mâlik yoktur. Emir de yalnız O’na aittir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿اِلَّا لَهُ الْخَلْقُ وَالْاَمْرُ﴾

“İyi bilin ki yaratma da, emretme de yalnız O'nundur.” (el-A'raf, 7/54)

﴿ذَلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مَا يَمْلِكُونَ مِنْ

تفسير

“İşte Rabbiniz Allah budur! Hükümlerlik yalnız O'nundur, O'ndan başka yalvarıp durduklarınız ise bir hurma çekirdeğinin zarına bile hükümler değil-dirler.” (Fâtır, 35/13)

Firavun'un yaptığı şekilde söylediklerine bizzat kendisi inanmayan ve kibirlenen bir kimse dışında Yüce Allah'ın rubûbiyyetini inkâr eden bir kimse yoktur. Firavun, kavmine:

﴿أَنَا رَبُّكُمْ الْأَعْلَى﴾

“Ben sizin en yüce rabbinizim.” (en-Naziat, 79/24)

﴿يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ مَا عَلِمْتُ لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرِي﴾

“Ey ileri gelenler! Sizin Benden başka ilâhınız olduğunu bilmiyorum.” (el-Kasas, 28/38) derken kendi sözlerine kendisi inanmıyor, bu sözleri inanarak söyle-miyordu. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا أَنْفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا﴾

“Kalpleri onlara inandığı halde zulümle büyük-lenmeleri sebebiyle inkâr ettiler.” (en-Neml, 27/14)

Yüce Allah'ın bize naklettiğine göre Mûsâ aleyhisselâm. Firavun'a şunları söylemişti:

﴿قَالَ لَقَدْ عَلِمْتُ مَا أُنْزِلَ هَؤُلَاءِ إِلَّا رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ بَصَائِرَ

وَإِنِّي لَأَظُنُّكَ يَا فِرْعَوْنُ مَثْبُورًا﴾

“Pekâlâ bilirsin ki bunları, o göklerin ve yerin Rabbi sırf birer basîret olmak üzere indirdi. Ey Firavun! Ben de seni gerçekten helâk edilmiş sanıyorum.” (el-İsrâ, 17/102)

Bundan dolayı müşrikler, Allah'a ulûhiyyetinde ortak koşmalarına rağmen rubûbiyyetini kabul ediyorlardı. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿قُلْ لِمَنِ الْأَرْضُ وَمَنْ فِيهَا إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ ^(٨٤) سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٨٥﴾ قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿٨٦﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٨٧﴾ قُلْ مَنْ بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨٨﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ فَأَنَّى تُسْحَرُونَ ﴿٨٩﴾

“De ki: ‘Eğer biliyorsanız (söyleyin!) Yer ve ondakiler kimin?’ Onlar, ‘Allah’ındır.’ diyecekler. De ki: ‘O halde siz iyice düşünüp ibret almaz mısınız?’ De ki: ‘Yedi göğün ve büyük Arşın Rabbi kimdir?’ ‘Allah’tır.’ diyecekler. De ki: ‘O halde korkmaz mısınız?’ De ki: ‘Eğer biliyorsanız (söyleyin!) Her şeyin hakimiyeti elinde bulunan, himaye eden, fakat kendisine karşı kimsenin himaye altına alınmasına imkân tanımayan kimdir?’ Onlar, ‘Allah’tır.’ diyecekler. De ki: ‘Öyle ise nasıl olur da aldanıyorsunuz?’”

(el-Mu'minûn, 23/84-89)

Yüce Allah bir yerde de şöyle buyurmaktadır:

﴿وَلَيْسَ سَأَلَتْهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لِيَقُولُنَّ خَلَقَهُنَّ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ﴾

“Andolsun ki onlara, ‘Gökleri ve yeri kim yarattı?’ diye sorsan, elbette ‘Onları, azîz ve alîm olan (Allah) yarattı.’ derler.” (ez-Zuhruf, 43/9)

﴿وَلَمَّا سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَنَّى يُؤْفَكُونَ﴾

“Andolsun ki sen onlara kendilerini kimin yarattığını sorarsan, elbette, ‘Allah’ diyecekler. O halde nasıl oluyor da çevriliyorlar.” (ez-Zuhruf, 43/87)

Yüce Rabbimizin emri hem kâinattaki kevnî emirleri, hem de şer’î emirleri kapsar. Kâinatın işlerini çekip çeviren, kâinatta hikmetinin gereği olarak dilediği şekilde hüküm veren O olduğu gibi hikmetinin gereği olarak ibâdetleri teşri’ buyuran, muâmelâta dâir hükümler koyan yegane hüküm koyucu da O’dur. Kim ibâdetlerde Allah’tan başka bir şer’iat koyucu ya da muâmelâtta Allah’tan başka bir hüküm koyucu kabul edecek olursa, o kimse Allah’a ortak koşmuş ve îmânı gerçekleştirememiş olur.

III- Allah’ın ulûhiyyetine îmân:

Yani Allah’ın hiçbir ortağı olmayan, bir ve tek hak ilâh olduğuna îmân etmek demektir. İlâh, me’lûh (yani ilâh edinilen) demektir. O da sevilerek ve ta’zim edilerek kendisine ibâdet olunan/ma’bûd demektir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿وَالْهَكُم إِلَهٌ وَاحِدٌ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ﴾

“İlâhınız tek bir ilâhtır. O’ndan başka hak ilâh yoktur. O Rahmân’dır, Rahîm’dir.” (el-Bakara, 2/163)

﴿شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُو الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ لَا

إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾

“Allah, adâleti ayakta tutarak kendisinden başka hak ilâh olmadığına şahitlikte bulundu. Melekler de, ilim sahipleri de. O’ndan başka hak ilâh yoktur. Azîz’dir, Hakîm’dir.” (Al-i İmrân, 3/18)

Allah ile birlikte ilâh edinilip ibâdet olunan varlıkların ulûhiyyeti bâtıldır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِن دُونِهِ هُوَ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ﴾

“Bu böyledir, çünkü Allah hakkın ta kendisidir. O’ndan başka taptıkları ise sadece bâtıldır. Şüphesiz ki Allah pek yücedir, çok büyüktür.” (el-Hac, 22/62)

Uydurma ma'bûdlara ilâh adının verilmesi, onlara ulûhiyyet hakkı vermez. Nitekim Yüce Allah; Lât, Uzzâ ve Menât hakkında şöyle buyurmaktadır:

﴿إِن هِيَ إِلَّا أَسْمَاءٌ سَمَّيْتُمُوهَا أَنتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مَا أَنزَلَ اللَّهُ بِهَا مِن سُلْطَانٍ﴾

“Onlar -başka bir şey değil- yalnızca sizin ve atalarınızın taktığı birtakım kuru isimlerdir. Allah onlar hakkında hiçbir delîl indirmemiştir.” (en-Necm, 53/23)

Yüce Allah, Hûd aleyhisselâm'ın, kavmine şunları söylediğini haber vermektedir:

﴿أَتَجَادِلُونِي فِي أَسْمَاءٍ سَمَّيْتُمُوهَا أَنتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مَا نَزَّلَ اللَّهُ بِهَا مِن سُلْطَانٍ﴾

“Benimle, Allah'ın haklarında hiçbir delîl indirmediği, kendinizin ve atalarınızın taktığı birtakım isimler hakkında mı tartışıyorsunuz?” (el-A'râf, 7/71)

Yine Yusûf *aleyhisselâm*'ın, zindandaki arkadaşlarına şunları söylediğini haber vermektedir:

﴿يَا صَاحِبِي السِّجْنِ أَأَرْبَابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ أَمِ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٣٩﴾ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهِ إِلَّا أَسْمَاءُ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ﴾

“Ey zindan arkadaşlarım! Darmadağınık birçok rab mi hayırlı, yoksa bir tek olan ve her şeyi hükmü ve irâdesi altında tutan Allah mı? Sizin O'nun yanı sıra taptıklarınız, kendinizin ve atalarınızın adlandırdığı kuru birtakım isimlerden ibarettir. Allah onlar hakkında hiçbir delîl indirmemiştir.” (Yusûf, 12/39-40)

Bundan dolayı rasûller *aleyhimussalâtu vesselâm*, kavimlerine:

﴿أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ﴾

“Allah’a ibâdet edin, O’ndan başka ilâhınız yoktur.” (el-Mu’minûn, 23/32) diyorlardı. Ancak müşrikler bunu kabul etmediler, Allah’tan başka ilâhlar edindiler. Allah ile birlikte bu ilâhlara tapındılar, onlardan yardım ve medet umdular.

Yüce Allah, müşriklerin onları ilâh edinmelerini aklî iki kesin delîlle çürütmüştür.

Birinci Delîl: Onların ilâh edindikleri bu varlıklarda ulûhiyyetin hiçbir özelliği yoktur. Çünkü onlar yaratılmış varlıklardır, kendileri bir şey yaratamazlar. Kendilerine ibâdet eden kimselere en ufak bir fayda sağlayamazlar. Onlara gelebilecek hiçbir zararı önleyemezler. Onlara hayat veremezler, öldüremezler. Göklerde herhangi bir şeye malik olmadıkları gibi onlarda ortaklıkları da yoktur.

Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿وَاتَّخِذُوا مِنْ دُونِهِ آلِهَةً لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ وَلَا يَمْلِكُونَ
لِأَنْفُسِهِمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتًا وَلَا حَيَاةً وَلَا نُشُورًا﴾

“Onlar, O’nun yanı sıra hiçbir şey yaratamayan, aksine kendileri yaratılmış olan ve kendi kendilerine bile bir zarar ve fayda veremeyen, öldürmeye, diriltmeye ve ölümden sonra tekrar can vermeye gücü yetmeyen ilâhlar edindiler.” (el-Furkan, 25/3)

﴿قُلْ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي
السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَمَا لَهُمْ فِيهِمَا مِنْ شِرْكَ وَمَا لَهُ مِنْهُمْ
ظَهِيرٌ ۝ وَلَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ عِنْدَهُ إِلَّا لِمَنْ أَذِنَ لَهُ﴾

“De ki: Allah’tan başka ilah saydığınız şeyleri çağırın! Onlar ne göklerde ne de yerde zerre ağırlığınca bir şeye sahiptirler. Onların buralarda hiçbir ortaklığı yoktur, Allah’ın onlardan bir yardımcısı da yoktur. Allah’ın huzurunda, kendisinin izin verdiği kimselerden başkasının şefâati fayda vermez....” (Sebe’, 34/22-23)

﴿أَشْرِكُونَ مَا لَا يَخْلُقُ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ ۝ وَلَا يَسْتَطِيعُونَ لَهُمْ
نَصْرًا وَلَا أَنْفُسُهُمْ يَنْصُرُونَ﴾

“Kendileri yaratılmış ve hiçbir şey yaratmamış şeyleri ortak mı koşuyorlar? Halbuki onlar onlara yardım edemezler, hatta kendi kendilerine bile yardım edemezler.” (el-A’râf, 7/191-192)

Bu ilâhların durumu böyle olduğuna göre, onları ilâh edinmek akılsızlığın en ileri derecesi ve bâtilin en bâtilidir.

İkinci Delîl: Bu müşrikler, Yüce Allah'ın; her şeyin mülk ve tasarrufunu elinde bulunduran, her şeyi himaye eden, O'na rağmen başkalarının başkalarını himaye altına almaları söz konusu olmayan ve yaratıcı yegane rab olduğunu kabul ediyorlardı. Onların bunu kabul etmeleri, rubûbiyyette O'nu tevhîd ettikleri gibi ulûhiyyette de O'nu tevhîd etmelerini gerektirir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾^(٢١) الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَندَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ

“Ey insanlar! Sizi de, sizden öncekileri de yaratan Rabbinize ibâdet edin. Ta ki korunup sakınasınız. O (rab) ki yeryüzünü sizin için bir döşek, göğü de bir bina yaptı. Yukarıdan bir su indirip onunla size rızık olmak üzere meyveler çıkardı. Artık siz de bilip durduğunuz halde Allah'a eşler koşmayın.” (el-Bakara, 2/21-22)

﴿وَلَمَّا سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَنَّى يُؤْفَكُونَ﴾

“Andolsun ki onlara, kendilerini kimin yarattığını sorsan elbette, ‘Allah’ diyecekler. O halde nasıl oluyor da çevriliyorlar?” (ez-Zuhruf, 43/87)

﴿قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمْ مَنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يَدَبِّرُ الْأُمُورَ فَيَقُولُوا اللَّهُ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ﴾^(٢٢) فَذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ الْحَقُّ فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ فَأَنَّى تُضْرَفُونَ

“De ki: Size gökten ve yerden rızık veren kim? Yahut o gözlere ve kulaklara mâlik olan kim? Ölüden diriye çıkaran ve diriden ölüyü çıkaran kim? İş'i kim idâre ediyor? Hemen, ‘Allah’ diyecekler. De ki: ‘O halde korkmaz mısınız?’ İşte Rabbiniz olan Allah budur. Artık haktan sonra sapıklıktan başka ne var? O halde nasıl oluyor da döndürülüyorsunuz?” (Yunus, 10/31-32)

IV- Allah'ın isim ve sıfatlarına îmân:

Yüce Allah'ın, kendini kendi Kitabında ya da Rasûlünün, sünnetinde O'nun zâtı hakkında isbât ettiği isim ve sıfatları herhangi bir tahrîf, ta'tîl, tekyîf ve temsîl söz konusu olmaksızın O'na yakışan bir şekilde kabul etmektir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿وَلِلّٰهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ فَادْعُوهُ بِهَا وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَائِهِ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾

“En güzel isimler Allah'ındır. O halde O'na onlarla dua edin. O'nun isimlerinde eğriliğe sapanları terk edin. Onlar yapmakta olduklarının cezasını göreceklerdir.” (el-Arâf, 17/80)

﴿وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾

“Göklerde ve yerde en yüksek sıfatlar yalnız O'nundur, O Azîz'dir, Hakîm'dir.” (er-Rum, 30/27)

﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾

“O'nun benzeri hiçbir şey yoktur ve O işitendir, görendir.” (eş-Şûrâ, 42/11)

Bu hususta iki topluluk sapıtmışlardır.

A. Muattile: Bunlar, isim ve sıfatları kısmen ya da tamamen inkâr edenlerdir. Onların iddialarına göre Allah'ın isim ve sıfatlarını kabul etmek, teşbîhi (yani Yüce Allah'ı yarattıklarına benzetmeyi) gerektirir. Böyle bir iddia ise birçok yönden bâtıldır.

1- Evvelâ böyle bir iddia, Yüce Allah'ın sözünde çelişki olması gibi, aslı itibariyle bâtıl olan birtakım hususları kabul etmeyi gerektirir. Çünkü Yüce Allah, hem isim ve sıfatları olduğunu bildirmiş hem de hiçbir şeyin kendisine benzemediğini belirtmiştir. Ancak bu isim ve sıfatları kabul etmek, O'nu, yarattıklarına benzetmeyi gerektiren bir şey olsaydı, Allah'ın sözlerinde de çelişkinin varlığını ve sözlerinin bir bölümünün diğerini yalanladığını kabul etmemiz gerekirdi.

2- İki şeyin isim ya da sıfatlarının birbirine benzer olması, o iki şeyin birbirinin aynısı veya benzeri olmalarını gerektirmez. Her ikisi de işiten, gören ve konuşan iki insan gördüğümüzde; bu durum, her ikisinin, insanlığın özellikleri olan işitme, görme ve konuşma gibi hususlarda birbirinin aynısı olmalarını gerektirmez. Canlıların ön ve arka ayaklarının, gözlerinin olduğunu görüyoruz. Ancak onların bu noktadaki benzerlikleri ön ve arka ayaklarının ve gözlerinin birbirinin aynısı olmasını gerektirmez. İsim ya da sıfatları uygun olan yaratılmışlarda farklılık bulunduğu ortaya çıktığına göre yaratıcı ile yaratılan arasındaki farklılık daha açık ve daha net olarak görülecektir.

B. Müşebbihe: Bunlar, Allah'ın isim ve sıfatlarını kabul etmekle birlikte Yüce Allah'ı, yarattıklarına benzetenlerdir. Onların iddialarına göre nasların delâleti bunu

gerektirmektedir. Çünkü Yüce Allah, kullara anlayabilecekleri ifadelerle hitâb eder. Böyle bir iddia da çeşitli açılardan geçersizdir:

1- Yüce Allah'ın, yarattıklarına benzemesi iddiası, aklın da, şeriatın da bâtil olduğunu ortaya koyduğu geçersiz bir iddiadır. Kitab ve sünnetin naslarının muktezâsının (onlardan anlaşılanın) bâtil olması ise imkânsız bir şeydir.

2- Yüce Allah, kullara -mananın aslı itibariyle- anlayabilecekleri şekilde hitâb etmiştir. Ancak o manaya ait hakikati ve özü bilmeyi Yüce Allah yalnız kendisinin bildiği şeyler arasında bırakmıştır. Bu da zâtına ve sıfatlarına dâir bilgidir.

Yüce Allah, Semî' (işiten) olduğunu bildirmiştir. Mananın aslı itibariyle işitmenin ne demek olduğu bilinen bir husustur. İşitmenin anlamı sesleri idrâk etmektir. Ancak Yüce Allah'ın işitmesinin hakikati bilinemez. Çünkü işitmenin hakikati bizzat yaratılmışlarda bile farklılık göstermektedir. Yaratıcı ile yaratılanlar arasında böyle bir farklılığın olması ise daha açık ve daha büyüktür.

Yine Yüce Allah, kendisinin Arş'a istivâ ettiğini haber vermektedir. İstivânın anlamı bilinen bir husustur. Ancak Allah *azze ve celle*'nin istivâsının hakikati bilinemez. Çünkü istivânın hakikati, yaratılmışlar arasında bile farklı farklıdır. Yerinde sağlam duran bir sandalye üzerinde istivâ etmek, elbetteki dizginlenmesi zor ve her zaman başını alıp giden bir devenin üzerinde istivâ etmek gibi değildir. Yaratılmışlar hakkında bu hususta farklılık olduğuna göre; yaratan ile yaratılmışlar arasında bu husustaki farklılık daha açık ve daha büyüktür.

Belirttiğimiz şekilde Yüce Allah'a î mân etmek, mü'minlere oldukça değerli ve önemli faydalar sağlar. Bunların bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

1- Başkasından bir şey ümid etmeyecek, başkasından korkmayacak ve başkasına ibâdet etmeyecek şekilde Yüce Allah'ın tev hîdini gerçekleştirmek.

2- Yüce Allah'ı kemâl derecesinde sevmek, O'nu güzel isimleri ve yüce sıfatları gereğince ta'zim etmek.

3- Emrettiklerini yerine getirmek ve yasaklarından uzak kalmak sûretiyle O'na ibâdeti gerçekleştirmek.

II- MELEKLERE Î MÂN

Melekler âlemi, gayb âlemidir. Melekler, Allah tarafından yaratılmışlardır ve O'nun kullarıdır. Ulûhiyyet ve rubûbiyyet özelliklerinden hiçbirine sahip değildirler. Allah onları nûrdan yaratmış ve onlara emirlerine tam anlamıyla uyma tev fîkiyle bu emirleri yerine getirme gücü vermiştir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿وَمَنْ عِنْدَهُ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَلَا يَسْتَحْسِرُونَ﴾ ﴿١٩﴾ يَسْبُحُونَ
الَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَا يَفْتُرُونَ﴾

“O'nun yanında olanlar O'na ibâdetten ne kibir lenirler ne de yorgunluk duyarlar. Gece ve gündüz aralıksız tesbih ederler.” (el-Enbiyâ, 21/19-20)

Meleklerin sayısı çoktur, sayılarını Allah'tan başka hiç kimse bilemez. Buhârî ile Müslim'de yer alan, Enes radiyallahu anh yoluyla gelen ve Mirac'ı anlatan hadîs-i şerifte şöyle bildirilmektedir: “Peygamber sallallahu aley hi ve sellem gökteki el-Beytu'l-Ma'mûr'a çıkarılmıştır. Orada her gün yetmiş bin melek namaz kılmakta ve

oradan çıkanlara bir daha asla oraya girmek için sıra gelmemektedir.”⁽⁴³⁾

Meleklerle îmân şu dört hususu kapsar:

1- Onların varlıklarına îmân.

2- Cebrâil gibi isimlerini bildiğimiz meleklerle ismen, isimlerini bilmediklerimize de icmâlen îmân etmek.

3- Cebrâil gibi sıfatlarını bildiğimiz meleklerin sıfatlarına da îmân etmek. Meselâ Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Cebrâil *aleyhisselâm*'ı, yaratılmış olduğu sûrette altı yüz kanadıyla uçuğu kapatmış haliyle- gördüğünü bize haber vermiştir.⁽⁴⁴⁾

Melek, bazen Yüce Allah'ın emriyle insan sûretine de girebilir. Nitekim Yüce Allah, Cebrâil *aleyhisselâm*'ı Meryem *aleyhesselâm*'a gönderdiği sırada tam bir beşer sûretinde görünmüştü. Aynı şekilde Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ashâbı ile birlikte otururken, bembeyaz elbisesi, simsiyah saçlı, üzerinde yolculuk izleri taşımayan ve ashâb-ı kirâmdan hiçbirinin tanımadığı bir sûrette geldiği de bilinen bir husustur. Cebrâil *aleyhisselâm*, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in önünde oturmuş, dizlerini dizlerine dayamış, ellerini uyluklarının üzerine koymuş ve Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e İslâm, îmân, ihsan, kıyâmet ve kıyâmetin alâmetlerine dâir sorular soruştur. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* sorularına cevap verdikten sonra da ayrılıp gitmiştir. Daha sonra

(43) Buhârî (3207); Müslim (162).

(44) Buhârî (3232, 3233).

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, “Bu Cebrâil’ di, size dîninizi öğretmek üzere geldi.” buyurmuştur.⁽⁴⁵⁾

Aynı şekilde Yüce Allah’ın İbrâhîm ve Lût’a gönderdiği melekler de insan sûretine bürünmüşlerdi.

4- Yüce Allah’ın emriyle yerine getirdiklerini bildiğimiz amellerine îmân etmek: Meleklerin Yüce Allah’ı tesbih etmeleri, gece-gündüz, aralıksız, usanmadan ve yorulmadan O’na ibâdet etmeleri gibi...

Kimi meleklerin özel birtakım işleri de olabilir.

Meselâ Cebrâil, Yüce Allah’ın vahyinin emnidir. Allah, onu vahiyle nebîlere ve rasûllere göndermiştir.

Mikâil, yağmur ve bitkiyle görevlidir.

İsrâfîl, kıyâmetin kopacağı ve insanların diriltilecekleri vakit Sûr’a üflemekle görevlidir.

Ölüm meleği, ölüm esnasında ruhları almakla görevlidir.

Cehennem ateşiyle görevli olan melek de cehennemin bekçisidir.

Annesinin karnında dört ayı tamamlayan -rahimlerdeki- ceninlerle görevli melekler de vardır. Bu duruma gelmiş olan cenine Yüce Allah bir melek gönderir ve o ceninin rızkını, ecelini, amelini, mutlu mu, mutsuz mu olacağını yazar.

Her kişi için ayrı ayrı olmak üzere Âdemoğullarının amellerini tesbit edip yazmakla görevli ikişer melek vardır. Bunların biri sağda, diğeri de solda bulunur.

(45) Müslim (8).

Kabre konulan ölüye soru sormakla görevli olan iki melek gelir ve ölüye rabbi, dini ve peygamberi hakkında soru sorarlar.

Meleklerle îmânın çok önemli faydaları vardır. Bunların bazıları şunlardır:

1- Yüce Allah'ın azameti, gücü ve ucsuz bucaksız egemenliği bilinmiş olur. Çünkü yaratılanın azameti, yaratıcının azametindendir.

2- Âdemoğullarına gösterdiği özen dolayısıyla Yüce Allah'a şükretmek. Çünkü O, Ademoğullarını korumak, amellerini yazmak ve buna benzer çeşitli işlerini yerine getirmek üzere melekler görevlendirmiştir.

3- Yüce Allah'a ibâdetleri dolayısıyla melekleri sevmek. Sapkın birtakım kimseler meleklerin kendilerine has bir cisimlerinin olduğunu kabul etmeyerek onların mahlukatta gizli olan iyilik güçlerinden ibaret olduklarını söylemişlerdir. Bu, Yüce Allah'ın Kitabını, rasûlünün sünnetini ve Müslümanların icmâını yalanlamaktır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ جَاعِلِ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا أُولِي أَجْنِحَةٍ مَثْنَى وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ﴾

“Hamd, gökleri ve yeri yoktan var eden, melekleri ikişer, üçer ve dörder kanatlı elçiler kılan Allah'a mahsustur.” (Fâtır, 35/1)

﴿وَلَوْ تَرَى إِذْ يَتَوَفَّى الَّذِينَ كَفَرُوا الْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَذْبَارَهُمْ وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ﴾

“Melekleri, o kâfirlerin yüzlerine ve arkalarına vura vura, ‘O yakıcı azabı tadın.’ diye diye canlarını alırken bir görseydin.” (el-Enfal, 8/50)

﴿وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الظَّالِمُونَ فِي غَمَرَاتِ الْمَوْتِ وَالْمَلَائِكَةُ بَاسِطُو أَيْدِيهِمْ
أَخْرِجُوا أَنْفُسَكُمُ﴾

“Sen, zalimleri ölümün sıkıntıları içinde meleklerin ellerini uzatarak, ‘Ruhlarınızı çıkarın...’ derken bir görsen.” (el-En’âm, 6/93)

﴿حَتَّىٰ إِذَا فُزِعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ قَالُوا مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ قَالُوا الْحَقُّ وَهُوَ
الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ﴾

“Nihâyet kalplerinden korku giderilince, ‘Rabbiniz ne buyurdu?’ diyecekler, ‘Hak (buyurdu)’ diyeceklerdir. O, çok yüce, çok büyüktür.” (Sebe’, 34/23)

Cennetlikler hakkında da şöyle buyurmaktadır:

﴿وَالْمَلَائِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ ۖ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا
صَبَرْتُمْ فَيَغْمِرُ غُفْبَى الدَّارِ﴾

“Melekler de her kapıdan yanlarına girip ‘Sabrettiğiniz şeylere karşılık selâm sizlere! Ne güzeldir (dünya) yurdun(un) sonu!’ derler.” (er-Rad, 13/23-24)

Sahîh-i Buhârî’de, Ebû Hureyre radiyallahu anh’dan rivâyete göre, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

«إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ الْعَبْدَ نَادَىٰ جِبْرِيلُ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ فُلَانًا فَأَحْبِبْهُ، فَيَحْبُّهُ جِبْرِيلُ،
فَيُنَادِي جِبْرِيلُ فِي أَهْلِ السَّمَاءِ، إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ فُلَانًا فَأَحْبِبُوهُ، فَيَحْبُّهُ أَهْلُ السَّمَاءِ،
ثُمَّ يُوَضَّعُ لَهُ الْقَبُولُ فِي الْأَرْضِ».

“Allah bir kulu sevdi mi Cibrîl’e, ‘Şüphesiz Allah filan kişiyi sevmektedir, sen de onu sev.’ diye nidâ eder. Cibrîl de onu sever. Sonra Cibrîl de göktekiler arasında şöyle seslenir: ‘Muhakkak Allah filan kişiyi sever, siz de onu sevin.’ Bu sefer göktekiler de onu sever, daha sonra da o kimse için yeryüzünde (hüsnü) kabûl konulur.”⁽⁴⁶⁾

Yine Buhârî’de, Ebû Hureyre’nin şöyle dediği kaydedilmektedir: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

«إِذَا كَانَ يَوْمُ الْجُمُعَةِ كَانَ عَلَى كُلِّ بَابٍ مِنْ أَبْوَابِ الْمَسْجِدِ الْمَلَائِكَةُ يَكْتُبُونَ الْأَوَّلَ فَلِأَوَّلٍ، فَإِذَا جَلَسَ الْإِمَامُ طَوَّأُوا الصُّحُفَ وَجَاءُوا يَسْتَمِعُونَ الذِّكْرَ».

“Cuma günü oldu mu mescidin her kapısının üzerinde melekler durur ve sırasıyla -önce- gelenleri yazarlar. İmam (hutbe okumak üzere minbere) oturdu mu onlar da sahifeleri dürer, gelip zikri (hutbeyi) dinlerler.”

İşte bütün bu naslara göre, meleklerin -bu sapkın kimselerin söyledikleri gibi- manevî güçler olmadığı, kendilerine has bir cisimlerinin bulunduğu anlaşılır. Bu nasları Müslümanlar icmâ ile kabul etmişlerdir.

III- KİTAPLARA İMÂN

Kitaplar (el-kutub), kitabın çoğulu olup yazılmış şey (mektûb) anlamındadır. Buradaki kitaplardan kasıt, Yüce Allah’ın insanlar için rahmet ve hidâyet olmak üzere rasûllerine indirdiği kitaplardır.

⁽⁴⁶⁾ Buhârî (3209); Müslim (2637).

Böylelikle insanlar bu kitaplar sayesinde dünya ve âhirette kendilerini mutlu kılacak şeylere ulaşırlar.

Kitaplara îmân dört hususu kapsar:

1- Bu kitapların gerçekten Allah'tan indirilmiş olduklarına îmân etmek.

2- İsmen bildiklerimize, ismen îmân etmek. Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'e indirilmiş Kur'ân, Mûsâ aleyhisselâm'a indirilmiş Tevrât, Îsâ aleyhisselâm'a indirilmiş İncîl, Dâvûd aleyhisselâm'a indirilmiş Zebûr gibi... Adını bilmediğimiz kitaplara da icmâlen îmân ederiz.

3- Bu kitapların sahîh olarak nakledilen haberlerini tasdik etmek. Kur'ân'ın haberleriyle önceki kitaplardan değiştirilmeyen ya da tahrîf edilmeyen haberler gibi...

4- Nesh olunmamış hükümleriyle amel edip -hikmetini ister kavramış olalım, ister kavramamış olalım- bu hükümlere rıza ve teslimiyet göstermek.

Daha önce indirilmiş bütün kitaplar Kur'ân-ı Azîm ile neshedilmiştir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ﴾

“Sana da Kitabı hak ile kendinden önce indirilen kitapları doğrulayıcı ve onlar üzerinde bir hâkim olmak üzere indirdik.” (el-Mâide, 5/48)

Buna göre önceki kitapların Kur'ân'ın ikrâr ettikleri dışındaki hükümlerinden herhangi biriyle amel etmek câiz değildir.

Kitaplara îmânın oldukça önemli faydalarının bazıları şunlardır:

1- Her kavme kendilerini hidâyete erdirmek üzere bir kitap indirdiği için Yüce Allah'ın kullarına gösterdiği özeni bilmek.

2- Yüce Allah'ın şerâatindeki hikmetleri bilmek. Çünkü Yüce Allah her kavme durumlarına uygun şerât göndermiştir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿جَعَلْنَا مِنْكُمْ شُرْعَةً وَمِنْهَا جَا﴾

“Sizden her biriniz için bir şerât ve bir yol tayin ettik.” (el-Mâide, 5/48)

3- Bu hususta Yüce Allah'ın nimetine şükretmek.

IV- RASÛLLERE ÎMÂN

“Rusul” kelimesi “rasûl”ün çoğulu olup “mürsel” demektir. Bu da “bir şeyi teblîğ etmek üzere gönderilen kişi” anlamına gelir. Buradaki kasıt, Yüce Allah'ın, insanlar arasından, bir şerât vahyedip o şerâti teblîğ etmesini emrettiği kimsedir.

Rasûllerin ilki Nûh, sonuncusu Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'dir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِنْ بَعْدِهِ﴾

“Nûh'a ve ondan sonraki peygamberlere vahyettiğimiz gibi muhakkak Biz, sana da vahyettik.” (en-Nisâ, 4/163)

Sahîh-i Buhârî'de, Enes b. Mâlik *radiyallahu anh*'dan rivâyet edilen şefaât hadîsinde Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, insanların Âdem *aleyhisselâm*'a başvurarak kendilerine şefaât etmesini isteyeceklerini, onun da özür beyân ederek, “Nûh'a gidin, o, Allah'ın gönderdiği ilk

rasûldür.” diyeceğini belirtmekte ve hadîsin tamamını zikretmektedir. Yüce Allah, Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem* hakkında da:

﴿مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ﴾

“Muhammed sizin adamlarınızdan kimsenin babası değildir, fakat o Allah’ın Rasûlü ve peygamberlerin sonuncusudur.” (el-Ahzab, 33/40) buyurmaktadır.

Yüce Allah’ın, bağımsız bir şerîat ile kavmine bir rasûl göndermediği ya da kendisinden önceki peygamberin şerîatını yenilemek üzere bir nebî göndermediği hiçbir ümmet yoktur. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ﴾

“Andolsun ki Biz her ümmet arasında, ‘Allah’a ibâdet edin ve tağuttan kaçının.’ diye bir rasûl göndermişizdir.” (en-Nahl, 16/36)

﴿إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَإِن مِّنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ﴾

“Aralarında bir uyarıcının gelip geçmediği hiçbir ümmet de yoktur.” (Fâtır, 35/24)

﴿إِنَّا أَنْزَلْنَا التَّوْرَةَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ يَحْكُمُ بِهَا النَّبِيُّونَ الَّذِينَ أَسْلَمُوا

لِلَّذِينَ هَادُوا وَالرَّبَّانِيِّينَ وَالْأَحْبَارَ﴾

“Şüphesiz Tevrât’ı Biz indirdik ki onda bir hidâyet ve nur vardır. Allah’a teslim olmuş olan peygamberler, rabbânîler ve bilginler de... onunla Yahudilere hükmederlerdi.” (el-Mâide, 5/44)

Rasûller, yaratılmışlardır; rubûbiyyet ve ulûhiyyet özelliklerinin hiçbirine sahip değillerdir. Yüce Allah,

rasûllerin efendisi ve Allah nezdinde en yüksek mertebeye sahip peygamberi Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem hakkında şöyle buyurmaktadır:

﴿قُلْ لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ وَلَوْ كُنْتُ أَعْلَمُ
الْغَيْبَ لَاسْتَكْتَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ وَمَا مَسَّنِيَ السُّوءُ إِنْ أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ لِّقَوْمٍ
يُؤْمِنُونَ﴾

“De ki: Ben kendim için -Allah’ın dilediğinden başka- ne bir fayda sağlayabilirim, ne de bir zarar. Eğer gaybı bilseydim, elbette pek çok mal ve mefaat elde ederdim ve bana hiçbir fenalık dokunmazdı. Ben sadece inanan bir kavim için bir uyarıcı ve müjdeleyiciyim.” (el-A'râf, 7/188)

Yüce Allah bir yerde de şöyle buyurmaktadır:

﴿قُلْ إِنِّي لَنْ يُجِيرَنِي مِنَ اللَّهِ أَحَدٌ وَلَنْ أَجِدَ مِنْ دُونِهِ مُلْتَحَدًا﴾

“De ki: Gerçekten Allah’a karşı beni kimse hi-maye edemez, O’ndan başka sığınacak kimse de bulamam.” (el-Cin, 72/22)

Hastalık, ölüm, yemeğe ve içeceğe ihtiyaç duymak ve buna benzer beşerî özellikler onlar hakkında da söz konusudur. Yüce Allah, İbrâhîm aleyhisselam’ın, Rabbini nitelendirirken şunları söylediğini bildirmektedir:

﴿وَالَّذِي هُوَ يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِ ﴿٧٩﴾ وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ ﴿٨٠﴾ وَالَّذِي يُمِيتُنِي ثُمَّ يُحْيِينِ﴾

“Beni yediren ve içiren O’dur. Hastalandığımda bana şifa veren O’dur. Beni öldüren, sonra diriltecek olan O’dur.” (eş-Şuarâ, 26/79-81)

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de şöyle buyurmaktadır: “Ben ancak sizin gibi bir insanım. Sizin unuttuğunuz gibi ben de unuturum. Bu sebeble ben unutacak olursam, siz bana hatırlatın.”

Yüce Allah, en üstün mevkilerinden söz ederken, övgü sadedinde, onları kendisine kul olmakla (ubûdiyyetle) nitelendirmiştir. Meselâ Nûh aleyhisselâm hakkında:

﴿إِنَّهُ كَانَ عَبْدًا شَكُورًا﴾

“Şüphesiz o çok şükreden bir kuldu.” (el-İsra, 17/3) buyurmaktadır. Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem hakkında da:

﴿تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا﴾

“Furkân’ı (Hak ile bâtilı ayıranı), âlemlere uyarıcı olsun diye kuluna (Muhammed’e) indiren (Allah) ne yüce, ne mübarektir!” (el-Furkan, 25/1) buyurmaktadır.

İbrâhîm, İshak ve Ya’kub -Allah’ın salât ve selâmları üzerlerine olsun- hakkında da şöyle buyurmaktadır:

﴿وَاذْكُرْ عِبَادَنَا إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ أُولِيَ الْأَيْدِي وَالْأَبْصَارِ
“إِنَّا أَخْلَصْنَاهُمْ بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى الدَّارِ ﴿١٥﴾ وَإِنَّهُمْ عِنْدَنَا لَمِنَ الْمُصْطَفَيْنِ
لِأَخْيَارِ﴾

“Güçlü ve basîretli kullarımız İbrâhîm, İshak ve Ya’kub’u da an. Biz onları özellikle ahiret yurdunu düşünen ihlâslı kimseler kıldık. Muhakkak onlar yarınımızda seçkinlerden ve hayırlılardan idiler.” (Sâd. 38/45-47)

Meryem oğlu İsa aleyhisselâm hakkında da:

﴿إِنْ هُوَ إِلَّا عَبْدٌ أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ﴾

“O ancak kendisine nimet verdiğimiz bir kuldur ve Biz, onu İsrailoğullarına bir misal kıldık.” (ez-Zuhruf, 43/59) buyurmaktadır.

Peygamberlere îmân dört hususu ihtiva etmektedir:

1- Onların Yüce Allah tarafından hak ile elçi olarak gönderildiklerine îmân etmek. Onlardan herhangi birinin risaletini inkâr eden kimse, hepsini inkâr etmiş demektir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ الْمُرْسَلِينَ﴾

“Nûh kavmi, rasûlleri yalanladılar.” (eş-Şuarâ, 26/105) Yüce Allah böylelikle onları bütün rasûlleri yalanlamış olmakla nitelendirmektedir. Halbuki onu yalanladıklarında Nûh *aleyhisselâm*’dan başka rasûl yoktu. Buna göre Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*’i yalanlayan ve ona tâbi olmayan Hristiyanlar, aynı zamanda Meryem oğlu Mesih’i yalanlamaktadırlar. Özellikle de İsa *aleyhisselâm*, onlara Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*’in gönderileceğini müjdelemişken! Onun geleceğini müjdelemesinin, onun kendilerine gönderilmiş ve Allah’ın onun vasıtasıyla onları sapıklıktan kurtarıp doğru yola ileteceği bir rasûl olmasından başka bir anlamı yoktur.

2- İsmi bildiğimiz peygamberlere ismiyle îmân etmek gerekir. Muhammed, İbrâhîm, Mûsâ, İsa ve Nûh hepsine *salât ve selâm olsun* gibi... Adı anılan bu beş peygamber, rasûller arasından “Ulu’l-Azm” diye bilinirler. Yüce Allah onları Kur’ân-ı Kerîm’de iki yerde zikretmiştir. Bunlardan birisi Ahzâb sûresidir:

﴿وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنْكَ وَمِنْ نُوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ وَمُوسَىٰ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ﴾

“Hani Biz, peygamberlerden, senden, Nûh’tan, İbrâhîm’den, Mûsâ’dan ve Meryem oğlu İsa’dan ahidlerini almıştık.” (el-Ahzâb, 33/7)

Diğeri ise eş-Şûra sûresindedir:

﴿شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّىٰ بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَىٰ وَعِيسَىٰ أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ﴾

“O, ‘Dîni dosdoğru tutun, onda ayrılığa düşmeyin.’ diye dînden Nûh’a tavsiye ettiğini, sana vahyettiğimizi, İbrâhîm, Mûsâ ve İsa’ya tavsiye ettiğimizi size de şerîat yaptı.” (eş-Şûra, 42/13)

İsimlerini bilmediğimiz peygamberlere de icmâlen îmân ederiz. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ مِنْهُمْ مَنْ قَضَضْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَنْ لَمْ نَقْضُصْ عَلَيْكَ﴾

“Andolsun Biz, senden önce de peygamberler gönderdik. Onlardan kiminin kıssalarını sana anlattık. Kiminin kıssalarını da sana anlatmadık.” (el-Mu’min, 40/78)

3- Onlardan bize sahîh olarak nakledilen haberleri tasdîk etmek.

4- Bize gönderilmiş rasûlün şerîatı gereğince amel etmek. Bu rasûl de sonuncuları olan Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*’dir. O, bütün insanlara peygamber olarak gönderilmiştir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾

“Hayır! Rabbine andolsun ki aralarında çıkan anlaşmazlıklarda seni hakem yapıp sonra da verdiği hükümden dolayı içlerinde hiçbir sıkıntı duymadan tam bir teslimiyetle teslim olmadıkça îmân etmiş olmazlar.” (en-Nisâ, 4/65)

Peygamberlere îmânın faydaları:

Peygamberlere îmânın oldukça önemli etkileri vardır. Bunların bazıları şunlardır:

1- Yüce Allah'ın kullarına olan rahmet ve inâyetini bilmek. Çünkü onları Allah'ın yoluna iletmek ve Allah'a nasıl ibâdet edeceklerini onlara anlatmak üzere peygamberler göndermiştir. Zira insan akli tek başına bunları bilemez.

2- Bu büyük nimeti dolayısıyla Yüce Allah'a şükretmek.

3- Yüce Allah'ın gönderdiği peygamberleri sevmek, onları ta'zim etmek ve -onlara yakışır şekilde- onlardan övgüyle söz etmek. Çünkü onlar Allah'ın rasûlleridir; Allah'a gerçekten ibâdet etmiş, risaletini tebliğ etmiş ve O'nun kullarına samimî olarak öğüt vermişlerdir.

İnatçı kişiler, peygamberlerini, 'Allah'ın rasûlleri insanlar arasından olmazlar.' iddiasıyla yalanlamaya kalkışmışlardır. Yüce Allah onların bu iddialarını şu buyruğuyla çürütmüştür:

﴿وَمَا مَنَعَ النَّاسَ أَنْ يُؤْمِنُوا إِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَىٰ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَبَعَثَ اللَّهُ بَشَرًا رَسُولًا﴾ ١١ قُلْ لَوْ كَانَ فِي الْأَرْضِ مَلَائِكَةٌ يَمْشُونَ مُطْمَئِنِّينَ لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ مَلَكًا رَسُولًا ﴿

“Kendilerine hidâyet geldiği zaman insanları îmân etmekten alıkoyan tek şey onların, ‘Allah bir insanı mı peygamber gönderdi?’ demeleri olmuştur. De ki: ‘Şâyet yeryüzünde yerleşmiş yürüyen melekler olsaydı, Biz onlara gökten melek bir peygamber gönderirdik.” (el-İsrâ, 17/94-95)

Yüce Allah bu iddiayı, gönderilen rasûlün insan olmasının kaçınılmaz olduğunu belirterek çürütmektedir.

Çünkü bu rasûl, yeryüzünde yaşayanlara gönderilmiştir, onlar da insandırlar. Şâyet yeryüzünde yaşayanlar melek olsalardı, Yüce Allah da onlara semâdan elçi olarak melek gönderirdi ki böylelikle o da onlar gibi olsun.

İşte Yüce Allah, peygamberleri yalanlayanlar hakkında bize şunları söylemektedir:

﴿قَالُوا إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا تُرِيدُونَ أَنْ تَصُدُّونَا عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا فَأْتُونَا بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ﴾ ١٢ قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ إِنْ نَحْنُ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَنْزِلُ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَمَا كَانَ لَنَا أَنْ نَأْتِيَكُمْ بِسُلْطَانٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ﴿

“Dediler ki: ‘Siz de ancak bizim gibi bir insan-sınız. Atalarımızın taptıklarından bizi alıkoymak istiyorsunuz, o halde bize apaçık bir delil getirin.’ Peygamberleri onlara şöyle demişti: ‘Biz ancak sizin gibi bir insanız. Ancak Allah (peygamberlik nimetini) kulları arasından dilediği kimselere lutfeder.

Allah'ın izni olmadıkça bizim size apaçık bir delil getirmemize imkân yoktur..." (İbrâhîm, 14/10-11)

V- ÂHİRET GÜNÜNE İMÂN

"Ve âhiret gününe..."

Âhiret günü; Yüce Allah'ın insanları hesap ve ceza (amellerin karşılıklarının verilmesi) için dirilteceği kıyâmet günüdür. Ona bu ismin verilmiş sebebi, ondan sonra gün olmayacağından dolayıdır. Çünkü artık cennetlikler konaklarına, cehennemlikler de yerlerine yerleşmiş olacaklardır.

Âhiret gününe imân üç hususu kapsar:

1- Öldükten sonra dirilişe imân etmek. Öldükten sonra diriliş (el-ba's), Sûr'a ikinci defa üfürüleceği vakit ölülerin diriltilmesidir. O zaman insanlar, âlemlerin Rabbinin huzuruna çıplak ayaklı, üzerlerinde elbise olmaksızın ve sünnet edilmemiş halleriyle kalkacaklardır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وَغَدَاً عَلَيْنَا إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ﴾

"İlk yaratmaya başladığımız gibi onu tekrar iâde ederiz. Üzerimize bir va'd olarak bunu mutlaka yapacağız." (el-Enbiya, 21/104)

Ba's (öldükten sonra diriliş), sabit (değişmez) bir haktır. Kitap, sünnet ve Müslümanların icmâi bunun delilidir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ثُمَّ إِنَّكُمْ بَعْدَ ذَلِكَ لَمَيِّتُونَ ﴿١٥﴾ ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ تُبْعَثُونَ﴾

"Bundan sonra siz şüphesiz öleceksiniz. Sonra da şüphesiz ki sizler kıyâmet gününde elbette dirileceksiniz." (el-Mu'minûn, 23/15-16)

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de şöyle buyurmuştur: “İnsanlar kıyâmet gününde çıplak ayaklı ve sünnet edilmemiş halleriyle haşredileceklerdir.” (Buhârî, Müslim)

Müslümanlar, öldükten sonra dirilişin sabit olduğunu icmâ ile kabul etmişlerdir. Ayrıca O’nun hikmetinin gereği; yaratılan bu varlıkların tekrar diriltilmelerini ve peygamberleri vasıtasıyla kendilerini yükümlü kıldığı hususlar dolayısıyla onlara amellerinin karşılığının verilmesini gerektirmektedir. İşte Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ﴾

“Acaba siz, Bizim sizi boşuna yarattığımızı ve sizin Bize gerçekten döndürülmeyeceğinizi mi zannettiniz?” (el-Mu’minûn, 23/115)

Yüce Allah, Peygamberine hitâben de:

﴿إِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لَرَادُّكَ إِلَىٰ مَعَادٍ﴾

“Sana Kur’ân’ı farz kılan Allah elbette seni bir dönüş yerine geri çevirecektir.” (el-Kasas, 28/85) buyurmaktadır.

2- Hesaba ve cezaya îmân etmek. Kul, amelleri dolayısıyla hesaba çekilecek ve yaptıklarının karşılığı ona verilecektir. Buna da Kitap, sünnet ve Müslümanların icmâi delîldir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿إِنَّا إِلَيْنَا يَأْتِيهِمْ ۖ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُمْ﴾

“Şüphe yok ki dönüşleri yalnız Bizedir. Sonra hesaplarını görmek de yalnızca Bize aittir.” (el-Gâşiye, 88/25-26)

﴿مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى إِلَّا مِثْلُهَا وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ﴾

“İyilikle gelene bunun on misli vardır. Bir günah ile gelen de ancak onun misliyle cezalandırılır, onlara zulmedilmez.” (el-En’âm, 6/160)

﴿وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَإِنْ كَانَ مِثْقَالُ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا وَكَفَى بِنَا حَاسِبِينَ﴾

“Kıyâmet gününe has adâlet terazilerini koyarsınız. Kimseye en ufak bir zulüm yapılmaz. (İyiliği) bir hardal tanesi ağırlığınca olsa bile Biz onu getiririz. Hesaba çekenler olarak Biz yeteriz.” (el-Enbiyâ, 21/47)

İbn Ömer radiyallahu anhumâ’dan rivâyete göre, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

«إِنَّ اللَّهَ يُذْنِبِي الْمُؤْمِنَ فَيَضَعُ عَلَيْهِ كِفَّةً وَيَسْتُرُهُ فَيَقُولُ أَتَعْرِفُ ذَنْبَ كَذَا أَتَعْرِفُ ذَنْبَ كَذَا فَيَقُولُ نَعَمْ أَيُّ رَبِّ حَتَّى إِذَا قَرَّرَهُ بِذُنُوبِهِ وَرَأَى أَنَّهُ قَدْ هَلَكَ قَالَ قَدْ سَتَرْتُهَا عَلَيْكَ فِي الدُّنْيَا وَأَنَا أَعْفِرُهَا لَكَ الْيَوْمَ فَيُعْطَى كِتَابَ حَسَنَاتِهِ وَأَمَّا الْكَفَّارُ وَالْمُنَافِقُونَ فَيُنَادَى بِهِمْ عَلَى رُؤُوسِ الْخَلَائِقِ هَؤُلَاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى رَبِّهِمْ أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ».

“Allah, mü’mini yaklaştırır, onun üzerine örtüsünü koyar, onu örter. Ona der ki: ‘Şu günahı(nı) biliyor musun? Şu günahı(nı) biliyor musun?’ Kul da ‘Evet ey Rabbim.’ der. Bütün günahlarını tek tek ona söyletir. Kul, artık kendisinin helâk olacağı kanaatine sahip olduğu sırada Yüce Allah ona şöyle der: ‘Sen dünyadayken Ben senin bu günahlarını sakladım, bugün de bu günahlarını sana bağışlıyorum.’ Sonra da ona yaptığı iyiliklerin yazılı olduğu kitabı verilir. Kâfirlerle müna-

fıklara gelince; bütün insanların işiteceği bir şekilde onlara şöyle seslenilir: 'İşte bunlar Rablerine karşı yalan söyleyen kimselerdir.' Şunu bilin ki Allah'ın laneti zalimlerin üzerinedir." (Buhârî, Müslim)

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in:

«أَنَّ مَنْ هَمَّ بِحَسَنَةٍ فَعَمِلَهَا ، كَتَبَهَا اللَّهُ عِنْدَهُ عَشْرَ حَسَنَاتٍ إِلَى سَبْعِ مِائَةٍ ضَعُفَ إِلَى أَضْعَافٍ كَثِيرَةٍ وَأَنَّ مَنْ هَمَّ بِسَيِّئَةٍ فَعَمِلَهَا كَتَبَهَا اللَّهُ سَيِّئَةً وَاحِدَةً».

"Kim bir iyilik yapmayı düşünüp de onu yaparsa, Allah kendi nezdinde onu on haseneden yedi yüz katına ve daha pek çok kat fazlasına kadar yazar. Kim de bir kötülük yapmayı kararlaştırıp da işlerse, Yüce Allah onu tek bir kötülük olarak yazar." dediği de sabit olmuştur.

Amellere karşılıklarının verilmesi ve hesaba çekilmenin gerçek olduğu hususunda Müslümanlar icmâ etmişlerdir. Hikmetin gereği de budur. Çünkü Yüce Allah, kitaplar indirmiş, peygamberler göndermiş, kullara onların getirdiklerini kabul etmeyi farz kıldığı gibi yapılması gereken amelleri yapmalarını da farz kılmış, ona karşı çıkanlarla savaşmayı emretmiş ve onların kanlarını, çoluk-çocuklarını, kadınlarını ve mallarını helâl kılmıştır. Hesap ve ceza diye bir şey olmasaydı, elbetteki bu, hikmeti sonsuz olan Rabbin kendisinden tenzih olunması gereken abes işlerden olurdu. Nitekim Yüce Allah şu buyruğuyla bu gerçeğe işaret etmektedir:

﴿فَلَنَسْأَلَنَّ الَّذِينَ أُرْسِلَ إِلَيْهِمْ وَلَنَسْأَلَنَّ الْمُرْسَلِينَ﴾ ١ ﴿فَلَنَقُصِّرَنَّ عَنْهُمْ

بِعِلْمٍ وَمَا كُنَّا غَائِبِينَ﴾

“Andolsun ki kendilerine peygamber gönderilenlere de soracağız, gönderilen peygamberlere de soracağız. Biz onlara bilerek anlatacağız. Biz gâibler (yaptıklarından habersiz kimseler) değiliz.” (el-A'râf, 7/6-7)

3- Cennetin ve cehennemin insanların ebediyyen kalmak üzere varacakları yer olduklarına îmân etmek. Cennet, ebedî nimetler yurduudur. Yüce Allah orayı îmân edilmesini farz kıldığı hususlara îmân eden, Allah ve Rasûlüne itaat eden, bunu da Allah'a ihlâs ile Rasûlüne de tâbi olarak gerçekleştiren takvâ sahibi mü'minlere hazırlamıştır. Oradaki çeşitli nimetleri ne bir göz görmüş, ne bir kulak işitmiş, ne de bir insanın hatırından geçmiştir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِّ﴾ ﴿٧﴾ جَزَاؤُهُمْ
عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ عَدْنٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا رَضِيَ اللَّهُ
عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ذَلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ ﴿٨﴾

“İmân edip sâlih amel işleyenler ise, işte bunlar yaratılanların en hayırlılarıdır. Onların Rablerinin yanındaki mükâfatları altından ırmaklar akan Adn cennetleridir. Onlar orada ebedî kalıcıdırlar. Allah onlardan razı olmuştur, onlar da O'ndan hoşnut olmuşlardır. İşte bu, Rabbinden korkan kimseler içindir.” (el-Beyyine, 98/7-8)

﴿فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءُ بِمَا كَانُوا
يَعْمَلُونَ﴾

“Onlara o işlediklerine mükâfat olmak üzere yüzleri aydınlatan ne nimetler gizlendiğini hiçbir kimse bilmez.” (es-Secde, 32/17)

Cehennem ise Yüce Allah'ın, kendisini inkâr edip rasûllerine baş kaldıran zalim ve kâfirler için hazırladığı azab yurduudur. Orada akla hayale gelmeyen türlü ibretli cezalar ve çeşitli azablar vardır. Yüce Allah:

﴿وَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ﴾

“Kâfirler için hazırlanmış olan o ateşten de sakının.” (Al-i İmrân, 3/131) buyurmaktadır.

Başka yerlerde de şöyle buyurmaktadır:

﴿إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا وَإِنْ يَسْتَغِيثُوا يُغَاثُوا بِمَاءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهَ بِئْسَ الشَّرَابُ وَسَاءَتْ مُرْتَفَقًا﴾

“Gerçekten Biz, zalimler için, etrafını saran duvarları kendilerini çepeçevre kuşatmış bir ateş hazırlamışızdır. Eğer feryad edip yardım isterlerse, erimiş maden gibi yüzleri kavuran bir su ile yardımlarına varılacaktır. O ne fena içecektir ve orası ne kötü bir konaktır!” (el-Kehf, 18/29)

﴿إِنَّ اللَّهَ لَعَنَ الْكَافِرِينَ وَأَعَدَّ لَهُمْ سَعِيرًا﴾ (١٦) ﴿خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا لَا يَجْدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا﴾ (١٧) ﴿يَوْمَ تُقَلَّبُ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ يَقُولُونَ يَا لَيْتَنَا أَطَعْنَا اللَّهَ وَأَطَعْنَا الرَّسُولَ﴾

“Muhakkak Allah kâfirlere lânet etmiş ve onlar için alevli bir ateş hazırlamıştır. Onlar orada ebediyen kalıcıdırlar. Hiçbir dost ve yardımcı da bulamayacaklardır. Yüzlerinin ateşte evrilip çevirileceği o

günde, 'Eyvah bize! Keşke, Allah'a ve Rasûl'e itaat etseydik.' diyeceklerdir.' (el-Ahzab, 33/64-66)

Ölüm sonrası meydana gelecek şeylere îmân etmek de âhiret gününe îmânın kapsamı içindedir. Meselâ:

a- *Kabir Suali (Fitnesi)*: Ölüye, -defnedilmesinden sonra- Rabbi, dîni ve peygamberi hakkında soru sorulması demektir. Allah, îmân edenlere sağlam söz ile sebat verecek ve îmân edenler, "Rabbim Allah, dînim İslâm, peygamberim Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'dir." diyeceklerdir. Yüce Allah zalimleri ise şaşırtacak ve kâfir kimseler, "Hı, hı bilmiyorum." diyeceklerdir. Münafıklar ya da bu hususta şüphesi olan kimseler ise "Ben bilmiyorum, insanları bir şeyler söylerken işittim, ben de aynısını söyledim." diye cevap vereceklerdir.

b- *Kabir Azabı veya Nimeti*: Kabir azabı, münafık ve kâfir zalimler hakkında söz konusudur. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الظَّالِمُونَ فِي غَمَرَاتِ الْمَوْتِ وَالْمَلَائِكَةُ بَاسِطُو أَيْدِيهِمْ أَخْرِجُوا أَنْفُسَكُمُ الْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ وَكُنْتُمْ عَنْ آيَاتِهِ تَسْتَكْبِرُونَ﴾

"O zalimler, ölümün (boğucu) dalgaları içinde, melekler de pençelerini uzatmış, onlara, 'Haydi canlarınızı kurtarın! Allah'a karşı gerçek olmayanı söylemenizden ve O'nun âyetlerine karşı kibirlilik taslamış olmanızdan ötürü, bugün alçaklık azabı ile cezalandırılacaksınız!' derken onların halini bir görün!" (el-En'âm, 6/93)

Yüce Allah, Firavun hanedanı hakkında da şöyle buyurmaktadır:

﴿فَوَقَاهُ اللَّهُ سَيِّئَاتٍ مَا مَكْرُوا وَحَاقَ بِآلِ فِرْعَوْنَ سُوءُ الْعَذَابِ ۝ النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ أَدْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ﴾

“Firavun hanedanını ise kötü azab kuşattı. Ateştir o. Onlar sabah akşam ona arzolunurlar. Kıyâmetin kopacağı günde, ‘Firavun hanedanını azabın en şiddetlisine sokun.’ (denilecek.)” (el-Mu'min, 40/45-46)

Müslim'in, *Sahîh*'inde yer alan ve Zeyd b. Sabit'in rivâyet ettiği hadîse göre; Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: “Şâyet birbirinizi defnetme ihtimali olmasaydı, Yüce Allah'a, benim bir kısmını duyduğum kabir azabından size de işittirmesi için dua edecektim. Daha sonra yüzünü onlara döndürerek, 'Ateş azabından Allah'a sığınınız.' buyurdu. Ashab, 'Ateş azabından Allah'a sığınınız.' dedi. Bu sefer, 'Kabir azabından Allah'a sığınınız.' buyurdu, onlar da 'Kabir azabından Allah'a sığınınız.' dediler. Yine 'Açığa çıkanaıyla, gizlisiyle fitnelerden Allah'a sığınınız.' buyurdu. Onlar da 'Açığa çıkanaıyla, gizlisiyle fitnelerden Allah'a sığınınız.' dediler. 'Deccal'in fitnesinden Allah'a sığınınız.' diye buyurunca, onlar da 'Deccal'in fitnesinden Allah'a sığınınız.' dediler.”

Kabir nimeti ise samimi, sadık mü'minler için söz konusudur. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا ۚ وَلَا تَخْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ﴾

“Muhakkak ‘Rabbimiz Allah’tır.’ deyip sonra dosdoğru olanların üzerine melekler, ‘Korkmayın, üzülmeysin ve size va’dolunan cennetle sevinin.’ diye inerler.” (Fussilet, 41/30)

﴿فَلَوْلَا إِذَا بَلَغَتِ الْخُلُقُومَ ﴿٨٢﴾ وَأَنْتُمْ حِينِيذٍ تَنْظُرُونَ ﴿٨١﴾ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْكُمْ وَلَكِنْ لَا تُبْصِرُونَ ﴿٨٥﴾ فَلَوْلَا إِنْ كُنْتُمْ غَيْرَ مَدِينِينَ ﴿٨٦﴾ تَرْجِعُونَهَا إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٨٧﴾ فَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿٨٨﴾ فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ وَجَنَّةُ نَعِيمٍ﴾

“Hele (o can) boğaza gelince, o vakit siz bakar durursunuz. O anda Biz ona sizden daha yakınız, ama göremezsiniz. Madem ki ceza görmeyecekmişsiniz, onu geri çevirsenize, şayet iddianızda doğru iseniz! Fakat ölen kişi Allah'a yakın olanlardan ise ona rahatlık, güzel rızık ve Naîm cenneti vardır.” (el-Vâkıa, 56/83-89) Sûrenin sonuna kadar olan bölüm de bu gerçekleri dile getirmektedir.

el-Berâ b. Âzib radiyallahu anı'dan rivâyete göre, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, kabrinde iki meleğe cevap veren mü'min hakkında şöyle buyurmuştur:

«فَيُنَادِي مُنَادٍ فِي السَّمَاءِ أَنْ صَدَقَ عَبْدِي فَأَفْرِشُوهُ مِنَ الْجَنَّةِ وَالْبُسْرَةَ مِنَ الْجَنَّةِ وَافْتَحُوا لَهُ بَابًا إِلَى الْجَنَّةِ قَالَ فَيَأْتِيهِ مِنْ رَوْحِهَا وَطِيْبِهَا وَيُفْسَحُ لَهُ فِي قَبْرِهِ مَدَّ بَصَرِهِ».

“Semadan bir münadi, 'Kulum doğru söyledi, ona cennetten bir döşek hazırlayınız, ona cennetten elbise giydiriniz, ona cennete ulaşan bir kapı açınız.' diye seslenir. Bunun üzerine ona, cennetin hoş kokularından ve rahatlık verici esintilerinden gelir, gözü uzanabildiği

kadarıyla da kabri onun için genişletilir.” (Ahmed, Ebû Davud)

Âhirete İmânın Faydaları:

Âhirete imânın pek çok faydası vardır. Bazıları şunlardır:

1- O günün mükâfatını elde etmek umuduyla itaat etme arzusu artar ve buna özellikle gayret gösterilir.

2- O günün cezasından korkarak masiyet işlemekten ve masiyete razı olmaktan korkar.

3- Mü'minin elde edeceğini umduğu âhiretin nimet ve mükâfatları hatırlatılarak dünyada eline geçiremediği dünyalıklara karşı teselli eder.

Kâfirler, imkânsız olduğu iddiasıyla ölümden sonra dirilişi inkâr etmişlerdir. Ancak böyle bir iddia bâtıldır. Bu iddianın bâtil oluşuna şer'at, duyu organları ve akıl açıkça delîl teşkil etmektedir. Şer'atın bu iddianın bâtil oluşuna delîl teşkil etmesi şöyledir

Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿رَٰعِمِ الدِّينِ كَفَرُوا اَنْ لَّنْ يُّعْثَوْا قُلْ بَلٰى وَرَبِّى لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبُّوْنَ بِمَا عَمَلْتُمْ وَاٰلَآءُ اللّٰهِ يَسِيرٌ﴾

“O kâfir olanlar öldükten sonra asla diriltilemeyeceklerini iddia ettiler. De ki: Hayır, Rabbim hakkı için elbette diriltileceksiniz. Sonra da işlediğiniz mutlaka size haber verilecektir, hem bu Allah'a göre pek kolaydır.” (et-Teğâbun, 64/7)

Zaten bütün semavî kitaplar da -ittifakla- öldükten sonra dirilişi dile getirmişlerdir.

Duyu organlarına gelince; Yüce Allah, bu dünya hayatında kullarına ölümlerin dirilişini göstermiştir. el-Bakara sûresinde buna dâir beş misal vardır. Bu misalleri sıralayalım:

Birinci Misal: Mûsâ aleyhisselâm'ın kavminin, ona: **"Ey Mûsâ, biz Allah'ı apaçık görmedikçe, sana asla îmân etmeyiz."** demeleri üzerine Yüce Allah onları önce öldürmüştü, sonra da diriltmişti. İşte Yüce Allah bu hususta İsrailoğullarına hitâben şöyle buyurmaktadır:

﴿وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَى لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّى نَرَى اللَّهَ جَهْرَةً فَأَخَذَتْكُمُ الصَّاعِقَةُ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ ٥٥ ثُمَّ بَعَثْنَاكُم مِّن بَعْدِ مَوْتِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾

"Bir de hatırlayın ki siz, 'Ey Mûsâ! Biz Allah'ı apaçık görmedikçe, sana asla îmân etmeyiz.' demiştiniz. O anda siz bakıp dururken bir yıldırım sizi çarpmıştı. Sonra şükredesiniz diye ölümünüzün ardından sizi tekrar diriltmiştik." (el-Bakara, 2/55-56)

İkinci Misal: İsrailoğullarının, katilinin kimliği hakkında anlaşmazlığa düştükleri maktûl ile ilgilidir. Yüce Allah onlara, bir inek keserek o ineğin bir parçasıyla maktule vurmalarını, böylelikle o kimsenin kalkıp katilinin kim olduğunu söyleyeceğini bildirdi:

﴿وَإِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا فَادَّارَأْتُمْ فِيهَا وَاللَّهُ مُخْرِجٌ مَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ ٧١﴾ قُلْنَا اضْرِبُوهُ بِبَعْضِهَا كَذَلِكَ يُخَيِّ اللَّهُ السُّوْتَى وَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ٧٢﴾

"Hani siz bir kişi öldürmüştünüz de (katili) hakkında her biriniz suçu diğerine atmıştınız. Halbuki Allah sizin gizlediğiniz şeyi açığa çıkarandır. O se-

beble, 'Onun bir parçasıyla ona vurun.' dedik. İşte Allah ölüleri böyle diriltir, akledersiniz diye size âyetlerini gösterir." (el-Bakara, 2/72)

Üçüncü Misal: Yurtlarından -binlerce kişi oldukları halde- ölümden kaçmak maksadıyla çıkan kimselerin başından geçen olayla ilgilidir. Yüce Allah bunları önce öldürmüştü, daha sonra da diriltmişti. İşte bu hususta Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَهُمْ أُلُوفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ فَقَالَ لَهُمُ اللَّهُ مُوتُوا ثُمَّ أَحْيَاهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ﴾

"Binlerce kişi oldukları halde, ölüm korkusuyla yurtlarından çıkanları görmedin mi? Allah onlara, 'Ölün' dedi, sonra da onları diriltti. Gerçekten Allah insanlara karşı lutuf sahibidir. Fakat insanların çoğu şükretmezler." (el-Bakara, 2/243)

Dördüncü Misal: Ölmüş bir kasabanın yanından geçerken Yüce Allah'ın tekrar bu kasabayı diriltmesini uzak bir ihtimal olarak gören kimsenin kıssasıdır. Allah bu zatı yüz sene öldürdükten sonra tekrar diriltmiştir. İşte bu hususta da Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿أَوْ كَالَّذِي مَرَّ عَلَى قَرْيَةٍ وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا قَالَ أَنَّى يُحْيِي هَذِهِ اللَّهُ بَعْدَ مَوْتِهَا فَأَمَاتَهُ اللَّهُ مِثَّةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُ قَالَ كَمْ لَبِثْتُ يَوْمًا أَوْ بَعْضُ يَوْمٍ قَالَ بَلْ لَبِثْتُ مِثَّةَ عَامٍ فَانْظُرْ إِلَى طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ وَانْظُرْ إِلَى حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَكَ آيَةً لِلنَّاسِ وَانْظُرْ إِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ نُنشِزُهَا ثُمَّ نَكْسُوها لَحْمًا فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ قَالَ أَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾

“Yahut duvarları, çatıları üstüne çökmüş bir kasabaya uğrayan kimse gibisini (görmedin mi?) ‘Allah burasını ölümünden sonra acaba nasıl diriltecek?’ demişti. Allah da onu yüzyıl öldürmüştü, sonra dirilterek ‘Ne kadar kaldın?’ demişti. O da ‘Bir gün yahut bir günün bir kısmı kaldım.’ diye söylemişti. ‘Hayır, yüzyıl (ölü) kaldın. İşte yiyeceğine ve içeceğine bak, hiç bozulmamış. Bir de merkebine bak. Biz seni insanlara bir alâmet kılalım diye böyle yaptık. (Merkebin) kemikler(in)e de bak. Onları nasıl birleştirip yerli yerine koyuyoruz? Sonra da onlara et giydiriyoruz.’ diye buyurdu. Durum kendisine apaçık belli olunca, ‘Biliyorum ki Allah her şeye kadirdir.’ demişti.” (el-Bakara, 2/259)

Beşinci Misal: Bu da İbrâhîm el-Halil *aleyhisselâm*’ın, Rabbinden, ölüleri nasıl dirilttiğini kendisine göstermesini istemesiyle ilgili kıssasıdır. Yüce Allah ona dört kuş kesmesini ve onları çevresinde bulunan dağlar üzerine parça parça dağıtmasını, sonra da onlara seslenmesini emretti. Bu kuşların parçaları birbirine gelip kaynaşacak ve İbrâhîm *aleyhisselâm*’ın yanına koşarak geleceklerdi. İşte bu hususta Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُخَيِّبُ الْمَوْتَى قَالَ أَوْلَمْ تُؤْمِنْ قَالَ بَلَىٰ وَلَٰكِن لِّيَطْمَئِنَّ قَلْبِي قَالَ فَخُذْ أَرْبَعَةً مِّنَ الطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ إِلَيْكَ ثُمَّ اجْعَلْ عَلَىٰ كُلِّ جَبَلٍ مِّنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ ادْعُهُنَّ يَأْتِينَكَ سَعْيًا وَاعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾

“Hani İbrâhîm, ‘Rabbim ölüleri nasıl dirilttiğini bana göster.’ demişti. Rabbi, ona, ‘İnanmadın mı yoksa?’ diye buyurdu. O da ‘İnandım, fakat kalbi-

min mutmain olması için (soruyorum.)' dedi. Bunun üzerine Allah buyurdu ki: 'Dört kuş al, onları kendine alıştır. Sonra onların her bir parçasını bir dağın üzerine bırak. Sonra da onları çağır, koşarak sana gelirler. Bil ki Allah mutlak galibtir, Hâkim'dir.'" (el-Bakara, 2/260)

İşte bunlar duyu organlarıyla hissedilebilen ve fiilen gerçekleşmiş örneklerdir. Bunlar ölülerin diriltilişinin mümkün olduğuna delil teşkil etmektedir. Meryem oğlu İsa aleyhisselâm'ın mucizelerinden olmak üzere Yüce Allah'ın izniyle ölüleri dirilttiğine ve onları kabirlerinden çıkarttığına daha önce işaret etmiştik.

Öldükten sonra dirilişin imkânsız olduğu iddiasının aklî delillerle çürütülmesi de iki şekildedir:

1- Yüce Allah gökleri, yeri ve her ikisinde bulunanları yaratandır. Onları ilkin yoktan var eden, varlıklarını başlatan O'dur. İlkin varlıkları yaratmaya kadir olan, onları tekrar yaratmaktan âciz değildir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ﴾

"Yaratıkları ilkin yoktan var eden, sonra da onu tekrar iâde eden O'dur ve bu, O'na göre daha kolaydır." (er-Rûm, 30/27)

﴿يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجْلِ لِلْكِتَابِ كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وَغَدَا عَلَيْنَا إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ﴾

"İlk yaratmaya başladığımız gibi, onu tekrar iâde ederiz. Üzerimize bir va'd olarak bunu mutlaka yapacağız." (el-Enbiyâ, 21/104)

Çürümüş kemiklerin diriltilmesini inkâr eden kimse-
lere cevap verilmesini emrederek şöyle buyurmaktadır:

﴿قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ﴾

“De ki: Onları ilk defa yaratmış olan diriltecektir. Çünkü O, her türlü yaratmayı en iyi bilendir.”
(Yâsîn, 36/79)

2- Yeryüzü ölü, hareketsiz ve üzerinde yeşil hiçbir bitki bulunmadığı haldeyken üzerine yağmur iner de sarsılır, yeşerip dirilir. Orada her çiftten göz alıcı bitkiler çıkar. Ölümünden sonra yeri diriltmeye kadir olan, elbetteki ölüleri de diriltmeye kadirdir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنَّهُ تَرَى الْأَرْضَ خَاشِعَةً فَإِذَا أَنزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ إِنَّ الَّذِي أَحْيَاهَا لَمُحْيِي الْمَوْتِ إِنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾

“O’nun âyetlerinden biri de yeri kupkuru görmendir. Biz üzerine suyu indirdiğimizde sarsılır ve kabarır. Onu diriltten, şüphesiz ki ölüleri de dirilticidir. Çünkü O her şeye kadirdir.” (Fussilet, 41/39)

﴿وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُّبَارَكًا فَأَنْبَتْنَا بِهِ جَنَّاتٍ وَحَبَّ الْحَصِيدِ ۝ وَالنَّخْلَ بَاسِقَاتٍ لَهَا طَلْعٌ نَضِيدٌ ۝ رِزْقًا لِلْعِبَادِ وَأَخْيَيْنَا بِهِ بَلَدَةً مِّنَّا كَذَلِكَ الْخُرُوجُ﴾

“Ve Biz gökten bereketli su indirdik. Onunla bahçeler ve biçilen taneler bitirdik ve tomurcukları üstüste binmiş büyük ve yüksek hurma ağaçlarını da kullara rızık olmak üzere (bitirdik). Ve Biz onunla ölmüş bir ülkeyi dirilttik. İşte çıkış da böyle olacaktır.” (Kâf, 50/9-11)

Bazı kimseler, sapık iddialarda bulunarak kabir azabını ve kabir nimetini inkâr etmişlerdir. Onlar bunun vâkıya aykırı olduğu için mümkün olmadığını iddia eder ve derler ki: Eğer ölünün kabri açılacak olursa, önceki hali nasılsa öylece görülecektir. Kabirde genişlik ya da darlık itibariyle hiçbir değişiklik olmayacaktır. Âhiret gününe îmân ile ilgili hususlar ele alınırken kabir azabı ve kabir nimetinin sabit olduğuna delîl olan naslar geçmişti.

Sahîh-i Buhârî'de İbn Abbâs *radiyallahu anhum*a yoluyla gelen hadîs şöyledir: "Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, Medîne bahçe duvarlarından birinin dışına doğru çıktı. Kabirlerinde azab gören iki kişinin seslerini işitti." Sonra da hadîsin kalan bölümünü zikretti. Hadîste belirtildiğine göre, "O kabir sahiplerinden birisi kendini *bevl*'den kollamıyordu." Bir rivâyette de "kendi *bevlin*den" şeklindedir. Diğeri ise "laf alıp götüren bir kimseydi" denilmektedir.

Duyular açısından bu iddianın bâtil olduğuna gelince; uyuyan bir kimse, rüyasında geniş ve göz kamaştırıcı olan ve nimetlere mazhar olduğu bir yerde olduğunu ya da dar, sıkıntılı ve ızdırab çektiği bir yerde olduğunu görebilir. Kimi zaman gördüğü rüyanın etkisiyle uyandığında odasında, yatağı üzerinde olduğunu görür. Uyku, ölümün benzeridir. Bundan dolayı Yüce Allah uykuya da "vefat/ölüm" adını vermektedir:

﴿اللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا فَيُمْسِكُ الَّتِي قَضَىٰ عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْأُخْرَىٰ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى﴾

"Allah, ölümleri vaktinde ruhları alır. Ölmeyeninkini de uykuda alır. Hakkında ölüm hükmünü

verdiğini tutar, diğerini ise belirli bir süreye kadar salıverir.” (ez-Zümer, 39/42)

Aklî bakımdan bu iddianın çürük olduğuna gelince; Uykuda olan bir kimse vâkıya uygun hak bir rüya görebilir. Bazen Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*’i dahi sıfatlarına uygun şekilde görebilir. Onu, sıfatlarına uygun şekliyle gören kimse, onu gerçekten görmüş demektir. Bununla beraber uyuyan kişi, gördüğünden uzakta ve yatağının üzerindedir. Bu husus dünya halleri açısından mümkün olduğuna göre, âhiret halleri açısından niye mümkün olmasın?

Bunu inkâr edenlerin; ölünün kabri açılacak olursa, gömüldüğü halde görüleceğini, kabirde genişlik ya da darlık olmayacağı iddialarına gelince, buna farklı cevaplar verilebilir. Şöyle ki:

1- Evvelâ şerîatın getirdiği hükümlere bu gibi çürük şüphelerle karşı çıkmak doğru değildir. Bu şüphelerin sahibi, eğer şerîatın getirdikleri üzerinde gerçekten düşünecek olursa, bu şüphelerinin bâtil olduğunu da çok iyi anlayacaktır. Bir şair şöyle demiştir:

*“Nice doğru sözü ayıplayan kimse vardır ki,
Onun hatası hastalıklı kavrayışıdır.”*

2- Berzah halleri, duyu organlarıyla idrâk edilemeyen gayb işlerindendir. Eğer duyu organlarıyla idrâk edilseydi gayba îmân edenlerle, gaybı inkâr edip îmân etmeyi kabul etmeyenler birbirlerine eşit olurlardı.

3- Azabı, nimeti, kabrin genişliğini ve darlığını sadece ölü idrâk eder, başkası değil. Bu da uyuyan bir kimşenin rüyasında kendini sıkıntılı ve dar bir mekânda ya

da geniş ve rahat bir yerde görmesi gibidir. Başkasına göre uyuyanda herhangi bir değişiklik yoktur. O kendi odasında, yatağında bulunmaktadır. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e ashabı arasındayken vahiy geliyor, kendisi vahyi duyduğu halde ashabı duymuyordu. Kimi zaman melek ona bir insan sûretinde görünür, onunla konuşurdu. Sahabe ise o meleği ne görür, ne de işitirdi.

4- Yaratılmışların idrâki, Yüce Allah'ın kendilerine verdiği imkânlarla sınırlıdır. Onların var olmayan bir şeyi idrâk etmelerine imkân yoktur. Yedi sema, arz, her iki sinde bulunanlar ve her şey Yüce Allah'ı hamd ile gerçek manada tesbih etmektedirler. Yüce Allah bazen dilediği yarattıklarına onların tesbihlerini işittirir. Bununla birlikte bu gerçek bizim için perdelidir. İşte bu hususta Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿تَسْبُحُ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ﴾

“Yedi gök, yer ve bunların içinde bulunanlar O’nu tesbih ederler. O’nu hamd ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Fakat siz onların tesbihlerini anlamazsınız.” (el-İsrâ, 17/44)

Şeytanlar ve cinler de aynı şekilde yeryüzünde gider, gelirler. Cinler, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzuruna gelmişler, onun Kur’ân okumasını dinlemişler ve uyarıcılar olarak kavimlerine geri gitmişlerdir. Bununla birlikte onlar bizim tarafımızdan görülmezler. İşte bu hususta Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿يَا بَنِي آدَمَ لَا يَفْتِنَكُمُ الشَّيْطَانُ كَمَا أَخْرَجَ أَبَوَيْكُمُ مِنَ الْجَنَّةِ يَنْزِعُ

عَنْهُمَا لِيَأْسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوْآتُهُمَا إِنَّهُ يَرَاكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ مِنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ
إِنَّا جَعَلْنَا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠٠﴾

“Ey Âdemoğulları! Şeytan ana-babanızın, avret yerlerini kendilerine göstermek için üzerlerinden el-biselerini sıyrarak cennetten çıkmalarına sebep olduğu gibi, sakın sizi de fitneye düşürmesin. Çünkü o da, kabilesi de sizi, sizin kendilerini göremeyeceğiniz yerden görürler. Biz, şeytanları, îmân etmeyenlerin velileri kıldık.” (el-A'râf, 7/27)

İnsanların, yaratılmış olan varlıkların tamamını dahi idrak edemediklerine göre, idrak edemedikleri gaybî hususları inkâr etmeleri hiç de doğru bir davranış değildir.

VI- KADERE ÎMÂN

Kader, Yüce Allah'ın, ezeldeki ilmine ve hikmetinin gereğine uygun olarak olacak bütün hususları takdir etmiş olması demektir.

Kadere îmân dört hususu kapsar:

1- Yüce Allah'ın; toplu olarak ve tafsilâtıyla ezelden ebede kadar -ister kendisinin fiilleriyle taalluk etsin, ister kullarının fiilleriyle taalluk etsin herhangi bir fark söz konusu olmaksızın- her şeyi bildiğine îmân etmek.

2- Yüce Allah'ın bunları Levh-i Mahfûz'da yazmış olduğuna îmân etmek. İşte bu iki hususla ilgili olarak Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّ ذَلِكَ فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ﴾

“Bilmez misin ki Allah gökte ve yerde olan her şeyi bilir. Şüphesiz ki bütün bunlar bir kitaptadır. Gerçekten bu, Allah’a çok kolaydır.” (el-Hac, 22/70)

Sahîh-i Müslim’de de Abdullah b. Amr b. el-Âs radi-yallahu anh’ın şöyle dediği rivâyet edilmektedir: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’i şöyle buyururken dinledim: *“Allah gökleri ve yeri yaratmadan elli bin sene önce bütün mahlukatın kaderlerini yazmıştır.”*

3- Kâinatta meydana gelen bütün olayların ancak Yüce Allah’ın meşiet-i ile meydana geldiğine îmân etmek. Bunlar ister kendi fiilleriyle, ister yarattıklarının fiilleriyle ilgili olsun fark etmez. Yüce Allah kendi fiilleriyle alakalı olanlar hakkında şöyle buyurmaktadır:

﴿وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ﴾

“Rabbin, dilediğini yaratır ve seçer.” (el-Kasas, 28/68)

﴿وَيَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ﴾

“Allah dilediğini yapar.” (İbrâhîm, 14/27)

﴿هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ﴾

“Rahimlerde sizi dilediği gibi şekillendiren O’dur.” (Âl-i İmrân, 3/6)

Yarattıklarının fiilleri hakkında da şöyle buyurmaktadır:

﴿وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَسَلَّطَهُمْ عَلَيْكُمْ فَلَقَاتَلُوكُمْ﴾

“Allah dileseydi, elbette onları üzerinize saldırtır, sizinle savaşmışlardı.” (en-Nisâ, 4/90)

﴿وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ﴾

“Eğer Rabbin dileseydi bunu yapamazlardı. Artık sen de onları iftiraları ile başbaşa bırak.” (el-En’âm, 6/112)

4- Bütün varlıkların, oluşların hem bizzat kendileri, hem sıfatları, hem de hareketleriyle Yüce Allah tarafından yaratılmış olduğuna îmân etmek. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ﴾

“Allah her şeyin yaratıcısıdır, O her şeye vekildir.” (ez-Zümer, 39/62)

﴿وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقْدَرَهُ تَقْدِيرًا﴾

“Her şeyi yaratıp onu inceden inceye takdir ve tayin etmiştir.” (el-Furkan, 25/2)

Yüce Allah, peygamberi İbrâhîm aleyhisselâm’ın, kavmine:

﴿وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ﴾

“Halbuki sizi de, yapıp ettiklerinizi de Allah yaratmıştır.” (es-Sâffât, 37/96) dediğini bize bildirmektedir.

Açıkladığımız şekliyle kadere îmân etmek, kulun ihtiyarî fiillerinde bir meşîetinin ve bu fiillere yetecek bir kudretinin bulunmasına aykırı değildir. Çünkü hem şerîat, hem de vakıa kulun böyle bir imkâna sahip olduğuna delîldir.

Şer’î delîl: Yüce Allah insanın meşîeti hakkında:

﴿فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ مَآبًا﴾

“O halde dileyen Rabbine bir dönüş yolu edinsin.” (en-Nebe’, 78/39)

﴿فَاتُوا خَزَائِكُمْ أَنَّىٰ شِئْتُمْ﴾

“O halde tarlanıza dilediğiniz gibi varın.” (el-Bakara, 2/223) buyurmaktadır.

Kudret (güç yetirebilmek) hakkında da şöyle buyurmaktadır:

﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَأَسْمِعُوا وَأَطِيعُوا﴾

“O halde gücünüzün yettiği kadar Allah’tan korkun. Dinleyin, itaat edin...” (et-Teğâbun, 64/16)

﴿لَا يَكْلَفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ﴾

“Allah her kişiyi, ancak gücünün yettiği ölçüde mükellef kılar. Herkesin kazandığı (hayır) kendine, yapacağı (şer) de kendinedir.” (el-Bakara, 2/286)

Vâkıa’nın delâletine gelince: Her insan, kendisinin bir meşîet (dileme, irâde etme) ile bir kudretinin olduğunu, bunlarla istediğini yapıp istemediğini terk ettiğini bilmektedir. Yine insan, yürümek gibi kendi irâdesiyle meydana gelen davranışlarıyla titreme gibi irâdesi dışında meydana gelen davranışlarını da ayırdedebilmektedir. Fakat kulun meşîeti ve kudreti, Yüce Allah’ın meşîet ve kudretiyle ortaya çıkmaktadır. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿لَمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَسْتَقِيمَ ۖ وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ

الْعَالَمِينَ﴾

“Aranızdan dosdoğru yolda gitmek isteyenlere... Âlemlerin Rabbi olan Allah dilemedikçe de siz dileyemezsiniz.” (et-Tekvîr, 81/28-29)

Diğer taraftan kainat bütünüyle Yüce Allah'ın mülküdür. O'nun ilim ve meşîeti olmaksızın mülkünde hiçbir şey meydana gelmez.

Açıkladığımız şekilde kadere îmân etmek, farzları terk etmek veya ma'siyetleri işlemek dolayısıyla kulun eline bir delîl vermiş olmaz. Kulun bu gibi halleri için kaderi delîl göstermesi çeşitli bakımlardan tutarsızdır:

1- Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَمْنَا مِنْ شَيْءٍ كَذَلِكَ كَذَبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ حَتَّىٰ ذَاقُوا بَأْسَنَا قُلْ هَلْ عِنْدَكُمْ مِنْ عِلْمٍ فَتُخْرِجُوهُ لَنَا إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ أَنْتُمْ إِلَّا تَخْرُصُونَ﴾

“Müşrikler, ‘Allah dileseydi, biz de, babalarımız da ortak koşmazdık. Hiçbir şeyi de haram kılmazdık.’ diyeceklerdir. Onlardan öncekiler de azabımızı tadıncaya kadar işte böyle yalanladılar. De ki: Yanınızda bize çıkartıp gösterebileceğiniz herhangi bir bilgi var mı? Siz zandan başka bir şeye uymuyorsunuz ve siz sadece yalan söylüyorsunuz.” (el-En’âm, 6/148)

Eğer kader onların lehine bir delîl olsaydı, herhangi bir şekilde Yüce Allah onlara azabı tattırmazdı.

2- Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا﴾

“Müjdeleyici ve korkutucu olarak peygamberler gönderdik ki insanların, peygamberlerden sonra Allah'a karşı bir bahaneleri olmasın! Allah Azîz'dir, Hakîm'dir.” (en-Nisâ, 4/165)

Şâyet kader, peygamberlerin aksine davrananlar lehine bir delîl olsaydı, peygamberlerin gönderilmesiyle bu delîlin ortadan kalkmaması gerekirdi. Çünkü peygamberlerin gönderilmesinden sonra onların peygamberlere aykırı davranmaları da Yüce Allah'ın kaderiyedir.

3- Lafız Buhârî'nin olmak üzere Buhârî ve Müslim'in Ali b. Ebî Talib radiyallahu anh'dan rivâyetlerine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmaktadır: “Sizden, cennet ya da cehennemde kalacağı yer yazılmamış hiçbir kimse yoktur.” Orada bulunanlardan birisi, “O halde biz ameli terk etmeyelim mi?” diye sordu. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, “Hayır, herkes için kolaylık sağlanmıştır.” buyurduktan sonra **“Artık kim verir ve sakınırsa...”** (el-Leyl, 92/5) âyetini okudu. Müslim'in lâfzında da “Herkes, ne için yaratılmışsa o kolaylaştırılmıştır.” denilmektedir. Böylelikle Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, amel etmeyi emretmiş, kadere bel bağlayıp ameli terk etmeyi ise yasaklamıştır.

4- Yüce Allah, kula emir ve nehiyler vermiş ve ancak güç yetirebildiği şeylerle onu mükellef tutmuştur. O:

﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ﴾

“O halde gücünüzün yettiği kadar Allah'tan korkun.” (et-Teğâbun, 64/16) buyurduğu gibi;

﴿لَا يَكْلَفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا﴾

“Allah hiçbir kimseye gücünün yeteceğinden başkasını yüklemeyiz.” (el-Bakara, 2/286) de buyurmaktadır.

Şâyet kul, fiillerini işlemeye mecbur olsaydı, o takdirde kurtulması mümkün olmayan ve güç yetiremeye-

ceği şeylerle mükellef tutulmuş olurdu. Böyle bir şey ise bâtıldır. Bundan dolayı kul; bilmeden, unutarak ya da zorlandığı için herhangi bir kötülük işleyecek olursa mazur sayılacağından dolayı onun için günah söz konusu olmaz.

5- Yüce Allah'ın kaderi gizli bir sırdır. Kulun onu bilmesi, ancak takdir olunan ve kudret çerçevesinde olan işin meydana gelmesinden sonra mümkün olabilir. Kulun yapmak istediği işle ilgili irâdesi o işi yapmasından öncedir. Buna göre onun yapmak istediği işi irâde etmesi kaderini bilmesine dayalı değildir. Bu durumda kişinin kaderi delîl olarak göstermesi söz konusu olmaz. Zira kulun bilmediği hususlarda lehine herhangi bir delîl bulunması da mümkün değildir.

6- Bizler insanların, dünya işlerinde kendilerine uygun düşen işlere yöneldiklerini, onları elde etmeye çalıştıklarını, onları bir kenara bırakıp uygun olmayan işlere yönelmediklerini, uygun işlere yönelmelerine karşılık da kaderi delîl göstermediklerini görüyoruz. Peki, aynı insan niçin dîniyle ilgili hususlarda kendisine fayda veren şeyleri bırakıp zararlı olan şeylere yöneliyor, sonra da kaderi delîl gösteriyor? İki durum aynı değil midir?

Bunu bir örnekle açıklayalım: Bir insanın önünde iki yol bulunsa ve bunlardan biri, başından sonuna kadar anarşi, öldürme, talan, namus ve şerefın ayaklar altına alındığı, korku ve açlığın egemen olduğu bir ülkeye ulaştırken; diğeri ise başından sonuna kadar düzen, güvenlik, rahat bir geçim, namus, şeref ve haysiyetlere ve mallara saygının egemen olduğu bir düzenin bulunduğu ülkeye ulaştırıyorsa acaba insan hangi yolu izler?

Elbetteki düzenin ve güvenliğin egemen olduğu ülkeye götüren ikinci yolu izleyecektir. Akli başında bir insanın, anarşinin ve korkunun egemen olduğu ülkeye götüren yolu izlemesi ve bunun için de kaderi delil göstermesi asla düşünülemez. O halde âhiretle ilgili hususlarda ne diye cennete değil de cehenneme götüren yolu izlemekte ve bunun için kaderi delil göstermektedir?

Başka bir örnek: Hastanın ilaç içmesi gerektiğinde canı istemese de o ilacı içtiğini, kendisine zarar veren yemekten alıkonduğunda canı çekmesine rağmen o yemeği terk ettiğini görüyoruz. Bütün bunları şifa bulmak ve esenliğe kavuşmak için yapar. İlacı içmeyip kendisine zarar veren yemeği yiyerek kaderi delil göstermesi mümkün mü? Peki, insan ne diye Allah ve Rasûlünün emrettiğini terk etmekte ya da Allah ve Rasûlünün yasakladıklarını işlemekte, sonra da kaderi delil göstermektedir?

7- Terk ettiği farzlara ya da işlediği ma'siyetlere kaderi delil gösteren bir kimse düşünelim. O, kendisine haksızlık yapıp malını alan ya da herhangi bir hakkını çiğneyen bir kimsenin ona karşı kaderi delil gösterek "Sakin beni kınama, çünkü benim sana yaptığım, Allah'ın kaderinin bir gereğidir." demesini, böyle bir gerekçesini kabul etmez. Peki, başkasının kendisine yaptığı haksızlıklarda kaderin delil gösterilmesini kabul etmezken, Yüce Allah'ın haklarını çiğnediğinde nasıl olur da kaderi kendi lehine delil olarak gösterebilir?

Nakledildiğine göre, mü'minlerin emîri Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh*'in huzuruna el kesme cezasını hak etmiş bir hırsız getirilir. O da elinin kesilmesini emre-

dince, hırsız, “Ağır ol ey mü'minlerin emîri! Çünkü ben, Allah'ın kaderinin bir gereği olarak hırsızlık yaptım.” deyince, Ömer *radiyallahu anh* da “Bizler de ancak Allah'ın kaderinin gereği olarak senin elini kesebiliriz.” diye cevap vermiştir.

Kadere İmânın Faydaları:

Kadere imânın çok büyük faydaları vardır. Bunların bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

1- Sebeplerin yerine getirilmesi esnasında Yüce Allah'a güvenilip dayanılmalı ve sadece sebebe güvenilmemelidir. Çünkü her şey Yüce Allah'ın kaderiyle olur.

2- Kişi, maksadı gerçekleştiğinde kendini beğenmez. Çünkü o maksadın gerçekleşmesi Yüce Allah'ın bir nimetidir ve O'nun takdir ettiği hayır ve başarı sebebiyledir. Kişinin kendini beğenmesi, bu nimete karşılık Yüce Allah'a şükretmeyi unutturur.

3- Yüce Allah'ın kaderinden, üzerinde cereyan eden şeyler karşısında -ruhen- huzurlu ve rahat olur. Sevdiği bir şeyi ele geçirmemekten dolayı ya da hoşuna gitmeyen bir şeyin meydana gelmesinden ötürü huzursuz olmaz. Çünkü bütün bunlar göklerin ve yerin mülkü kendisinin olan Allah'ın kaderi iledir ve olanın meydana gelmesi kaçınılmaz bir şeydir. İşte bu hususta Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَبْرَأَهَا إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ. لَكِنِّي لَا تَأْسُوا عَلَى مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ﴾

“Yeryüzünde vuku bulan ve sizin başınıza gelen herhangi bir musibet yoktur ki, biz onu yaratmadan önce, bir kitapta yazılmış olmasın. Şüphesiz bu, Allah’a göre kolaydır. (Allah bunu) elinizden çıkana üzülmeyesiniz ve Allah’ın size verdiği nimetlerle şıarmayasınız diye açıklamaktadır. Çünkü Allah, kendini beğenip böbürlenен kimseleri sevmez.” (el-Hadid, 57/22-23)

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de şöyle buyurmaktadır:

«عَجَبًا لِأَمْرِ الْمُؤْمِنِ إِنَّ أَمْرَهُ كُلَّهُ خَيْرٌ وَلَيْسَ ذَاكَ لِأَحَدٍ إِلَّا لِلْمُؤْمِنِ إِنْ أَصَابَتْهُ سَرَاءٌ شَكَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ وَإِنْ أَصَابَتْهُ ضَرَاءٌ صَبَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ».

“Mü’minin işine hayret edilir. Çünkü onun bütün işleri hayırdır. Bu, mü’min dışında hiçbir kimse için söz konusu değildir. Ona bir bolluk isabet ederse şükreder; bu, onun için hayır olur. Ona bir kötülük isabet ederse sabreder; bu da onun için bir hayır olur.” (Müslim)

Kader hakkında iki taife sapıtmıştır:

1- Cebriyye: Onlara göre kul, amelini işlemeye mecburdur. Bu konuda herhangi bir irâde ve kudreti yoktur.

2- Kaderiyye: Onlara göre de kul, yaptığı işte irâde ve kudret itibariyle bağımsızdır. “Yüce Allah’ın meşîet ve kudretinin ona herhangi bir etkisi yoktur.” derler.

Cebriyye’nin görüşleri, hem şer’î delîllerle hem de vâkıa ile çürütülür:

Şer’î Delîl: Yüce Allah, kulun bir irâde ve meşîetinin olduğunu tesbit etmiş ve kulun amelini yine kula izafe etmiştir:

﴿مَنْكُم مَّن يُرِيدُ الدُّنْيَا وَمِنْكُمْ مَّن يُرِيدُ الْآخِرَةَ﴾

“İçinizden kiminiz dünyayı istiyor, kiminiz de âhireti istiyordu.” (Âl-i İmrân, 3/152)

﴿وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفُرْ إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا﴾

“De ki: O, Rabbinizden gelen haktır. Artık dileyen îmân etsin, dileyen küfretsin. Gerçekten Biz, zalimler için etrafını saran duvarları kendilerini çepeçevre kuşatmış bir ateş hazırlamışızdır.” (el-Kehf, 18/29)

﴿مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ﴾

“Kim sâlih amel işlerse kendi lehine, kim de kötülük yaparsa kendi aleyhinedir. Rabbin, kullarına asla zulmedici değildir.” (Fussilet, 41/46)

Vâkıya gelince: Her insan; yemek, içmek, alışveriş yapmak gibi kendi irâdesiyle yaptığı ihtiyarî fiillerle sıtmadan dolayı titremek, duvardan düşmek gibi irâdesi olmaksızın yaptığı fiiller arasındaki farkı çok iyi bilir. Birinci tür işleri bizzat işleyip -zorlama olmaksızın- tercihi ve irâdesiyle yaptığı halde, ikinci tür işlerde bir seçimi yoktur ve meydana gelen işleri irâdesiyle istememiştir.

İkinci kesim olan Kaderiyye'nin görüşleri de hem şer'î delillerle, hem de aklî delillerle çürütülmüştür.

Şer'î Deliller: Şanı Yüce Allah, her şeyin yaratıcısıdır ve her şey O'nun meşîeti ile meydana gelir. Yüce Allah, Kitabında, kulların fiillerinin, O'nun meşîetiyle meydana geldiğini belirterek şöyle buyurmaktadır:

﴿وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَقْتَلْنَا الَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتُ وَلَكِنْ اخْتَلَفُوا فَمِنْهُمْ مَنْ آمَنَ وَمِنْهُمْ مَنْ كَفَرَ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَقْتَلُوا وَلَكِنْ اللَّهُ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ﴾

“Eğer Allah dileseydi, onlardan sonra gelenler kendilerine apaçık deliller geldikten sonra birbirlerini öldürmezlerdi. Fakat anlaşmazlığa düştüler de kimi îmân etti, kimi de kâfir oldu. Eğer Allah dileseydi, birbirlerini öldürmezlerdi, fakat Allah dilediği şeyi yapar.” (el-Bakara, 2/253)

﴿وَلَوْ شِئْنَا لَآتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدَاهَا وَلَكِنْ حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّي لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ﴾

“Biz dilesek, elbette herkese hidayetini verirdik. Fakat ‘Cehennem hem cinlerden hem insanlardan bir kısmıyla dolduracağım.’ diye Benden kesin söz çıkmıştır.” (es-Secde, 32/13)

Aklî delîl: Kâinatın tümü Yüce Allah’ın mülküdür. İnsan da bu kainatın bir parçasıdır. O halde o da Yüce Allah’ın mülküdür. Mülk olan bir varlığın, gerçek mâlikin mülkünde O’nun izni ve meşîeti olmaksızın tasarrufta bulunmasına da imkân yoktur.

الْمَرْتَبَةُ الثَّالِثَةُ: الْإِحْسَانُ

أركانہ: وله رُكْنٌ وَاحِدٌ. كما في الحديث: (أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ). وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ﴾. وَقَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ﴾. الَّذِي يَرَاكَ حِينَ تَقُومُ * وَتَقْلِبُكَ فِي السَّاجِدِينَ * إِنَّهُ هُوَ

السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ۝ وَقَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَمَا تَكُونُ فِي شَأْنٍ وَمَا تَتْلُو مِنْهُ مِنْ قُرْآنٍ وَلَا تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ إِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا إِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ﴾.

وَالدَّلِيلُ مِنَ السُّنَّةِ: حَدِيثُ جَبْرِيلَ الْمَشْهُورُ: عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: بَيْنَمَا نَحْنُ جُلُوسٌ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ إِذْ طَلَعَ عَلَيْنَا رَجُلٌ، شَدِيدُ بَيَاضِ الثِّيَابِ، شَدِيدُ سَوَادِ الشَّعْرِ، لَا يُرَى عَلَيْهِ أَثَرُ السَّفَرِ، وَلَا يَعْرِفُهُ مِنَّا أَحَدٌ، فَجَلَسَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَأَسْنَدَ رُكْبَتَيْهِ إِلَى رُكْبَتَيْهِ، وَوَضَعَ كَفَّيْهِ عَلَى فَخْذَيْهِ، وَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ أَخْبِرْنِي عَنِ الْإِسْلَامِ فَقَالَ: (أَنْ تَشْهَدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَتَقِيمَ الصَّلَاةَ، وَتُؤْتِيَ الزَّكَاةَ، وَتَصُومَ رَمَضَانَ، وَتَحُجَّ الْبَيْتَ إِنْ اسْتَطَعْتَ إِلَيْهِ سَبِيلًا). قَالَ: صَدَقْتَ. فَعَجَبْنَا لَهُ يَسْأَلُهُ وَيُصَدِّقُهُ. قَالَ: أَخْبِرْنِي عَنِ الْإِيمَانِ. قَالَ: (أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ، وَمَلَائِكَتِهِ، وَكُتُبِهِ، وَرُسُلِهِ، وَالْيَوْمِ الْآخِرِ، وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ). قَالَ: صَدَقْتَ. قَالَ: أَخْبِرْنِي عَنِ الْإِحْسَانِ. قَالَ: (أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ). قَالَ: أَخْبِرْنِي عَنِ السَّاعَةِ. قَالَ: (مَا الْمَسْئُورُ عَنْهَا بِأَعْلَمَ مِنَ السَّائِلِ). قَالَ: فَأَخْبِرْنِي عَنْ أَمَارَاتِهَا. قَالَ: (أَنْ تَلِدَ الْأُمَّةُ رَبَّتَهَا، وَأَنْ تَرَى الْحَفَاةَ الْعُرَاةَ الْعَالَةَ رِعَاءَ الشَّيْءِ يَتَطَاوَلُونَ فِي الْبُنْيَانِ). قَالَ: فَمَضَى، فَلَبِثْنَا مَلِيًّا، فَقَالَ: (يَا عُمَرُ أَتَذَرُونَنِي مِنَ السَّائِلِ؟). قُلْنَا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: (هَذَا جَبْرِيلُ أَتَاكُمْ يُعَلِّمُكُمْ أَمْرَ دِينِكُمْ)

Üçüncü mertebe de ihsandır. Bu da tek bir rükündür. İhsan, Yüce Allah'a, O'nu görüyor-muşçasına ibâdet etmektir. Sen O'nu görme-sen de şüphesiz ki O seni görmektedir. Bunun delili Yüce Allah'ın şu buyruqlarıdır: "Çünkü

Allah muttakîlerle (sakınanlarla) ve muhsinlerle (ihsan edenlerle) beraberdir.” (en-Nahl, 16/128); “Ve O Aziz ve Rahim olana tevekkül et. O seni (teheccüde) kalkınca da görür, secde edenler arasındaki dolaşmanı da. Muhakkak O her şeyi işitendir, bilendir.” (eş-Şuarâ, 26/217-220); “Ne işte olursan ol, ona dair Kur’an’dan ne okursan oku, (Ey insanlar!) ne amel işlerse-niz işleyin siz ona daldığınız sırada mutlaka Biz sizin üzerinize şahit oluruz.” (Yûnus, 10/61)

Sünnetten delîli de Ömer *radiyallahu anh*’dan gelen meşhur Cebrâil hadîsidir. Ömer *radiyallahu anh* dedi ki: “Bizler bir gün Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’in huzurunda oturuyorken ansızın elbiseleri oldukça beyaz, saçları oldukça siyah, üzerinde yolculuğun etkileri görülmeyen ve aramızdan kimsenin tanımadığı bir adam yanımıza çıkageldi. Nihâyet Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*’in önünde oturdu, dizlerini onun dizlerine dayadı, ellerini de kendi dizleri üzerine koyup dedi ki: “Ey Muhammed! Bana İslâm’dan haber ver.” Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“İslâm, Allah’tan başka hak ilâh olmadığına ve Muhammed’in Allah’ın Rasûlü olduğuna şehâdet etmen, namazı kılman, zekâtı vermen, ramazan orucunu tutman ve eğer ona güç yetirip yol bulabilirsen Beyt’i haccetmendir.”

O zat, “Doğru söyledin.” dedi. Biz de ona hayret ettik. Hem ona soru soruyor, hem de onu tasdik ediyordu. Daha sonra, “Öyleyse bana

îmânın ne olduğunu bildir.” dedi. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“(îmân) Allah’a, meleklerine, kitaplarına, rasûllerine ve âhiret gününe îmân etmen, bir de hayrı ile, şerri ile kadere îmân etmendir.”

O zat, “Doğru söyledin.” dedi. “O halde bana ihsandan haber ver.” Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“(ihsan) Allah’a, O’nu görüyormuşçasına ibâdet etmendir. Sen O’nu görmesen de O seni görür.” O zat yine, “O halde bana saatten (kıyamet gününden) haber ver.” dedi. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Hakkında kendisine soru sorulan, soru so-randan daha bilgili değildir.” O zat, “O halde bana onun alâmetlerinden haber ver.” dedi. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Cariyenin efendisini doğurması, çıplak ayaklı, elbisesiz, fakir koyun çobanı kimselerin uzun bina yapmakta birbirleriyle yarıştıklarını görmendir.”

(Ömer) dedi ki: Adam daha sonra gitti. Uzun bir süre böylece kaldık. (Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurdu:

“Ey Ömer! Soru soranın kim olduğunu biliyor musun?” Ben, “Allah ve Rasûlü daha iyi bilir dedim.” Şöyle buyurdu:

“Bu Cebrail’dir. Dîninizin emirlerini sizlere öğretmek üzere size geldi.”

Ihsan; kötülük yapmanın zıddıdır. Bu da kişinin ma'ruf olanı cömertçe işlemesi, rahatsızlık verecek şeylerden de uzak durmasıdır. Malında, makamında, mevkiinde, ilminde ve bedeninde Allah'ın kulları için ma'ruf olan işleri cömertçe yapmasıdır.

Malını infak eder, ondan sadaka verir, zekât verir. Mal ile yapılan ihsanların en faziletli türü zekâttır. Çünkü zekât, İslâm'ın esaslarından ve en büyük müesseselerinden biridir. Zekât vermeyen kişinin Müslümanlığı tamam olmaz. Yüce Allah'ın en sevdiği harcama çeşidi zekattır. Bundan sonra ise insanın; eşine, annesine, babasına, zürriyetine, kardeşlerine, dîn kardeşlerine, kız kardeşlerine, amcalarına, halalarına, teyzelerine ve diğer akrabalarına yapmakla yükümlü olduğu harcama (nafaka) gelir. Sonrasında ise yoksullara ve ilim ehli gibi sadaka almaya ehil olanlara yapılan harcama (sadaka) gelir.

Makam ve mevkide ma'ruf (iyilik) yapmak: Şunu bilelim ki insanların mertebeleri farklıdır. Bazı insanların yöneticiler nezdinde değeri vardır ki, bu sayede kendi değerini başkalarının iyiliği için kullanır. İşte böyle birine bir adam gelip yöneticinin nezdinde kendisine şefaatte (iltimasta) bulunmasını ister. O da ya ona gelebilecek bir zararı önlemek ya da ona bir hayır sağlamak maksadıyla bir şefaatte bulunur.

İlmiyle iyilikte bulunmak: Bu, kişinin bildiklerini Allah'ın kullarına cömertçe öğretmesiyle olur. Bu iş ya ders halkalarında ya da genel ve özel meclislerde ilmi öğretmekle gerçekleşir. Hatta bir kimse bir kahvede bulunacak olursa, orada insanlara bir şeyler öğretmesi şüphesiz ki hayır ve ihsan türündendir. Genel bir mec-

liste bulunan bir kimsenin insanlara bir şeyler öğretmesi de hayırdır. Ancak bu hususta hikmetli davranmak icab eder. Bulunduğu ortamlarda hemen insanlara vaaz etmek/konuşmak sûretiyle insanların sıkılmasına sebep olmamak gerekir. Çünkü Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* vaaz için Ashab-ı Kiram'ın uygun zamanlarını kollar ve bu işi gereğinden fazla yapmazdı. Çünkü nefisler usanır ve sıkılırlar. Usandığı takdirde gücünü kaybeder, zayıflar. Hatta çokça kalkıp konuşanlar sebebiyle hayırdan hoşlanmayacak hale dahi gelebilir.

İnsanlara bedenlen ihsanda bulunmak: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

«وَتُعِينُ الرَّجُلَ فِي دَابَّتِهِ فَتَحْمِلُهُ عَلَيْهَا أَوْ تَرْفَعُ لَهُ عَلَيْهَا مَتَاعَهُ صَدَقَةٌ».

“Bir adama bineğine binmek üzere yardım edip de onu bineğine bindirmen ya da onun üzerine eşyasını kaldırman da bir sadakadır.”

İşte bir adama yardım edip onunla beraber eşyasını kaldırmak, ona yol göstermek ya da buna benzer hususların hepsi ihsan kapsamı içerisindedir. Bunlar Allah'ın kullarına yapılan iyiliklerdir.

Allah'a ibâdetle ihsan: Allah'a, O'nu görüyormuşsun gibi ibâdet etmek demektir. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in de buyurduğu gibi... Böyle bir ibâdet, yani insanın Rabbine -O'nu görüyormuş gibi- ibâdet etmesi istekle ve şevkle yapılır. İsteyerek ve şevk duyarak yapılan ibâdet dolayısıyla insanın ruhunda böyle bir ibâdeti yapma arzusu duyulur. Zira o bu yolla sevdiği ve arzuladığı bir şeyi elde etmeye çalışır. Çünkü o, Rabbine O'nu görüyormuşçasına ibâdet eder. Böylelikle O'na yönelir,

O'na döner, O'na yakınlaşmaya çalışır. O, *her türlü eksiklikten yüce ve münezzehtir.*

“Sen O’nu görmüyorsan da şüphesiz ki O seni görür.” Bu tür ibâdet, kaçış ve korku saikiyle yapılan bir ibâdetdir. Dolayısıyla böyle bir ibâdet, ihsanın ikinci mertebesidir. Şâyet Yüce Allah’a, O’nu görüyormuş ve O’nun rızasını istiyormuşcasına ibâdet edermiyorsan, nefsini O’na kavuşmak için teşvik edermiyorsan, o halde O seni görüyormuşcasına O’na ibâdet et. Böylelikle O’ndan korkan, azab ve cezasından kaçan kimsenin ibâdeti gibi O’na ibâdet etmiş olursun. Bu ise -Erbab-ı Sülûk’un kanaatine göre- birinci dereceden daha aşağıdadır. Yüce Allah’a ibâdet, İbnu’l-Kayyım *rahimehullah*’ın dediği gibidir: “Rahman’a ibâdet, O’nu sevmenin en ileri derecesidir; O’na ibâdet edenin zilleti (boyun eğmesi) ile birlikte. İşte bunlar iki rûkündür.”

Buna göre ibâdet, iki husus üzerine yükselir: Sevginin en ileri derecesiyle, zilletin en ileri derecesi.

Sevgi ile Yüce Allah’ın rızası istenir. Zillet ile de korku ve azabtan kaçış söz konusu olur. İşte Yüce Allah’a ibâdetde ihsan da budur.

İnsan, Yüce Allah’a bu şekilde ibâdet edecek olursa, O’na karşı ihlâslı olur. İbâdetini riyakârlık ya da sum’a (başkalarının işitmesi) için yapmaz, insanların övgüsünü düşünmez. İnsanların onun ibâdetini bilmesi veya bilmemesi onun için birdir. O, durum ne olursa olsun, ibâdetinde ihsan edicidir. Hatta ihlâsın tamamlayıcı bir unsuru da insanın yaptığı ibâdetini diğer insanların görmemesine ve ibâdetinin bir sır olarak kalmasına özellikle dikkat etmesidir. Bundan bu ibâdetinin açıkça yapılma-

sında Müslümanların ya da İslâm'ın bir maslahatının bulunması hali müstesnâdır.

Meselâ kendisine uyulan ve başkaları tarafından tâbi olunan bir kimse olması, bu ibâdetini, ışığında yürüyecekleri bir aydınlatıcı kabul etmeleri için insanlara açıklaması ya da kendisi, arkadaşları, ona denk kimseler ve yakınları kendisine uysunlar diye ibâdetini açığa vurmasında hayır vardır. Hatta sözü edilen bu maslahat bazen ibâdeti gizleme maslahatından daha faziletli ve daha yüce de olabilir. Bundan dolayı Yüce Allah mallarını gizli olarak da, açık olarak da infak edenlerden övgüyle söz etmektedir.

Buna göre eğer ibâdeti gizlice yapmak daha uygun, kalbe daha faydalı, insana daha huşu verici, Yüce Allah'a daha çok yöneltici olursa ibâdetlerini gizlerler. Şâyet ibâdetlerini açıklamakta şer'î hükümlerinin açığa vurulması sûretiyle İslâm'a ve bu işi yapana uymak sûretiyle Müslümanlara bir fayda sağlıyor ise ibâdetlerini açıktan yaparlar.

Mü'min ibâdetinde daha uygun olanı, daha faydalı olanı gözetir. İbâdetinde daha uygun ve daha faydalı ne varsa elbette ki o, daha mükemmel ve daha faziletlidir.

Üçüncü Temel Esas:
PEYGAMBERİMİZ MUHAMMED
SALLALLAHU ALEYHİ VE SELLEM'İ BİLMEK

الأصل الثالث

مَعْرِفَةُ نَبِيِّكُمْ مُحَمَّدٍ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

وَهُوَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ بْنِ هَاشِمٍ، وَهَاشِمٌ مِنْ قُرَيْشٍ، وَقُرَيْشٌ مِنَ الْعَرَبِ، وَالْعَرَبُ مِنْ ذُرِّيَةِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْخَلِيلِ عَلَيْهِ وَعَلَى نَبِينَا أَفْضَلُ الصَّلَاةِ وَالسَّلَامِ، وَلَهُ مِنَ الْعُمُرِ ثَلَاثٌ وَسِتُّونَ سَنَةً، مِنْهَا أَرْبَعُونَ قَبْلَ النَّبُوَّةِ، وَثَلَاثٌ وَعِشْرُونَ فِي النَّبُوَّةِ. نُبِّيَ بِـ«إِقْرَأْ»، وَأُرْسِلَ بِـ«الْمُذْتَرِّ»، وَبَلَدُهُ مَكَّةُ، وَهَاجَرَ إِلَى الْمَدِينَةِ. بَعَثَهُ اللَّهُ بِالْإِنْدَارَةِ عَنِ الشَّرِكِ، وَبِالدَّعْوَةِ إِلَى التَّوْحِيدِ

Üçüncü esas: Peygamberimiz Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'i bilmektir. Onun adı Muhammed olup geriye doğru atalarının adı sırasıyla şöyledir: Abdullah, Abdu'l-Muttalib ve Hâşim. Hâşim, Kureyş'tendir. Kureyş de Araplardandır. Araplar da İbrâhîm el-Halil'in oğlu İsmail'in soyundandırlar. Ona ve Peygamberimize salât ve selâmlar olsun.

Altmış üç yıl yaşadı. Kırk yaşında peygamber oldu. Yirmi üç yıl nebi ve rasûl olarak görev yaptı. "İkra'/Oku" buyruğu ile ona nübüvvet verildi. "el-Müddessir" hitâbı ile de rasûl oldu. Doğup yetiştiği şehir Mekke'dir. Medîne'ye hicret etmiştir. Yüce Allah onu şirkten korku-

tup uyarmak ve tevhîde davet etmek için göndermiştir.

İnsanın bilmesi gereken üç esas, kulun; Rabbini, dînini ve peygamberini bilmesiydi. Kulun, Rabbini ve dînini bilmesine dâir açıklamalar daha önce geçmişti. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'i bilmek ise üç hususu kapsar.

1- Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in nesebini bilmek: O, insanlar arasında nesebi en şerefli olandır. O; Haşimî, Kureyşî ve Arabî'dir. Adı Muhammed'dir. Babasının adı Abdullah, onun babası Abdu'l-Muttalib, onun babası Hâşim'dir...

2- Yaşını, doğum yerini, hicret ettiği yeri bilmek: Müellif *rahimehullah* bunları, "Altmış üç yıl yaşadı. Mekke'de doğdu, Medîne'ye hicret etti." sözleriyle açıklamaktadır. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, Mekke'de doğmuş ve orada elli üç yıl kalmıştır. Daha sonra Medîne'ye hicret etmiş, orada da on yıl yaşamıştır. Hicretin onbirinci yılında Rabîulevvel ayında orada vefat etmiştir.

3- Onun yirmi üç yıllık peygamberlik hayatını bilmek: Yüce Allah, ona kırk yaşındayken vahiy göndermiştir. Nitekim şairlerinden biri şöyle demiştir:

"Ömründen kırk yıl geçince aydınlattı,
Peygamberlik güneşi Ramazan ayında."

4- Hangi buyrukla nübüvvet, hangi buyrukla risalet verildiğini bilmek: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in üzerine Yüce Allah'ın:

﴿اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ﴾ ﴿خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ﴾ ﴿اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ﴾ ﴿الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ﴾ ﴿عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ﴾

“Yaratan Rabbinin adıyla oku. O, insanı bir kan pıhtısından yarattı. Oku, Rabbin kerim olandır. O kalemle (yazmayı) öğretendir. İnsana bilmediğini öğretti.” (el-A'lâk, 96/1-5) buyruğu indirilince, ona nübüvvet verilmiş oldu. Daha sonra da Yüce Allah'ın:

﴿يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ﴾ ﴿قُمْ فَأَنْذِرْ﴾ ﴿وَرَبُّكَ فَكْبِرْ﴾ ﴿وَتِبَّانِكَ فَطَهِّرْ﴾ ﴿وَالزَّجْرُ فَاهْجُرْ﴾ ﴿وَلَا تَمْنُنْ تَسْتَكْبِرُ﴾ ﴿وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ﴾

“Ey bürünüp örtünen! Kalk ve uyar. Yalnız Rabbin yücelt. Elbiseni temizle! Pisliklerden uzak dur. Yaptığın iyiliği çok görerek minnet etme, Rabbin için sabret.” (el-Müddessir, 74/1-7) buyrukları üzerine indirilince de ona risalet verilmiş oldu. O da kalkıp uyardı ve Yüce Allah'ın emrini yerine getirdi.

Âlimlerin söylediklerine göre rasûl ile nebi arasındaki fark şudur: *Nebi*, kendisine bir şerîat vahyedilmekle birlikte o şerîatı tebliğ ile emrolunmayandır. *Rasûl* ise Yüce Allah'ın kendisine şerîat vahyettiği, onu tebliğ etmesini ve gereğince de amel etmesini emrettiği kimsedir. Buna göre her rasûl, bir nebidir; fakat her nebi, rasûl değildir.

5- Onunla neler gönderildiğini ve niçin gönderildiğini bilmek: Yüce Allah'ı tevhiid etmekle ve emrolunanları yapıp yasak kılınanları terk etmeyi ihtiva eden şerîat ile gönderilmiştir. Allah onu, âlemlere rahmet olmak, onları şirkin, küfrün ve cehaletin karanlıklarından ilim, îmân ve tevhiidin aydınlığına çıkarmak üzere göndermiştir. Ta

ki bu yolla Allah'ın mağfiret ve rızasına nail olup O'nun azab ve gazabından kurtulabilsinler.

O, insanları şirkten korkutup azabı dolayısıyla uyar-
mak, rubûbiyyet, ulûhiyyet, isim ve sıfatlarında da Yüce
Allah'ı tevhîde davet etmek üzere gönderilmiştir.

وَالذِّيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ * قُمْ فَأَنْذِرْ * وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ *
وَتِبَابَكَ فَطَهِّرْ * وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ * وَلَا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ * وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ﴾.
وَمَعْنَى: ﴿قُمْ فَأَنْذِرْ﴾: يُنذِرُ عَنِ الشُّرْكِ، وَيَدْعُو إِلَى التَّوْحِيدِ. ﴿وَرَبَّكَ
فَكَبِّرْ﴾: أَيُّ: عَظَّمَهُ بِالتَّوْحِيدِ. ﴿وَتِبَابَكَ فَطَهِّرْ﴾: أَيُّ: طَهَّرَ أَعْمَالَكَ عَنِ
الشُّرْكِ. ﴿وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ﴾: الرُّجْزُ: الْأَصْنَامُ، وَهَجَرُهَا: تَرَكُهَا، وَالْبَرَاءَةُ
مِنْهَا وَأَهْلِهَا، أَخَذَ عَلَى هَذَا عَشْرَ سِنِينَ يَدْعُو إِلَى التَّوْحِيدِ، وَبَعْدَ الْعَشْرِ
عُرِجَ بِهِ إِلَى السَّمَاءِ.

Bunun delîli Yüce Allah'ın şu buyruklarıdır:
"Ey örtünüp, bürünen (Peygamber)! Kalk ve
uyar. Yalnız Rabbini yücelt. Elbiseni temizle,
pisliklerden uzak dur. Yaptığın iyiliği çok gö-
rerek minnet etme, Rabbin için sabret." (el-
Müddessir, 74/1-7) Yüce Allah'ın, "Kalk ve uyar."
buyruğunun anlamı, şirkten korkutup uyar-
mak ve tevhîde davet etmek demektir. "Yalnız
Rabbini yücelt," tevhîd ile O'nu ta'zim et.
"Elbiseni temizle," yani amellerini şirkten arın-
dır. "Pisliklerden uzak dur." buyruğunda geçen
pislikler ise putlardır. Onlardan uzak durmak
ise putları ve putperestleri terk edip onlardan
uzak kalmak demektir. O, bu emre uyarak on

yıl süreyle tevhîde davet etti. On yıldan sonra da semâvatâ yükseltildi. (Mi'rac)"

Yüce Allah, el-Müddessir sûresindeki bu buyruklarla tam bir gayretle ilâhî emirleri yerine getirmesini emretmekte, insanları şirkten korkutup uyarmasını, ondan sakındırmasını istemektedir. Bu âyetlerin tefsirini müellif rahimehullah yapmıştır.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* on yıl süreyle Yüce Allah'ı tevhîde ve yalnızca O'na ibâdet etmeye davet etti.

Urûc, yükselmek demektir. Yüce Allah'ın:

«نُزِجَ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ»

“Melekler de, ruh da oraya miktarı elli bin yıl olan bir günde yükselir (urûc eder.)” (el-Meâric, 70/4) buyruğundaki “yükselir” ifadesi de bu kökten gelmektedir.

Mi'râc: Yüce Allah'ın Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e Mekke'den, Medîne'ye hicret etmeden önce lutfetmiş olduğu pek büyük özelliklerden biridir.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, Kâbe'de el-Hicr diye bilinen yerde uyumaktayken birisi gelip boğazından karnının alt tarafına kadar olan bölümü yardı, sonra kalbini çıkartıp onu hikmet ve îmân ile doldurdu. Bu da ileride ifa edeceği görevler için bir hazırlıktı. Daha sonra katırdan daha alçak, eşekten daha yüksek ve Burak adı verilen beyaz bir binek getirildi. Bu binek, adımını gözünün gördüğü en uzak noktaya koyarak yol alırdı. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* beraberinde Cibril-i Emin olduğu halde bu bineğe bindi. Beytu'l-Makdis'e

vardığında indi, peygamberlere imam olarak namaz kıldırdı. Bütün peygamberler onun arkasında namaz kıldılar. Böylece Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in fazileti, şerefi ve kendisine uyulan bir imam (önder) olduğu ortaya çıkmış oldu.

Daha sonra Cibril onu alıp dünya semasına onunla yükseldi. Kapının açılmasını istedi. "Kim o?" diye sorulunca, Cebrail, "Cebrail" dedi. "Beraberinde kim var?" diye sorulunca, "Muhammed" diye cevap verdi. "Ona risalet verildi mi?" diye sorulunca, "Evet" dedi. Bu sefer, "Sefa geldi, hoş geldi." denildi ve ona semanın kapısı açıldı. Orada Âdem *aleyhisselâm*'ı buldu. Cebrail ona, "Bu senin baban Âdem'dir, ona selâm ver." dedi. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ona selâm verdi, o da selâmını aldı ve "Sâlih evlâdıma, sâlih peygambere merhaba." dedi. Âdem'in sağ tarafında, soyundan gelen bahtiyar kimselerin ruhları, sol tarafında ise bedbaht kimselerin ruhları vardı. O bakımdan sağ tarafına baktı mı sevinir ve güler, sol tarafına baktı mı ağlardı.

Daha sonra Cebrail onunla ikinci semaya çıktı ve semanın kapısının açılmasını istedi. Orada teyze çocukları olan Yahya ve İsa'yı *-salât ve selâm onlara olsun* buldu. Cebrail dedi ki: "Bunlar da Yahya ve İsa'dır, her ikisine de selâm ver." O da onlara selâm verdi, onlar da selâmını alıp "Sâlih kardeş ve sâlih peygambere merhaba." dediler.

Daha sonra Cebrail, onunla üçüncü semaya çıktı. Semanın kapısının açılmasını istedi. Orada Yusûf *aleyhisselâm*'ı buldu. Cebrail, "Bu Yusûf'tur, ona da selâm

ver.” dedi. O selâm verdi, o da selâmını aldı ve “Sâlih kardeşe ve sâlih peygambere merhaba” dedi.

Daha sonra Cebrail onu dördüncü semaya çıkardı. Semanın kapısının açılmasını istedi. Orada da İdris *aleyhisselâm*’ı buldu. Cebrail, “Bu İdris’tir, ona selâm ver.” dedi. O da selâmını aldı ve “Sâlih kardeşe, sâlih peygambere merhaba.” dedi.

Sonra Cebrail onu beşinci semaya çıkardı. Semanın kapısının açılmasını istedi. Orada da Mûsâ *aleyhisselâm*’ın kardeşi İmrân oğlu Harun’u buldu. Cebrail: “Bu Harun’dur, ona selâm ver.” dedi. Ona selâm verdi, o da selâmını alıp “Sâlih kardeşe, sâlih peygambere merhaba.” dedi.

Daha sonra Cebrail onunla altıncı semaya çıktı. Kapının açılmasını istedi. Orada Mûsâ *aleyhisselâm*’ı buldu. Cebrail, “Bu Mûsâ’dır, ona selâm ver.” dedi. Ona selâm verdi, o da selâmını aldı ve “Sâlih kardeşe, sâlih peygambere merhaba.” dedi. Yanından gidince Mûsâ ağladı. “Niye ağlıyorsun?” denilince şöyle dedi: “Çünkü benden sonra peygamber olarak gönderilen bu gencin ümmetinden cennete girecek olanlar, benim ümmetimden cennete girecek olanlardan daha fazla olacaktır.” Mûsâ *aleyhisselâm*’ın bu ağlayışı Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*’in ümmetini kışkandığından değil, kendi ümmetinin nail olamadığı üstün faziletlerden dolayıldı.

Daha sonra Cebrail onu yedinci semaya çıkardı. Kapının açılmasını istedi. Orada Halilu’r-Rahman İbrâhîm *aleyhisselâm*’ı buldu. Cebrail, “Bu senin atan İbrâhîm’dir, ona selâm ver.” dedi. Peygamber ona selâm

verdi, o da selâmını aldı ve “Sâlih evlâd ve sâlih peygambere merhaba.” dedi.

Cebrail'in Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i bu peygamberlerin yanına götürmesi, ona bir ikramdı, onun şerefini ve faziletini ortaya çıkarmak içindi.

İbrâhîm el-Halil *aleyhisselâm* sırtını yedinci semadaki Beyt-i Ma'mur'a dayamıştı. Bu Beyt-i Ma'mur'a günde yetmiş bin melek girer, orada Allah'a ibâdet eder, namaz kılar, sonra çıkarlar. İkinci gün sayılarını Allah'tan başka hiç kimsenin bilemediği -onların dışında- başka melekler gelir.

Daha sonra Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Sidretü'l-Müntehâ'ya kadar yükseltildi. Yüce Allah'ın emriyle orayı güzellikler ve göz kamaştırıcı harikulâdelikler bürüdü. Öyle ki hiç kimse onun güzelliğini anlatamaz. Daha sonra Yüce Allah, Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bir gün ve bir gecede olmak üzere elli vakit namazı farz kıldı. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* buna teslim oldu/razı oldu. Semavattan inip de yolu Mûsâ *aleyhisselâm*'ın yanından geçince, Mûsâ *aleyhisselâm* ona, “Rabbin, ümmetine ne farz kıldı?” diye sordu. O, bir günde elli vakit namaz deyince, Mûsâ *aleyhisselâm* şöyle buyurdu: “Senin ümmetinin buna gücü yetmez. Senden önce ben insanları denedim. İsrailoğullarından çok zorluklarla karşılaştım. Rabbine dön de ümmetin için yükünü hafifletmesini dile.” Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* der ki: “Ben de geri döndüm, üzerimden on vakit namaz kaldırıldı.” Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bu şekilde Rabbine birkaç defa müracaat etti ve nihâyet farz namaz sayısı beşte karar buldu. Bir münadi, “Ben

farz kıldığım şeyi gerçekleştirdim, kullarıma da (yüklerini) hafıflettım.” diye seslendi.

Bu gecede Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* cennete gırdırıldı. Orada inciden çadırlar bulunduğunu, toprağının miskten olduğunu gördü. Daha sonra semavâttan indi, sabahın alaca karanlığında Mekke'ye döndü ve orada sabah namazını edâ etti.

وَفَرَضَتْ عَلَيْهِ الصَّلَوَاتُ الْخَمْسُ، وَصَلَّى فِي مَكَّةَ ثَلَاثَ سِنِينَ، وَبَعْدَهَا أَمْرٌ

بِالْهَجْرَةِ إِلَى الْمَدِينَةِ، وَالْهَجْرَةُ الْإِنْتِقَالُ مِنْ بَلَدِ الشَّرْكِ إِلَى بَلَدِ الْإِسْلَامِ.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e beş vakit namaz farz kılındı. Mekke'de üç yıl (beş vakit) namaz kıldı. Daha sonra da Medîne'ye hicret etmekle emrolundu.

Daha önce Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* dört rek'atlık farzları Medîne'ye hicret edinceye kadar ikişer rek'at olarak kılardı. Bu iki rek'at seferde öylece kaldı, fakat ikamet halinde kılınan namaza fazla rek'atler ilâve edildi.

Yüce Allah, peygamberi Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'e Medîne'ye hicret etmesini emretti. Çünkü Mekkeliler davetini ayakta tutmasını engelliyorlardı. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, peygamber olarak gönderilişinin on üçüncü yılı Rabîulevvel ayında vahyin ilk yeri ve Allah'ın ve Rasûlünün en çok sevdiği belde olan Mekke'den, Medîne'ye muhâcir olarak gelmiş oldu. Allah Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem*, on üç yıl Mekke'de Rabbinin risaletini tebliğ edip insanları basîret üzere O'nun yoluna davet etmesine rağmen, Kureyş'in çoğu-

nun ve ileri gelenlerinin davetini reddetmesi, ondan yüz çevirmesi, ona ve ona î mân edenlere ağır eziyet ve işkenceler yapmasının dışında hiçbir karşılık bulamadığı için Rabbinin izniyle Mekke'den hicret ederek ayrıldı.

Mekkelilerin, î mân edenlere yaptıkları, en sonunda, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in öldürülmesi için bir suikast planı hazırlayıp uygulama noktasına kadar gelmişti.

Şöyle ki onların ileri gelenleri Daru'n-Nedve'de toplanmış ve ashabının Medîne'ye hicret ettiklerini görmeleri üzerine Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e ne yapacakları konusunda görüş alışverişinde bulunmuşlardı. Çünkü onun da mutlaka oraya gideceğini ve artık kendi çocuklarını ve hanımlarını korudukları şekilde onu da koruyacaklarına dâir bey'at edip söz veren ensarın, mutlaka ona yardım ve destek vereceğine inanmışlardı.

Allah'ın düşmanı Ebû Cehil dedi ki: "Uygun olan şu ki her kabileden güçlü, kuvvetli bir genç bulalım ve onların her birine keskin bir kılıç verelim. Sonra da bunlar Muhammed'e bir elden hücum ederek onu öldürsünler. Böylelikle biz ondan kurtulmuş oluruz. Bu sûretle onun öldürülmesinin sorumluluğu bütün kabileler arasında paylaşılmış olur. Dolayısıyla Abd-i Menaf oğulları Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in aşireti- kendi kavimlerini teşkil eden bütün kabilelere karşı savaşamayacaklardır. Bu durumda diyet almaya razı olacaklardır, biz de onlara diyet veririz."

Yüce Allah, müşriklerin ne yapmak istediklerini Peygamberine bildirdi ve ona hicret etmek için izin verdi. Ebû Bekir *radiyallahu anh* da daha önceden Medîne'ye hic-

ret etmek üzere hazırlanmıştı. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ise ona, “*Acele etme, çünkü Yüce Allah’ın hicret için bana izin vereceğini umarım.*” demişti. Bunun üzerine Ebû Bekir *radıyallahu anh* da Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte hicret etmek için kalmıştı.

Âişe *radıyallahu anhâ* dedi ki: Bizler günün ortasında öğle sıcağında Ebû Bekir’in evindeyken bir baktık ki, Allah Rasûlü yüzünü örtmüş olduğu halde kapının ağzında duruveriyor. Ebû Bekir, “Babam-anam ona feda olsun. Allah’a yemin ederim, bu saatte ancak önemli bir iş için gelmiş olmalıdır.” dedi. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* girdi ve Ebû Bekir’e, “*Yanında bulunanları dışarı çıkart.*” buyurdu. O da “Anam-babam sana feda olsun. Bunlar senin ehlidir.” dedi. Bunun üzerine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: “*Yüce Allah bana (Mekke’den) çıkma iznini verdi.*” Ebû Bekir, “Ben de seninle beraber olacak mıyım, ey Allah’ın Rasûlü?” diye sorunca, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, “Evet” dedi. “Ey Allah’ın Rasûlü, o halde benim şu iki devemden birisini al.” dedi. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, “*Parasıyla*” diye buyurdu ve sonra Allah Rasûlü ile Ebû Bekir birlikte çıktılar. Sevr dağındaki mağarada üç gün kaldılar. Ebû Bekir’in oğlu Abdullah da onların yanında kalıyordu. Abdullah, zeki ve uyanık bir gençti. Gecenin son saatlerinde Mekke’ye gider ve Kureyşliler arasında sabahlardı. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ve beraberindeki arkadaşıyla ilgili duyduğu haberleri iyice beller, sonra da karanlığın bastırdığı bir vakitte duyduklarını gidip onlara iletirdi.

Kureyşliler Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'i her tarafta aramaya koyuldular. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e yetişmek için her yola başvurdular. Sonunda her ikisini ya da onlardan birini getirecek olana yüz deve ödül koydular. Ancak Allah onlarla beraberdi, inâyetiyle onları koruyor ve himaye ediyordu. Nihâyet Kureyşliler, mağaranın kapısına kadar gelip dayandılar, ama onları göremediler. Ebû Bekir *radiyallahu anh* dedi ki: "Bizler mağarada bulunuyorken Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e, "Onlardan birisi ayak uçlarına bakacak olursa şüphesiz bizi görecektir." dedim, o da şöyle buyurdu: "Üzülme, muhakkak Allah bizimle beraberdir. Üçüncüsü Allah olan iki kişi hakkında ne düşünürsün, ey Ebû Bekir?" dedi.

Nihâyet onların takiplerinin arkası bir parça kesilince, -üç gün sonra- sahil yolunu takip ederek Medîne'ye doğru gitmek üzere mağaradan çıktılar.

Medîne'de bulunan muhacir ve ensar, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kendilerine gelmek üzere yola koyulduğunu haber alınca, her gün sabahleyin (Medîne dışındaki kara taşlık olan) el-Harre denilen yere çıkıyor ve Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile arkadaşının gelişini bekliyorlardı. Bu bekleyişleri güneş sıcağı bastırıncaya kadar devam ediyordu. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Medîne'ye geldiği gün güneşin yükseldiği ve sıcağın arttığı bir sırada Medîneliler evlerine dönmüştü. O sırada yahudilerden bir adam Medîne'nin burçlarından birine ihtiyacı sebebiyle çıkmış, bir yerlere bakıyordu. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ve arkadaşının serabın arkalarından kendilerini sürüklediğini ve gelmekte olduklarını

görünce, sesinin çıkabildiği kadar seslenmekten kendini alıkoyamadı: “Ey Arablar! İşte sizin nasibiniz, sizin beklediğiniz gücünüz, şan ve şerefınız geliyor.”

Müslümanlar, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i karşılamak üzere harekete geçtiler. Allah Rasûlünü ta'zim etmek, saygılarını ifade etmek, onun uğrunda cihâd etmek ve onu savunmaya hazır olduklarını bildirmek üzere de silahlarını aldılar. el-Harre'nin dış taraflarında onu karşıladılar. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* onlarla birlikte sağ tarafa doğru yol aldı ve Kuba'da Amr b. Avf Oğulları nezdinde konakladı. Orada birkaç gece kaldı ve Kuba mescidini inşa etti.

Daha sonra beraberindekilerle birlikte Medine'ye gitmek üzere yola koyuldu. Diğerleri ise yollarda onu karşılıyorlardı. Ebû Bekir *radiyallahu anh* dedi ki: “Biz Medine'ye vardığımızda insanlar yola çıktılar, gençler ve hizmetçiler de evlerin damlarında hep birlikte 'Allahu Ekber Rasûlullah geldi, Allahu Ekber Muhammed geldi.' diye bağııyorlardı.”

وَالْهَجْرَةُ فَرِيضَةٌ عَلَى هَذِهِ الْأُمَّةِ مِنْ بَلَدِ الشُّرْكِ إِلَى بَلَدِ الْإِسْلَامِ، وَهِيَ
بَاقِيَةٌ إِلَى أَنْ تَقُومَ السَّاعَةُ،

“Hicret: Şirk diyarından, İslâm beldesine intikâl etmektir. Hicret, bu ümmet üzerine bir farzdır ve kıyâmetin kopacağı vakte kadar bu, farz kalmaya devam edecektir.”

Hicret, sözlükte terk etmek demek olan “hecr”den alınmıştır.

Şer'î bir terim olarak *hicret*; müellif *rahimehullah*'ın dediği gibi “Şirk diyarından İslâm beldesine intikâl etmektir.

Şirk diyarı, küfrün esasları uygulandığı, ama İslâm'ın ezan, cemaatle namaz, -genel ve kapsamlı şekilde- bayramların ve cuma namazlarının kılınması gibi İslâm kaidelerinin uygulanmadığı yerler demektir. Genel ve kapsamlı bir şekilde dememizin sebebi bu kaidelerin Müslüman azınlıkların bulunduğu kâfir ülkelerinde dar çerçevede uygulanmasının kapsam dışında kalması içindir. Çünkü bu gibi yerler, Müslüman azınlıklar tarafından İslâm kaidelerinin uygulanmasıyla İslâm diyarı olmazlar. İslâm ülkesi, İslâmî kaidelerin genel ve kapsamlı bir şekilde uygulanabildiği yerler demektir.

İşte dinini açıkça uygulama imkânını bulamayan bir mü'minin küfür diyarından hicret etmesi farzdır. Eğer hicret etmeksizin dinini yaşama imkânını bulamıyorsa hicret etmeden İslâm'ı tamam olmaz. Çünkü “kendisi olmaksızın vacibin tamam olmadığı her husus da vacibdir.”

وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضَ اللَّهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجَرُوا فِيهَا فَأُولَئِكَ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَسَاءَتْ مَصِيرًا * إِلَّا الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ لَا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلَا يَهْتَدُونَ سَبِيلًا * فَأُولَئِكَ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَغْفُو عَنْهُمْ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا غَفُورًا﴾. وَقَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ أَرْضِي وَاسِعَةً فَإِيَّايَ فَاعْبُدُونِ﴾

Bunun delîli de Yüce Allah'ın şu buyruklarıdır:
“Nefislerine zulmedenler olarak, canlarını ala-

cağı kimselere melekler, 'Ne işte idiniz?' derler. Onlar, 'Biz yeryüzünde aciz kalan kimselerdik.' derler. 'Allah'ın arzı geniş değil miydi? Siz de orada hicret edeydiniz.' derler. İşte onların durakları cehennemdir. O ne kötü bir dönüş yeridir. Ancak çare bulamayan, yol bulamayan erkek, kadın ve çocuklardan aciz kalmış olanlar müstesnâ. İşte böylelerini Allah umulur ki affeder. Allah çok affedicidir, çok bağışlayıcıdır." (en-Nisâ, 4/97-99); "Ey îmân eden kullarım! Şüphesiz ki arzım geniştir, o halde yalnız Bana ibâdet edin." (el-Ankebût, 29/56)

Bu âyet-i kerîme (en-Nisâ, 4/97), hicrete gücü olması- na rağmen hicret etmeyen kimselere, meleklerin -can- larını alınca- azarlayacaklarına ve **"Allah'ın arzı geniş değil miydi? Niye orada hicret etmediniz?"** diyecek- lerine delîldir.

Hicret etmeye gücü yetmeyen mustaz'af (aciz kal- mış) kimseleri ise -hicrete güç yetiremedikleri için- Yüce Allah affetmiştir. Esasen Allah hiçbir kimseye takatin- den fazlasını yüklemez.

قَالَ الْبُغَوِيُّ - رَحِمَهُ اللَّهُ -: نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ فِي الْمُسْلِمِينَ الَّذِينَ بِمَكَّةَ
وَلَمْ يُهَاجِرُوا، نَادَاهُمُ اللَّهُ بِاسْمِ الْإِيمَانِ.

el-Begavî -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- der ki:
"Bu âyetin nüzul sebebi Mekke'de kalıp hicret etmeyen Müslümanlar hakkındadır. Yüce Allah onlara; 'îmân edenler' diye seslenmiştir."

Göründüğü kadarıyla müellif *rahimehullah* bu ifadeleri el-Begavî'den -eğer tefsirinden nakletmişse- anlamı esas alarak nakletmiştir. Zira Begavî'nin bu âyeti tefsir ederken kullandığı lafızlar aynı lafızlar değildir.

وَالدَّلِيلُ عَلَى الْهَجْرَةِ مِنَ السَّنَةِ: قَوْلُهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: (لَا تَنْقَطِعُ الْهَجْرَةُ حَتَّى تَنْقَطِعَ التَّوْبَةُ، وَلَا تَنْقَطِعَ التَّوْبَةُ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهِ).

Sünnet'ten hicrete delîl de Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şu buyruğudur: "Tevbe kesilinceye kadar hicret de kesilmez. Güneş de batıdan doğmadıkça tevbe kesilmez."

İşte bu vakit sâlih amelin artık sonunun geleceği bir zamandır. Yüce Allah bu hususta şöyle buyurmaktadır:

﴿يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمَانِهَا خَيْرًا﴾

"Rabbinin âyetlerinden biri geldiği gün daha önce îmân etmemiş yahut îmânında bir hayır kazanmamış olan kimseye îmânı fayda vermez." (el-En'âm, 6/158)

Burada sözü edilen "âyetlerden biri"nden kasıt ise güneşin batıdan doğuşudur.

Küfür Diyarına Yolculuk Yapmanın Hükümü:

Burada tamamlayıcı bilgi olmak üzere küfür diyarına yolculuk yapmanın hükümlerinden söz etmemiz uygundur.

Küfür ülkesine yolculuk, ancak üç şartın bulunması halinde caiz olur:

1- İnsanın kendisiyle şüpheleri defedebileceği bir bilgiye sahip olması.

2- Kişide, onu arzu ve şehvetlerinden alıkoyacak dindarlık ve takvânın bulunması.

3- Böyle bir şeye ihtiyaç duyması.

Şâyet bu şartlar bir arada bulunmazsa, bu husustaki fitne ya da fitne korkusu dolayısıyla küfür diyarına yolculuk yapması caiz değildir. Ayrıca böyle bir yolculukta insan çok miktarda da mal harcamak zorunda kalır.

Şâyet tedavi ya da kendi ülkesinde bulunmayan bir bilgiyi öğrenmek gibi bir ihtiyaç olur da -belirttiğimiz şekilde- kişide bilgi ve dindarlık bulunacak olursa, bunda bir sakınca yoktur.

Kâfirlerin ülkesinde seyahat maksadıyla yolculuk yapmaya gelince, böyle bir şey, bir ihtiyaç değildir. Kişinin, ahalisi İslâm'ın kaidelerine bağlı olan İslâm ülkelerine gitme imkânı da vardır. Yüce Allah'a hamdolsun ki şu anda seyahat edilebilecek yerler arasında bazı İslâm ülkeleri de bulunmaktadır. Kişi böyle bir yere gidip tatilini orada geçirebilir.

Küfür diyarında ikamet etmeye gelince, bunun Müslümanın dini, ahlakı, yaşayışı ve adabı için büyük bir tehlike oluşturduğunda şüphe yoktur. Bizler, oralar da kaldığı için sapan ve gittiklerinden başka türlü geri dönen kimseleri çok gördük. Bunlar fâsık olarak geri döndüler, hatta bazıları dinlerinden irtidad etmiş, kendi dinlerini de, diğer dinleri de -böyle bir durumdan Allah'a sığınırız- inkâr etmiş mürtedler olarak geri döndüler. Nihâyet onlar mutlak inkâra, -önceki ve sonraki- bütün dindarlarla ve dinle alaya kadar işi götürdüler. Böyle bir şeye karşı korunmak ve bu gibi helâk edici durumlarda

hevâyı ve bu gibi yerlere bağıllığı engelleyecek birtakım şartlar koymak gerekir. Hatta böyle bir şeyin yapılması kaçınılmazdır.

Bu sebeple küfür diyarında kalabilmek için mutlaka iki temel şartın bulunması gerekir:

Birinci şart: Orada kalacak olan kimsenin gerekli ilim, îmân, dini üzere sebat etme, sapmaktan ve eğri yollara gitmekten çekinme açısından güçlü bir azime sahip olarak dininden emin olması. Ayrıca kâfirlere düşmanlığı ve buğzu kalbinde saklı tutması, onları dost (veli) edinmemesi ve sevmemesi de gerekir. Çünkü onları veli edinmek veya onları sevmek îmâna aykırıdır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ﴾

“Allah’a ve âhiret gününe inanan hiçbir kavmin Allah ve Rasûlüne karşı gelen kimselere sevgi beslediklerini göremezsin. İsterse bunlar babaları, oğulları, kardeşleri ya da soydaşları olsun.” (el-Mücadele, 58/22)

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى أَوْلِيَاءَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ﴾
﴿فَتَرَى الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يُسَارِعُونَ فِيهِمْ يَقُولُونَ نَخْشَى أَنْ تُصِيبَنَا دَائِرَةٌ فَعَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَ بِالْفَتْحِ أَوْ أَمْرٍ مِنْ عِنْدِهِ فَيُضْبِحُوا عَلَى مَا أَسْرَوْا فِي أَنْفُسِهِمْ نَادِمِينَ﴾

“Ey îmân edenler! Yahudileri de, hristiyanları da veli (dost ve yönetici)ler edinmeyin. Onlar birbirle-

rinin velileridirler. İçinizden kim onları veli edinirse muhakkak o da onlardandır. Şüphesiz Allah, zalimler topluluğunu hidâyete erdirmez. Kalblerinde hastalık bulunan kimselerin, ‘Devrin aleyhimize dönmelerinden korkuyoruz.’ diye aralarında konuştuklarını görürsün. Olur ki Allah fetih nasib eder veya kendi katından bir emir verir de onlar da içlerinde gizlediklerine pişman olurlar.” (el-Mâide, 5/51-52)

Sahîh hadîste de Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’in şöyle buyurduğu sabittir:

«أَنْ مَنْ أَحَبَّ قَوْمًا فَهُوَ مِنْهُمْ، وَأَنْ الْمَرْءَ مَعَ مَنْ أَحَبَّ.»

“Kim bir kavmi severse, o da onlardandır. Kişi sevdiğiyle beraberdir.”

Allah’ın düşmanlarını sevmek ise Müslüman için en büyük tehlikelerdendir. Çünkü onları sevmek, onlara muvafakat etmeyi, onlara tâbi olmayı gerektirir. Ya da en azından onların münkerlerine karşı tepki göstermemeyi gerektirir. Bundan dolayı Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, “Bir kavmi seven onlardandır.” buyurmuştur.

İkinci Şart: Engelleyici herhangi bir husus olmaksızın İslâm’ın kaidelerini uygulayabilecek şekilde dinini açıkça ortaya koyabilme imkânı bulması. Kişi, onlarla birlikte cemaatle namaz kılacak ve cumaları eda edecek kimse varsa, namazları cemaatle kılmaktan ve cumaları eda etmekten alıkonulmamalıdır. Zekât vermek, oruç tutmak, haccetmek ve dinin diğer şeâirini (kaidelerini) yerine getirmekten alıkonulmamalıdır. Eğer bunları gerçekleştirme imkânı bulamıyorsa böyle bir durumda hicretin vücubu dolayısıyla orada ikamet etmesi caiz değildir.

el-Muğnî adlı eserde (8/457) hicret bakımından insanların birbirinden ayrıldıkları anlatılırken şöyle denilmektedir:

“Birincisi hicretin kimler üzerine vacib olduğudur. Bunlar da hicret etmeye güç yetiren ve dinini açığa vurma imkânı bulamayan, kâfirlerle birlikte kalması halinde dininin farz hükümlerini uygulama imkânı bulamayan kimselerdir. Bu gibilerinin hicret etmeleri Yüce Allah’ın buyruğu dolayısıyla vacib(farz)dir:

﴿إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضَ اللَّهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا فَأُولَئِكَ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَسَاءَتْ مَصِيرًا﴾

“Nefislerine zulmedenler olarak canlarını alacağı kimselere melekler, ‘Ne işte idiniz?’ derler. Onlar, ‘Biz yeryüzünde aciz kalan kimselerdik.’ derler. ‘Allah’ın arzı geniş değil miydi? Siz de orada hicret edeydiniz.’ derler. İşte onların durakları cehennemdir. O ne kötü bir dönüş yeridir!” (en-Nisâ, 4/97)

Bu da vücuta delâlet eden ağır bir tehdittir. Çünkü güç yetiren kimseler için dinin emirlerini yerine getirmek farzdır. Hicret de bu farzın bir zorunluluğu ve tamamlayıcı unsurudur. Kendisi olmadan tamam olmayan bir husus da farz demektir.”

Bu iki şartın eksiksiz olarak bulunmasına rağmen küfür diyarında kalmanın farklı türleri vardır:

1- Orada İslâm’a davet ve İslâm’ı teşvik etmek için kalmak. Bu, bir çeşit cihâddır. Bu, yapabilenler için farz-ı kifaye’dir. Ancak davetin tahakkuk etmesi, daveti

engelleyecek yahut davetin kabul edilmesini önleyecek kimselerin bulunmaması gerekir. Çünkü İslâm'a davet etmek dinin gereklerindendir, rasûllerin izlediği yol budur. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de her zaman ve mekânda kendisinden tebliğ yapılmasını emretmiştir:

«بَلِّغُوا عَنِّي وَلَوْ آيَةً».

“Benden bir âyet dahi olsa tebliğ ediniz.”

2- Kâfirlerin durumlarını incelemek, bozuk akidelelerini, bâtil ibâdetlerini, ahlâkî çözümlüşlerini, anarşik yaşıyışlarını öğrenmek maksadıyla ve insanları onlara aldanmaktan sakındırmak, onları beğenenlere de gerçek yüzlerini açıklamak üzere kalmak.

Bu maksatla kâfirler arasında kalmak da bir tür cihâddır. Çünkü bunun sonucunda küfürden ve kâfirlerden sakındırmak ortaya çıkar ki bu, İslâm'a ve İslâm'ın yoluna teşviği de ihtiva eder. Çünkü küfrün bozuk olması İslâm'ın uygun ve elverişli olmasının delîlidir. Nitekim “Eşyalar zıtlarıyla bilinirler.” denilmiştir.

Fakat bunun için bir şart vardır: Kişinin bu maksadını, daha büyük bir kötülüğe meydan vermeyecek şekilde gerçekleştirebilmesidir. Eğer durumlarını açıklayıp yaymak, bu hallerinden sakındırıp engellemek maksadını gerçekleştirmiyorsa, o zaman bu kişinin orada kalmasında bir fayda yoktur. Eğer onun maksadı, -meselâ- yaptıklarına karşılık İslâm'â, İslâm'ın yüce Rasûlüne, Müslümanların önderlerine sövmek gibi büyük bir kötülükle beraber gerçekleşebiliyorsa, o takdirde bu işten uzak durmak gerekir. Çünkü Yüce Allah:

﴿وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَسُبُّوا اللَّهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ كَذَلِكَ

رَبَّنَا لِكُلِّ أُمَّةٍ عَمَلُهُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّهِمْ مَرْجِعُهُمْ فَيُنَبِّئُهُم بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

“Allah’tan başka yalvardıklarına sövmeyiniz, onlar da Allah’a bilgisizce söverler. İşte Biz böylece her ümmete yaptıklarını süsledik. Nihâyet dönüşleri yalnız Rablerinedir. O da kendilerine yaptıklarını haber verecektir.” (el-En’âm, 6/108) buyurmaktadır.

Müslümanların casusluk maksadıyla küfür diyarında kalması da buna benzer. Çünkü o, onların Müslümanlar için hazırladıkları tuzakları öğrenir ve Müslümanların onlardan sakınmalarını, tedbir almalarını sağlar. Nitekim Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, Hendek gazvesinde müşriklerin halini öğrenmek üzere Huzeyfe b. el-Yeman’ı müşriklerin yanına göndermişti.

3- Müslüman devletin ihtiyacı ve kâfir bir devletle ilişkilerini düzenlemek için kalmak. Elçilik görevleri gibi... Böyle bir kalışın hükmü, maksadının hükmü gibidir. Meselâ kültür ateşesi; öğrencilerin işlerini görmek, onların İslâm dinine, ahlâkına ve âdâbına bağlı kalmalarını sağlamak maksadıyla kalır. Onun orada kalması sayesinde büyük bir maslahat gerçekleştiği gibi, büyük bir kötülük de bertaraf edilmiş olur.

4- Ticaret ve tedavi gibi mübah olan özel bir ihtiyacı dolayısıyla orada kalmak. İhtiyacı kadar orada kalması mübah olur. Âlimler, kâfirlerin diyarına ticaret maksadıyla girmenin caiz olduğunu açıkça belirttiği gibi, bunu kimi sahabîlerden de rivâyet olarak nakletmişlerdir.

5- Öğrenim maksadıyla kalmak. Bu da bir ihtiyaç dolayısıyla kalmak kabilindendir. Ancak ondan daha tehlikeli ve kalanın din ve ahlâkını daha çok yaralayıcı

cıdır. Çünkü öğrenci olan, mertebe itibariyle kendisinin aşağıda, hocalarının da daha yukarıda olduğunu hisseder. Bunun neticesinde onları ta'zim eder, onların görüşlerinin, düşünce ve yaşayışlarının doğruluğuna kanaat getirir. Sonunda onları taklide kadar gider. Allah'ın korumayı dilediği pek az kimseler müstesnâ... Diğer taraftan öğrenci, hocasına ihtiyaç duyar. Bu da ona sevgi duymasına ve onun sapıklık ve sapkınlığında ona müdahalede bulunmamasına sebep olur. Öğrenci, öğrenim gördüğü yerde arkadaş edinir. Aralarından samimî olanları da olur. Onları sever, onları veli edinir, onlardan bir şeyler alır.

İşte bu hususların tehlikesinden ötürü daha çok korunmak, dikkat ve özen göstermek gerekir. Bu yüzden bu maksatla küfür diyarında kalmada daha önce aranan iki temel şarta ek olarak başka şartlar da aranır:

a) Öğrencinin, faydalıyı zararlıdan ayırdedebilecek ve uzak geleceğe bakabilecek derecede aklî olgunluğa erişmiş olması. Küçük yaşta gençlerin ve akli yetersiz olanların gönderilmesi ise onların din, ahlâk ve yaşayışları için büyük bir tehlikedir. Ayrıca bu, geri dönecekleri ve o kâfirlerden aldıkları zehirleri bünyelerine üfleyecekleri ümmetleri/toplumlari için de bir tehlikedir. Nitekim vâkıa buna şahittir. Bu gibi öğrencilerin pek çoğu gittiklerinden başka türlü dönmüşlerdir. Dinlerinde, ahlâk ve yaşayışlarında sapılarak dönmüşlerdir. Hem kendileri, hem de toplumlari için bu hususta bilinen ve tanık olunan zararlar ortaya çıkmıştır. Böylelerini öğrenim maksadıyla göndermek, ancak koyunları, saldırgan köpeklerle takdim etmeye benzer.

b) Öğrencinin hak ile bâtılı birbirinden ayırdedebilecek, bâtıla karşı hak ile mücadele verebilecek kadar şer'î bilgiye sahip olması gerekir. Ta ki onların üzerinde oldukları bâtıla aldanarak onu hak zannetmesin. Ya hak ile bâtıl onun için içinden çıkılamayacak karışık bir hal almasın ya da bâtılı bertaraf etmekte acze düşmesin. Aksi takdirde şaşırır kalır ya da bâtıla uyar.

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yaptığı rivâyet edilen duada şöyle buyrulmaktadır:

«اللَّهُمَّ ارْنِي الْحَقَّ حَقًّا وَارْزُقْنِي إِيَّاهُ، وَارْنِي الْبَاطِلَ بَاطِلًا وَارْزُقْنِي إِيَّاهُ، وَلَا تَجْعَلْهُ مُلْتَبِسًا عَلَيَّ فَأُضِلَّ.»

"Allah'ım! Bana hakkı hak olarak göster ve ona tâbi olmayı nasib et. Bâtılı da bâtıl olarak göster ve ondan uzak durmayı nasib et. Bana hakkı içinden çıkılamaz, anlaşılamaz bir hale getirme, o takdirde saparım."

c) Öğrencinin küfre ve fasıklığa karşı kendisini koruyup himaye edebilecek bir dindarlığa sahip olması gerekir. Dindarlığı zayıf bir kimse -Yüce Allah'ın dilemesi müstesnâ- orada kalınca kötülüklerden kendini koruyamaz. Buna sebep ise hücumların kuvvetli, direncin zayıf olmasıdır. Oralardaki küfür ve fasıklığın sebebi güçlü ve çok çeşitlidir. Öğrencinin direnci zayıf düşerse etkisini hemen gösterir.

d) Kendisi sebebiyle orada kalacağı ilme ihtiyaç duyulması. Şöyle ki onun o ilmi öğrenmesi, Müslümanlar için bir maslahat olmalı ve Müslüman ülkelerdeki okullarda onun benzeri bulunmamalıdır. Şâyet Müslümanların maslahatına olmayan fuzûlî bir bilgi ya da İslâm dışındaki okullarda benzeri bulunan bir bilgi ise böyle bir

bilgi için küfür diyarında kalmak caiz olmaz. Çünkü bu tür kalış, din ve ahlâk için bir tehlikedir ve faydasız yere pek çok malın zayi edilmesi söz konusudur.

6- Orada iskân maksadıyla ikamet etmek. Bu ise öncekinden daha tehlikeli ve daha büyük bir iştir. Çünkü bunun doğurduğu kötülükler pek çoktur. Zira kâfirlerle tam anlamıyla içiçedir. Vatandaşlığın gereği olan sevgi (onlara karşı sevgi besleme gibi hususlara bağlı bir vatandaş olduğu duygusu), kâfirlerin sayısını arttırmak, kendisinin çoluk ve çocuğunun da kâfirlerle birlikte yetişmesi ve eğitim görmesi gibi... Böylelikle onlar da kâfirlerin ahlâk ve geleneklerini alırlar. Hatta akide ve ibâdetlerinde dahi onları taklid edecek hale gelebilirler.

Bu yüzden Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den nakledilen hadîste şöyle buyrulduğu kaydedilmektedir:

«مَنْ جَامَعَ الْمُشْرِكَ وَسَكَنَ مَعَهُ فَإِنَّهُ مِثْلُهُ».

“Kim müşrikle birlikte olur ve onunla beraber kalırsa, onun gibidir.”

Bu hadîs, sened itibariyle zayıf olsa bile vâkıyanın incelenmesi açısından izahı mümkündür. Çünkü kâfirlerle beraber yerleşip kalmak şeklen onlar gibi olmayı gerektirir. Kays b. Ebi Hâzim'den, onun da Cerîr b. Abdullah radiyallahu anh'tan rivâyetine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, *“Ben müşrikler arasında ikamet eden ne kadar Müslüman varsa ondan beriyim.”* buyurmuştur. *“Ey Allah'ın Rasûlü! Neden?”* diye sordular. Şöyle buyurdu: *“Onların ateşleri birbirini görmez.”* (Ebû Davud, Tirmizî) Ravîlerin çoğu, onun mürsel olarak Kays b. Ebi Hâzim'den, o da Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den

diye rivâyet etmişlerdir. Tirmizî dedi ki: "Ben, Muhammed'i (Buhârî'yi kastediyor) şöyle derken dinledim: "Sahîh olan, Kays'ın Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den diye yaptığı rivâyetin mürsel olduğu şeklindedir."

Zaten küfrün şeâirinin ilân edildiği, hükmün Allah-tan ve Rasûlünden başkasının hakkı görüldüğü kâfirler diyarında mü'min bir kimse, gönül hoşluğuyla nasıl kalabilir? Bütün bunları gözleriyle görüp kulaklarıyla işitirken böyle bir şeye nasıl razı olabilir? Böyle bir ülkeye nasıl müntesib olabilir? Nasıl olur da çoluk çocuğuyla orada kalıp -Müslüman topraklarındayken huzur içinde yaşadığı gibi- huzur bulabilir? Üstelik böyle bir kalışın, hem onun, hem de çoluk çocuğu için, din ve ahlâkları açısından çok büyük tehlikesi vardır.

Kâfirlerin ülkelerinde kalmanın hükmüyle ilgili ulaşılabildiğimiz sonuçlar bunlardır. Yüce Allah'tan bunların hakka ve doğruya uygun olmalarını ümid ederiz.

فَلَمَّا اسْتَقَرَّ فِي الْمَدِينَةِ أَمَرَ بِبَقِيَّةِ شَرَائِعِ الْإِسْلَامِ، مِثْلِ: الزَّكَاةِ، وَالصَّوْمِ، وَالْحَجِّ، وَالْأَذَانِ، وَالْجِهَادِ، وَالْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ، وَغَيْرِ ذَلِكَ مِنْ شَرَائِعِ الْإِسْلَامِ.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Medine'ye yerleştikten sonra zekât, oruç, hac, ezan, cihâd, iyiliği emredip kötülükten sakındırmak ve benzeri İslâm'ın diğer şer'î hükümleri ile emrolundu.

Müellif -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- diyor ki: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Medine-i Münevvere'ye yerleştikten sonra İslâm'ın diğer şer'î hükümlerini em-

retti. Çünkü o, Mekke'deyken -yaklaşık on yıl- tevhîde davet etti. Yine Mekke'de ona beş vakit namaz farz kılındı. Medine'ye hicret ettiğinde henüz kendisine İslâm'ın zekât, oruç, hac ve bunların dışındaki diğer kaideleri farz kılınmamıştı. Müellifin -Allah ona rahmet etsin- ifadelerinden anlaşıldığına göre zekât, hem aslî bir hüküm olarak, hem de tafsilî hükümleri itibarıyla Medine'de farz kılınmıştır. Bazı âlimlerin kanaatine göre ise zekât önce Mekke'de farz kılınmıştı, fakat nisabları takdir edilmemişti. Bu nisablardaki farz olan miktar da belirtilmemişti. Medine'de ise zekât nisabları ve bu nisablardan verilmesi gereken miktarlar takdir edildi. Bu görüşün sahibi olanlar, bazı Mekkî sûrelerde zekâtı farz kılan âyetlerin var olduğunu delîl gösterirler. el-En'âm sûresinde yer alan Yüce Allah'ın:

﴿وَأَتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ﴾

“Biçildikleri günde haklarını verin.” (el-En'âm, 6/141) buyruğuyla;

﴿وَالَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَّعْلُومٌ ۖ لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ﴾

“Onlar ki mallarında bilinen bir hak vardır. Dilenene ve yoksula...” (el-Mearic, 70/24-25) buyruğu buna örnektir.

Sonuçta zekâtın nihaî şeklini alması, nisabların tesbiti ve bu nisablardan ödenmesi gereken miktarla zekâtta hak sahiplerinin açıklanması Medine'de olmuştur.

Ezan ve Cuma da böyledir. Görüldüğü kadarıyla cemaatle namaz kılmak da ancak Medine'de farz kılınmıştır. Çünkü cemaate davetin söz konusu olduğu ezan, hicretin ikinci yılında farz kılınmıştır. Zekât ve oruç da

hicretin ikinci yılında farz kılınmıştır. Hacca gelince, râcih olan görüşe göre ancak hicri dokuzuncu yılda farz kılınmıştır. Bu da Mekke'nin hicretin sekizinci yılında fethedilerek bir Dar-ı İslâm olmasından sonradır.

İyiliği emredip münkerden alıkoymak ve açıktan yerine getirilmesi gereken kaidelerin hepsi Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Medine'de otoriteyi ele geçirip İslâm devletini kurmasından sonra farz kılınmıştır.

أَخَذَ عَلَى هَذَا عَشْرَ سِنِينَ، وَتَوَفَّى - صَلَوَاتُ اللَّهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِ

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bu şekilde on yıl geçirdi. Ondan sonra da vefat etti. Allah'ın salât ve selâmı üzerine olsun.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, hicretten sonra on yıl böyle devam etti. Yüce Allah, onu, dini ve mü'minler üzerine nimetini tamamladıktan sonra, kendi komşuluğuna ve peygamberlerin, siddîkların, şehidlerin, sâlihlerin bulunduğu en yüce dostlar arasına katmak için seçti.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, Safer ayının sonları ile Rabîulevvel ayının başlarında hastalandı. Başını bağlamış olarak Müslümanların arasına, minbere çıktı. Şehâdet getirdikten sonra Uhud'da öldürülen şehidlere mağfîret diledi, sonra da şöyle buyurdu:

“Allah, kullarından bir kulu, dünya ile nezdinde bulunanları tercih etmek arasında serbest bıraktı, o da Allah'ın nezdinde olanları tercih etti.”

Ebû Bekir *radiyallahu anh* onun bu sözlerinin ne anlama geldiğini bildiğinden ağladı: “Anam-babam sana feda olsun. Hepimizin anası, babası, çocukları, canı,

malı sana feda olsun.” Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, “Yavaş ol ey Ebû Bekir!” buyurduktan sonra sözlerini şöyle sürdürdü:

«إِنَّ مِنْ أَمَنِ النَّاسِ عَلَيَّ فِي صُحْبَتِهِ وَمَالِهِ أَبَا بَكْرٍ وَلَوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا خَلِيلًا غَيْرَ رَبِّي لَاتَّخَذْتُ أَبَا بَكْرٍ وَلَكِنْ أَخُوهُ الْإِسْلَامِ وَمَوْدَّتُهُ».

“Şüphesiz ki arkadaşlığı ve malı hususunda insanlar arasında beni en çok minnet altında bulunduran kişi Ebû Bekir’dir. Şâyet Rabbimden başkasını halil edinecek olsaydım, şüphesiz Ebû Bekir’i edinirdim, fakat İslâm’ın dostluğu ve sevgisi (bizi birbirimize) bağlayıcıdır.”

Ebû Bekir radiyallahu anh’a, insanlara namaz kıldırmasını emretti. Hicri on birinci yılın Rabîulevvel ayının on iki ya da on üçüncü gününde Yüce Allah onu kendine yakın olacağı komşuluğu için seçti. Ölüm halleri onda görülmeye başlayınca elini yakınında bulunan bir suya sokuyor, yüzüne sürüyor ve şöyle diyordu: “Lâ ilâhe illallah. Şüphesiz ki ölümün (çok ağır) sekerâtı vardır.” Daha sonra gözü semaya doğru dikildi ve “Allah’ım, o (er-Rafîku’l-A’la) en yüce dost(lar) arasında (olmak) istiyorum.” dedi. O gün vefat etti.

Bundan dolâyı insanlar arasında büyük bir çalkantı oldu. Haksız da değillerdi. Nihâyet Ebû Bekir radiyallahu anh geldi, minbere çıktı. Yüce Allah’a hamdu senâda bulundu, sonra şunları söyledi:

“İmdi, kim Muhammed’e ibâdet ediyor idiyse şüphesiz ki Muhammed ölmüştür. Kim de Allah’a ibâdet ediyor ise muhakkak Allah, Hayy’dır, asla ölmez.” Sonra da şu buyrukları okudu:

﴿وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ
انْقَلَبْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ﴾

“Muhammed ancak bir peygamberdir. Ondan evvel nice peygamberler gelip geçmiştir, eğer o ölür veya öldürülürse, ökçelerinizin üstünde (dininizden) geriye mi döneceksiniz?” (Al-i İmrân, 3/144)

﴿إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ﴾

“Muhakkak sen de öleceksin, hiç şüphesiz onlar da öleceklerdir.” (ez-Zümer, 39/30)

Bu sefer ağlama sesleri daha da hızlandı, Allah Rasûlünün vefat ettiğini kesinlikle öğrenmiş oldular.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, -ona bir ikram olmak üzere- elbiseleri üzerinde olduğu halde gasledildi. Sonra da Sahûlî diye bilinen bir kumaştan üç kumaş parçasıyla kefenlendi. Onun kefeninde ayrıca gömlek ve sarık yoktu. İmamsız olarak insanlar bölük bölük onun namazını kıldılar. Daha sonra -arkasından gelen halife- nin bey'atinin tamamlanmasının akabinde- çarşamba gecesi defnedildi. Şanı yüce Rabbimizin en faziletli ve en mükemmel salât ve selâmları üzerine olsun.

وَهَذَا دِينُهُ، لَا خَيْرَ إِلَّا دَلَّ الْأُمَّةَ عَلَيْهِ، وَلَا شَرَّ إِلَّا حَذَرَهَا مِنْهُ، وَالْخَيْرُ
الَّذِي دَلَّهَا عَلَيْهِ التَّوْحِيدُ، وَجَمِيعُ مَا يُحِبُّهُ اللَّهُ وَيَرْضَاهُ، وَالشَّرُّ الَّذِي
حَذَرَهَا مِنْهُ الشِّرْكُ، وَجَمِيعُ مَا يَكْرَهُهُ اللَّهُ وَيَأْتَاهُ. بَعَثَهُ اللَّهُ إِلَى النَّاسِ
كَافَّةً، وَافْتَرَضَ طَاعَتَهُ عَلَى جَمِيعِ الثَّقَلَيْنِ الْجَنِّ وَالْإِنْسِ؛ وَالذِّيلُ قَوْلُهُ
تَعَالَى: ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا﴾

O'nun dini bâkîdir. İşte O'nun dini budur. Ne kadar hayır varsa mutlaka ümmete onu göstermiştir, ne kadar kötülük varsa mutlaka o kötülükten ümmeti sakındırmıştır. Gösterdiği hayır, Tevhîd ve Allah'ın sevip razı olduğu her şeydir. Sakındırdığı kötülük ise şirk ve Yüce Allah'ın hoşlanmayıp kabul etmediği her şeydir. Allah onu bütün insanlara peygamber olarak göndermiş, bütün insan ve cinlere ona itaati farz kılmıştır. Bunun delîli de Yüce Allah'ın, "De ki: Ey İnsanlar! Şüphesiz ben... Allah'ın size, hepinize gönderdiği peygamberiyim." (el-A'râf, 7/158) buyruğudur.

Yüce Allah, onu bütün insanlara peygamber olarak göndermiştir.

Bu âyet-i kerîme de Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, Allah'ın bütün insanlara gönderdiği rasûlü olduğuna delîldir.

Göklerin ve yerin mülk ve egemenliği, onu peygamber olarak gönderenindir. Diriltmek ve öldürmek O'nun elindedir. Rubûbiyyetinde bir ve tek olan O olduğu gibi, ulûhiyyetinde de bir ve tek olan O'dur.

Yüce Allah bu âyet-i kerîmenin sonunda ümmi olan Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e îmân etmemizi, ona tâbi olmamızı emretmektedir. İşte ilmî ve amelî olarak hidâyetin sebebi ve yolu budur. Bu, hem irşad ile husule gelen bir hidâyettir, hem ilâhî tevfik ile gerçekleşen bir hidâyettir.

O, bütün Sekaleyn'e (yani cinlere ve insanlara) gönderilmiş Allah'ın Rasûlüdür. Cinlere ve insanlara bu ismin veriliş sebebi ise sayılarının çokluğundan dolayıdır.

وَكَمَّلَ اللَّهُ بِهِ الدِّينَ؛ وَالذَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتِمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾

Yüce Allah, onun peygamberliği ile bu dini tamamlamıştır. Bunun delîli de Yüce Allah'ın, "Bugün sizin için dininizi kemâle erdirdim, üzerinizdeki nimetimi tamamladım ve size din olarak İslâm'ı beğenip seçtim." (el-Mâide, 5/3) buyruğudur.

Yani O'nun dini kıyâmete kadar baki kalacaktır. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, ümmetin ihtiyaç duyacağı şeyleri açıklamadan vefat etmedi. Öyle ki Ebû Zerr *radiyallahu anh* şöyle demiştir: "Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bizlere, hakkında bilgi vermediği, semâda kanat çırpın tek bir kuş dahi bırakmadı." Müşriklerden biri, Selman-ı Farisî'ye şöyle demiştir: "Peygamberiniz size def-i hacete varıncaya kadar her şeyi öğretti." O da şöyle buyurmuştur: "Evet, o bize büyük ya da küçük abdest bozarken kibleye dönmemeyi, üç taştan daha aşağısıyla, sağ elimizle, hayvan tersiyle ya da kemikle istinca edip temizlenmeyi de yasakladı."

O halde Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ya sözüyle ya davranışıyla ya da ikrarıyla -kimi zaman kendiliğinden, kimi zaman da sorulan bir soruya cevap vererek- dini, bütünüyle açıklamıştır. Peygamber *sallallahu*

aleyhi ve sellem'in açıklık getirdiği hususların en büyüğü ise tevhîddir.

Onun emrettiği her şey bu ümmet için, dünyada da, âhirette de hayırdır. Yasakladığı her husus da bu ümmet için, hem dünyada, hem de âhirette şerdir.

Bazı kimselerin bilmeden emir ve nehy hususunda darlık olduğunu iddia ettikleri hususlara gelince; bunun asıl sebebi sağlıklı bir basîretin olmayışı, az sabır ve zayıf bir din bağıdır. Yoksa genel kaide; Yüce Allah'ın bizim için dinde zorluk kılmadığı, dinin tamamıyla kolaylık olduğudur. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ﴾

“Allah size kolaylık diler, güçlük dilemez.” (el-Bakara, 2/185)

﴿وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمُ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ﴾

“Dinde size güçlük vermedi.” (el-Hac, 22/78)

﴿مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمُ مِنْ حَرَجٍ﴾

“Allah size güçlük çıkarmak istemez.” (el-Maide, 5/6)

Nimetinin eksiksizliği ve dinini kemâle erdirdiği için Yüce Allah'a hamdu senâlar olsun.

وَالدَّلِيلُ عَلَى مَوْتِهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿إِنَّكَ مَيِّتٌ

وَأَنَّهُمْ مَيِّتُونَ * ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ﴾

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in vefat ettiğinin delili ise Yüce Allah'ın, “Şüphesiz ki sen de öleceksin, onlar da ölecekler. Sonra şüphe-

siz ki kıyâmet gününde Rabbinizin huzurunda muhâkeme olunacaksınız.” (ez-Zümer, 30-39/31) buyruğudur.

Bu âyet-i kerîmede Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ve kendilerine peygamber olarak gönderildiği kimselerin mutlaka ölecekleri, Kıyâmet gününde Yüce Allah'ın huzurunda muhâkeme olunacakları bildirilmektedir. Yüce Allah da aralarında hak ile hüküm verecektir. Yüce Allah, mü'minlerin aleyhine kâfirlere asla bir yol vermeyecektir.

وَالنَّاسُ إِذَا مَاتُوا يُنْعَثُونَ؛ وَالذَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَى﴾. وَقَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَاللَّهُ أَنْبَتَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ نَبَاتًا﴾ ثُمَّ يُعِيدُكُمْ فِيهَا وَيُخْرِجُكُمْ إِخْرَاجًا

İnsanlar öldükten sonra diriltileceklerdir. Bunun delîli de Yüce Allah'ın şu buyruklarıdır: “Sizi ondan (topraktan) yarattık. Yine sizi oraya döndüreceğiz ve bir kez daha sizi ondan çıkaracağız.” (Tâ-hâ, 20/55); “Ve Allah sizi yerden bir bitki gibi bitirmiştir. Sonra sizi yine oraya döndürecek ve sizi yeniden çıkaracaktır.” (Nûh, 71/17-18)

Müellif rahimehullah bu ifadelerle insanın öldükten sonra diriltileceğini açıklamaktadır. Yüce Allah amellerinin karşılığını vermek üzere ölümlerinden sonra insanları diriltecektir. İşte peygamberler göndermenin sonucu da budur. İnsan bugün için, (yani öldükten sonra diriliş ve amel defterlerinin verilmiş günü için) amelde bulunmalıdır. Yüce Allah, o günün halleri ve dehşetlerinden kal-

bi, Yüce Allah'a döndürecek ve o günden korkmasını sağlayacak şekilde söz etmiştir Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿فَكَيْفَ تَتَّقُونَ إِنْ كَفَرْتُمْ يَوْمًا يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيبًا ۖ السَّمَاءُ مِنْفَطِرٌ بِهِ كَانَ وَعْدُهُ مَفْعُولًا﴾

“Eğer siz küfrederseniz, çocukların saçlarını ağartacak bir günden kendinizi nasıl koruyacaksınız? Gök bile o sebeble yarılmış, O’nun va’di yerine getirilmiş olacaktır.” (el-Müzzemmil, 73/17-18)

Bu ifadelerde öldükten sonra dirilişe îmân etmeye işaret vardır ve müellif *rahimehullah* buna iki âyet-i kerîmeyi delîl göstermektedir. Bunlardan birinde Yüce Allah, Adem *aleyhisselam*’ı ilk yarattığında topraktan yaratmış olduğuna işaret etmektedir. Tekrar oraya dönüşümüz ise ölümden sonra oraya gömülmekle olur. Oradan çıkarılmamız da kıyâmet günü öldükten sonraki dirilişle gerçekleşecektir.

﴿مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَى﴾

“Biz sizi oradan yarattık, oraya iâde ederiz. Bir kere daha sizi yine oradan çıkarırız.” (Tâ-hâ, 20/55) âyet-i kerîmesiyle kendisinden sonra zikredilen âyet-i kerîmeler arasında tam manasıyla bir uyum vardır.

Bu anlamdaki âyet-i kerîmeler gerçekten çoktur. Yüce Allah, öldükten sonra dirilişi Kitabında defalarca beyan etmiştir. Ta ki insanlar buna îmân etsinler, îmânları artsın diye... Bu pek büyük gün için amel etsinler. Biz, Yüce Allah’tan, bizleri o gün için amelde bu-

lunan ve o günde mutlu ve bahtiyar olan kimselerden kılmasını niyaz ederiz.

وَبَعْدَ الْبَعْثِ مُحَاسِبُونَ وَمَجْزِيُونَ بِأَعْمَالِهِمْ، وَالذَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَلَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ أَسَاءُوا بِمَا عَمِلُوا وَيَجْزِيَ الَّذِينَ أَحْسَنُوا بِالْحُسْنَى﴾

Ba's (diriliş)'dan sonra hesaba çekilecekler ve onlara amellerinin karşılığı verilecek. Bunun delîli de Yüce Allah'ın, "Kötülük edenleri yaptıkları karşılığında cezalandırması, güzel amelde bulunanları da daha güzeli ile mükâfatlandırması içindir." (en-Necm, 53/31) buyruğudur.

Yani insanlar diriltildikten sonra amellerinin karşılıkları onlara verilecek ve amelleri dolayısıyla hesaba çekileceklerdir. Eğer hayır işlemişlerse hayır görecekler, kötülük işlemişlerse kötülükle karşılanacaklardır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ﴿٧﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ﴾

"Kim zerre ağırlığınca bir hayır yapmışsa onu görecektir. Kim de zerre ağırlığınca bir kötülük yapmışsa onu görecektir." (ez-Zilzâl, 99/7-8)

﴿وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَإِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا وَكَفَى بِنَا حَاسِبِينَ﴾

"Kıyâmet gününe has adâlet terazilerini koyunuz. Kimseye en ufak bir zulüm yapılmaz. (İyiliği) bir hardal tanesi ağırlığınca olsa bile Biz onu getiririz. Hesaba çekenler olarak Biz yeteriz." (el-Enbiya, 21/47)

﴿مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى إِلَّا مِثْلُهَا وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ﴾

“İyilikle gelene bunun on misli vardır. Bir günah ile gelen de ancak onun misliyle cezalandırılır. Onlara zulmedilmez.” (el-En’âm, 6/160)

Buna göre bir iyilik, on katından yedi yüz katına ve Yüce Allah’ın lutfu ve kullarına bir ihsanı olmak üzere çok daha fazla katlarıyla da mükâfatlandırılacaktır. Şanı Yüce Allah, önce sâlih amelde bulunmayı lutfetmiştir, ikinci defada da onun karşılığını genişçe ve kat kat fazlasıyla vermekle lutufta bulunacaktır.

Kötü amele gelince, kötülüğün karşılığı da onun misli olacaktır. İnsan, işlediği kötülükten fazlasıyla cezalandırılmayacaktır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى إِلَّا مِثْلُهَا وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ﴾

“Bir günah ile gelen de ancak onun misli ile cezalandırılır. Onlara zulmedilmez.” (el-En’âm, 6/160) İşte bu, Yüce Allah’ın lutf ve ihsânının kemâlinin bir tecellisidir.

Daha sonra müellif *rahimehullah*, buna Yüce Allah’ın:

﴿لِيُجْزِيَ الَّذِينَ أَسَاءُوا بِمَا عَمِلُوا وَيُجْزِيَ الَّذِينَ أَحْسَنُوا بِالْحُسْنَى﴾

“(Bu,) kötülük edenleri yaptıkları karşılığında cezalandırması, güzel amelde bulunanları da daha güzeliyle mükâfatlandırması içindir.” (en-Necm, 53/31) buyruğunu delîl göstermektedir.

Yüce Allah iyilik işleyenler hakkında, **“Daha güzeli ile”** buyurduğu halde, kötülük işleyenler için **“daha kötüsü ile”** diye buyurmamıştır.

وَمَنْ كَذَبَ بِالْبَعْثِ كَفَرَ، وَالذِّيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿رَعِمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ لَنْ

يُبْعَثُوا قُلْ بَلَى وَرَبِّي لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبُّونَ بِمَا عَمِلْتُمْ وَذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ﴾

Kim ba'sı (öldükten sonra dirilişi) yalanlarsa, o kişi kâfir olur. Bunun delîli de Yüce Allah'ın, "O kâfir olanlar, öldükten sonra asla diriltilmeyeceklerini iddia ettiler. De ki: Hayır, Rabbim hakkı için elbette diriltileceksiniz. Sonra da işlediğiniz mutlaka size haber verilecektir. Hem bu, Allah'a göre pek kolaydır." (et-Tegâbun,64/7) buyruğudur.

Öldükten sonra dirilişi (ba'sı) yalanlayan kimse kâfir olur. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿وَقَالُوا إِنْ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ﴾ وَلَوْ تَرَى إِذْ وَقَفُوا عَلَى رَبِّهِمْ قَالَ أَلَيْسَ هَذَا بِالْحَقِّ قَالُوا بَلَى وَرَبَّنَا قَالَ فَذُقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنتُمْ تَكْفُرُونَ﴾

"Onlar, 'Hayat ancak bu dünyadaki hayatımızdan ibarettir; biz, bir daha da diriltilecek değiliz.' demişlerdi. Rablerinin huzuruna getirildikleri zaman sen onları bir görsen! Allah, 'Bu (yeniden dirilme olayı), hak değil miymiş?' diyecek. Onlar da 'Rabbimize andolsun ki evet!' diyecekler. Allah da, 'Öyle ise inkâr ettiğinizden dolayı azabı tadın!' diyecek." (el-En'âm, 6/29-30) buyurmaktadır.

﴿وَنَلَّ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ﴾ الَّذِينَ يُكَذِّبُونَ يَوْمَ الدِّينِ ﴿وَمَا يُكَذِّبُ إِلَّا كُلُّ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ﴾ إِذَا تَتَلَّى عَلَيْهِ آيَاتُنَا قَالَ أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾ كَلَّا إِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَمَحْجُورُونَ

﴿ثُمَّ إِنَّهُمْ لَصَالُو الْجَحِيمِ﴾ ثُمَّ يُقَالُ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿

“Yalanlayanların o gün vay haline! Onlar ki o din gününü yalan sayarlar. Halbuki onu, haddi aşan ve çok günahkâr olan bir kimseden başkası yalanlamaz. Ona karşı âyetlerimiz okunduğunda, ‘Evvelkilerin efsaneleridir.’ der. Hayır, aksine onların kazandıkları kalplerini örtmüştür. Hayır, muhakkak ki onlar o günde Rablerinden perdelenmiş olacaklardır. Sonra onlar hiç şüphesiz cehennemi boylayacaklardır. Sonra, ‘İşte bu sizin yalanlayageldiğiniz şeydir.’ denilir.” (el-Mutaffifîn, 83/10-17)

﴿بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ وَأَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا﴾

“Fakat onlar kıyâmeti yalanladılar. Kıyâmeti yalanlayana da Biz şiddetli bir ateş hazırladık.” (el-Furkan, 25/11)

﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَلِقَائِهِ أُولَٰئِكَ يَئِسُوا مِنْ رَحْمَتِي وَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾

“Allah’ın âyetlerini ve O’na kavuşmayı inkâr edenler var ya! Onlar Benim rahmetimden ümit kestiler ve onlar için çok acıklı bir azab da vardır.” (el-Ankebût, 29/23)

Müellif *rahimehullah* da Yüce Allah’ın:

﴿زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ لَنْ يُبْعَثُوا﴾

“İnkâr edenler, kesinlikle diriltilmeyeceklerini ileri sürdüler....” (et-Teğabun, 64/7) âyetini delîl göstermiştir.

Bu inkârcıların aklî bakımdan ikna edilmeleri şu yollarla mümkün olur:

1- Öldükten sonra diriliş; bütün peygamber ve rasûllerden, bütün ilâhî kitaplarla semavî şerâatlarda tevâtüren nakledilegelmiş olup önder şahsiyetler bunu kabul etmişlerdir. Sizler; bir filozoftan, prensip ya da düşünce sahibi kimseden gelen nakilleri tasdîk edip doğrularken bunu nasıl inkâr edersiniz? Halbuki sizin tasdîk ettiğiniz haberler, ne nakil yolu ne de gerçeğin tanıklığı açısından (asla) öldükten sonra dirilişe dâir haberler seviyesine ulaşabilmektedir.

2- Öldükten sonra dirilişin mümkün olduğuna akıl tanıklık etmektedir ki, bu birkaç yolla olmaktadır:

a) Mevcut varlıkların her birinin önceden yok olduğunu ve sonradan var olduğunu kimse inkâr etmez. Önceleri olmayan bir şeyi yaratıp var eden bir kimsenin, onu tekrar îade etmesi öncelikle söz konusudur. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ﴾

“Varlıkları ilkin yoktan var eden, sonra da onu tekrar îade eden O’dur ve bu, O’na göre daha kolaydır.” (er-Rûm, 30/27)

﴿كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وَعِندَنَا إِتْنَا كُنَّا فَاعِلِينَ﴾

“Tıpkı ilk yaratmaya başladığımız gibi onu tekrar o hale getiririz. (Bu,) üzerimize aldığımız bir vaad oldu. Biz, (vâdettiğimizi) yaparız.” (el-Enbiyâ, 21/104)

b) Göklerin ve yerin -büyüklük ve sanatlarındaki harikulâdelik dolayısıyla- yaratılışlarının büyüklüğünü hiç kimse inkâr etmez. Bunları yaratan, elbetteki insan-

ları da yaratmaya ve onları yeniden var etmeye kadirdir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿لَخَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ أَكْبَرُ مِنْ خَلْقِ النَّاسِ﴾

“Göklerle yerin yaratılması andolsun ki insanların yaratılışından daha büyüktür.” (el-Mu'min, 40/57)

﴿أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَمْ يَغْيِ بِخَلْقِهِنَّ بِقَادِرٍ عَلَى أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتَى بَلَى إِنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾

“Peki, göklerle yeri yaratmış ve onları yaratmaktan dolayı yorulmamış olan Allah'ın, ölüleri diriltmeye de kadir olduğunu görmezler mi? Evet, muhakkak ki O, her şeye gücü yetendir.” (el-Ahkaf, 46/33)

Yüce Allah bir yerde de şöyle buyurmaktadır:

﴿أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَادِرٍ عَلَى أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ بَلَى وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ﴾ إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ﴿

“Göklerle yeri yaratan, onlar gibisini yaratmaya kadir değil midir? Evet (kadirdir) ve O biricik yaratandır. Her şeyi en iyi bilendir. O bir şeyi diledi mi ona emri sadece ‘ol’ demesidir, o da oluverir.” (Yâsin, 36/81-82)

c) Basîret sahibi olan herkes, önceleri kupkuru, bitkisiz ve ölü bir halde gördüğü yeryüzünün; üzerine yağmur yağdığı zaman hemen verimli hale geldiğini ve ölü haldeki bitkilerin de canlanıverdiğini görür. Ölü haldeki yeri tekrar diriltmeye kadir olan, elbette ki ölüleri de tekrar diriltmeye kadirdir. İşte Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَرَى الْأَرْضَ خَاشِعَةً فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ إِنَّ الَّذِي أَحْيَاهَا لَمُحْيِي الْمَوْتَى إِنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾

“Onun âyetlerinden biri de yeri kupkuru görmendir. Biz üzerine suyu indirdiğimizde sarsılır ve kabarır. Onu diriltten, şüphesiz ki ölüleri de diriltir. Çünkü O, her şeye kadirdir.” (el-Fussilet, 41/39)

3- Gerek duyu organları, gerek vâkıa, Yüce Allah'ın bize haber vermiş olduğu ölülerin diriltilmesini, tekrar diriltmenin mümkün olduğunu ortaya koymaktadır. Yüce Allah bu kabilden olmak üzere el-Bakara sûresinde beş olaydan söz etmiştir ki bunlardan sadece birine Yüce Allah'ın şu buyruğu işaret etmektedir:

﴿أَوِ كَالَّذِي مَرَّ عَلَى قَرْيَةٍ وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا قَالَ أَنَّى يُحْيِي هَذِهِ اللَّهُ بَعْدَ مَوْتِهَا فَأَمَاتَهُ اللَّهُ مِئَةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُ قَالَ كَمْ لَبِثْتُ قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ قَالَ بَلْ لَبِثْتُ مِئَةَ عَامٍ فَانْظُرْ إِلَى طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ وَانْظُرْ إِلَى حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَكَ آيَةً لِلنَّاسِ وَانْظُرْ إِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ نُنْشُرُهَا ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًا فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ قَالَ أَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾

“Yahut duvarları, çatıları üstüne çökmüş bir kasabaya uğrayan kimse gibisini (görmedin mi?) ‘Allah burasını ölümünden sonra acaba nasıl diriltecek?’ demişti. Allah da onu yüz yıl öldürmüştü, sonra dirilterek, ‘Ne kadar kaldın?’ demişti. O da ‘Bir gün yahut bir günün bir kısmı kaldım.’ diye söylemişti. ‘Hayır, yüz yıl kaldın. İşte yiyeceğine ve içeceğine bir bak; hiç bozulmamış. Bir de merkebine bak. Biz seni insanlara bir alâmet kılalım diye böyle yaptık. Kemiklere de bak, onları nasıl birleştirip yerli yerine koyuyoruz. Sonra da onlara et giydiriyoruz.’ diye buyurdu. Durum kendisine apaçık belli olunca,

'Biliyorum ki Allah her şeye kadirdir.' demişti." (el-Bakara, 2/259)

4- Hikmet, ölümden sonra tekrar dirilişin olmasını gerektirir ki, böylelikle herkes kazandığının karşılığını görsün. Böyle olmasaydı, insanların yaratılışı boşuna olurdu. Bunun hiçbir değeri ve hikmeti olmazdı. İnsan ile hayvanlar arasında dünya hayatında hiçbir fark olmazdı. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَتَّكُمُ إِلَيْنَا لَا تُزْجَعُونَ﴾ (١٧٥) فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ ﴿١٧٦﴾

"Acaba siz, Bizim sizi boşuna yarattığımızı ve Bize gerçekten döndürülmeyeceğinizi mi zannettiniz? Melik ve Hak olan Allah'ın şanı yücedir. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Yüce Arşın Rabbi O'dur." (el-Mu'minûn, 23/115-116)

﴿إِنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ أَكَادُ أَخْفِيهَا لِتُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا تَسْعَىٰ﴾

"Muhakkak kıyâmet saati gelecektir. Her nefis yaptığının karşılığını görsün diye vaktini gizli tutarım." (Tâ-hâ, 20/15)

﴿وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَا يَتَّبِعُ اللَّهُ مَنْ يَمُوتُ بَلَىٰ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾ (٢٨) لِيَبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي يُخْتَلَفُونَ فِيهِ وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّهُمْ كَانُوا كَاذِبِينَ ﴿٢٩﴾ إِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَيْءٍ إِذَا أَرَدْنَاهُ أَنْ نَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٣٠﴾

"Onlar var güçleriyle, 'Ölecek kimseyi Allah diriltmez.' diye Allah'a yemin ettiler. Hayır, öyle değil. Bu O'nun gerçekleştirmeyi üzerine aldığı hak bir vaaddir. Fakat insanların çoğu bilmezler. Hakkında

ihtilaf ettikleri şeyi onlara açıklaması ve kâfir olanların da kendilerinin yalancılar olduklarını bilmeleri için (Allah onları diriltecek). Bir şeyi dilediğimiz zaman sözümüz ona sadece 'ol' dememizden ibarettir. O da derhal oluverir.” (en-Nahl, 16/38-40)

﴿زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ لَنْ يُبْعَثُوا قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبُّوا بِمَا عَمِلْتُمْ وَذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ﴾

“Kâfir olanlar, öldükten sonra asla diriltilmeyeceklerini iddia ettiler. De ki: Hayır, Rabbim hakkı için elbette diriltileceksiniz. Sonra da işlediğiniz mutlaka size haber verilecektir. Hem bu, Allah’a göre pek kolaydır.” (et-Teğâbun, 64/7)

Öldükten sonra dirilişi inkâr eden kimseler, bu kesin deliller açıklandıktan sonra da inkârlarında ısrar ederlerse, onlar hakka karşı bile bile direnen inatçı kimselerdirler demektir. Zalimler nasıl bir yere döndürüleceklerini de pek yakında göreceklerdir.

﴿وَأَرْسَلَ اللَّهُ جَمِيعَ الرُّسُلِ مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ؛ وَالذَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿سَلَا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ لِنَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ﴾﴾

Allah bütün rasûlleri müjdeleyici ve uyarıcılar olarak göndermiştir. Bunun delîli de Yüce Allah'ın, “Müjdeleyici ve uyarıcılar olarak peygamberler gönderdik ki, peygamberlerden sonra insanların Allah'a karşı bir bahaneleri olmasın.” (en-Nisâ, 4/165) buyruğudur.

Müellif rahimehullah, Yüce Allah'ın, bütün peygamberleri müjdeleyici ve uyarıp korkutucular olmak üze-

re gönderdiğini açıklamaktadır. Nitekim Yüce Allah, **“Müjdeleyici ve korkutucu peygamberler olarak”** diye buyurmuştur. Kendilerine itaat edenleri cennetle müjdeliyor, kendilerine muhalefet edenleri de cehennem ateşiyle korkutup uyarıyorlardı, demektir.

Peygamber göndermenin çok büyük hikmetleri vardır. Bunların önemlilerinden biri, daha doğrusu en önemlisi insanlar için delilin ortaya konulmasıdır. Ta ki peygamberlerin gönderilişinden sonra Allah'a karşı ileri sürecektir herhangi bir bahaneleri kalmayın. Nitekim Yüce Allah,

﴿لَنَلَّا يَكُونُ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ﴾

“...ki insanların peygamberlerden sonra Allah'a karşı bir bahaneleri olmasın.” (en-Nisâ, 4/165) buyurmaktadır.

Bir diğer hikmet de peygamber göndermenin Yüce Allah'ın kulları üzerindeki nimetinin mükemmel ve eksiksiz oluşundan dolayıdır. İnsan aklı -ne kadar ileri olursa olsun- Yüce Allah'a karşı yerine getirilmesi gereken özel hakları tafsilatlı bir şekilde idrâk edemez ve Yüce Allah'ın sahip olduğu kâmil sıfatlara muttali olamaz. Aynı şekilde Yüce Allah'ın sahip olduğu güzel isimleri bilmesine de imkân yoktur. İşte bundan dolayı Yüce Allah, rasûlleri *-hepsine salât ve selâm olsun-* müjdeleyiciler, korkutup uyarıcılar olsunlar diye göndermiş; onlarla birlikte anlaşmazlığa düştükleri hususlarda insanlar arasından hak ile hükümlerin diye de Kitabı indirmiştir.

İlk rasûl Nûh aleyhisselâm'dan sonuncuları olan Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'e kadar bütün

rasûllerin davet ettikleri en büyük husus, -Yüce Allah'ın şu buyruğunda belirtildiği üzere- tevhîddir:

﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ﴾

“Andolsun ki Biz her ümmet arasında, ‘Allah’a ibâdet edin ve tâğûttan kaçının.’ diye bir peygamber göndermişizdir.” (en-Nahl, 16/36)

Yüce Allah başka bir yerde de şöyle buyurmaktadır:

﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ﴾

“Senden önce gönderdiğimiz her bir peygambere mutlaka şunu vahyederdik: Benden başka hak ilâh yoktur. O halde yalnız Bana ibâdet edin.” (el-Enbiya, 21/25)

وَأُولَهُمْ نُوحٌ عَلَيْهِ السَّلَامُ، وَآخِرُهُمْ مُحَمَّدٌ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَهُوَ خَاتَمُ النَّبِيِّينَ؛ وَالدَّلِيلُ عَلَى أَنَّ أُولَهُمْ نُوحٌ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِنْ بَعْدِهِ﴾

Rasûllerin ilki Nûh aleyhisselâm'dır. Sonuncuları da Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'dir. İlklerinin Nûh aleyhisselâm olduğunun delîli Yüce Allah'ın, “Nûh'a ve ondan sonraki bütün peygamberlere vahyettiğimiz gibi muhakkak sana da vahyettik...” (en-Nisâ, 4/163) buyruğudur.

Müellif rahimehullah ilk rasûlün Nûh aleyhisselâm olduğunu açıklamıştır. Buna da Yüce Allah'ın:

﴿كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِنْ بَعْدِهِ﴾

“Nûh’a ve ondan sonraki peygamberlere vahyet-tiğimiz gibi...” (en-Nisâ, 4/163) buyruğunu delil göstermiştir. Sahîh hadîs kitaplarında yer alan şefaât hadîsinde de şöyle denilmektedir: *“İnsanlar Nûh’a giderler ve ona şöyle derler: Sen, Yüce Allah’ın, yeryüzündekilere gönderdiği ilk rasûlüsün...”*

Buna göre Nûh’dan önce bir rasûl gelmemiştir. Böylelikle İdris aleyhimusselâm’ın, Nûh’dan önce olduğunu söyleyen tarihçilerin yanılmış olduklarını da öğrenmiş oluyoruz. Daha doğrusu, İdris’in İsrailoğullarına gönderilmiş peygamberlerden olduğudur.

Peygamberlerin sonuncusu da Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem’dir. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلَكِنْ رَسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴾

“Muhammed, sizin adamlarınızdan kimsenin babası değildir. Fakat o, Allah’ın Rasûlü ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah her şeyi bilendir.” (el-Ahzâb, 33/40)

Buna göre ondan sonra bir peygamber yoktur. Ondan sonra peygamberlik iddiasında bulunan yalancıdır, kâfirdir ve İslâm’dan dönmüş bir mürteddir.

وَكُلُّ أُمَّةٍ بَعَثَ اللَّهُ إِلَيْهَا رَسُولًا مِنْ نُوحٍ إِلَى مُحَمَّدٍ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَأْمُرُهُمْ بِعِبَادَةِ اللَّهِ وَخَدْعُهُ، وَيَنْهَاهُمْ عَنْ عِبَادَةِ الطَّاغُوتِ؛ وَالذَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ﴾

Nûh aleyhisselâm'dan, Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'e kadar bütün ümmetlere Yüce Allah bir rasûl göndermiştir. Bu rasûl onlara, yalnızca Allah'a ibâdet etmelerini emredip tâğûta ibâdet etmelerini yasaklamıştır. Bunun delîli de Yüce Allah'ın, "Andolsun ki Biz her ümmet, 'Allah'a ibâdet edin ve tâğûttan kaçının.' diye bir rasûl gönderdik." (en-Nahl, 16/36) buyruğudur.

Yani Yüce Allah, her ümmet arasında onları bir ve tek olarak Allah'a ibâdet etmeye davet eden, onlara Allah'a şirk koşmayı yasaklayan bir rasûl göndermiştir. Bunun delîli de Yüce Allah'ın:

﴿وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ﴾

"Arasında bir uyarıcının gelip geçmediği hiçbir ümmet de yoktur." (Fâtır, 35/24) buyruğu ve:

﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ﴾

"Andolsun ki Biz her ümmete, 'Allah'a ibâdet edin ve tâğûttan kaçının.' diye bir peygamber göndermişizdir." (en-Nahl, 16/36) buyruğudur.

İşte "lâ ilâhe illallah/Allah'tan başka hak ilâh yoktur." sözünün anlamı da budur.

وَأَفْتَرَضَ اللَّهُ عَلَى جَمِيعِ الْعِبَادِ الْكُفْرَ بِالطَّاغُوتِ وَالْإِيمَانَ بِاللَّهِ. قَالَ
ابْنُ الْقَيْمِ - رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى: مَعْنَى الطَّاغُوتِ مَا تَجَاوَزَ بِهِ الْعَبْدُ حُدُودَ
مِنْ مَعْبُودٍ أَوْ مَتَّبُوعٍ أَوْ مُطَاعٍ.

Yüce Allah bütün kullara, tağutu inkâr edip Allah'a îmân etmeyi farz kılmıştır. İbnu'l-Kayyim rahimehullah dedi ki: "Tâğût, kulun ken-

disi hakkında haddi aştığı her türlü ma'bûd yahut tâbi olunan ya da itaat olunan varlıktır.

Şeyhu'l-İslâm (İbnu'l-Kayyım) rahimehullah bu sözleriyle şunu demek istemiştir: Tevhîd, ancak bir ve tek olarak kendisine hiçbir ortak koşmaksızın Yüce Allah'a ibâdet etmek ve tâğûttan uzak durmakla gerçekleşir.

Yüce Allah bunu kullarına farz kılmıştır. Tâğût kelimesi tuğyân'dan türemiştir. Tuğyân ise haddi aşmak demektir. Yüce Allah'ın:

﴿إِنَّا لَمَّا طَغَى الْمَاءُ حَمَمْنَاكُمْ فِي الْجَارِيَةِ﴾

“Şüphesiz ki (tufanda) su haddini aştığı (tuğyân ettiği) zaman sizleri gemide Biz taşıdık.” (el-Hâkka, 69/11) buyruğunda da bu kökten gelmektedir. Yani su, alışılmış olan sınırından daha yukarıya yükseldiğinde akıp giden gemide sizleri Biz taşıdık, demektir.

Terim olarak yapılmış en güzel tarifi de İbnu'l-Kayyım'ın zikrettiği şekildedir: “Tâğût; kulun, kendisi sebebiyle haddini aştığı her bir ma'bûd, tâbi olunan ya da itaat olunan her varlıktır.”

Burada ma'bûd, tâbi olunan ve itaat olunan ile kastedilen ise sâlih olmayanlardır. Sâlih kimseler, tâğût olamazlar. İsterse kendilerine ibâdet olunan, uyulan ya da itaat olunan kimseler olsunlar. Çünkü ancak Allah'tan başka kendilerine ibâdet olunan putlar, sapıklık ve küfre çağıran yahut bid'atlere, Allah'ın haram kıldıklarını helâl kabul etmeye, helâl kıldıklarını haram kılmaya çağıran kimseler tâğütturlar. Yöneticilere, İslâm dininin öngördüğü nizama aykırı ithal ettikleri sistemlerle İslâm şeriatının dışına çıkmayı süslü gösteren kimseler

de tâğûtturlar. Çünkü bunlar hadlerini aşmış kimselerdir. Zira âlimlerin haddi, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in getirdiklerine tâbi olmasıdır ki, gerçek âlimler peygamberlerin mirasçılarıdır. Onlar peygamberlere ümmetleri arasında ilim, amel, ahlâk, davet ve dini öğretmek açısından mirasçılardır. Haddi aşp da yöneticilere bu gibi sistemlerle İslâm şerîatının dışına çıkmayı süslü gösterecek olurlarsa, tâğût olurlar. Zira onlar, olmaları gereken İslâm şerîatına tâbi olma sınırını aşmış olurlar.

İbnu'l-Kayyım *rahimehullah*'ın ifade ettiği "itaat olunan" sözleriyle kastettiği kimseler, şer'an ya da kaderen kendilerine itaat olunan kimselerdir. Şöyle ki yöneticiler, Allah ve Rasûünün emirlerine aykırı olmayan hususları emredecek olurlarsa, onlara itaat olunur. Bu durumda onların tâğût oldukları söylenemez. Bu gibi halde de yönetilenlerin onları dinleyip itaat etmesi gerekir. Böyle bir durumda ve bu kayıtle yöneticilere itaat etmek, Allah'a itaat etmektir. Bundan dolayı itaat olunması gereken hususlarda emir veren İslâm yöneticilerinin emirlerini yerine getirirken bu hususta Yüce Allah'a ibâdet etmekte olduğumuzu ve bu sayede de O'na yakınlaştığımızı göz önünde bulundurmamız gerekir. Ta ki bizim böyle bir emri uygulayışımız Yüce Allah'a yakınlaştıracı bir amel olsun. Bizim bunu göz önünde bulundurmamızın sebebi Yüce Allah'ın:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ﴾

"Ey îmân edenler! Allah'a itaat edin, Peygamber'e de itaat edin. Ve sizden olan emir sahiblerine de..."
(en-Nisâ, 4/59) buyurmuş olmasıdır.

Yöneticilere kader gereği olarak itaat etmeye gelince; eğer yöneticiler otoriteleri itibariyle güçlü iseler insanlar bu sebeple onlara itaat ederler. İmânî bir etken söz konusu olmasa da...

Çünkü yöneticilere itaat, îmânın etkisiyle olur. İşte fayda veren itaat budur. Hem yöneticilere, hem de insanlara faydalıdır. Bazen itaat, yönetimin güçlü olması halinde insanların yöneticiden korkup çekinmeleri dolayısıyla, otorite baskısıyla olabilir. Çünkü bu durumda yönetici, emrine muhalefet edenleri şiddetli bir şekilde cezalandırabilir.

Bundan dolayı şöyle diyoruz: Bu meselede insanların, yöneticilerine karşı birkaç hali söz konusudur:

Birinci Hal: Hem îmânî etkenin, hem de yönetim gücünün bir arada ve güçlü olması hali. Bu, hallerin en mükemmeli ve en üstünüdür.

İkinci Hal: İmânî etkenin de, yönetim gücünün de zayıflaması hali. Bu da en aşağı, toplum için de yönetici ve yönetilenler için de en tehlikeli haldir. Zira bir taraftan îmânî etken, diğer taraftan yönetimin otoritesi zayıflayacak olursa, fikrî, ahlâkî ve amelî anarşi ortaya çıkar.

Üçüncü Hal: İmânî etkenin zayıflamasına rağmen yönetim otoritesinin güç kazanması. Bu, orta bir mertebededir, çünkü yönetim otoritesi güçlenecek olursa, zahiran ümmet için daha uygun olur. Zira yönetimin gücü gerilerse, o takdirde ümmetin halini, yapacağı işlerin kötülüklerini sorma gitsin!

Dördüncü Hal: İmânî etkenin güç kazanıp yönetim otoritesinin zayıflaması hali. Bu durumda görünüş için-

cü halden daha aşağıda olmakla birlikte insanın kendisiyle Rabbi arasındaki ilişkileri açısından daha mükemmel ve daha üstün olur.

وَالطَّوَاعِثُ كَثِيرُونَ وَرُؤُوسُهُمْ خَمْسَةٌ: إِبْلِيسُ لَعَنَهُ اللَّهُ، وَمَنْ عُبِدَ وَهُوَ رَاضٍ، وَمَنْ دَعَا النَّاسَ إِلَى عِبَادَةِ نَفْسِهِ، وَمَنْ ادَّعَى شَيْئًا مِنْ عِلْمِ الْغَيْبِ، وَمَنْ حَكَمَ بِغَيْرِ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ

Tâğûtlar pek çoktur. Onların ileri gelenleri ise beş tanedir: İblis -Allah'ın lâneti üzerine olsun-; kendisi razı olduğu halde, kendisine ibâdet olunan kimse, kendisine ibâdet etmek üzere insanları davet eden kimse, gayb bilgisinden bir şeyler bildiğini iddia eden kimse ile Allah'ın indirdiklerinden başkası ile hükmeden kimsedir.

Yani tâğûtların ileri gelenleri ve onları taklid edenler beş türdür:

1- İblis, Yüce Allah'ın, kendisine:

﴿وَإِنَّ عَلَيْكَ لَعْنَتِي إِلَى يَوْمِ الدِّينِ﴾

“Ve Kıyâmet gününe kadar da lânetim şüphesiz senin üzerinedir.” (Sâd, 38/78) diye hitâb ettiği lânetli ve ilâhî rahmetten kovulmuş şeytandır. İblis, meleklerle birlikte ve onlarla beraberdi. Onlar gibi amelde bulunurdu. Ancak Âdem'e secde etmekle emrolunduğunda içindeki murdarlık, Allah'ın emrinden yüz çeviriş ve büyükleme ortaya çıktı. Yüz çevirdi, büyüklük tasladı ve kâfirlerden oldu. Yüce Allah da onu rahmetinden uzaklaştırdı. Yüce Allah:

﴿وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى وَاسْتَكْبَرَ

وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿١٠﴾

“Hani Biz, meleklerle, ‘Âdem’e secde edin.’ demiştik de -İblis dışında- derhal secde ettiler. O dayattı, kibirlendi ve kâfirlerden oldu.” (el-Bakara, 2/34) buyurmaktadır.

2- Kendisinin rızasıyla Allah’tan başka kendisine ibâdet olunanlar. Böyle bir kimse de tâğûtların ileri gelen ele başlarındandır. Bundan Allah Teâla’ya sığınırız. İster kendisi hayattayken kendisine ibâdet edilsin, ister ölümünden sonra kendisine ibâdet edilsin. Bundan razı olduğu takdirde o böyle bir tâğûttur.

3- İnsanları kendisine ibâdet etmeye davet eden bir kimse de böyledir. İsterse ona ibâdet etmesinler. Böyle bir kimsenin çağrısı ister kabul edilsin, ister edilmesin o, tâğûtların ileri gelenlerindendir.

4- Gayb bilgisini iddia edenler: Gayb, insanın göremediği, insanın huzurunda bulunmayan demektir. Bu da iki türlüdür: Meydana gelmiş gayb ve gelecekteki gayb. Meydana gelmiş gayb, nisbî bir gaybdır. Bazı şahıslar için malum olup bir başkası için meçhul olabilir. Gelecekteki gayb ise gerçek anlamıyla gaybdır. Bu, ancak Yüce Allah tarafından ya da Allah’ın kendisini muttali kıldığı peygamberler tarafından bilinebilir. Bunu bildiğini iddia eden kişi, kâfirdir. Çünkü o, bu iddiasıyla Yüce Allah’ı ve Rasûlünü yalanlamaktadır. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

﴿قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ وَمَا يَشْعُرُونَ

أَيَّانَ يُبْعَثُونَ﴾

“De ki: Göklerde ve yerde gaybı Allah’tan başka kimse bilmez. Onlar ne vakit diriltileceklerini de bilmezler.” (en-Neml, 27/65)

Yüce Allah, peygamberi Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*’e, herkese göklerde ve yerde gaybı Allah’tan başka hiçbir kimsenin bilemeyeceğini ilân etmesini emrettiğine göre; gaybı bildiğini iddia eden bir kimse bu haberde Allah’ı ve Rasûlünü yalanlamış demektir.

Bu gibi kimselere şunu sorarız: “Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* gaybı bilmezken, sizin gaybı bilmeniz nasıl mümkün olabilir? Siz mi daha üstünsünüz, yoksa Allah’ın Rasûlü mü?” Eğer, “Biz Rasûl’den daha üstünüz.” diyecek olurlarsa, bu sözleriyle kâfir olurlar. Şâyet “O daha üstündür.” derlerse onlara, “Peki, ne diye gayb bilgisi ondan alıkonuluyor da siz onu bilebiliyorsunuz?” diye sorarız. Ayrıca Yüce Allah kendi zatı hakkında şöyle buyurmuştur:

﴿عَالِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَى غَيْبِهِ أَحَدًا ۝ إِلَّا مَنِ ارْتَضَىٰ مِنْ رَسُولٍ فَإِنَّهُ يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا﴾

“O, gaybı bilendir. O, gaybına hiçbir kimseyi muttali kılmaz. Meğer ki beğenip seçtiği bir peygamber ola. Çünkü O, onun önünden ve ardından koruyucular gönderir.” (el-Cin, 72/26-27)

Bu da gayb bilgisini iddia eden kimselerin kâfir olduğunu ortaya koyan ikinci âyet-i kerîmedir. Yüce Allah, peygamberine, herkese şunu ilân etmesini emretmiştir:

﴿قُلْ لَا أَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَائِنُ اللَّهِ وَلَا أَعْلَمُ الْغَيْبُ وَلَا أَقُولُ لَكُمْ إِنِّي مَلَكٌ إِنْ أَتَيْتُمْ إِلَّا مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ﴾

“De ki: Ben size yanımda Allah’ın hazineleri vardır, demiyorum. Ben gaybı da bilmem. Şüphesiz ben bir meleğim demiyorum. Ben ancak bana vah-yolunana uyarım.” (el-En’âm, 6/50)

5- Yüce Allah’ın indirdiklerinden başkasıyla hükme-denler. Halbuki bu, rubûbiyyet tevhîdinin bir gereğidir. Çünkü bu, rubûbiyyetin ve O’nun mülk ve tasarrufunun kemâlinin gereği olan Allah’ın hükmünün uygulanması demektir. İşte bundan dolayı Yüce Allah, Allah’ın indir-dikleri dışında kalan hususlarda kendisine uyulan kimse-leri; kendilerine uyan kimselerin “rableri” diye nitelemiş ve şöyle buyurmuştur:

﴿اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلَهًا وَاحِدًا لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾

“Onlar Allah’ı bırakıp hahamlarını, rahiplerini, Meryem Oğlu Mesih’i rabler edindiler. Halbuki on-lar bir tek ilâha ibâdet etmekten başkasıyla emro-lunmamışlardı. O’ndan başka hak ilâh yoktur. O, bunların ortak koştukları her şeyden münezzehdir.” (et-Tevbe, 9/31)

Yüce Allah’ın, kendilerine uyulan kimselere “rab-ler” adını vermesi, Allah ile birlikte şerîat (kanun) koyu-cu olarak kabul edilmelerinden dolayıdır. Onlara uyan kimselerden “ibâdet edenler” diye söz etmesi de Yüce Allah’ın hükmüne aykırı durumlarda onlara itaat edip boyun eğmelerinden ötürüdür.

Adîy b. Hatem de Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’e, “Onlar, onlara (âlim ve rahiplere) ibâdet etme-diler.” deyince Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle

buyurmuştu: “Hayır, onlar onlara helâli haram kıldılar, haramı da helâl. Diğerleri de bunlara uydular, işte diğerlerinin bunlara ibâdetleri budur.”

Bu hususu kavradığımıza göre şunu bilelim: Allah'ın indirdikleriyle hükmetmeyen ve Allah ve Rasûlünden başkasının hükmüne başvurmak isteyen kimselerin; îmân sahibi olmadığına dâir âyetler varid olduğu gibi onların kâfir, zâlim ve fâsık olduğu hakkında da bazı âyetler varid olmuştur.

Birinci kısım âyetlere, Yüce Allah'ın şu buyruklarını örnek gösterebiliriz:

﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا أُتْرِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُتْرِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا﴾ (١٠) وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَى مَا أُتْرِلَ اللَّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ رَأَيْتِ الْمُنَافِقِينَ يَصُدُّونَ عَنْكَ صُدُودًا فَكَيْفَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ ثُمَّ جَاءُوكَ يَخْلِفُونَ بِاللَّهِ إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا إِحْسَانًا وَتَوْفِيقًا أُولَئِكَ الَّذِينَ يَعْلَمُ اللَّهُ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَعِظْهُمْ وَقُلْ لَهُمْ فِي أَنْفُسِهِمْ قَوْلًا بَلِيغًا وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذْنِ اللَّهِ وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جَاءُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾

“Sana indirilene ve senden önce indirilmiş olanlara îmân ettiklerini iddia edenleri görmez misin? Kendisini inkâr etmekle emrolundukları halde tâğûtun hükmüne başvurmak istiyorlar. Şeytan da onları uzak bir sapıklıkla büsbütün saptırmak ister. Onlara, ‘Allah’ın indirdiğine ve peygambere gelin.’

denilince, münafıkların senden alabildiğine yüz çevirdiklerini görürsün. Elleriyle yaptıkları yüzünden başlarına bir musibet gelip çattığı zaman halleri ne olacak? Sonra sana gelirler de ‘Biz iyilik etmekten ve ara bulmaktan başka bir şey istemedik.’ diye Allah’a yemin ederler. İşte bunlar Allah’ın kalplerinde olanı bildiği kimselerdir. Artık onlardan yüz çevir, onlara öğüt ver ve onlara, haklarında etkileyici sözler söyle. Biz gönderdiğimiz her bir peygambere, Allah’ın izniyle kendisine itaat edilsin diye gönderdik. Şâyet kendilerine zulmettiklerinde sana gelip de Allah’tan mağfiret dileselerdi, peygamber de onlara mağfiret isteyiverseydi, Allah’ı elbette tevbeleri çokça kabul eden, çok rahmet eden bulacaklardı. Hayır, Rabbine andolsun ki aralarında çıkan anlaşmazlıklarda seni hakem yapıp sonra da verdiği hükümden dolayı içlerinde hiçbir sıkıntı duymadan, tam bir teslimiyetle teslim olmadıkça îmân etmiş olmazlar.” (en-Nisâ, 4/60-65)

Görüldüğü gibi Yüce Allah, aslen münafık oldukları halde îmân iddiasında bulunan kimseleri birtakım sıfatlarla nitelemektedir:

1- Bunlar tâğûtun hükmüne başvurmak isterler. Yüce Allah’ın ve Rasûlünün hükmüne aykırı olan her hüküm, tâğûtî hükümdür. Zira Allah ve Rasûlünün hükmüne aykırı olan her şey, hüküm yalnız kendisinin olan ve bütün iş kendisine dönenin hükmüne karşı haddi aşmak ve tuğyândır. Çünkü Yüce Allah:

﴿إِلَّا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾

“İyi bilin ki yaratma da, emretme de yalnız O’nundur. Âlemlerin Rabbi olan Allah’ın şanı ne yücedir!” (el-A'râf, 7/54) buyurmaktadır.

2- Bunlar Allah’ın ve Rasûlünün indirdiklerine çağrıldıklarında alabildiğine yüz çevirip karşı koyarlar.

3- Kendi ellerinin önden gönderdikleri sebebiyle başlarına bir musibet gelecek olursa -yaptıklarının tesbit edilmesi de bunlardan biridir- gelirler ve onların iyilikten, ara bulmaktan başka bir şey istemediklerine dâir yemin ederler. Bu da günümüzde İslâm ahkâmını reddedip de onlara aykırı olan kanunlarla hükmeden ve böylelikle çağın durumuna uygun düşerek iyilikte bulunduğunu iddia eden kimselere benzerler.

Daha sonra Yüce Allah bu niteliklere sahip olup îmân iddiasında bulunan bu gibi kimseleri kalplerinde gizleyip sakladıklarını, söyledikleriyle bağdaşmayan hususları bildirerek yaptıklarından sakındırmakta, peygamberine de onlara öğüt vermesini, onlara kendileri hakkında etkileyici sözler söylemesini emretmektedir. Daha sonra Yüce Allah, peygamberleri göndermesinin hikmetinin, itaat olunan ve kendisine uyulan kişinin peygamber olması maksadı olduğunu beyan etmektedir. Yoksa fikirleri ne kadar güçlü, kavrayışları ne kadar geniş olursa olsun diğer insanlardan herhangi biri bu konumda olsun diye değil.

Daha sonra Yüce Allah, Rasûlüne hem rubûbiyyetin en özel türü, hem de Rasûlünün risaletinin sıhhatine işaret eden bir üslupla yemin etmektedir. Oldukça vurgulu bir yeminle îmânın, ancak üç hususun bulunması halinde sağlıklı olabileceğini belirtmektedir:

1- Bütün anlaşmazlık hususlarında Allah ve Rasûlünün hükmüne başvurulacaktır.

2- O'nun verdiği hükmü kalpler rahatlıkla kabul edecektir. Nefislerde bundan dolayı herhangi bir darlık ve sıkıntı olmayacaktır.

3- O'nun verdiği hüküm, kabul ve teslimiyetle karşılanacak, vakit geçirmeksizin ve sapmaksızın uygulanacaktır.

Bu hususta varid olmuş *ikinci tür âyetlere* de Yüce Allah'ın şu buyruklarını örnek gösterebiliriz:

﴿وَمَنْ لَّمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ﴾

“Kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse, işte onlar kâfirlerin ta kendileridir.” (el-Mâide, 5/44)

﴿وَمَنْ لَّمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾

“Kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse, işte onlar zalimlerin ta kendileridir.” (el-Mâide, 5/45)

﴿وَمَنْ لَّمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ﴾

“Kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse, işte onlar fasıkların ta kendileridir.” (el-Mâide, 5/47)

Acaba bu üç sıfat tek bir sıfat gibi mi değerlendirilir? Yani Allah'ın indirdikleriyle hükmetmeyen herkes aynı zamanda kâfir, zalim ve fasık mıdır? Çünkü Yüce Allah kâfirleri, zalim ve fasık olmakla da nitelendirmiştir:

﴿وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾

“Kâfirler, zalimlerin ta kendileridir.” (el-Bakara, 2/254)

﴿إِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَأَمَاتُوا وَهُمْ فَاسِقُونَ﴾

“Çünkü onlar Allah'a ve Rasûlüne kâfir oldular ve fâsık olarak öldüler.” (et-Tevbe, 9/84)

Buna göre her kâfir, zalim ve fasıktır.

Yoksa bu sıfatlar değişik durumda olanların sıfatları mıdır? Onları Allah'ın indirdiğinden başkasıyla hükmetmeye iten sebebe göre mi kişilere sıfat olurlar? Benim kanatime göre doğruya en yakın olan budur. Allah en iyi bilendir. Bundan dolayı şunları söyleyebiliriz:

Yüce Allah'ın indirdiklerini hafife aldığından, küçük gördüğünden, başka hükmün ondan daha uygun olduğuna, insanlara daha faydalı olduğuna ya da onun gibi olduğuna inandığından dolayı Allah'ın indirdiğinden başkasıyla hükmeden bir kimsenin bu tutumu, -dinden çıkartan manasıyla- kişiyi kâfir yapar. Bu gibi kimseler arasından insanlara İslâm şerîatına aykırı kanunlar koyup bunun insanlar tarafından izlenecek yol olmasını isteyen kimseler vardır.

Onlar İslâm şerîatına aykırı olan bu kanunları, ancak daha uygun ve insanlar için daha faydalı olduğuna inandıkları için yaparlar. Çünkü insanın bir yolu, yöntemi bırakıp da ona aykırı bir yol ve bir yönleme yönelmesinin, ancak yöneldiği yöntemin daha üstün, terk ettiğinin ise eksik olduğuna inanmasından kaynaklandığı, aklın zorunlu bir gerçeği ve fıtrî yapının bir gereğidir.

Allah'ın indirdiğiyle hükmetmemekle birlikte, O'nun hükmünü hafife almayan, küçük görmeyen, O'nun hükmü dışındaki hükmün kendisi için daha uygun olduğuna da inanmayan veya buna benzer bir durumda olmayan

bir kimse, kâfir değil zalimdir. Hüküm verdiği şeye ve hüküm araçlarına göre de zulmünün mertebeleri değişiktir.

Allah'ın hükmünü hafife almayıp küçük görmemekle birlikte; başkasının ondan daha uygun ve faydalı olduğuna inanmayan, O'nun hükmünden başkasıyla, lehine hüküm verdiği kimseyi kollamak, rüşvet veya buna benzer dünya menfaatlerinden bir menfaat gözeterek hükmeden kimse, bu hükmüyle kâfir olmaz, fâsık olur. Fıskının mertebeleri de hükmettiği şeye ve hüküm yollarına göre değişir.

Şeyhu'l-İslâm İbn Teymiyye *rahimehullah*, hahamlarını ve rahiplerini Allah'tan başka rab edinen kimseler hakkında açıklamalarda bulunurken onların iki türlü olduklarından söz etmektedir:

1- Onların Allah'ın dinini değiştirdiklerini bilerek bu değiştirme hususunda onlara tâbi olanların, haram olan şeyin helâl kılınmış olduğuna, Allah'ın helâl kıldığının da haram olduğuna inananların ve peygamberlerin getirdikleri dine muhalefet ettiklerini bilen ve bile bile başkanlarına tâbi olanların yaptıkları, bir küfürdür. Allah ve Rasûlü bunu şirk olarak değerlendirmiştir.

2- Haramın helâl, helâlin haram kılınmasına dâir inançları -ondan nakledilen ibare de böyledir- sabit olmakla birlikte; Allah'a isyanı gerektiren bir hususta onlara itaat etmeleri. Müslümanın, bir ma'siyet işlerken onun ma'siyet olduğuna inanması gibi... Bu gibi kimselerin hükmü, onlara benzer günahları işleyenlerin hükmü gibidir.

Diğer taraftan umumî bir teşri' olarak kabul edilen meselelerle kadının muayyen bir meselede Allah'ın in-

dirildiğinden başkasıyla hükmettiği haller arasında fark vardır. Çünkü genel teşri' olarak kabul edilen meselelerde az önce geçen taksim söz konusu olamaz. Bunlar ancak birinci kısma dahildirler. Zira İslam'a muhalif bir kanun koyan müşerri' (şerîat/kanun koyucu), bunu, ancak bu hükmün İslâm'dan daha uygun ve kullara daha faydalı olduğuna inandığı için teşri' etmektedir. Az önce işaret edildiği gibi...

Bu mesele, yani Allah'ın indirdiğinden başkasıyla hükmetme meselesi, bu çağın hakim ve yöneticilerinin mübtelâ olduğu en büyük meselelerdendir.

Bundan dolayı kişi, işin gerçeği apaçık ortaya çıkmadıkça bu konuda hak etmedikleri şekilde kimsenin aleyhine hüküm vermede acele etmemelidir. Zira mesele çok önemli ve tehlikelidir.

Yüce Allah'tan, Müslümanların yöneticilerini ve onların yakın danışmanlarını Müslümanların lehine ıslah etmesini niyaz ederiz.

Aynı şekilde Yüce Allah'ın ilim vermiş olduğu kişilerin de yöneticilere Allah'ın hükmünü açıklama görevi vardır. Böylece bu yöneticilere karşı delîl ortaya konulmuş olsun ve izledikleri yol da onlar için netlik kazanmış olsun. Böylelikle helâk olan apaçık bir delîl üzere helâk olsun, hayatta kalan da apaçık bir delîl üzere hayatta kalsın. Hiç kimse de bu hakkı açıklama noktasında kendisini küçümsemesin. Bu hususta kimseden de korkmasın. Çünkü izzet; Allah'ın, Rasûlünün ve mü'minlerindir.

وَالدَّلِيلُ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى لَا انْفِصَامَ

لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ. وَهَذَا هُوَ مَعْنَى لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ،

Bunun delîli de Yüce Allah'ın şu buyruğudur:
“Dinde zorlama yoktur. Gerçekten î mân ile küfür
apaçık meydana çıkmıştır. Kim tâğûtu inkâr eder
ve Allah'a î mân ederse o muhakkak kopması
olmayan sapasağlam bir kulpa yapışmıştır. Allah
işitendir, bilendir.” (el-Bakara, 2/256) İşte “Lâ ilâhe illallah/Allah'tan başka ilâh yoktur.” kelimesinin anlamı da budur.

Bu âyet-i kerîme Allah'ın indirdiğiyle hükmetmenin ve tâğûtu inkâr etmenin gereğine delîldir.

Dinde zorlama olmayışının sebebi, delîllerinin açıkça ortada olması, bunların açıklanmış olması ve son derece net olmasıdır. Bundan dolayı Yüce Allah, **“Gerçekten î mân ile küfür apaçık meydana çıkmıştır.”** buyurmuştur. Küfür ile î mân birbirinden açık seçik bir şekilde ayrılmış olduğuna göre akl-ı selim sahibi herkesin doğruyu sapıklığa tercih etmesi kaçınılmaz olacaktır. Yüce Allah bu âyet-i kerîmede Allah'a î mândan önce tâğûtu inkâr etmekten söz etmektedir. Çünkü bir şeyin sağlamlaştırıcı unsurlarının varlığından önce onun varlığını engelleyen hususları izale etmek, o şeyin bir kemâlidir. Bundan dolayı şöyle denilmektedir: “Tahliye التخلية (boşaltmak), tahliyeden التخلية (güzelleştirmekten) önce gelir.”

İşte bunu gerçekleştiren bir kimse sapasağlam olan kulpa yapışmış olur ki bu da İslâm'dır. Burada Yüce Allah'ın sıradan “bir sarılma”dan söz etmeyerek “sımsıkı sarılmak”tan söz ettiğine dikkat edelim. Çünkü sımsıkı sarılmak, alelade sarılmaktan daha ileridir.

وَفِي الْحَدِيثِ: (رَأْسُ الْأَمْرِ الْإِسْلَامُ، وَعَمُودُهُ الصَّلَاةُ، وَذِرْوَةُ سَنَامِهِ الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ). وَاللَّهُ أَعْلَمُ، وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَسَلَّمَ.

Hadîs-i şerifte de şöyle buyrulmuştur: “İşin başı İslâm, direği namaz, zirve noktası da Allah yolunda cihâd etmektir.” Doğrusunu en iyi bilen Allah’tır. Yüce Allah Muhammed’e, onun aile halkına ve ashabına salât ve selâm eylesin.”

Müellif *rahimehullah* bu hadîsi, her şeyin bir başının olduğuna delîl göstermek istemiştir. Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*’in getirdiği işin başı ise İslâm’dır.

İslâm ancak namaz ile ayakta durur. İşte bundan dolayı râcih olan görüş, namazı terk edenin kâfir olduğu ve Müslümanlığının söz konusu olmadığıdır. “Zirve noktası,” en yükseği ve en mükemmeli de Allah yolunda cihâddır, demektir. Zira insan, kendi nefsini ıslâh ettikten sonra Allah yolunda cihâd etmek sûretiyle de başkasını ıslâh etmeye çalışır. Böylelikle İslâm dimdik ayakta dursun, en yüce söz Allah’ın adı olsun diye... Allah’ın kelimesi en üstün olsun diye savaşılsa, işte o savaş Allah yolundadır ve bu da İslâm’ın zirve noktasıdır. Çünkü onunla İslâm başkalarına üstünlük sağlar.

Müellif *rahimehullah*, bu risalesini; ilmi Yüce Allah’a havale etmekle, peygamberi Muhammed’e salât ve selâm getirmekle sona erdirmektedir.

Bununla da “Üç Esas” ve onunla ilgili açıklamalar sona ermektedir.

Yüce Allah’tan bu risalenin müellifini en güzel şekilde mükâfatlandırmasını, onun ecir ve sevabından da

bizlere bir pay ayırmasını, bizi ve onu lutuf ve ihsan diyarında bir araya getirmesini niyaz ederiz. Şüphesiz ki O pek lutufkârdır, pek cömerttir.

Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun, Peygamberimiz Muhammed'e de salât ve selâm olsun.

مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

HER MÜSLÜMANIN BİLMESİ GEREKEN ÜÇ TEMEL ESAS

Kadın, erkek her Müslümanın bilmekle yükümlü bulunduğu üç esas vardır. Bunlar, kulun; Rab-bini, Dinini ve Peygamberi Mubammed sallallahu aleyhi ve sellem'i bilmesidir.

Allah azze ve celle; herkesi yaratan âlemlerin Rabbidir. Nimetyle bizi ve kâinatı, bir düzende terbiye etmektedir. O, kendisinden başka kulluğa layık hiçbir varlığın bulunmadığı Yaratıcı'dır.

Dinimiz İslâm; Allah'ı birleyerek yalnız O'na kullukta bulunmaktır. O'na bakıyla teslim olmak; şirk ve şirk eblinden tümüyle uzak olmaktır.

Peygamberimiz Mubammed sallallahu aleyhi ve sellem; O'nun kulu ve Rasûlüdür.

Bu kitapta, insanın bilmesi gereken üç temel esas; tevidin ve akidenin özü, Kur'an ve Sünnet'in ışığında, sade, akıcı bir üslup ve kolay anlaşılacak bir şekilde sunulmaktadır.

Hedefimiz Asr-ı Saadet'te Yaşamaktır.

Yayınlanmaktadır.

الغراب
guraba

yayında mihenk taşı

